

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Revista Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

an XXVI • nr. 1 (50) • iunie 2018

Redactor-șef: dr. Florian ROATIȘ florianroatis@yahoo.com

Redactor-șef adjunct: Laviniu ARDELEAN

Redactori: Gabriel STAN-LASCU

Csilla TEMIAN

Ioan NEAMȚIU

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Publicație semestrială

<http://www.bibliotecamm.ro>

ISSN 1221-3764

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU” BAIA MARE

Director: prof. dr. TEODOR ARDELEAN

Tehnoredactare și copertă: Gabriel STAN-LASCU

Postare pe site-ul bibliotecii: Marcel ȚURA

Multiplicare și broșare: Gheorghe ȘUT

Plagiatul la români: trecut și actualitate

Dr. Florian ROATIȘ

Florian Roatiș

Plagiatul, termen atât de mult vehiculat la noi în ultimii ani, provine de la cuvântul grec *plagios* = pieziș, viclean, perfid, desemnând o „strategie specială” pentru a-ți însuși sclavul altuia.

De la „furt de sclavi”, s-a ajuns la „hoție de copii” și, cum poezii își considerau operele drept propriii copii, înțelesul s-a extins la cel actual – de a-ți apropria textele altuia, dată fiind comparația între „fructul pântecelui (copiii) și cel al minții sau sufletului (ideile)”¹.

Termenul de plagiator (*plagiarius*) este înregistrat pentru prima dată la Marțial (anii 40-104), cunoscutul poet latin al Epigramelor².

Prin urmare, plagiomania nu este o activitate de dată recentă, ea fiind, păstrând proporțiile, la fel de veche precum literatura³.

În cartea sa, Georges Maurevert prezintă cu deosebire operele scriitorilor francezi prinși, după expresia sa, „cu pana în călimara altuia”⁴, precum Montaigne (el însuși „jefuit” de mulți alții), Rabelais, Pascal, Corneille, Molière, Voltaire, Balzac, Stendhal, Baudelaire etc., oprindu-se doar în treacăt la reprezentanții altor literaturi (Dante, Shakespeare și Milton).

Prezență cvasipermanentă, din antichitatea greco-latină până la Zola și de la acesta la Internet, „brigandajul intelectual” – după expresia și conform cărților lui Alexandru Dobrescu – nu a ocolit nici țărișoara noastră.

Astfel, Al. Dobrescu prezintă „împrumuturile” făcute de cronicarii noștri, Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin, unii de la alții, ca și din autori străini, apoi cele regăsite la Nicolae Milescu Spătarul (1638-1708), cărturar și diplomat, considerat a fi unul dintre pionierii sinologiei prin cele două lucrări, azi mai puțin frecventate, *Jurnal de călătorie în China* și *Descrierea Chinei*, elaborate în urma unei călătorii de trei ani în Orient.

Însuși Nicolae Bălcescu, demonstrează cu texte Al. Dobrescu, în cunoscuta sa operă *Românii supt Mihai Voievod Viteazul* – mai puțin culpabil, căci cartea a rămas în manuscris, neterminată – îl urmează îndeaproape pe profesorul său de la „Sfântul Sava”, Aaron Florian, autorul necunoscutei cărți astăzi, *Idee repede de istoria prințipatului Țării Românești* (1837), fără a-l aminti.

Descoperite relativ târziu, aceste „împrumuturi” n-au primit numele de plagiat și au fost eludate. În schimb, cele imputate lui Titu Maiorescu, George Coșbuc și Ion Luca Caragiale în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX au reținut atenția publicului

¹ Vezi Marie Darrieussecq, *Raport de poliție. Acuzații de plagiat și alte moduri de a supraveghea literatura*, Editura Pandora M, București, 2010, p. 19. Vezi, de asemenea, Jean-Luc Hennig, *Apologia plagiatului*, Editura Act, București, 2009, p. 23.

² Vezi Jean-Luc Hennig, *op. cit.*, p. 23.

³ „Plagiatul e de o vârstă cu literatura”. Așa începe volumul lui Georges Maurevert, *Cartea plagiatelor*, apărută la Editura Floare Albastră, București, 2005, în traducerea și cu comentariile lui Alexandru Dobrescu, el însuși autorul unei incitante istorii a plagiatului la români, cu un titlu elocvent *Corsarii minții* (Editura Emolis, Iași, 2007), parte a unui proiect ambițios din care a finalizat doar volumul întâi, cu subtitlul „Istoria ilustrată a plagiatului la români”, reeditată în anul 2017 la Editura Eikon cu titlul *La oglindă. Istoria plagiatelor românești până la 1900*.

⁴ Georges Maurevert, *op. cit.*, p. 234.

cititor, ultimul caz ajungând în justiție. Cu Titu Maiorescu asistăm la prima acuzație de plagiat din cultura română (1868), întrucât în anul 1862 Alexandru I. Cuza promulgase o lege, sumară, desigur, căci era începutul, care reglementa proprietatea în domeniul literar-artistic⁵.

Cercetarea critică a acestuia din studiul *Poesia română* (1867) a fost „atacată” de Aron Densușianu (1837-1900), poet și istoric literar, în articolul „Critica unei critice” (1868), ca vehiculând idei preluate din lucrarea de estetică a lui Fr. Th. Vischer. La acuzația lansată în ziarul *Federațiunea* de la Pesta n-au răspuns nici Maiorescu, nici junimiștii.

Nu la fel se va întâmpla peste nici zece ani, când Maiorescu a publicat (1876) manualul său de logică, singurul vreme de șase decenii în învățământul secundar românesc, timp în care a cunoscut șapte ediții⁶.

Apariția manualului a declanșat o polemică devenită celebră, grație personalității lui Titu Maiorescu (fost rector al Universității din Iași, unde își ținuse prelegerile de logică, rezumate acum, ministru în funcție al Instrucțiunii Publice, întemeietor al „Junimii” etc.), binecunoscut în mediul literar și politic, dar și datorită intervenției lui Eminescu și Slavici în apărarea celui acuzat de dr. George Zotu de „împrumuturi” din logica lui John Stuart Mill⁷.

La fel de răsunătoare va fi și polemica în jurul volumului *Balade și idile* al lui George Coșbuc, apărut în anul 1893. Grigori N. Lazu, un modest poet și traducător⁸, de profesie avocat, a publicat imediat o broșură de 44 pagini, în care contesta caracterul popular românesc al idilelor poetului ardelean, afirmând că sub acest nume (de idile, n.n.), poetul a „românizat” producții germane și slave (îndeosebi rutenești), dar și din extremul orient, „cu un deosebit talent și o perfectă cunoștință a limbii românești și a limbajului poporului nostru”⁹.

În apărarea lui Coșbuc au sărit Al. Vlahuță, C. Stere, N. Iorga, M. Dragomirescu etc., iar de cealaltă parte vor interveni Anton Bacalbașa și Al. Macedonski.

O respingere consistentă și argumentată a acuzațiilor aduse lui Coșbuc a întreprins, la sugestia lui Titu Maiorescu, din partea „Junimii”, D. Evolceanu, în două articole publicate în *Convorbiri literare*¹⁰, demonstrând cum din poezii modeste conținând motive care circulau atunci, poetul român a dat creații de mare talent.

În debutul secolului XX, I. L. Caragiale va fi acuzat de plagiat de către un tânăr gazetar, student la Facultatea de Litere și Filosofie din București, nu fără talent, dar extrem de ambițios, forțând accesul în lumea literaților, pe nume Constantin Al. Ionescu (Caion). Încurajat de Alexandru Macedonski, acesta scria la *Revista literară*, unde era redactor, ca și la multe alte reviste din epocă. Trimițând un poem în proză la *Moftul român*, condus de Caragiale, va fi ironizat de autorul *Scrisorii pierdute* într-un acid text intitulat „Un frizer-poet și o damă care trebuie să se scarpine în cap”¹¹.

Tânărul aspirant la gloria literară nu s-a lăsat impresionat de prestigiul lui Caragiale și, îndemnat probabil și de protectorul său, Al. Macedonski, a publicat în aceeași zi în care apărea articolul zeflemitor al lui Caragiale, în ziarul *Românul* (26 mai 1901), articolul „Dl. I. L. Caragiale și opera lui”. După un debut în care îl persiflează la rândul-i pe Caragiale, îi contestă originalita-

⁵ Vezi Alexandru Dobrescu, *Corsarii minții*, ed. cit., p. 99.

⁶ Manualul va fi reeditat în 1940 de către Iosif Brucăr, cu adnotări, și în 1988 de către Alexandru Surdu.

⁷ Vezi pe larg la Al. Dobrescu, *op. cit.*, pp. 153-161 și în Anexe, textele lui Zotu, Eminescu și Slavici (pp. 276-306).

⁸ În anul 1894 îi va apărea la Iași volumul *451 traduceri libere și imitațiuni de poezii antice și moderne din Orient și Occident*, 484 de pagini cu o prefață de A. D. Xenopol.

⁹ Grigori N. Lazu, *Adevărul asupra poeziilor lui Gh. Coșbuc*, în *Plagiatul la români*, selecție de Pavel Balmuș, prefață de Dan C. Mihăilescu, Editura Arc, Chișinău, 2004, pp. 28-29.

¹⁰ D. Evolceanu, *Baladele și idilele lui George Coșbuc*, în *Convorbiri literare*, XXII, 10, 1 febr. 1894, pp. 817-838, partea I și 1 martie 1894, pp. 936-962, partea a II-a. La primul articol, Grigori N. Lazu va riposta în *Adevărul*, VI, 1894, nr. 1788 din 21 febr., cu textul „Evolceanida”, în care va respinge ideile pozitive, chiar elogioase, ale criticului de la „Junimea”.

¹¹ Vezi *Procesul Caragiale-Caion. Dosarul revizuirii*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 1972, pp. 17-18.

tea în fraze dure, afirmând că drama *Năpasta*, capodopera sa, „nu-i decât o plagiatură după o dramă ungurească, intitulată *Nenorocul*, datorată unui Kemény István, dramă tălmăcită pe românește de către Alexandru Bogdan în anul 1848 la Brașov. Subiectul ambelor drame este același, doar numele schimbate, încolo e furat pe de-a-ntregul din sacul lui Kemény, care a rămas un necunoscut, pe când domnul Caragiale a devenit, cu drama ungurului, un mandarin literar, de care nimeni, crede domnia sa, nu trebuie să se atingă”¹².

Demonstrând inexistența, atât a lui Kemény István, cât și a traducătorului Alexandru Bogdan, Caragiale l-a chemat în justiție pe Caion, care, deși devoalat ca falsificator, nu se lasă intimidat și, din contră, revine cu o altă acuză de plagiat, într-un articol din *Forța morală* (13 ianuarie 1902), în care afirmă, nici mai mult nici mai puțin, că *Scrisoarea pierdută*, cunoscuta și apreciată piesă, este plagiată după piesa *Rabagas* de Victorien Sardou¹³.

În ajunul primei înfățișări la proces, Caion publică în revista ocazională *Rodica* articolul „Tolstoi-Kemény și dl I. L. Caragiale”, recunoscând că numele Kemény este invenția sa, iar autorul plagiat ar fi contele Leon Tolstoi, cu a sa dramă *Puterea întunericului*¹⁴.

A urmat procesul care, cum era și firesc, i-a prilejuit o celebră pledoarie lui Barbu Ștefănescu Delavrancea. Tânărul Caion a fost acuzat de calomnie, fiind condamnat la trei luni închisoare corecțională, amendă 500 de lei în folosul statului și 10.000 de lei ca daune de plătit lui I. L. Caragiale¹⁵.

Chiar dacă va fi achitat la recursul din 10 iunie 1902, „în unanimitate, de completul de jurați”, cariera literară și profesională a lui Caion s-a frânt în urma acestui proces, fiind imediat exclus de la Universitate (era student în anul III) cu câteva luni înainte de licență și fără drept de reînscrisere în universitățile românești.

Nenorocosul Caion a murit pe front, la sfârșitul războiului mondial, după câțiva ani de sedere în Franța, numele său rămânând în istoria literară sinonim cu cel de calomniator¹⁶.

Secolul XX a cunoscut, la noi, și alte faimoase acuze de plagiat (unele discutabile și terminate indecis – polemica Dan Botta-Lucian Blaga privind paternitatea ideii de „spațiu mioritic” etc.), altele dovedite cu argumente fără drept de tăgadă (plagiatele lui Eugen Barbu și Ion Gheorghe)¹⁷.

La sfârșitul secolului XX, Marta Petreu a semnalat – în două articole din *România literară* (decembrie 1994-ianuarie 1995) – împrumuturi din cartea *Mistica* de Evelyn Underhill la Lucian Blaga – în cursul acestuia de *Filosofia religiei* – și la Nae Ionescu, în *Metafizica* sa. Deși cu probe consistente – texte puse pe două coloane –, Marta Petreu nu a convins în totalitate, dată fiind altitudinea intelectuală a celor „acuzati”. S-a invocat, în apărarea lui Nae Ionescu, afirmația lui Miguel de Unamuno, potrivit căreia, „nu este mai mult tată al unei idei cel care n-a fost decât s-o zămislească, părăsind-o apoi, decât cel care a înfiat-o, a spălat-o, a învățat-o și a așezat-o unde se cuvenea”¹⁸.

Fapt, desigur, adevărat, probând dificultatea de a fi original în idei astăzi, dar rămâne, totuși, reprobabilă „amnezia ghilimelelor”, de care vorbea însuși L. Blaga.

Intrarea în secolul XXI a fost însoțită de o extindere fără precedent a „pirateriei intelectuale”, plagiatul devenind un adevărat „sport național”, practicat cu frenezie de către elevi, studenți, masteranzi, doctoranzi și, cireașa de pe tort, de către profesori.

¹² *Ibidem*, pp. 20-21.

¹³ *Ibidem*, pp. 41-43.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 49-51.

¹⁵ *Ibidem*, p. 66.

¹⁶ *Ibidem*, p. 81. A se vedea și Lucian Nastașă, „Cazul Ionescu-Caion. Câteva precizări aparent nesemnificative”, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”*, Cluj-Napoca, tom LII, 2013, pp. 406-416.

¹⁷ Despre „cazul” Dan Botta-Lucian Blaga din 1941 vezi *Plagiatul la români*, *op. cit.*, pp. 103-121, iar despre plagiatele lui E. Barbu și Ion Gheorghe vezi *ibidem*, pp. 135-175.

¹⁸ Vezi *ibidem*, p. 194.

Câțiva ani, la noi, plagiatul a fost asociat cu numele lui Victor Ponta și Gabriel Oprea, ca și cum ar fi o vină doar a oamenilor politici. În acest fel, a fost și este încă eludat, cu bună știință, un fenomen de anvergură care a devenit emblematic pentru societatea românească de astăzi, chiar dacă puțini sunt dispuși să recunoască, altfel decât în forul lăuntric, acest lucru.

Exceptând revistele *22* și *Observator cultural*, care i-au acordat o oarecare atenție, fenomenul n-a fost abordat cu seriozitate și rigoare, fapt care denotă nu atât indiferența societății – reală, desigur – pentru această plagă a învățământului nostru, cât frica de a-i devoala și a-i recunoaște proporțiile.

În abordările plagiatului, accentul cade pe fenomenul în sine, ca fapt ilicit, eludându-se efectele imediate (acordarea de grade în învățământul preuniversitar, de titluri în cel universitar, acordarea celor 15% din salariu, promovările în funcții etc.) și mai ales cele viitoare ale furtului intelectual (extinderea inculturii și a amatorismului).

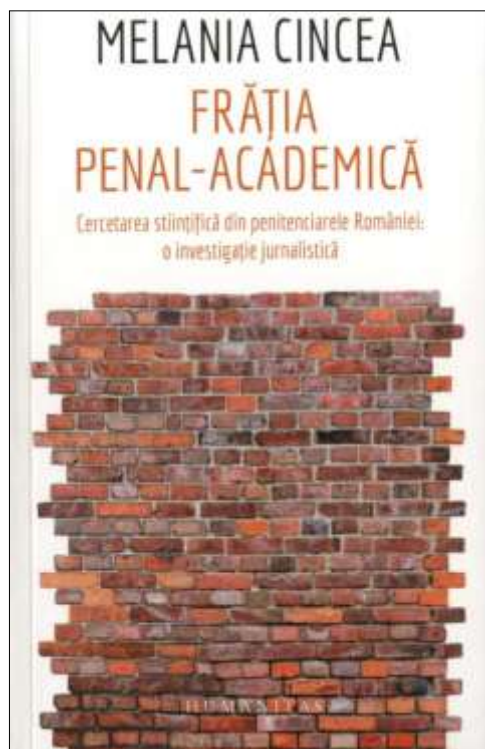
Sigur, plagiatul este prezent pe toate meridianele, doar că în alte părți proporțiile și efectele lui sunt altele decât la noi și este pedepsit, la noi fiind privit cu multă indulgență, de regulă plagiatorul fiind inocentat. Până și din acest punct de vedere, România este altfel... În alte țări plagiatul este abordat cu aplomb, indiferent la ce nivel se produce, pe când la noi este trecut sub tăcere.

Lumea universitară este conștientă, spre exemplu, de existența plagiatorilor printre profesori – de studenți să nici nu mai vorbim –, dar preferă să nu ia atitudine. Și aceasta din cel puțin două motive: în primul rând, proporțiile plagiatului descurajează, iar apoi există teama de riposta celorlalți, cel care descoperă și reclamă plagiatul (de regulă o persoană neutră, cel plagiat implicându-se foarte rar) fiind considerat delator și, deci, culpabil.

Cu puțin timp în urmă, în plin scandal al doctoratelor plagate, a avut loc – găselniță evidentă a celor „de sus” – o explozie editorială (aproape 400 de lucrări) în urma muncii de „cercetare științifică” din închisori, fenomen, probabil, în premieră mondială.

Acest fenomen s-a bucurat de girul implicit al unor universități¹⁹, edituri²⁰, institute și chiar al Academiei Române, care prin reprezentanți au garantat cu numele și prestigiul lor²¹, nu numai caracterul științific al lucrărilor, ci și timpul ridicol de scurt în care au fost redactate de oameni care, cu câteva excepții, nu aveau nicio legătură cu scrisul sau cu domeniul din care și-au ales subiectele²².

Să credem că profesorii universitari care au cauționat această mare impostură au făcut-o pentru a încuraja cercetarea științifică, atât de debilă la unele universități în

¹⁹ Dintre universitățile implicate amintim pe cele din București, Cluj-Napoca și Iași, SNSPA București, Politehnica București, Academia de Poliție etc.

²⁰ Dintre edituri, mai cunoscute sunt Niculescu, Saeculum I.O. și Printech din București, Aius și Sitech din Craiova, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Ex Ponto din Constanța etc.

²¹ Printre ei se află și cunoscuții profesori Nicu Gavriluță, Petru Bejan, Stelian Brezeanu, Dan Pavel și Dan Dungaci. Acesta din urmă, după ce a coordonat *Enciclopedia valorilor reprimite* (2000), iată că încurajează, fără reticente, „valorile” pușcăriașilor.

²² Zeci de lucrări au fost „redactate” în aproximativ o lună, în condiții improprii studiului și cercetării, ba chiar și vieții, de vreme ce mulți pușcăriași au primit, după eliberare, compensații financiare de la stat. A se vedea Melania Cincea, *Frăția penal-academică. Cercetarea științifică din penitenciarele României: o investigație jurnalistică*, Editura Humanitas, București, 2018, pp. 30-46.

care sunt cadre didactice care conduc doctorate, deși publică 3-4 cărți într-o viață²³? Cum mai pot vorbi ei studenților despre cinste, demnitate, corectitudine etc.?

Este, deci, explicabilă toleranța atât de mare față de copiatul studenților la examene sau față de plagiatul masteranzilor și doctoranzilor, uneori chiar din lucrările îndrumătorilor! Dovadă că aceștia din urmă citesc cu superficialitate lucrările îndrumate, fie din comoditate, fie din conivență cu cei îndrumați, mai ales dacă aceștia sunt parlamentari, miniștri, prefecți etc., ale căror atribuții sunt incompatibile din start cu cercetarea de bibliotecă sau de arhivă. Și, dacă acestea nu erau suficiente, ce să mai zicem de laudele excesive aduse în referatele celor din comisiile alcătuite, de regulă, din aceiași specialiști, chiar când nu au nicio legătură nu doar cu tema, dar nici cu domeniul respectiv! Cum să interpretăm, altfel, cuvintele regretatului istoric Ioan

Godea care, hipnotizat, probabil, de cercetările „de penitenciar” ale doctorandului său, Nicoară Mihali, expuse în cartea *Țara Oașului: lumea tradițională și vendeta* afirma, cu o naivitate incredibilă, la lansarea volumului respectiv la Cluj-Napoca, la 20 martie 2014, că această lucrare chiar ar merita odată și odată să fie propusă pentru Premiul Nobel!²⁴

Într-o țară a paradoxurilor, ca a noastră, nu este de mirare că avem școli doctorale și în universitățile mici, cu 12-15 studenți la o specializare, din care absolvă anual 8-10! Urmează, probabil, generalizarea doctoratului: vom fi o țară cu cei mai mulți analfabeți funcțional, dar plină de doctori în științe, dacă evoluția acestei forme de cercetare științifică, devenită fără fond, va continua trendul actual.

În cartea sa *Fabrica de doctorate*, având în centru doctoratul-viteză al lui Gabriel Oprea, realizat cu eludarea legii²⁵ și parafat de un ministru care se crede de o puritate și cinste inegalabile – am numit-o pe Ecaterina Andronescu –, Emilia Șercan ne prezintă un elocvent grafic al doctoratelor susținute în România de la 1900 și

până în 2016. Astfel, dacă între 1900 și 1989 s-au acordat 1.500 de titluri de doctor, în perioada 1990-2016 numărul doctoratelor finalizate a fost de 67.000, expresie și consecință a degradării unei instituții prestigioase chiar și în comunism²⁶.

Toate acestea conduc la concluzia că la noi, la români, plagiatul la orice nivel este un rău necesar.

Puzderia de școli doctorale înființate în ultimii ani va continua să livreze pe bandă rulantă doctori în științe, unii fără abc-ul disciplinei respective și fără deprinderi intelectuale proprii cercetării științifice. Și aceasta sub privirile unei societăți indiferente la proprietatea intelectuală și devenită imună la impostură.

²³ Și nu 11 cărți într-un an și câteva luni, precum Dan Voiculescu sau 7 cărți în șapte luni (18 martie-septembrie 2015) ca Dorinel Mucea. Vezi Melania Cincea, *op. cit.*, pp. 60-61 și 80-99.

²⁴ Vezi Nicoară Mihali, *În căutarea dublului*, Editura Eurotip Baia Mare, 2015, p. 315.

²⁵ Cu un doctorat în drept, dovedit ulterior ca plagiat, susținut în ianuarie 2001, Gabriel Oprea devine în luna august în același an, fără să fi predat un singur curs, profesor universitar la Colegiul Național de Apărare, iar în octombrie 2002, conducător de doctorat la Academia de Poliție din București, evident fără a îndeplini condițiile. Vezi Emilia Șercan, *Fabrica de doctorate sau Cum se surpă fundamentele unei națiuni*, Editura Humanitas, București, 2017, pp. 80-103.

²⁶ Emilia Șercan, *op. cit.*, pp. 62-64.

Biblioteca Națională a Perúului

Valentina ROTARU

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Valentina Rotaru

Perú este cunoscut drept centrul celei mai mari civilizații antice din America, Imperiul Inca. Gloria incașilor trăiește și astăzi în Perú – în poporul său, format din descendenți ai incașilor care duc mai departe tradițiile strămoșilor lor, în abilitățile artistice, în zidurile și clădirile care încă mărturisesc măreția incașilor. Dar Perú nu este doar o relicvă a gloriilor trecutului, este, de asemenea, o țară modernă care avansează pentru a-și lua locul în lumea contemporană¹.

Biblioteca Națională a statului Perú a fost fondată în 1821, la Lima, de către generalul José de San Martín. La momentul inaugurării, ea deținea 11.256 de volume, majoritatea provenind de la vechea bibliotecă iezuită, colecție căreia generalul José de San Martín i-a donat aproximativ 600 de cărți². Este cea mai veche și mai importantă bibliotecă a țării, de-a lungul anilor trecând prin numeroase transformări.

În timpul Războiului din Pacific (1879-1883), cunoscut și sub numele de „Războiul Salpetrului”, armata chiliană a ocupat orașul Lima și a răscolit biblioteca, lăsând la sfârșitul ocupației doar 378 de cărți din totalul de 56.000 câte erau înainte de război. În 2007, statul Chile a returnat 3.778 de cărți statului Perú³.

În timpul marelui incendiu din 10 mai 1943, un număr important de volume sunt distruse, biblioteca arzând aproape până la temelii. La acea perioadă, Biblioteca Națională a Perúului era considerată una dintre cele mai prestigioase biblioteci din America Latină, alături de cea a Mexicului și cea de la Rio de Janeiro. În 1947, biblioteca se re-deschide, având în colecțiile sale copii ale primelor publicații din Perú și din cele două Americi⁴.

Noua bibliotecă a fost inaugurată oficial la 27 martie 2006. Pentru a marca această

¹ Kieran Falconer, *Peru*, Editura Times Books International, Singapore, 1995, p. 5.

² <https://www.livinginperu.com/national-library-of-peru-194-years-of-creation-107433-2/>

³ https://en.wikipedia.org/wiki/National_Library_of_Peru

⁴ *** *World Encyclopedia of Library and Information Services*, ed. a 3-a, Editura American Library Association, 1993, s.l., p. 655.

ocazie, ministrul Educației, Javier Sota Nadal, a comandat un poem simfonic de la compozitorul peruvian Jimmy Lopez. Lucrarea intitulată „America Salvaje” este inspirată de poemul „Blasón” al lui José Santos Chocano⁵.

Proiectul noii Bibliotecii Naționale a primit, în octombrie 2006, prin votul unanim al juriului, „Hexagonul de Aur”, premiul cel mai înalt al celei de-a XII-a Bienale de Arhitectură Națională, organizat de Colegiul Arhitecților din Perú.

În conformitate cu articolul 2 din Legea nr. 30570, Biblioteca Națională din Perú este centrul depozitar al patrimoniului cultural bibliografic, digital, documentar, cinematografic, fotografic și muzical din Perú și contribuie la dezvoltarea culturală, științifică și tehnologică, la dezvoltarea economică și socială a țării. Biblioteca reprezintă o sursă de cunoaștere pentru întreaga societate peruviană și internațională, garantând integritatea acesteia și facilitând accesul tuturor cetățenilor și al generațiilor viitoare la colecțiile sale. Potrivit site-ului <http://enacademic.com/dic.nsf/enwiki/11799043>, Biblioteca Națională a Perúului deține un patrimoniu bibliografic estimat la aproximativ 400 de milioane de dolari. Ea dispune de colecții de manuscrise, de carte veche, de picturi și fotografii, de materiale speciale (hărți, acuarele, caricaturi, desene, sculpturi), de publicații periodice, de partituri muzicale și cărți din colecții particulare.

Biblioteca pune la dispoziția utilizatorilor săi săli de lectură, spații și echipamente pentru diferite activități. De asemenea, oferă acces la biblioteca digitală, asigură asistența tehnică pentru

bibliotecile din țară, dispune de un depozit legal și oferă spre vânzare materiale editate de bibliotecă.

Biblioteca Națională din Perú dispune de o piscină care oferă programe pentru copii, tineri și adulți. Utilizatorii se pot bucura de o piscină încălzită și profesioniști remarcabili care, împreună, oferă servicii de calitate⁶.

⁵ <http://www.peruviantimes.com/26/perus-national-library-seeks-to-recover-antique-books-closes-access-to-collection-for-inventory/11053/>

⁶ <http://www.bnp.gob.pe/>

În 2011, pe vremea administrării dr. Ramón Mujica Pinilla, a fost realizat primul inventar general al colecțiilor vechi și valoroase (secolele XV-XIX). Cu această ocazie, s-a lansat Campania „Se caută cărțile pierdute ale Bibliotecii Naționale din Perù. Recompensă: 30 de milioane de peruani recunoscători”. Campania a fost susținută de personalități ale culturii naționale precum Mario Vargas Llosa, Fernando de Szyszlo, Ruth Shady, Tom Zuidema, Marco Martos, dar și de instituții internaționale precum Memory of the World și IFLA (UNESCO)⁷.

În februarie 2011, Biblioteca Națională din Perù raporta că a fost victima unui furt sistematic. Cinci luni mai târziu, directorul instituției, Ramón Mujica Pinilla, declara că au fost sustrate 932 de cărți, în mare parte antichități foarte valoroase. Printre cărțile

furate se aflau: o carte a lui Erasmus de Rotterdam, publicată la Paris în 1524; un manuscris intitulat „Una Vida”, scris în 1679; 125 de cărți din colecția generală, 414 de manuscrise din biblioteca valoroasă lăsată de istoricul Raul Porras Barrenechea și 32 de cărți considerate bijuterii bibliografice⁸. În același an, Biblioteca Națională din Perù deținea peste 7 milioane de titluri și aproximativ 150.894 de cărți și 320.000 de documente de valoare istorică.

Biblioteca Națională din Perù deține o bogată colecție de partituri muzicale. Cele mai relevante aparțin lui José Bernardo Alzedo Retuerto (1798-1878), compozitor al imnului național și al multor opere de caracter patriotic, popular și inca. O altă colecție este aceea a lui Rosa Alarco Larrabure (1911-1980), dirijor de coruri, creator al multor compoziții vocale ale genului popular și un mare dirijor al corurilor școlare. De menționat este și colecția muzicologului Rodolfo Holzmann (1910-1992), un german născut în Breslau, care poate fi considerat peruanist, deoarece el a fost un cercetător al muzicii prehispanice din Perù și un aranjour proeminent la nivel simfonic al muzicii populare.

Materialul muzical deținut de bibliotecă este îmbogățit și de partiturile peruane și străine, academice și populare, din secolele al XVII-lea, al XVIII-lea, al XIX-lea și al XX-lea. Multe dintre aceste partituri sunt nepublicate sau au fost uitate în memoria istorică a peruanilor, de aceea, recuperarea acestei moșteniri devine necesară, prin inventarierea și descrierea lor fizică, pentru a le face accesibile pentru compozitori, regizori, muzicologi, pentru cercetarea istorică și chiar pentru interpretarea lor. Astfel, mai târziu, multe dintre ele vor fi declarate ca parte a patrimoniului cultural al națiunii peruane⁹.

Potrivit publicației *The Guardian* din 2010, în Perù nu exista un sistem de biblioteci. În afara capitalei, situația a fost deosebit de acută, dar chiar și în interiorul orașului, majoritatea bibliotecilor municipale dețineau doar câteva volume donate și câteva ediții piratate și ele. Zeci de ani, bugetul pentru achiziția de cărți noi al Bibliotecii Naționale a rămas neschimbat: zero.

Alfabetizarea în Perù a crescut spectaculos în ultimul secol și împreună cu acest progres a apărut o dorință pentru cărți și tot ce reprezintă ele. Totuși, milioane de peruani din mediul rural sunt vorbitori monolingvi ai limbilor indigene și rămân, în consecință, marginalizați din

⁷ <http://www.bnp.gob.pe/institucion/nuestra-historia/>

⁸ <http://www.livinginperu.com/news-15589-crime-932-books-stolen-from-the-national-library-of-peru/>

⁹ <http://www.bnp.gob.pe/colecciones/las-colecciones-de-partituras-de-la-biblioteca-nacional-del-peru/>

punct de vedere politic și economic. Într-o țară împărțită pe rasă, etnie și limbă, dobândirea fluentei și a alfabetizării în limba spaniolă a fost deseori văzută ca un prim pas important spre avansarea socioeconomică¹⁰.

Astfel, Biblioteca Națională din Perú a lansat în anul 2012 un proiect denumit „Semillas para el Desarrollo” (Seminte pentru Dezvoltare), care avea ca scop construirea de biblioteci în zone marginalizate ale țării. În demersul ei, biblioteca beneficia de sprijinul autorităților locale și al mediului privat din Perú. Obiectivul principal al acestui proiect a fost ca noile biblioteci să servească drept centre inovatoare care să se concentreze asupra dezvoltării locale¹¹.

O inițiativă interesantă a Bibliotecii Naționale o constituie proiectul „Biblioteca din valiză”, care vizează promovarea cititului în rândul persoanelor aflate în penitenciare, pentru a ajuta la reeducarea, reabilitarea și reintegrarea lor în societate. Parteneri în acest proiect sunt: Comitetul Internațional al Crucii Roșii (ICRC), Institutul Național al Penitenciarelor din Perú (INPE) și Biblioteca Națională. Peste 150 de cărți pe teme precum autoajutorare, istorie, geografie, pregătirea tehnică și artizanat constituie colecția „biblioteca din valize” – trei valize pline de cărți care călătoresc prin închisori pentru a fi citite de către deținuți¹². Până în septembrie 2017, deținuții au cerut și au citit aproape 3.500 de cărți.

„O bibliotecă națională nu este un cimitir de cărți vechi, ci un repertoriu vibrant de idei vii cu care intrăm într-o relație intensă atunci când citim. Citirea tuturor cărților bune, a spus Descartes, este ca o conversație cu cei mai iluștri oameni ai altor secole. O carte bună este cea care ne schimbă atunci când o citim. Cărțile bune ne fac oameni și cetățeni mai buni”, afirma Sinécio López pe pagina web a Bibliotecii Naționale din Perú¹³.

Potrivit comunicatului de presă din 22 februarie 2018, dat de către conducerea instituției, reiese că „Misiunea Bibliotecii Naționale a Perúului pentru anul 2021 este de a contribui la eliminarea lacunelor în ceea ce privește accesul la informații, astfel încât toți cei din Perú să se simtă cetățeni, în special cei care au fost invizibili pentru stat. Vorbim despre persoanele cu dizabilități, persoanele în vârstă și cei care nu au limba spaniolă ca limbă oficială”¹⁴.

De asemenea, se lucrează încontinuu pentru a crea o nouă imagine a Bibliotecii Naționale, dorindu-se ca aceasta să nu mai fie văzută ca un depozit de cărți. „Biblioteca nu este doar o colecție de cărți, ci este mai mult. Din acest punct de vedere, ea reprezintă fotografia, teatrul, dansul, muzica și, evident, cărțile”, afirma Juan Antonio Silva Sologuren, directorul instituției.

¹⁰ <https://www.theguardian.com/books/gallery/2010/jan/18/book-pirates-peru>

¹¹ <http://beyondaccess.net/2012/12/21/libraries-meet-eight-development-goals-ramon-mujica/>

¹² <https://www.icrc.org/en/document/books-travelling-through-perus-prisons>

¹³ <http://www.bnp.gob.pe/institucion/nuestra-historia/>

¹⁴ <http://www.bnp.gob.pe/bnp-lanza-programacion-teatral-2018-del-teatro-auditorio-mario-vargas-llosa/>

Trei noi covoare povestitoare create pentru copii

Laura ZAH

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Laura Zah

Succesul pe care l-a avut prezentarea covoarelor povestitoare „Capra cu trei iezi”, „Cei trei purceluși”, „Cele patru colțuri”, „Legenda sticletelui”, „Mănușa”, „Micul peștișor roșu”, „Puișorul”, „Punguța cu doi bani”, „Ridichea uriașă”, „Scufița roșie” și „Tatăl meu” preșcolarilor și elevilor claselor mici a dus la crearea altor trei: „Bunul dinozaur” (realizat de Mara Popovici și Ioana Țiplea), „Omida mâncăcioasă” (Mara Popovici) și „La fermă” (Ioana Țiplea).

Asemeni celorlalte covorașe povestitoare, și acestea au pornit de la ideea de a avea o bază educativă, de a transmite copiilor mesaje clare.

„**Bunul dinozaur**” este povestea călătoriei inițiatice a micului dinozaur Arlo, care își depășește teama, devine curajos, prietenos, devotat, sigur pe el, matur. O poveste minunată pe care copiii o vor îndrăgi cu siguranță și pentru faptul că decorul ilustrează o perioadă istorică de mult apusă, cu elemente specifice (vulcani, vegetație luxuriantă, palmieri, dinozauri etc.). Narațiunea subliniază și ideea acceptării unei persoane diferite prin prietenia dintre Arlo și Țâr, puiul de om, și a atitudinii mature a renunțării la o persoană sau situație atunci când evidența arată că e mai bine așa. Acest covor deosebit, dedicat, în primul rând, copiilor pasionați de dinozauri, este în lucru și va fi finalizat pe parcursul acestui an.

„**Omida mâncăcioasă**” e oarecum asemănătoare ca idee cu „Bunul dinozaur”, în sensul transformării unei ființe din ceva în altceva, mult mai bun și mult mai frumos. Povestea vorbește despre transformarea unei omizi într-un fluture minunat după trecerea unei perioade de timp și parcurgerea unor etape. Povestea a fost scrisă de Eric Carle. Tradusă în 30 de limbi și vândută în peste 22 de milioane de exemplare în toată lumea, cartea după care a fost realizat covorul povestitor e foarte îndrăgită de cei mici. Decorul, realizat în culori vesele, elementele decupate rotund (fructele, prăjitura, cașcavalul, frunza etc.) vor stimula copiii să le atingă, să le descopere, să urmeze tactil drumul miciei omizi în aventura sa. Povestea spusă pe covor e foarte potrivită pentru copiii mici, deoarece aceștia învață/repetă zilele

săptămânii, cifrele, fructele și culorile și are un caracter interactiv. Covorul a avut parte de o dublă lansare: în data de 3 mai, a fost prezentat chiar de realizatoarea lui, bibliotecara Mara Popovici, preșcolarilor de la Grădinița Nr. 8, Structura Grădinița Nr. 12 (director Maria Lihet) ca mulțumire pentru faptul că s-a avut ca bază în realizarea covorului cartea dăruită de conducerea grădiniței. Mai apoi, covorașul a fost lansat în cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, tot de bibliotecara Mara Popovici, pe data de 30 mai la ora 12, pentru copiii angajaților și pentru copiii prezenți la festivitatea de premiere a concursului „Cel mai bun & Cel mai fidel cititor”.

„La Fermă” e un covor povestitor care se adresează, de asemenea, celor mici. Decorul

este cel al unei ferme. Copiii vor învăța cum se numesc animalele, unde își au adăpostul, cu ce se hrănesc și onomatopeele specifice fiecăruia, pe baza unor ghicitori accesibile ca dificultate vârstei mici. Cu această activitate tematică, bibliotecarele Secției pentru copii vin în completarea programei educative de la grădinițe. Covorul a fost lansat și prezentat în data de 16 aprilie pentru preșcolarii din grupele mică, mijlocie și mare (prof. Mariana Hossu) de la Școala Gimnazială Săcălășeni, Structura Culcea (dir. prof. Veronica Moje)

de către realizatoarea lui, Ioana Țiplea.

Talentul și vocația celor două bibliotecare au excelat și de această dată prin realizarea unor materiale educative și de divertisment extraordinare.

Cu covorul povestitor, în „zbor” pe alte meleaguri

Amalia TALPOȘ

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Povești spuse altfel, de pe covorul povestitor... în Jibou

Și în anul școlar în curs a continuat seria de activități inedite realizate de Secția pentru copii a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare în parteneriat cu alte instituții – de această dată cu Asociația Centrul de Cercetare și Formare al Universității de Nord Baia Mare, Asociația Vis Juventum Baia Mare, Primăria Orașului Jibou, Școala Gimnazială „Lucian Blaga” din Jibou (director Pop Cozac Sorina), Liceul Tehnologic „Octavian Goga” din Jibou (director profesor Mureșan Daniel, director adjunct profesor Csatlos Sándor) și Grădina Botanică „Vasile Fati” Jibou.

În cadrul acestui parteneriat s-a desfășurat, la Jibou, pe parcursul a două săptămâni, un amplu program destinat copiilor aflați la limita sărăciei, încadrați în instituțiile amintite mai sus.

Astfel, în data de 19 aprilie 2018 patru bibliotecare de la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare: Amalia Talpoș, Mara Popovici, Laura Zah și Casilda Mare

au prezentat celor aproximativ 300 de copii, de la Școala Gimnazială „Lucian Blaga” din Jibou șapte covoare povestitoare: „Micul peștișor roșu”, „O poveste cu ninsoare”, „Căsuța din oală”, „Legenda sticletelui”, „Cele patru colțuri”, „Ridichea uriașă” și „Cei trei purceluși”. Au fost implicate în activitate următoarele cadre didactice și clase de elevi: Coste Daniela – clasa pregătitoare A, Motișan Isidor – CP B, Cojan Elena – clasa I A, Dobrinean Ligia – I B, Lakatos Anton – II A, Ciurte Amelia – II B, Măsălar Angela III A, Polbaci

Iuliana – III B, Hideg Ana – III C, Veres Sanda – IV A, Peter Ioan – IV B, bibliotecar Gârboan Maria și facilitator comunitar Lacatos Solomon.

Responsabilii de eveniment au fost: Ileana Rus – expert organizare evenimente (Primăria Orașului Jibou), Cristian Mihai Chiș – expert organizare evenimente (Vis Juventum). Resursa umană implicată: Lucia Finteușan – coordonator GT, Ileana Rus – expert organizare evenimente (Primăria Orașului Jibou), Cristian Mihai Chiș – expert organizare evenimente (Asociația Vis Juventum), bibliotecarele Amalia Talpoș, Mara Popovici, Laura Zah, Casilda Mare, Corina Șpan – șef Secția pentru copii (Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”), Rodica Teglaș – expert GT (Primăria Jibou), Tabita Tirintică – expert GT (Primăria Jibou), Roxette Klipacs – expert recrutare GT (Vis Juventum), Sebastian Todor – expert recrutare GT (Vis Juventum), Călin Romnyuk – expert recrutare GT (Vis Juventum).

Activitatea s-a înscris în proiectul „**Abordarea integrată a sărăciei și excluziunii sociale în beneficiul întregii comunități**”, având ca obiect specific reducerea numărului de persoane aflate în risc de sărăcie și excluziune socială din comunitățile marginalizate în care există populație aparținând minorității rome. Implementarea de măsuri integrate a avut ca scop inovarea socială, comunicarea, schimbul de experiență între specialiști din administrația publică, organizații nonguvernamentale, asociații profesionale și reprezentanți ai comunității vizate. Activitatea a fost inedită și prin locul de desfășurare, fiind utilizat terenul de fotbal al școlii. Astfel, pentru copii această zi a fost una cu adevărat specială, tocmai prin renunțarea la rigoarea sălilor de curs.

Cea de-a doua activitate s-a desfășurat în data de 26 aprilie, în incinta Grădinii Botanice „Vasile Fati” din Jibou și s-a adresat celor 200 de copii de la Liceul Tehnologic „Octavian Goga” din Jibou, care s-au bucurat de prezentarea a patru covoare povestitoare: „Ridichea uriașă”, „Cei trei purceluși”, „Căsuța din oală” și „Legenda sticletelui” de către bibliotecarele Mara Popovici și Amalia Talpoș.

Au fost implicate în activitate următoarele cadre didactice și clase de elevi: CP A (înv. Năprădean Angelica), CP B, I B, III B (înv. Toth Edina), CP C (înv. Dobai Marinela), I A (înv. Marchiș Dana), I C (prof. Bârzac Gabriel), II B și IV B (înv. Romocea Iudith), II A (înv. Chende Lorena), II C (Souca Vasile), III A (înv. David Ana), IV A (înv. Brîglezan Loredana).

Responsabili de eveniment și resursa umană implicată au fost: Romnyuk Călin – expert grup țintă, Adina Mureșan – expert gestionare program integrat copii (Vis Juventum), Szuroka Bela – expert gestionare adulți (Vis Juventum), Laura Rata – expert gestionare alte grupuri vulnerabile (Vis Juventum), Izabella Kiskasza – expert organizare evenimente (Vis Juventum), Lucia Finteușan – coordonator grup țintă (Vis Juventum), Csatos Sándor (dir. adjunct Liceul Tehnologic „Octavian Goga” Jibou), precum și personalul de la Grădina Botanică „Vasile Fati” Jibou: Sicora Cosmin (director), Ana Maria Revnic și Căprar Marin, împreună cu bibliotecarele: Amalia Talpoș, Mara Popovici, Corina Șpan, șef Secția pentru copii (Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”).

Activitatea s-a înscris în proiectul „**Servicii comunitare integrate pentru o viață de calitate**”, având ca obiect specific reducerea numărului de persoane aflate în risc de sărăcie și excluziune socială din comunitățile marginalizate în care există populație aparținând minorității rome. Implementarea de măsuri integrate are ca scop inovarea socială, comunicarea, schimbul de experiență între specialiști din administrația publică, organizații nonguvernamentale, asociații profesionale și reprezentanți ai comunității vizate. Intervenția în educația copiilor reprezintă măsura cu impactul cel mai mare în sustenabilitatea proiectului, aproximativ 14% dintre copiii din grupul țintă neparticipând la nicio formă de educație.

Evenimentul a fost unul inedit prin locul de desfășurare, spațiul primitiv al Grădinii Botanice „Vasile Fati” din Jibou, copiii fiind și de această dată surprinși în mod plăcut.

Prin intermediul covoarelor povestitoare, prezentate sub dictonul „**Citim împreună pentru o viață mai bună!**”, s-a dorit să se facă o punte între joacă și lectură, printr-o modalitate atractivă și inedită. Petrecând timp împreună, adulți și copii, am pătruns în lumea cărților prin intermediul poveștilor.

Conducerea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare a susținut acest demers oferind tuturor elevilor implicați în activități ilustrate cu biblioteca și reviste, iar bibliotecilor școlilor colaboratoare cărți sonore.

Iată, în rândurile care urmează, și câteva impresii din partea celor care au luat parte la activitate:

Înv. Măsălaru Angela, clasa a III-a A

„Mi-a plăcut în mod deosebit modul de prezentare a poveștii, cuvintele spuse de către personaje fiind sub formă de versuri cu rimă. M-au încântat formulele de început și de sfârșit ale poveștii; de asemenea, și personajele confecționate din materiale textile (mijloacele didactice folosite). Povestea aleasă a avut multă acțiune și a fost educativă. Mi-a plăcut finalul fericit al poveștii, iar învățăturile desprinse din poveste le putem aplica în viața de zi cu zi”.

Înv. Vereș Sanda, clasa a IV-a A

„Elevii clasei a IV-a care au participat la activitatea «Covorul povestitor» au fost încântați de modul de prezentare a poveștii «Cei trei purceluși», de materialele didactice utilizate. Copiii au fost entuziasmați, deoarece au fost valorizați pe perioada activității prin metodele active folosite”.

Prof. inv. primar Polbaci Iulia, clasa a III-a B

„Împreună cu elevii am apreciat modul de socializare, interpretarea, recuzita, atmosfera creată, povestea aleasă”.

Prof. inv. primar Hideg Ana, clasa a III-a C

„Am apreciat modul în care s-a desfășurat activitatea, interpretarea, modul în care s-a discutat cu copiii. Elevii au apreciat: povestea aleasă, interpretarea, recuzita, atmosfera creată, învățătura, modul de socializare”.

Prof. inv. primar Cojan Elena, clasa I A

„Elevii clasei I A au participat la activitatea «Covorașul cu povești». Au fost încântați de modul de prezentare a poveștii «O noapte cu ninsoare» și de materialele didactice utilizate. Au fost entuziasmați, deoarece au fost valorizați prin metode activ-participative”.

Facilitator comunitar Lacatos Solomon

„Am apreciat și am rămas profund marcat de activitatea desfășurată pe terenul de sport al Școlii «Lucian Blaga» din Jibou. Am urmărit fiecare activitate în parte, împreună cu colegii de la Baia Mare și de la Primăria Orașului Jibou. Am urmărit atmosfera creată de fiecare grup, povestea pe care au ales-o și au interpretat-o, metodele folosite, materialele utilizate. Dar nu în ultimul rând diplomele și cărțile pe care le-a primit fiecare copil. Într-un cuvânt: Frumos!”

... și în Sighetul Marmației

În data de 4 iunie 2018, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare a participat la o activitate de mare amploare în cadrul parteneriatului dintre Asociația Centrul de Cercetare și Formare al Universității de Nord Baia Mare, Școala Gimnazială „Dr. Ioan Mihalyi de Apșa” Sighetul Marmației (director Simion Florin, dir. adjunct Șiman Ardelean Neli), Școala Nr. 2 Sighetul Marmației (director Oprișan Carmen, dir. adj. Tașnadi Daniela) și Asociația Vis Juventum, Baia Mare. Responsabil de eveniment a fost: Moldovan Stelian, Asociația Vis Juventum Baia Mare.

Activitatea face parte din proiectul ROMarmația „Abordare integrată a sărăciei și excluziunii sociale în beneficiul întregii comunități”, având ca obiective: creșterea calității vieții la nivelul unei comunități marginalizate în care există populație aparținând minorității rrome din Sighetul Marmației, prin furnizarea de intervenție integrată în corespondență cu nevoile individuale și ale gospodăriei din care fac parte, pentru 550 de persoane aflate în risc de sărăcie și excluziune socială, adulți și copii, cu o pondere de 50% persoane de etnie rromă și 50% de gen feminin; creșterea accesului și participării la educație pentru 200 copii și 45 adulți aflați în risc de sărăcie și excluziune socială din comunitatea marginalizată vizată, cu o pondere de 50% de etnie rromă, prin furnizarea de sprijin concret,

inclusiv cu implicarea adulților semnificativi din viața copiilor (părinți/tutori/cadre didactice); implementarea de măsuri integrate are ca scop inovarea socială, comunicarea, schimbul de experiență între specialiști din administrația publică, organizații nonguvernamentale, asociații profesionale și reprezentanți ai comunității vizate.

Din partea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” au participat bibliotecarele Amalia Talpoș, Mara Popovici, Casilda Mare și Laura Zah, care au prezentat celor aproximativ 400 de copii șapte covoare povestitoare: „Omida mâncăcioasă”, „O noapte cu ninsoare”, „Căsuța din oală”, „Legenda sticletelui”, „Cele patru colțuri”, „Ridichea uriașă”, „Peștișorul roșu”. Au fost implicate următoarele cadre didactice și clase de elevi:

Școala Gimnazială „Dr. Ioan Mihalyi de Apșa”, Sighetul Marmației: prof. Codrea Lidia, clasa pregătitoare A, înv. Pop Maria, clasa pregătitoare B, înv. Ardelean Ioana, clasa pregătitoare C, înv. Pașca Ana, clasa I B, înv. Franyi Antonia, clasa a II-a A, înv. Bârlea Lia, clasa a II-a, înv. Bodea Angelica, clasa a II-a, prof. Ilieș Călin, clasa I C, înv. Radu Mirela, clasa I A, înv. Husar Lidia, clasa a III-a B, înv. Petrovai Liliana Dina, clasa a III-a C, înv. Bodnariuc Dombi Dorina, clasa a IV-a B.

Școala Gimnazială Nr. 2, Sighetul Marmației: înv. Pasztor Ramona, CP A, înv. Praya Natașa, CP, înv. Mihalca Codruța, clasa I, înv. Borodi Simona, clasa a IV-a A, înv. Pomenar Mădălina, clasa a II-a A, înv. Filip Silvia, clasa a III-a A, înv. Mihai Pisuc, clasa a III-a B, înv. Guszt Erika, clasa a IV-a B.

Conducerea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” a oferit elevilor implicați în această activitate reviste educative și ilustrate cu biblioteca, iar bibliotecilor școlare din cele două unități de învățământ cărți sonore. Elevii participanți la activitate s-au arătat încântați de această modalitate de a spune o poveste și au mulțumit bibliotecarelor pentru poveștile cu care i-au delectat.

„COLAJ”

Motto: „Câte drumuri ajunge un om să străbată/ Înainte să-l poți numi om”.
(Bob Dylan, *Suflare în vânt*)

Dr. BOTIȘ ENIKŐ
Baia Mare

Botiș Enikő

Printr-un discurs expozițional de excepție, elevii Colegiului de Arte Baia Mare, specializarea Arte plastice, aflați sub coordonarea directă a profesorilor de specialitate, au conturat, în data de 22 martie 2018, o atmosferă culturală remarcabilă, metamorfozată într-un nucleu în jurul căruia normele educaționale au devenit ritualuri de expresie vizibile specifice întregului proces de predare-învățare-evaluare.

Expoziția, găzduită de simezele Salonului Artelor din cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare, a gravitat în jurul titlului generic *Colaj*, făcând trimitere, atât la tehnica lucrărilor, cât și la structura arhitectonică a expoziției.

Evenimentul cultural-artistic s-a derulat în cadrul Proiectului de parteneriat educațional *Creativitate și culoare în universul copilăriei (2016-2018)*, încheiat între Colegiul de Arte și Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, fiind susținut și de către Inspectoratul Școlar Județean Maramureș.

Din punctul de vedere al tehnicii abordate, lucrările surprind prin varietatea în care sunt exploatate posibilitățile de expresie ale colajului, fie că ne gândim la punerea petelor de culoare, fie la compozițiile de tip colaj.

Astfel, elevii coordonați de profesoara Cristina Băbuța au transpus cu multă originalitate în spațiul pânzei structura arhitecturală a mediului urban, având darul de a sugera prin plasticitatea și ritmul volumelor o anumită muzicalitate și blândețe a acestuia. Expresivitatea acestor compoziții derivă din maniera ingenioasă în care formele sunt „construite” prin juxtapunerile frânturilor de ziar și alternate cu intervenții grafice sau prin transparențele cromatice date de picturalitatea griurilor colorate.

De altă manieră, decorativă, sunt lucrările elevilor coordonați de profesoara Anca Băbuța, care surprind prin vivacitatea cromatică a compozițiilor esențializate și inspirate de formele vegetale. Pete și fâșii intens colorate organizează spațiul plastic, evocând aglomerări de plante și flori stilizate nu doar ca rezultat al unui simplu exercițiu contemplativ, ci și al îndemnării și bucuriei jocului de a descoperi lumea imaginărilor.

Într-un registru tehnic, cromatic și iconografic similar se înscriu lucrările coordonate de profesoara Alexandra Chiorean, care surprind prin dexteritatea elevilor de a compune spațiul plastic abstract sau abstractizat, prin recursul la juxtapunerea suprafețelor textile puternic contrastante cromatic. De asemenea, inserția întinderilor de factură extrapicturală, respectiv cea a figurii umane fragmentate, subliniază intenția mentorului de a încuraja și exacerba nevoia de exprimare liberă a discipolului.

Pe de altă parte, pânzele pictate de elevii liceeni coordonați de profesoara Cucu Cristina concentrează în imagine expresivitatea cromatică a diferitelor forme de relief, a spațiilor geografice. Ele debordează printr-o picturalitate specifică, interpretabilă prin prisma esteticii expresio-

niste și printr-o eludare a oricărei referințe la tradiționalism și *mimesis*, exprimând, în același timp, intuitiv, calitatea frumosului de a transmite emoție estetică. Astfel, suprafețele cromatice de tip colaj construiesc peisaje naturale stilizate și abstractizate, în timp ce ritmicitatea acestora impune compoziției o anumită fluiditate asociată cu spațiile, uneori convulsive ale interiorității umane.

Nu în ultimul rând, surprind fotografiile elevilor realizate sub îndrumarea profesoarei Mi-rela Stan, cu ajutorul căroră se reconstituie întreaga genealogie a colajului, ca subdiviziune a artelor vizuale. Structurate într-o triadă iconografică cu aparent incerte compatibilități, lucrările investighează pertinent sensibilitățile cele mai profunde ale realității vizibile: materia efectivă a microcosmosului și macrocosmosului, respectiv spațiul intermediar dintre acestea, existența reală.

În principiu, arhitectura unei expoziții construite cu accent pe posibilitățile expresive ale tehnicii, în detrimentul metaforei și al ideii, este ușor riscantă. Însă, în cazul expoziției mai sus supuse investigației critice, colajul surmontează cu ușurință presupusa suspiciune tocmai prin certitudinea că acesta nu desemnează doar un univers fragmentat, rupt și apoi sudat într-o compoziție complexă în care se întâlnesc forme, materii și intervenții vizuale a căror reunire explozivă creează un nou raport cu publicul, ci îl transcende.

Bibliotecarii maramureșeni au sărbătorit „Ziua bibliotecarului din România” la Moigrad-Porolissum, județul Sălaj

**Maria BELEA
Florina VANCIU**

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Începând din 1996, la inițiativa UNESCO, în fiecare an, pe 23 aprilie, este sărbătorită Ziua Mondială a Cărții și a Dreptului de Autor, în aproape toate țările lumii la această dată având loc acțiuni de omagiere a cărții, autorilor, editorilor, librarilor, bibliotecarilor și, nu în ultimul rând, a cititorilor, fiind organizate expoziții de carte, lecturi publice și tot felul de alte manifestări menite să încurajeze și să popularizeze lectura.

Ziua Mondială a Cărții și a Dreptului de Autor comemorează moartea, în același an, 1616, a trei mari scriitori ai lumii: unul englez, William Shakespeare, unul spaniol, Miguel de Cervantes, și Inca Garcilaso de la Vega, scriitor peruan de origine spaniolă. De asemenea, 23 aprilie este ziua de naștere a mai multor oameni care au slujit „cuvântul”: Maurice Druon, Halldór Laxness, Vladimir Nabokov și Manuel Mejía Vallejo. Conferința generală a UNESCO din 1995, de la Paris, a hotărât decretarea Zilei Mondiale a Cărții și a Dreptului de Autor pentru a marca simbolic nașterea și moartea acestor scriitori și, totodată, pentru a încuraja lectura.

În România, prin Hotărârea de Guvern nr. 293 din 14 aprilie 2005, ziua de 23 aprilie a fost declarată „Ziua Bibliotecarului din România”, astfel că și în România, de atunci, în ziua de 23 aprilie se sărbătorește și Ziua Bibliotecarului. La 23 iunie 2014, președintele Traian Băsescu a semnat decretul pentru promulgarea Legii privind declararea datei de 23 aprilie drept „Ziua Cărții”.

Bibliotecarii de la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare au marcat într-un mod special „Ziua Bibliotecarului din România”: alături de colegi de la bibliotecile județene din Satu Mare, Cluj, Bihor și Sălaj, un grup de 80 de bibliotecari de la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, condus de directorul dr. Teodor Ardelean, a participat la o întâlnire metodică în cadrul proiectului „Caravana Unirii”, organizat și coordonat de Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” din Zalău, la Moigrad-Porolissum, în județul Sălaj.

CARAVANA UNIRII cinstește CARTEA și slujitorii săi, BIBLIOTECARI, printr-o Lecție de ISTORIE, la IZVOR – drumul spre UNITATEA NAȚIONALĂ de aici a pornit, de la origini. Bibliotecarii adună, prelucrează și transmit prin timp adevărul și povestea NEAMULUI ROMÂNESC! Bibliotecile sunt păstrătoarele zestrei culturale naționale! – a fost motto-ul unei zile pline de emoții și profunde semnificații, într-o zonă încărcată de istorie.

Delegațiile din fiecare județ

au pregătit câte o pancartă în formă de carte, pe care au scris citate despre însemnătatea cărților, iar pentru fiecare participant organizatorii au distribuit mici steaguri tricolore, insigne și brățări, purtând sigla *Centenar 100*.

La sosirea în Moigrad-Porolissum, dr. Teodor Ardelean a vizitat noua biserică, construită în anul 1987, după ce biserica din lemn, datând din 1730, a ars complet într-un incendiu.

La ora 10.30, la Școala Primară din Moigrad-Porolissum, comuna Mirșid, a avut loc primirea reprezentanților bibliotecilor județene din Bihor, Cluj, Maramureș și Satu Mare de către autoritățile locale și colectivul Bibliotecii Județene „I. S. Bădescu” din Sălaj.

După cuvântul de bun-venit, Călin Augustin Bereschi, primarul comunei Mirșid, a vorbit despre importanța profesiei de bibliotecar și rolul acestuia în atragerea tinerilor spre lectură, amintind, totodată, despre relația de prietenie pe care a cultivat-o, de-a lungul timpului, cu dr. Teodor Ardelean.

Florica Pop, director al Bibliotecii Județene „I. S. Bădescu” Sălaj și gazda evenimentului, și-a exprimat deosebita considerație pentru activitatea directorului Teodor Ardelean, pusă în slujba cărții și a bibliotecii. În întărirea cuvintelor acesteia, la Biblioteca „Moigrad-Porolissum” din cadrul Școlii Primare a fost amenajată o expoziție cu cărțile directorului Teodor Ardelean, fiu al satului. De asemenea, Florica Pop și-a manifestat recunoștința față de donația de carte din partea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” către bibliotecile din Moigrad, Mirșid și Năpradea, îndemnându-i pe bibliotecari să aducă lumină și cunoaștere în sufletele oamenilor.

În deschiderea evenimentului a mai luat cuvântul preotul Ciprian Porumb din comuna Mirșid, care a amintit despre rădăcinile latine și creștine ale poporului român, ce pot fi descoperite aici la Moigrad-Porolissum, toponim care în limba slavonă înseamnă „orașul meu” și a cărui denumire a fost schimbată în „Moigrad-Porolissum” la inițiativa senatorului Teodor Ardelean.

Întors pe meleagurile natale, dr. Teodor Ardelean le-a urat celor prezenți „Bun-venit în

satul meu”, mărturisind: „De când m-am născut aici, am fost un copil și un om dedicat cunoașterii. Bibliotecile sunt instituții de cunoaștere, nu simple instituții de cultură, care trebuie să-i ajute pe oameni să-și deschidă mintea”. Profund atașat de locurile de baștină, Teodor Ardelean le-a vorbit bibliotecarilor despre rezonanța lor istorică, Porolissumul fiind unul dintre cele mai prestigioase caste de pe limesul de nord al Imperiului Roman.

La Castrul Porolissum, delegațiile celor cinci biblioteci județene au fost întâmpinate de reprezentanții autorităților județene. Tiberiu Marc, președintele Consiliului Județean Sălaj, le-a urat bun-venit pe meleaguri sălăjene celor 250 de bibliotecari, prezentându-le viitoarele proiecte de cercetare arheologică pe care Consiliul Județean Sălaj urmează să le susțină, conștient fiind că doar o mică parte a istoriei a fost descoperită.

Florin Florian, prefectul județului Sălaj, a vorbit despre rolul bibliotecilor în zilele noastre, a căror misiune este aceea de a păstra cartea în sensul ei clasic, ca mod de cunoaștere și de promovare a culturii.

„Moigradul are o greutate specifică a magiei spirituale”, a precizat dr. Teodor Ardelean, vorbindu-le bibliotecarilor despre strategia militară a romanilor, care au întemeiat Castrul Poro-

lissum. În 106 d. Hr., după ce îi înfrânge pe daci, Traian vine la Porolissum, unde aduce 5.000 de soldați din Hispania, Gallia și Britannia. De asemenea, a făcut referire la savanții și experții în arheologie care au valorificat această zonă, mai ales la acad. Constantin Daicoviciu.

În acest cadru evocator, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” a donat colegilor prezenți la eveniment 100 de exemplare din cartea *Cântece pentru sufletul românului*, editată sub egida revistei *Familia română*, iar Bibliotecii „Moigrad-Porolissum” din cadrul Școlii Moigrad-Porolissum un „pachet centenar”, conținând în special cărți pentru copii, cărți de referință din literatura română și universală, precum și volume editate de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”.

După un scurt program artistic, constând în cântece patriotice interpretate de elevii

Școlii Primare din Moigrad-Porolissum, bibliotecarii au vizitat Porolissumul, oraș la frontierele Imperiului Roman, capitala provinciei romane Dacia Porolissensis, însoțiți de patru ghizi de la Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău. În Complexul Arheologic de la Moigrad-Porolissum, bibliotecarii au putut admira vestigiile civilizației romane: clădiri sacre și clădiri de locuit, taberne, Castrul Roman (o tabără militară întărită cu latura de 300 pe 230 m) și, desigur, amfiteatrul, în tribunele căruia se estimează că puteau să asiste la spectacole între 5.500 și 6.000 de spectatori, fapt ce indică o intensă viață culturală. Este impresionant faptul că zona de acces în Castru se face pe drumul roman, care este foarte bine conservat, după mai bine de 1.800 de ani, având un sistem de construcție foarte interesant, care încă păstrează urmele exploatării romane de la carierele de piatră din zonă. Porolissumul s-a dezvoltat ca o așezare civilă în jurul castrului militar roman, devenind mai apoi un prosper oraș de graniță, cu un important potențial economic, comercial și de producție, dar și un puternic focar de spiritualitate română.

Programul zilei a cuprins și o vizită la rezervația naturală de tip geologic și peisagistic „Grădina Zmeilor”, de pe teritoriul administrativ al comunei Bălan (jud. Sălaj).

Poate mai mult ca oricând, bibliotecarii prezenți la Porolissum au putut confirma faptul că biblioteca este locul unde obișnuitul întâlnește extraordinarul în fiecare zi și că, așa cum amintea director Florica Pop, nu există o profesie mai diversificată decât cea de bibliotecar.

Despre poezia lui Vasile Latiș

Dr. George ACHIM
Baia Mare

Poet, etnoantropolog, nu întru totul filosof, dar ins cu nedezmînțite înclinații spre filosofare – îndeosebi spre cea ținând de meditația asupra limbajului – profesor de vocație, în stare să producă un adevărat spectacol al oralității ex-cathedratice inspirate, Vasile Latiș a ilustrat prodigios o formă înaltă, genuină, de cărturărisim ardelenesc, temeinic și bine asimilat, bazat pe știință de carte și pe permanenta căutare a *rostului* lucrurilor și a sensurilor originare.

În particularul și inefabilul ființei sale, omul era greu de prins într-o formulă unică, pentru că îngemăna, aparent paradoxal, ingenuități deconcertante și vehemențe aiuritoare, o blândețe aparent resemnată, de toamnă târzie, însoțită și calmă, laolaltă cu răvășiri tenebroase ale ființei sale și un energetism personal, magnetic, clocotitor, în stare să te lase mut de uimire.

Oracular, orfic și vag neguros, Latiș reușea să impună în mod natural figura omului profund, inspirat, acela care a *văzut și știe*, tocmai pentru că, punând pe cât se poate contingentul între paranteze, a căutat să ajungă la esențe, coborând către *rosturi, obârșii și izvoare* (categoriile foarte prezente – obsesiv aproape! – nu numai în lirica lui, dar chiar și în opera științifică), în căutarea unor *arbei* constitutivi ai viețuirii și ai limbajului.

În absența unui sistem de filosofare organic articulat, proiectata epură cogitativă a lui Latiș, ținând de drumul său spre căutarea *originarului*, rămâne fatalmente fragmentară și eteroclită, deși luate în sine, în doze mici, considerentele sale formulate în spirit noician despre virtuțile filosofice și ontologice ale rostirii românești sau cele despre configurarea arhaic-genuină a noțiunilor de spațiu și timp nu sunt lipsite de originalitate și de o fervoare ideatic-asociaivă spectaculoasă.

Cultivat de către prieteni ori emuli și proclamat drept un ins special, înțelept și „hăruit”, textualizând cu incipitări sapiențiale și uzând de formulări tenebros paradoxale, Vasile Latiș și-a exersat o retorică proprie, ușor încețoșată, consumată îndeosebi în oralitate ori stil epistolar și în fulgurații de cugetare. Ea vizează configurarea – în spirit vulcănescian, de data aceasta – a unei dimensiuni arhaic-țărănești a existenței, ori apropierea de categorii sau marginalii ontologice (ființă și non-ființă, increatul, neantul, dublul existențial etc.). Sunt, în fapt, tot atâtea aporii și interogații personale, multe dintre ele simple note de lectură, glosări pe marginea unor texte filosofice sau avântate considerații epistolare, în general emise pe un ton grav și ceremonios al scriiturii, adesea sentențios și apodictic. Ton cu efecte studiate, pendulând între nuanțe de smerenie blândă, țărănească, în rostiri de *sotto-voce* și inflexiuni grave, metafizice, psalmodiate sacerdotal. Are conștiința – ușor exacerbată – a unicității sale ca *făptură cugetătoare*, ba chiar orgoliul, din care nu excludem o nuanță de histrionism, al hermeneutului și al deschizătorului de poteci ori al căutătorului de sensuri ultime, validate prin trăire personală directă și experiență-limită. În lipsa unui jurnal sau a unor studii temeinice de gen, suntem obligați să dăm credit doar epistolerului ce mărturisește despre laboratorul său de creație, al cărui narativ se încarcă adesea de exaltări poetico-patetice, ca atunci când, de pildă, vorbește într-o scrisoare către un prieten¹ despre ipoteticul *Efect Latiș*, concept îndeajuns de metaforic și de vag pentru a fi decisiv înclinați să-l atribuiem mai degrabă poetului, aflat într-un moment de „înaripare” a inspirației, decât cugetătorului ori iubitorului de filosofie: „*Torna, torna, fratre, s-ar fi strigat... Dar eu am mers mult prea departe... și nu mă pot întoarce. N-am cum. De profundis clamavi... dar eu de-n zadar am strigat... Am crezut – din*

¹ Vasile Latiș, *Viața de aer* – epistolar cu Gavril Ciuban, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011, p. 46.

orgoliu și demonie, pesemne! Că eu, da, Eu pot să merg oricât de departe, până la capăt de capăt. Ce capăt? Întru... Și am mers. Ar trebui să pretind că de acum înainte și când n-o să mai fiu să se numească EFECTUL LATIȘ, așa cum un anumit lucru se numește Efectul Stendhal. Și mi-e groază de mine. Iar uneori: scârbă. Îmbrăcată cămașa cea de jar sau tras pe roată... da, uneori visez la suferințe și mai mari. [...] Mi-am scuturat părinții până-n rădăcini, toți, rânduri, și Mama se-ngrozește de mine. Și nu e nimic de făcut. Da, sunt bolnav rău de tot, Prietene! Mare e nebunia. Mai mare durerea și, cuprinzându-le pe-amândouă, mai cumplită! Și uneori simt nevoia să mă purific ca după omor!*

Nu putem ști ce stări ori experiențe atroce vor fi ocazionat aceste confesiuni neguros daimonice, mărturia unei propensiuni faustice de fapt, dar ele sunt o mărturie elocventă despre turmentul interior și despre magmele sufletești, în permanentă ebuliție, ale unui spirit de particulară apertură, cu pulsioni metafizice nedezmințite, cu profunzimi de cugetare și mărturisite iluminări interioare, dar păstrând, în același timp, stigmatul unei neașezări structurale, al lipsei de coagulare interioară organică, ceea ce favorizează izbucniri ideatice, sporadice, în locul fluxului de cugetare unitar. Poate că impresia de miscelaneu, de laborator sau atelier de creație insuficient ordonat, pe care o lasă opera poetică a lui Latiș, vine tocmai din acest blestem al fragmentarității care dă seama mai degrabă despre posibil și virtualitate, decât despre împlinirea gândului în opera propriu-zisă.

Despre virtualitate, ca „*latentă a Absolutului*”, și despre prodigioasele resurse de intelect și simțire ale tânărului Latiș, doar în parte translaminat în opera acestuia, vorbea într-un emoționant panegiric, criticul Gheorghe Grigurcu, colegul său de odinioară de la Filologia clujeană: „*De-o uluitoare subtilitate a ideii, de-o sensibilitate cu incommensurabile disponibilități, însetat de cultură, trăind frenetic într-o zonă ideală, îmi dădea sentimentul că îi era ursit a se așeza în vecinătatea unor astre de primă mărime, a unor Cioran, Mircea Eliade, Noica, dar n-a fost să fie! Să fi făcut parte din speța acelor genialități orale, mistuite în bună parte de anonimat, pe care îi admira Cioran, găsindu-se oarecum vinovat că i-a «depășit» prin celebritate? [...] N-am întâlnit în întreaga-mi viață un om mai apt de a recepta cele mai fine vibrații ale ființei, în cazul său sub semnul amărăciunii precoce, al neîmplinirii timpurii, al dezastrului ce se afla chiar în misterioasele sale virtualități*”².

Prezența întru totul particulară a autorului făcea ca mirajul și fascinația ipoteticelor „păduri ce-ar fi putut să fie”, acelea pe care criticul le evocă în omagiul său postum, să acționeze subiacent, narcotic aproape, asupra auditoriului, înfășurându-l într-un fuior de rostire blândă, cu imprevizibile accente grave, hieratice ori de metru orfic, proprii înțeleptului ori teosofului, în orice caz aceluia care a aflat și cunoaște adevăruri care celorlalți le rămân inaccesibile. Purtând pe chip, fixată cu multă măiestrie, figura inițiatului, Latiș se dezvăluia și se construia în același timp ca un personaj, fără îndoială consistent și original, dar și de o frapantă straniețate.

Destinul poetic al lui Vasile Latiș seamănă într-un fel cu omul însuși: ciudat, contorsionat, imprevizibil. Creatorul avea îngemănări indestructibile, oximoronice, aș zice, de negură și lumină, de smerenie blândă și vehemență deconcertantă, de resemnări beatice și răzvrătiri teribile. Un amestec de înțelepciune angelică și o obscuritate neguroasă, cvasidemonică: traseul de creator poetic al lui Latiș reproduce în linii mari, previzibil poate, antinomiile constitutive ale ființei poetului. Un debut revuistic matur și promițător, cu un grupaj de poezii onorabile, în revista *Familia* de la Oradea, la începutul anului 1967, după care o nedorită condiție provincială, greu suportabilă și deplânsă vehement de nenumărate ori, îl face să-și amâne cu (incredibil!) nu mai puțin de trei decenii debutul editorial. Acesta se consumă la o vârstă aproape senectă, cu volumul de versuri *Odihnă rostitoare*, publicat în anul 1996, la editura băimăreană Proema, aceea care îi va tipări mai apoi majoritatea cărților din uluitoarea salbă de producție lirică ce a urmat. Aceasta s-a alcătuit din nu mai puțin de 12 volume de versuri, publicate până în 2007, anul morții sale, la care se adaugă un volum postum, îngrijit de prieteni devotați, ceea ce înseamnă că ritmul aparițiilor editoriale a fost de cel puțin o carte pe an. Cadența creatoare neobișnuită, greu

² Gheorghe Grigurcu, *La despărțirea de Vasile Latiș*, în revista *Mișcarea Literară*, Bistrița, nr. 3/2007, p. 83.

de explicat pentru un poet care debutează în volum la vârsta de 63 de ani, dacă excludem (și cred că avem argumente să o facem) ipoteza că, la momentul apariției primei cărți, poetul ar fi avut o rezervă consistentă de producție de sertar. Nu credem că a fost cazul. Cărțile lui Latiș par scrise „dintr-o suflare”, o succesiune unitară de producții lirice mature, târzii, aparținând – cum s-ar spune convențional – aceleiași vârste de creație. De această realitate, a fluxului abundent de poetizare din ultimul deceniu de viață (cărui, probabil, receptarea entuziastă a volumelor de poeme, mai ales pe plan local, i-a sporit cadența și intensitatea) se leagă, în bună parte, atât virtuțile, cât și neîmplinirile poeziei lui Latiș. Impresia copleșitoare a lectorului este că, de la prima la ultima carte, parcurge un unic text, cu variații insignifiante și minime diferențe de formulă, cu absența evidentă a unor vârste sau etape de creație, ceea ce elimină, în bună măsură, *trăirea*, efectivă sau afectivă, prezența în text a unui eu liric factual, retras parcă deliberat în umbră pentru a-i face loc, cu magnificență, eului intelectual, sentențios și grav meditativ. Am spune că eul creator nu este la Latiș o conștiință participativă, inserată în filigranul textului poetic, ci o conștiință de reflectare, oarecum exterioară desenului textual. De aici, tonul general al poeziei: eminent reflexiv și grav-sapiential ori abrupt-sentențios, ceșos-oracular ori vizionar-orfic, subsumat unei lirosofilii personale în care eul real este greu detectabil sub veșmântul tenebros al livrescului. Suntem în prezența unei conceptualități în bună măsură opacizate de vagul privirii poetice ori al unei simbolistici mitico-filosofice aproximative ori încriptate sub cadența gravă a rostirii. Poate că în această realitate își are temeiul impresia de profunzimi impenetrabile și de adevăruri esențiale, spuse cu aerul tonului definitiv. Când din nestăvilita magmă poetică a textului unic se ivesc suprafețe insulare mai calme, în care sinele își permite luxul privirii directe înspre real, al contemplației nemediate de abstracțiuni filosofice ori de nebulozități mitico-cosmogonice, poezia iese în câștig cert, înfățișând nu puține tablouri textuale esențializate, de mare puritate și forță a rostirii.

În tot cuprinsul liricii sale, însă, Latiș e un *aed*, un bard cu ritmuri sacadate și inflexiuni grave, cu obsesia permanentă a rădăcinilor/ obârșilor/ izvoarelor, adică a unui originar *supracategorial* din care izvorăsc apoi, ca într-o cosmogonie permanent reiterată și rememorată, arhei, monade și numeni, adică tot atâtea *grăunțe* vitale de sacru ale lumii. Toate aceste elemente de plasmă arhetipală sunt mereu evocate, obsesiv chiar, în ipostaza lor primordială, în tonalitate gravă, criptică și misterioasă. Despre gravitatea rostirii sale poetice – o marcă stilistică ce nu poate fi dezlipită de creația sa, funcționând ca o diferență specifică majoră – Latiș crede, așa cum mărturisește într-un interviu – că ea vine din structura esențialmente tragică a ființei și a interiorității sale: „Nu, eu nu sunt artist; artiștii au suflet ludic, se iubesc pe sine; eu sunt un **suflet tragic** (s.n.). Eu sunt creator. *Îmi plac oamenii neartistici*”³.

Să admitem că, ființial, Latiș e, într-adevăr, o natură tragică, sfâșiat între un real pe care-l consideră insuficient și neîncăpător și percepțiile vii și acute ale unei transcendențe foarte prezente care-i modelează decisiv sentimentele și trăirile. Expresia lirică a acestor stări de fapt este, însă, una mai puțin limpede și semnificativă, slujită de o voce poetică destul de imprecisă și nebuloasă, laxă și șovăielnică adeseori, prolixă până la verbozitate în dese rânduri, fără a reuși, decât rareori, să ordoneze o viziune poetică unitară și congruentă, de timbru poetic egal. Adeseori lectorul avizat are impresia acută că din text s-ar putea decupa nuclee poetice de mare frumusețe, profunzime și organicitate, care, însă, în ansamblul construcției lirice, sunt copleșite ori sufocate chiar de emisii textuale cețoase, cu vag aer oracular, de aluviuni ori de un limbaj poetic ambiguu, insuficient decantat sau subsumat unei viziuni coerente. Când, însă, în clipele faste ale poetului, tentația filosofării ostentative și a unei încețoșate și aproximative sapientialități, a tonului grav, cu inflexiuni sacerdotale, ostentativ căutate, sunt reprimite sau măcar atenuate, „miezul” viziunii poetice se lămurește spectaculos, cu irizări elegiace vibrante și convingătoare, amin-

³ *Poeți români contemporani*, Interviu cu Eva Aquil, 2002, publicat în volumul Vasile Grigore Latiș, *Cartea inocenței*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2011.

tind ca și în alte rânduri de meditația rilkeană cald amăruie, rostită firesc, cu discreția șoaptei: *Toamna poate să fie domoală, umbrele nucului/ subțirate, ochiul tău liniștit către ziua din/ urmă. Focul în vatră, uituc; satul brun în valea/ / adormită. Din vara-vară, ce-a mai rămas? E timpul,/ acum. Așteptăm. Așteptăm ce n-a mai venit și are/ să vină-ntr-o zi: fructele, coapte, pâinea și vinul, pe/ / masă, așteptăm mânia cerească să treacă odată cu noi./ Rațe despică. Se scutură alunul tot. Pământul se/ arcuiește/ pe umăr, ușor, păsări se duc către sud mai fierbinte.// E timpul acum... Am fost primitori. Ca din nimic/ ne-am născut – din pietre și arbori, din gură de/ râu, din innici păstori, de demult și drumul întors/ către casă. Toamna poate să fie domoală și singură –/ una, ca noi. (Variantă de toamnă)*

Temele recurente ale liricii lui Vasile Latiș țin de tot atâtea obsesii, angoase ori edificări structurale ale psihismului său de adâncime, unele tulburi și difuze, așa cum am mai amintit: căutarea impulsului primordial și a reperelor esențiale ale ființei, traduse printr-o adevărată obsesie a originilor și a „izvoarelor”. Aici își au sursa miracolul rodului și al fertilității universale, epifaniile sacrului, erosul care de cele mai multe ori stă în binom freudian cu moartea, spectrul „fratelui nenăscut”, privit ca un *alter* personal complinitor, percepțiile vagi ale unei stări de entropie a lumii, de haos primordial, peste care creația încă nu și-a așezat ordinea, și așa mai departe. Sunt teme vădit majore, cărora poetul le acordă o importanță nu lipsită de o oarecare emfază și de aceea convoacă în tratarea lor un limbaj înalt, prețios chiar, gnomic și oracular, cu note de orfism ori de metru antic. Totul se consumă, desigur, în prezența modelelor, care uneori sunt atât de evidente, încât nu putem înlătura nici impresia de pastişă, într-atât de vădită este suprapunerea în spirit și tonalitate cu originalul (ba adesea chiar cu expresia și cadența traducerii românești a acestor modele!), la nivelul evidenței fiind „sonurile” holderliniene sau rilkeene.

Încă din primul său volum, *Odihnă Rostitoare* (1996), sentimentul *obârșiei*, al locului predestinat de ivire în lume pentru „cel bine născut”, ori al vetrei sacre, încercarea de percepere ori de „adulmecare” intuitivă a izvorului, a pulsionilor originare, traduse în Logos ori în stră-cântul ancestral, devin o preocupare constantă: *Răsfrânt în auz! Când se-ntoarce către soare – răsare/ Și cu rațe-adunate noaptea îl ceartă întruna,/ îl poartă, ca pe-un orb dus departe de mână pe/ cărările timpului. Dar bucuroș el coboară la vatră/ și niciodată nu-și uită obârșia cel bine născut,/ când prunci creează, și marea-nflorită și oameni,/ dar mai presus iubește norocul celui ce învață îndelung/ și rămâne la sine. Din păcate, ca în atâtea alte dați, în continuarea configurării acestui tablou al originarității, discursul poetic răătăcește dezorientat, chircindu-se întrucâtva sub palele de vânt rece ale impreciziei și obscurizării discursului: „Drept e, însă, și-afară vădește/ și ucigașul trece prin vântul de vară spre coastele/ abrupte ale fluviului,/ spre Asia poate sau către blânde furtuni ale anului?”. (Zece meditații minore)*

Ajunși în acest punct, nu putem să nu constatăm că poezia lui Latiș ar avea numai de câștigat printr-un necesar și dezirabil proces de antologare. Poate că acest lucru ar fi fost necesar să fie făcut de autorul însuși, printr-o mai mare exigență de selecție și de finisare a unor texte cuprinse în volumele care s-au succedat într-o sarabandă amețitoare – cel puțin câte unul pe an – în ultima decadă de viață a poetului. Un filtru critic personal mai dens ar fi putut îndepărta acele producții ori aluviuni textuale care sufocă uneori poezia și, în același timp, ar fi reușit să

Vasile Grigore Latiș

îndepărteze monotonia vocii poetice și impresia stăruitoare de „variațiuni pe aceeași temă” (este chiar titlul unuia dintre volumele sale!), cu care rămâne invariabil lectorul tenace al tuturor celor 13 volume de versuri ale poetului. Misiunea unui viitor antologator nu va fi una ușoară, dar odată făcută cu acribie, ea se va dovedi benefică pentru conturarea unei fizionomii poetice, cât mai clare și mai congruente, a lui Vasile Latiș.

Există în poezia lui Latiș sugestii multiple ale inițierii prin cuvânt, ale accesului într-un teritoriu al înțelepciunii, al tainelor și al revelației, al apropierii de alcătuirii imuabile și de adevăruri esențiale. Tăcerea, adică absența numelui și a numirii, face parte și ea din această sui-generis hermeneutică a cuvântului, foarte proprie poetului. Tăcerile acestuia par uneori mai încărcate de sens și mai dramatice decât rostirea însăși: *Mai încet... De-ai fi fost cumva fericit la-ntrecreșile/ sacre, ori dacă numele tău a fost strigat la/ Nemea, în dealul cu coamă lată, până departe,/ străbătător. Nu lăsa inimă chiparosu! Nici valea/ roită. Nu munții profetici, stibia ta sub picior/ mergător, iar cei credincioși către Delphi îndreaptă// să afle răspuns, să asculte ce Zeul într-înșii cuvântă. (Andante religiosso)*

În forma sa orfică, eteric sacră, cuvântul se sublimează în cântec, privit ca vehicul intermediar între profan și sacru, între om și zeu, ca în imnurile de solemnă gestualitate ale lui Hölderlin, un model poetic ce nu poate fi tăgăduit: *Același aceluiși gând și multe-ar putea tâlcui/ înțelepții. Într-adevăr ei ajung până la cuvântul/ din urmă, dar nu-i al lor și nici nu trebui să fie./ Acolo, la răscruce, Oameni și Zei se despart:/ Plinele zodii pier și renasc prin îndurarea aceasta./ Dar cântecul, el, se coboară la morți și-i cunoaște/ din moarte după zâmbetul mamei. Copiii năzuit-au/ frumoase femei și poezi, și cei ce se desprind acum// lângă o mare străină. Ei pot: și-ades se roagă/ alături de tine. Cântecul, el, se coboară la morți/ și fiecare se are pe sine. (Către...)*

Fără îndoială, lui Latiș îi lipsește onirismul prodigios și revelația frisonantă a preromantismului german. Astfel că, neavând suficient suflu pentru a încheia viziuni revelatorii coerente, scriitura sa îl obligă pe exeget să se pună în situația derutantă de a putea admira imagini disparate, de mare frumusețe metaforică, rătăcite într-un melanj pâcios de concepte filosofice aproximative, ca și cum ar privi cu încântare o floare plăcut mirositoare, rășărită dintr-un grohotiș arid. Formula elegiacă a poemului este cea care rezonază cu sensibilitatea introvertită, cu interiorul poetului, plin de magme profunde și neliniștite, expansive uneori, cu conștiința sa esențialmente reflexivă și cu tonul solemn, de litanie vastă, de *complainte* nesfârșită, proprie măștii permanent îndurerate pe care poetul o poartă pe chip. În lungi secvențe ale sale, poezia pare un nesfârșit lamento, o orație funebră, rostită pe ton sumbru care exclude orice posibilitate de înseninare: *Ține-mă sub privire, scufundă-mă într-apele aceste preamărite cu gândul. Adă-ți aminte de mine; mă/ uită./ Dar pe deasupra plutind – alb guler și galben guler/ ne-mbie./ Vaier din vaierul luminii și ei coborî în devălmășia/ abisului, tras în mal roditor, într-altă viață/ pe care noi n-am trăit-o, un veac suspendat/ între un martie grăbit și celălalt septembrie/ în care noi sărbătoream o blândă absență cu/ mâinile lăsate jos, în deșert. [...]/ Lasă-mă pe mine, un copil, să le zoresc cu numele/ către-o zi ce-ntârzie. Lasă-l să le numească/ cu numele pe cel ce-i gata de propria moarte./ Scapă-mă de înțelesul acesta... de celelalte câte/ stau în puteri și vin amenințător din mine spre mine:/ din dosul golului mai ascuns.*

Uneori fervoarea imagistică e aproape ebrietară, un soi de dicteu automat, de sorginte suprarealistă, care face ca suprafața textuală să fie atât de încâlcită și de răvășită, încât textul devine entropic, aproape un galimatias: *Ce este/ această pură-aparență în noi mai ascunsă/ decât au stat vreodată vădită, Ziua și Noaptea,/ urmându-și, când floarea de colț demult s-a pierdut? Iar în acest Neunde, de-ndată limitatul aproapelui/ său de parcă vederea ar fi de ea însăși/ orbită și, după salt, căderea mereu repetată./ Unde – îl port în inimă – răsare acel trecător/ acela care a păstrat adânc nimicitul/ în inimă fără grai și în căutătura mai blândă,/ trecătorul, mai trecător decât valul care vine/ din urmă?. (Elegia I)*

Mai coerente, mai sintetice și, implicit, mai elaborate din punctul de vedere al *poiesisului*, adică al capacității de textualizare a ideii, sunt evocările și invocările Diotimei, convocată în linia aceleiași filiații holderliniene, în temeiul acelorași „mitologice” (titlu de poem!), pe care le reinterpretă frecvent și poetul german. Transgresând ușor dinspre canavaua mitologică spre concre-

tul experienței erotice personale, poetul are clipe de grație când viziunea sa dobândește forță și plasticitate, iar vocea lirică devine vibrant patetică și persuasivă, impregnându-ți-se în auz cu sugestii stăruitoare de senzualitate imnică: *Mă vei iubi-ntr-o zi, iubire grea și mândră – asemeni/ mie, azi, dar n-aș voi s-o știu. Prea doare totul: ochi și mână,/ cuvânt și drum alături, și nopți și lumină, o vatră arșă,/ și iarbă ruginie, pe-nserat, și foc uituc pe câmp departe/ prea s-au născut ca să nu țină. Să fugi de toți: să temi aceste/ blânde morți. (Socrate se plânge după Diotima XXXXVIII)*

Pe acest teritoriu al liricii erotice, Latiș se înfățișează cu certe reușite, propunând o poezie discretă, șoptită, cu oglindiri meditative, caldă și convingătoare, a discursului amoros. Vocea sa dobândește forță și credibilitate, iar artefactul poetic și cadența rostirii sunt mult mai bine strunite și echilibrate. Poetul demonstrează aici o remarcabilă naturalețe, a cărei absență am deplâns-o uneori în alte teritorii ale liricii sale.

Invocarea sau evocarea iubirii par deopotrivă că-i procură lui Latiș o stare de extază, de jubilație interioară pe care o convertește liric în recitative meditative, ușor adumbrite evocativ, de incontestabilă frumusețe: *Iar tu, odată, e mult de-atunci – mi-ai spus: O,/ nu mai vorbi despre noi, de-a dreptul, nu mai vorbi,/ recunoaște primejdia cea mare în cuvinte, le lasă,/ nu le iubi, destinul nostru nu-l mai vorbi de azi/ înainte. Dar plin de tăcere-i pământul, am spus, piatra/ se roagă la steaua de sus și n-are cuvinte, țipă o/ pasăre singură-n zare-n auz, o mie de ani așteaptă/ lumea frumoasă și sfântă să se poată rosti, să fie/ ființă. Atunci ea astfel grăi: De le numești, au să moară/ și ele-ntr-o zi au să moară și, uite, au să ne uite/ pe noi într-o zi cele sfinte. E mult de-atunci: și vorba-i/ era așezată cuminte. (Socrate se plânge după Diotima, varianta II)*

Asistăm în lirica lui Latiș la un spectacol al eului aflat în permanent proces de statuare și de căutare de sine. Obsesia originarului despre care am vorbit, interogațiile și permanenta raportare la sacru prilejuiesc o devoalare a sinelui, surprins într-o succesiune de ipostaze din care nu lipsesc avatari precum *fratele nenăscut, băiatul, străinul, celălalt*, o sumă de alteri și dualități ființiale care pot sugera o oarecare formă schizoidală de percepție a existenței: *trăitul aici se complinește ireductibil cu trăitul dincolo: Eu însă vorbesc aici de cel ce-și păstrează/ cealaltă viață a lui acum nimic și nu se teme/ să stea sub catarg desfrunzit. [...] De mine vorbesc și de tine de-odată, la judecată rămași./ De vii și de morți cum se-ntâlnesc la vaduri/ de ape și se-mbie să bea deopotrivă din val. (Plâns I)*

Eul își conține invariabil geamănul eteric, o prezență adesea funebră, dătătoare mai degrabă de frisoane, decât aducătoare de echilibru: *Unul a privit întru sine – și ce a văzut?/ Un altul, acolo, șezând. Un băiat răposat,/ de demult, și se minuna de somnul frunzișului,/ de taina întunecată din ape. În cripta rece/ / novicele aprinde făclii de aur. (Portret I)*

Cât despre relația poetului cu sacralul, mereu reiterat în ipostaze textuale pregnante, ea dezvoltă o întreagă imagerie a inefabilului ori a prezenței divinului în lume, de la rădăcinile-sensuri, la ochiul închis înăuntru, luminând înțelesuri tainice ori la foșnirile abia perceptibile ale Logosului întemeietor.

Poet înzestrat, dând uneori impresia că este atins de aripa harului, dar adesea inegal și fără o logică a devenirii personalității sale creatoare, uzând de o formulă textuală care a suferit schimbări minime pe parcursul ultimului său deceniu de creație, acela în care și-a publicat cărțile, Vasile Latiș se înfățișează judecării critice pe muchia, întotdeauna paradoxală, a monedei cu două fețe. De o parte scriitorul (etnologul, eseistul și poetul), cu realizări certe, mereu la nivel de onorabilitate și uneori atingând excelența, de cealaltă parte gânditorul de latentă virtualitate și de profunzimi ale cugetării, a cărui prodigiozitate a rămas doar întrezărită. La nivelul atelierului său de creație poetică, Latiș a fost uneori prea îngăduitor cu sine, lipsit de o exigență care l-ar fi putut servi critic, ferindu-l de o seamă de inegalități ale scrisului. Nu ne îndoim că posteritatea va face cuvenita și necesara operație selectivă, punând în valoare, o dată în plus, caratele creatoare ale personalității scriitorului.

Latinul Horațiu în operele scriitorilor români

Dr. Iulia Mihaela TĂMAȘ
Baia Mare

1. Horațiu în literatura universală

Horațiu¹ vine să împlinească cu zestrea sa personală oscilațiile ca și năzuințele epocii augustane, fiind din acest punct de vedere figura cea mai receptivă, comparabilă doar cu cele ale lui Cicero și Seneca din întreaga literatură latină.

Horațiu a devenit poet clasic datorită valorii operelor, esteticii și artei sale clasicizante. Prima ediție critică a poemelor horațiene a fost întocmită în epoca lui Nero, de Marcus Valerius Probus, și tot atunci Horațiu a început să fie studiat în școlile romane, poezia lui devenind paradigma clasicismului poetic.

Ecourile artei horațiene s-au resimțit în operele autorilor creștini Ambrosius, Hieronymus și Prudentius. Intrat într-un con de umbră la începutul Evului Mediu, Horațiu a fost revalorizat mai ales în mănăstiri, unde s-au întocmit numeroase manuscrise ale poemelor sale. În Franța secolului al XII-lea, Horațiu a fost admirat, precum îl vor admira și poeții italieni Dante, Petrarca și Ariosto.

De asemenea, umaniștii Renașterii l-au citat cu pasiune: Du Bellay și Ronsard, în Franța, Pietro Bembo și Giuseppe Parini, în Italia, Lope de Vega și Luis de Leon, în Spania. Neoclasicismul francez al secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea a fost marcat de Horațiu, care i-a inspirat pe Boileau, Régnier și Voltaire. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Nietzsche a alcătuit reflecții asupra operei horațiene. În secolul al XX-lea Horațiu a fost studiat, fiind promovate ediții critice și lucrări de exegeză, deși arta secolului XX se situează la mare depărtare de clasicismul senin și de ataraxia echilibrată practicate de poetul latin².

Iulia Mihaela Tămaș

2. Ecouri ale operei horațiene în literatura română

În țara noastră, Horațiu a fost foarte apreciat de Ion Barbu și G. Călinescu. Au fost redactate studii parțiale asupra poeziei și teoriei literare horațiene și au fost făcute traduceri din Horațiu.

Vorbind despre necesitatea studierii limbii latine, Eugen Lovinescu³ spune că geniul latin se rezumă la trei scriitori: Vergilius pentru epopoe, Horatius pentru poezia lirică și, mai ales, sa-

¹ Amănunte despre viața lui Quintus Horatius Flaccus provin din opera poetului și dintr-o biografie a lui Suetoniu în opera *De poetis*. Născut în 8 decembrie 65 î.Hr. la Venusia, un orașel din sudul Italiei, Horațiu a avut un tată cu o condiție materială satisfăcătoare. Fusese sclav al orașului Venusia, înscris în tribul *Horatia*, de unde și numele tatălui devenit *libert*. Acesta a ajuns ulterior funcționar al orașului, străduindu-se să-i ofere fiului său o educație aleasă, dobândită la Roma în cele mai bune școli. Horațiu a avut prieteni și relații care depășeau standardul îngăduit de originea lui modestă.

² Eugen Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. I, Editura Corint, București, 2003, p. 314.

³ E. Lovinescu, *Horațiu – Ode și Epode*. Text latin publicat cu adnotații românești, ed. a II-a, București, 1927, p. 11.

tirică și Tacitus pentru istorie, de aceea „trebuie să absorbim aceste creațiuni ale geniului latin și totodată uman”.

În literatura română, figura lui Horațiu a fost evocată în poezia *Fântâna Blanduziei* a lui Vasile Alecsandri, așezată în decorul unei ode a poetului latin. Această poezie „ne trezește o limpede viziune antică”, spune E. Lovinescu în adnotațiile la o traducere din *Ode și Epode*⁴, adăugând că icoana întregii antichități clasice răsare „mai vie decât ar răsări din brăcuitele volume ale învățaților și din mormanele gloselor îngrămădite peste viața plăpândă a veacurilor trecute”. În *Fântâna Blanduziei* ne aflăm în fața unui colț neînsemnat al vieții romane, cristalizată în jurul unei ușoare iubiri și al unui singur moment sufletesc al lui Horațiu, care, coincizând cu un moment adânc omenesc, face ca poemul dramatic al lui Alecsandri să își lărgească însemnătatea, iar Horațiu să fie cel mai nimerit pentru idila melancolică din jurul celebrei fântâni. Plasat într-o tragedie, Horațiu n-ar fi fost la locul lui, dar într-o idilă curmată de grăuntele de înțelepciune ce i-a înfrânat întotdeauna pornirile violente ale inimii, eroul lui Alecsandri întrupează nu doar o realitate omenească, ci și o realitate istorică⁵.

Dragostea lui Horațiu pentru Getta este dragostea unui poet încărunit cu inima veșnic tânără, dar pentru că Getta îl iubește pe sclavul Gallus, Horațiu își înclină capul în fața vârstei, dovedind stăpânire de sine și sănătate morală, încât momentul sufletesc al lui Horațiu e un moment adânc omenesc al unei vârste ce apune, închinându-se unei vârste ce abia începe să răsare. *Fântâna Blanduziei* surprinde acest moment: fără să fie o tragedie sau o piesă de teatru, e un crâmpel de umanitate și, prin seninătatea formelor, mai ales de antichitate. Prin firea lui senină, duioasă și optimistă, poetul de la Mircești era menit să-l înțeleagă pe poetul Tibrului, care cântase atât de convins poezia vieții rustice și a cumpătării și, fără a fi războinic, devenise, prin același destin ironic, ca și Alecsandri, un poet al Curții, al războaielor, al măririi patriei – într-un cuvânt: un poet național⁶.

G. Călinescu, în cartea *Opera lui Mihai Eminescu*⁷, constată că învățătura poetului era „proaspătă și nescolastică” și că acesta demonstrează, începând cu perioada studenției, o plăcere naivă și de autodidact prin felul în care își presară scrierile cu locuțiuni și zicători latine clasico-moderne precum:

„*divide et impera; virtus romana rediviva; salus reipublicae summa lex esto; bellum omnium contra omnes; finis coronat opus; quod capita tot sensus; ex nihilo nil fit; non idem est si duo dicunt idem; non multa, sed multum; ubi bene, ibi patria (...)*”⁸.

De altfel, în caietele lui Eminescu, criticul a descoperit exerciții de gramatică latină după manuale germane, pe care le consideră ca provenind din epoca Berlin-Iași. Acestea sunt reguli versificate asupra genului substantivelor, pe care poetul le traduce „într-un chip foarte hazliu în românește”: „*Commune ist was einen Mann/ Und eine Frau bezeichnen kann/. Und Inseln weiblich sind bennant./ Femei, copaci, orașe, țeri/ Și insuli gen au de muier*”⁹.

Printre exerciții poetul își transcrie *Pater noster* și *Ave Maria*, fragmente dintr-o cunoscută rugăciune către Sfânta Maria sau o invocație către Isus: „*Isuse Hristoase,/ Isvor mântuirilor/ Și Domn al oștirilor,/ De oameni iubitorule,/ Mântuitorule*”¹⁰.

Odă în metru antic este „o urmare a unor studii harnice de versificație latină, făcute pe temeiul lui Horațiu”, spune G. Călinescu:

Dulce marmură tu, ochii tăi blânzi, cerești,

⁴ *Ibidem*, pp. 25-26.

⁵ *Ibidem*, p. 28.

⁶ *Ibidem*, pp. 29-30.

⁷ Observațiile sunt incluse în subcapitolul *Limbi și literaturi clasice. Orientale* din partea intitulată *Cultura. Eminescu în timp și spațiu*, vol. I, Editura Minerva, București, 1976, pp. 381-403.

⁸ *Ibidem*, p. 382.

⁹ *Ibidem*, p. 384.

¹⁰ *Ibidem*, p. 385.

*Când se lasă încet, creștetul meu arzând,
Ah, atuncea te cheamă
Pieptul, inima, dorul meu*¹¹.

Exegetul enumeră câteva ode pe care Eminescu le-a tradus în întregime sau o parte din celebra *Odă XXX* (C.III): *Exegi monumentum aere perennius/ Regalique situ pyramidum altius [...]/ Miam zădit monument, decât acel de metal fier/ Mult mai trainic și nalt ca piramizi cerești [...]*.

Stefanelli afirmă că, încă de la Viena, Eminescu îi declama din liricul latin: „Poetul Horațiu se vede că i-a plăcut cu deosebire, căci după ani de zile, când petreceam la studii în Viena, îmi recita adesea ode ale acestui poet, între care mai ales: *Eheu! fugaces, Posthume, Posthume, labuntur anni...*, versuri din *Carmen saeculare* etc.”¹².

țiu se vede că i-a plăcut cu deosebire, căci după ani de zile, când petreceam la studii în Viena, îmi recita adesea ode ale acestui poet, între care mai ales: *Eheu! fugaces, Posthume, Posthume, labuntur anni...*, versuri din *Carmen saeculare* etc.”¹².

N-admiram nimic din poezia *În metru antic* nu e decât *Nil admirari* al *Epistolei VI* (C.I) pe care-l citează și într-un manuscris. De asemenea, ideea de a compune *Scrisori* îi vine lui Eminescu de la Horațiu, pe care îl studia cu sârguință în acea vreme. Începutul *Scrisorii II*:

De ce pana mea rămâne în cerneală mă întrebi?

De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?

corespunde îndemnului față de Horațiu al lui Mecena (*Epistole, I, 1*) de a se întoarce în arena politică, iar încheierea:

Și de-aceea de-azi nainte poți să nu mă mai întrebi:

De ce ritmul nu m-abate cu ispita de la trebi,

este tot de inspirație horatiană¹³.

„Entuziasmul lui Eminescu pentru clasicism a crescut până într-atât, încât, într-o epocă pe care trebuie s-o socotim a declinului inteligenței, propunea nici mai mult nici mai puțin ca «toate cărțile de școală» să fie «traduse latinește», visând predarea în latinește a tuturor obiectelor și «introducerea limbii latine în comparație cu cea română în școlile primare». De aci putem trage încheierea că poetul căpătase o relativ tardivă pasiune pentru poezia latină, pe care era în stare s-o descrie [...]»¹⁴.

Omul clasic considera că primatul spiritului se poate întinde până la marginile aparente ale organizației lui, dând frumusețe corpului, măsură și euristică atitudinilor lui. Universul omului clasic era dominat de spirit. Interesul pentru clasicismul greco-roman, pentru „acel adânc spirit de adevăr, de pregnanță și de frumusețe a antichității clasice”, constituie una dintre coordonatele culturii românești a secolului al XIX-lea¹⁵.

Ion Rotaru afirma într-un studiu consacrat ecourilor Antichității în poezia românească până la Vasile Alecsandri: „Un argument în favoarea permanenței idealului clasic la noi este [...] și faptul că la toți scriitorii reprezentativi se poate constata, spre maturitate, o tot mai evidentă apropiere de echilibrul, de claritatea, de simplitatea și profunzimea neafectate, clasice”¹⁶.

¹¹ *Ibidem*, p. 386.

¹² *Eheu! fugaces, Posthume, Posthume, labuntur anni...* sunt versuri din *Oda XIV, Cartea II; Carmen saeculare* este amintită în *Scrisoarea IV: P-ici, pe colo mai străbate câte-o rază mai curată/ Dintr-un Carmen saeculare ce-l visai și eu odată.* (G. Călinescu, *op. cit.*, pp. 391-392).

¹³ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 392.

¹⁴ *Ibidem*, p. 396.

¹⁵ Tudor Vianu, *Idealul clasic al omului*, Editura Enciclopedică Română, București, 1975, p. 7.

¹⁶ Ștefan Cucu, „Elemente horatiene în poezia românească a secolului al XIX-lea”, în *Antichitatea și moștenirea ei spirituală*. Actele Sesiunii de comunicări ale Societății de Studii Clasice din R. S. R., 30 mai-1 iunie, Iași, 1980, p. 198.

Faptul că mulți dintre scriitorii români din secolul al XIX-lea cultivă motive poetice horatiene se poate explica prin aceea că o mare parte din creația lui Horațiu are un caracter reflexiv, profund meditativ, explorează legile artei, ale actului de creație, constituind o chintesență a clasicismului latin.

Ștefan Cucu afirmă că adeseori motivele horatiene nu au fost luate întotdeauna direct din opera poetului latin, ci prin intermediul poeziei franceze¹⁷. Autori precum Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu și George Coșbuc au preluat aceste motive prin Pierre de Ronsard, Boileau și poezia minoră a secolului al XVIII-lea.

Motivul *carpe diem* (Oda 11, cartea I) apare la Grigore Alexandrescu în volumul *Suvenire și impresii*. Folosind maniera epistolară, autorul se adresează Emiliei pe un ton sentențios, îndemnând-o să se bucure de plăcerile firești ale tinereții:

O, ascultă-mă, dorită,
Scumpă, dragă Emilie!
O zi bună, fericită,
E o parte din vecie.
[...] Până n-ajungi timpul rece,
Bucură-te de natură?. (Prieteșugul și amorul. Emiliei)¹⁸.

Ecouri ale lui *carpe diem* se întâlnesc și la Vasile Alecsandri, acesta fiind un „joueur”, răsărind, însă, intensitatea clipei, dizolvând-o în apele calme ale seninătății sale idilice:

Când veselă, fierbinte, gurița-ți zâmbitoare
Mă-ncântă, mă îmbată cu-a sale sărutări,
În inimă-mi atunce s-aprinde-un dulce soare
Și viața-mi ca albina lipită de o floare,
Se leagănă în raiuri pe-a tale dismierdări. (Veneția)¹⁹.

La George Coșbuc motivul horatian este îmbrăcat într-o robustețe primitivă, reflectând „un mecanism etern al ingenuității umane, un hieratism al instinctelor”²⁰. Multe poezii ale lui Coșbuc stau sub semnul versurilor horatiene din oda către Taliarh, prin care se creează o imagine sugestivă a iubirii concepute ca joc, ca anticipare a împlinirii erotice.

În poezia cu caracter gnomic, Coșbuc anunță lapidar principiul horatian *carpe diem*, insistând asupra ideii de finalitate a clipei:

Iar de n-are scop viața,
Fă să aibă clipa scop. (Gazel)

Același motiv apare și în poemul *Moartea lui Fulger*, dar dezgolit de încărcătura lui hedonistă:

Trăiește-ți, doamnă, viața ta
Și-a morții lege n-o căta.²¹

În *Noaptea...* pe un fundal de seninătate domestică, Mihai Eminescu proiectează imaginea iubitei, căreia îi adresează un îndemn horatian și ronsardian:

O desmiardă, pân' ce fruntea-mi este netedă și lină,
O! Desmiardă, pân' ești jună ca lumina cea din soare,
Pân' – ești clară ca o rouă, pân' – ești dulce ca o floare,
Pân' nu-i fața mea zăbărcită, pân' nu-i inima bătrână.

Eminescu pendulează între macrocosmos și microcosmosul uman, între veșnicie și *clipa cea repede* a existenței omenești, în care se află concentrate profunde trăiri:

¹⁷ *Ibidem*, p. 200.

¹⁸ Cf. Ștefan Cucu, *op. cit.*, p. 200.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Ștefan Cucu preia termenii din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, a lui G. Călinescu.

²¹ *Ibidem*, p. 202.

*Nu e păcat
Ca să se lepede
Clipa cea repede
Ce ni s-a dat? (Stelele-n cer)*

Aceeași situație este descrisă și în *Luceafărul*, în care acesta e gata să renunțe la nemurire, în favoarea clipei, a „orei de iubire”.

Poeții din secolul al XIX-lea au preluat această variantă a motivului horatian *beatius ille*, altoind-o pe sentimentul romantic al comuniunii cu natura. În *Viața câmpenească*, Grigore Alexandrescu vede retragerea în natură, în mijlocul seninătății rurale, într-un mod mai concret, mai domestic, fiind aproape de simplitatea motivului horatian: [...] *La câmp, locaș de plăcere, / Eu multumit aș trăi, / Liniștit și în tăcere, / Ziua mea aș împlini.*

La Vasile Alecsandri, motivul horatian e frecvent abordat, poetul cufundându-se în natură, în seninătatea vieții câmpenești, în sufletul său prelungindu-se trăirile romantice. Fantasticul se îmbină cu realul, cu obișnuitul:

[...] *Plăcut, plăcut e ceasul de griji ne-ntunecat,
Și dulce este viața ce curge lin, departe
De-al omenirei zgomot, de-a ei fumuri deșarte!
Ferice de acela ce-n tulburare-i poate
Pe-un cal să se arunce și prin văzduh să-noate,
Pășind peste-orizonturi, zburând peste câmpii. (O noapte în țară)*

„Depart de-al omenirei zgomot” constituie un corespondent al lui *procul negotiis*, iar *ferice de acela* îi corespunde lui *beatius ille*.

Creația coșbuciană, explorând universul rural, ilustrează motivul horatian *beatius ille*, pe de o parte prin seninătatea vieții câmpenești, care se subordonează universului erotic și care constituie „un fundal pe care se proiectează idilele și dramele rurale”, iar pe de altă parte prin contemplarea naturii. Poezia *Vara* ilustrează expresia supremă a contopirii poetului cu natura, al celui „cult al sublimității naturale”, cum se exprima G. Călinescu²².

La Mihai Eminescu, motivul horatian e transfigurat și subordonat modalității romantice. Într-o poezie publicată în 1866, Eminescu exclamă cu o simplitate horatiană:

*Aș vrea să am o casă tăcută, mititică,
În valea mea natală, ce unduia în flori. (Din străinătate)*

În *Floare albastră* apare imaginea naturii purificatoare, sublimă în măreția ei simplă, corespondent al celui *saxa nemusque*:

*Hai în codrul cu verdeață,
Und-izvoare plâng în vale
Stânca stă să se prăvale
În prăpastia măreață.*

În *Sara pe deal*, poetul creează acea atmosferă de seninătate câmpenească, de curgere blândă a vieții în natură, sugerând contopirea cu natura și cu iubirea:

*Nourii curg, rațe-al lor șiruri despică,
Streșine vechi casele-n lună ridică,
Scârțâie-n vânt cumpăna de la fântână,
Valea-i în fum, fluier murmură-n stână²³.*

G. Călinescu în monumentală *Istorie a literaturii române. De la origini până în prezent* face dese trimiteri la Horațiu. Printre scriitorii care îl determină pe critic să-l menționeze pe Horațiu se numără Lucian Blaga, în al cărui *panteism*, respectiv *panism*, se regăsesc toate elementele bucolice virgiliene, în timp ce secvența *cornițele sub năstureii moi de lână* amintește de horatianul ied cu frun-

²² *Ibidem*, p. 205.

²³ *Ibidem*.

tea umflată de coarnele noi *frons turgida cornibus primi*, totul la poetul *Poemelor luminii* fiind „proaspăt, trăit în toată intensitatea senzației și cu un sens metafizic”²⁴.

Poet minor, Perpessicius²⁵ face, spune G. Călinescu, o izbutită „parafrazare din Horațiu în care se strecoară un ușor spleen modern”:

Vai, Postume, Postume, cum mai trec anii!
Ce sarbezi și iute mai trec și sărmanii
De noi, cât trudim și ne zbatem în viață
*Și toate sfârșesc tot la malul de gheață*²⁶.

Vasile Alecsandri dă în *Pasteluri* o poezie nouă, în care tehnica picturală predomină, reprezentând o lirică a liniștii și a fericirii rurale, un horațianism. Acest horațianism, cum îl numește Călinescu, este asociat cu „intimitatea, reclusiunea poetului, meditația la masa de scris, fantasmale” și „somniașia în fața sobei”²⁷.

Seninătății, echilibrului armonios, recomandate de meditațiile horațiene, le corespunde, în mod firesc, o artă literară întemeiată pe simetrie și pe stăpânirea rațională a expresiei, Horațiu construind o poezie eminentemente clasică

Exemplele extrase din opera lui G. Călinescu arată faptul că, pe de o parte, scriitorii români au avut o solidă cultură clasică și că în operele lor s-au resimțit influențele lecturilor din poezii și scriitorii latini, iar, pe de altă parte, discursul critic literar este mult mai relevant atunci când surprinde conexiunile de idei la scriitorii pe care-i despart secole de cultură.

BIBLIOGRAFIE

- Cizek, Eugen, *Istoria literaturii latine*, vol. I și II, Editura Corint, București, 2003.
- Cucu, Ștefan, *Elemente horațiene în poezia românească a secolului al XIX-lea*, în *Antichitatea și moștenirea ei spirituală*. Actele Sesiunii de comunicări ale Societății de Studii Clasice din R. S. R., 30 mai-1 iunie, 1980, Iași, pp. 198-206.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1985.
- Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. I, Editura Minerva, București, 1976.
- Horațiu, *Ode. Epode. Cântecul Secular. Satire. Epistole. Arta poetică*. Traduceri de Constantin I. Niculescu, D. C. Ollănescu și Ion Acsan. Selecție, prefață și note de Ion Acsan, Editura Mondero, București, 2007.
- Horațiu, *Opera omnia*, vol. I, II, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indici: Mihai Nichita. Ediție critică. Stabilirea textului și selecția traducerilor din *Ode, Epode și Carmen Saeculare* Traian Costa, Editura Univers, București, 1980.
- Lovinescu, E., *Horațiu – Ode și Epode*. Text latin publicat cu adnotații românești, Ediția a II-a revăzută, București, 1927.
- Matei, Horia C., *Mic dicționar biografic*, Editura Danubius, București, 1991.
- Vianu, Tudor, *Idealul clasic al omului*, Editura Enciclopedică Română, București, 1975.

²⁴ G. Călinescu, *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura Minerva, București, 1985, p. 876.

²⁵ Perpessicius (*cel deprins cu suferința*) a fost pseudonimul lui Panait S. Dumitru, n. 1891. (G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, 1985, p. 851).

²⁶ G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, ed. cit., p. 853.

²⁷ *Ibidem*, p. 300.

România unirii: un proiect generațional complinit

Dr. Viorella MANOLACHE

București

Viorella Manolache

Metodic și fidel cursului istoriei, demersul acribios purtând semnătura istoricului și cercetătorului Stelian Neagoe se cuvine a fi abordat nu doar ca finalitate a activității decisive de manifestare și de consolidare a opiniei istoriografului, plasat în descendența „învățaților pasionați de politica (*Istoria* – s.n.) trecutului”, ci, mai ales, ca rezultat scontat al misiunii intensive de relevare a reperelor cardinale care compun și definesc istoria națională. De fapt, este un act de parcurgere nuncupativă a etapelor care punctează *Via Sacra a Unirii*, itinerar ritos/ritualic de evidențiere a unei *vertebralități prodigios-triumfale*, de precizare examinantă a locurilor/datelor amprintate de Istorie și Credință – de la *Forum* și partea înaltă a *Capitolinus*-ului, la templul *jupiterian*: epoca Generației Unirii de la 1859 – Marea Unire de la 1918; Cuza-Vodă și

Nicolae Iorga. Traiectul astfel direcționat este subsumat unui scenariu acțional, apt a remarca „judecățile de valoare vizavi de Ideea Unirii” și merit a revigora panorama de idei și teorii contemporană (la ceas festiv sau în context cotidian), reafirmând „menirea și răspunderea de a păstra, perpetua și reîntregi moștenirea unionistă a legatelor testamentare ale iluștrilor înaintași, făcători, apărători, întregitori și iubitori de Țară” (pp. 14-15).

Ediția N. Iorga, *Cuza Vodă Fondator al României* (Prefață și Postfață de Stelian Neagoe, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu”, București, 2017, 453 p.), își amplifică perspectiva ritualică și își etalează valoarea originală – *ineditul* – printr-un triplu recurs constitutiv, reîntemeietor.

Un prim palier are în vedere celebrarea actului fundamental de consfințire a Unirii, marcarea festivă a evenimentului istoric cu valențe crucial-determinative – împlinirea la 24 Ianuarie 2017 a 155 de ani de la fondarea României (1882). Volumul de față este pregătit spre a fi lansat în întâmpinarea sărbătoririi Centenarului Marii Uniri 1918-2018, cercetarea fixându-și ca reper de maxim interes anul semicentenarului Unirii de la 1859-1909, moment care confirmă statutul emblematic al lui Cuza-Vodă, apreciat drept „unul dintre cei mai îndrăgiți domnitori români, de către *istoricul și omul N. Iorga*” (p. 17).

Un al doilea nivel constitutiv-metodologic vizează semnificația dublului omagiu adus de N. Iorga lui Cuza-Vodă, afirmat și celebrat prin antologarea și tipărirea cuvântărilor și scrierilor lui Iorga, reproduse din surse primare (cu excepția articolului prevăzut cu trei ulterioare adnotări clarificatoare – *Statuia lui Cuza*, transcris din *Oameni care au fost*, vol. I, 1934, aparținând conferinței rostite la sediul Ligii Culturale din București, în data de 27 februarie 1915, *Partea lui Napoleon al III-lea la Unirea Principatelor*, text revizuit considerabil de Iorga și *Partea Administrației sub Domnia lui Cuza Vodă* – Ateneul Român, 27 noiembrie 1910, a cărei stenogramă nu a fost publicată). Metoda utilizată constă în studierea fluxului substanței conductoare care traversează Istoria, lansând dimpreună noduri esențiale, probând nu numai unitatea de conținut și de sens, ci și raportarea la pivoții săi fondatori: *eroul-ctitor, emblematicul Cuza-Vodă*, „săvârșitor și paznic cavaleresc și eroic al Unirii românești” (Iorga, 1908, p. 30) și *prodigiosul savant, înțeleptul istoriei naționale*

Nicolae Iorga: „ediție regal”, volumul „este de două ori special – îl are ca autor pe istoricul național Nicolae Iorga care, la rândul său, îl are ca erou principal pe Cuza-Vodă – fondator al României” (p. 16). Dar, mai mult decât atât, demersul de față se impune a fi integrat registrului declamator, „de suire a strămoșilor până în timpurile când puteau vorbi cu zeii” (Iorga, 1939, p. 36) – stihomie care ilustrează dorința Istoricului homeric de a reasculta, *înălțător și convingător*, cântul despre Ahil Peleianul al Zeiței.

În spiritul „Prezentului care dă mâna Tradiției (...) în lumina recunoștinței și a gloriei” (Iorga, 1908, p. 30), Stelian Neagoe se proclamă mai mult decât rapsodul cunoscător al stihurilor Istoriei, se definește Istoric implicat public în chiar continuarea complinirii semnificațiilor dătoare de sens – *O statuie lui Cuza Vodă!* – („mărturisim că, tot scriind la al doilea volum din *Istoria Unirii românilor sub Cuza Vodă*, ne obsedează trista imagine a Bucureștilor fără de statuia întâiului și singurului Domnitor pământean al României, Alexandru Ioan Cuza” – p. 401), și proiectant al „odiseei absenței statuii marelui Domnitor”. *Îndemnul* acestuia (în spiritul lui Iorga, 1910, p. 152) de documentare riguroasă, justificativă, atașată memoriilor, propunerilor și proiectelor, ori scrisorilor deschise adresate decidenților politici ai României postdecembriste, reconfirmă imperativul lui Iorga de a ritualiza (ca *datorie și bucurie* – Iorga, 1910, p. 158) re-amintirea, prin cultul monumentelor, prin așezarea ritoasă a „zeilor în Olimpul istoric românesc” (Iorga, 1903, p. 22).

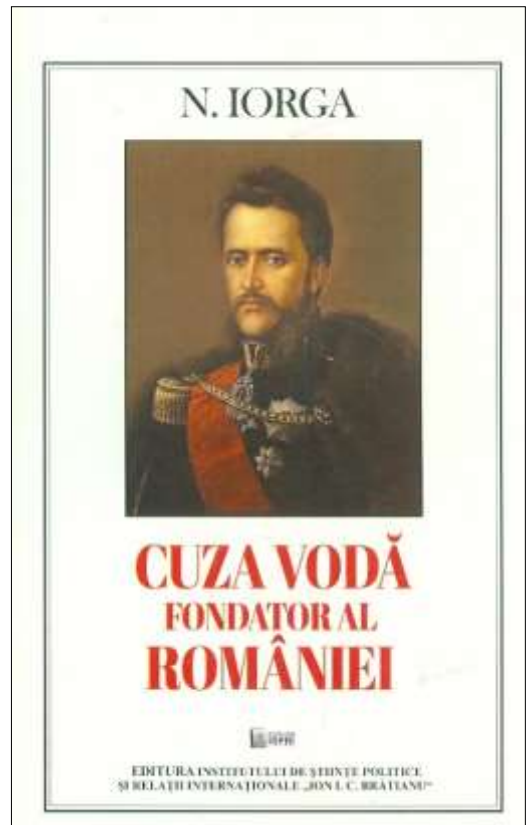
Cercetarea relativ tardivă întreprinsă de Iorga asupra trăsăturilor emblematice ale lui Cuza Vodă, dar și consecvența de a se raporta și referi la modelul numit survin pe fundalul de apariție (amânată la rândul său) în anul 1903 a volumelor *Domnia lui Cuza Vodă*, publicate de Alexandru D. Xenopol, eveniment publicistic responsabil cu declanșarea nu numai a actului de constituire a unui comitet de inițiativă, dedicat străngerii de fonduri pentru ridicarea statuii lui Cuza în Piața Unirii din Iași, ci și cu stabilirea unui reper inaugural pentru seria de articole, studii, broșuri, cărți, conferințe, discursuri și cuvântări ale lui Iorga. Toate aceste argumente se regăsesc în strategia de depășire a modelului profesoral (*bătrânul istoric Xenopol*), dar și a formei de redozare a unui proiect neviguros, căruia îi lipsea, „în locul laudei raționaliste, calda suflare de simpatie înțelegătoare” (Iorga, 1903, p. 24) [Iorga va denunța chiar lacunele înscrisurilor privind autopsia lui Cuza, referindu-se la rapiditatea de cercetare, în acest sens, a istoricilor-biografi – A. D. Xenopol și C. C. Giurescu – p. 130]. Echilibrat în speranța armonizării pledoariilor lui Cuza cu semnificația figurilor istorice reprezentative și cu integrarea acestora în pleiada de modele istorice relevante (sunt vizate și semnificațiile datei de 10 Mai), angrenat fluxului *impetuos de oratorie triumfătoare* – discursul lui Kogălniceanu –, de contracarare a indiferenței și a absenteismului oficial-comemorativ („vremelnicii mari și puternici” – Sturdza, Brătienii sau Hohenzollernii), de emitere a unei atitudini critice la adresa politicii cuzofobe, de popularizare și de prețuire a momentelor fundamentale, cruciale din istoria românilor, de referire la un context pașnic, raportat la obiectivele și la scenariile conflictuale ale momentului (primul război balcanic, contextul și conjuncturile internaționale – conferința din 24 Ianuarie 1935 pregătește România Marii Unirii de la 1918, în vederea rezistenței în fața primejdiilor externe revizionist-revanșarde) – demersul nesincopat al lui Iorga își certifică atributul continuu-continuat de evocare (printr-o cronologie constantă – anuală sau multianuală – în perioada 1903-1940; excepție făcând cei nouă ani petrecuți, în Franța și Italia – 1924-1927; 1926, 1929-1931; 1933 și anii de implicare stringentă în mersul politic al vremii – 1904-1906, 1917, 1928 și 1938).

Destinul comemorativ și nevoia imperativă de strămutare și de menținere – ca act conștient personal și de conștiință colectivă istorică – înlăuntrul unei *lumi senine*, este dozat de Nicolae Iorga și relecturat de Stelian Neagoe, prin corelarea evenimentelor și referirea la noduri istorice glorioase, apte a marca solemn momente istorico-relevante. Pledând pentru sărbătorirea la 24 Ianuarie 1909 a semicentenarului Unirii Principatelor Române Moldova și Muntenia, discursul parlamentar al lui Nicolae Iorga evocă procesul de constituire a statului național unitar, și

complinirea unui parcurs *necurmat* românesc, prin ființarea României ca Stat unic recunoscut de Europa – „aniversarea întemeierii unei țări nu se poate serba oricum, ci apelând la cuviință” – acordând un rol important *serbărilor aniversare* (Iorga amintește aniversarea în anul 1906 a patruzeci de ani de la stabilirea Dinastiei în România și serbarea în chip *solemn* a lui 1848 și *strălucitor* al lui 1866) și acordând semnificație particulară – de sărbătorire *demnă*, aniversării dedicate Unirii Principatelor. Justa comemorare a contextului aniversar reprezintă un semn al sănătății unui popor și marchează un moment de pioasă reculegere, de rememorare a „zilelor mari”, „de întrebare a trecutului”, de cercetare a sufletului generației care trăiește relaționată cu suflul generațiilor trecute, un gest simbolic de prețuire a amintirii; în fapt, evidențiază traiectoria gândului, subsumat datoriei de a revedea și de a perpetua unirea și unitatea morală a unui popor, ambele fundamentate pe dreptate și pe cultură.

Organizarea/desfășurarea comemorărilor (*Gazeta Transilvaniei*, 18 noiembrie 1920, pp. 268-269) nu poate fi delimitată de conștiința patriotică activă și de raportul prezent-trecut-viitor, acceptând prin prezent, „singurul reper fără ființă”, absorbit de „trecutul în care s-au petrecut toate” și „încărcat de valoare și deschis la perspectiva viitorului”: „a vorbi de trecut este astfel a cântări prezentul și a pregăti viitorul. Nu există un mai bun mijloc de educație. Din prezent nu poți înlătura ce jignește și ce supără, ce face rău; din trecut a rămas faptul durabil, figura dominantă sau figura caracteristică”, unic recurs retrospectiv care „întregește sufletește și întărește” (p. 269).

Sărbătorile naționale se cer a fi concepute dacă nu – după model clasic – „cu totul cetățenești”, măcar arondate politiciii unei oficialități mature, apte a se „îndepărta de necesitățile momentului și de adaosul de perspective”, prin detașarea de presiunea unei vagi ideologii: „Unim Principatele în fiecare moment în care, cu sufletul serios, cu acea atmosferă sentimentală care nu strică niciodată sufletul serios, ne ocupăm de acest fapt. Evenimentele nu se isprăvesc niciodată, ele sunt într-o veșnică devenire, în funcțiune de toate generațiile care urmează” (pp. 279-280). Dar, cu atât mai mult, este bine să fie corelate unei duble raportări la lucrurile pe care prezentul nu le are și la aspectele de care trecutul – fără voia sa – nu dispunea (p. 281), toate acestea fiind coordonate și monitorizate de contextul strict actual al *acum*-ului, de datoria de a „căuta interpretarea evenimentelor în care s-a cuprins ființa poporului”, prin „revenirea neconținută asupra lucrurilor îndeplinite” (p. 371), pregătite și împlinite cu răbdare. Miza este reafirmată și de situarea anului 2018 sub semnul Centenarului – un proiect istoric generațional complinit, rezonând la ideea optimistă a lui Iorga care imagina și spera – o nouă generație capabilă de a face și de a da (la fel de) mult și decisă de a se dedica cu (aceeași) disponibilitate, (numai) binelui!

Marin Sorescu și meditația transcendențială

Dr. Tudor NEDELCEA
Craiova

Aș ține și eu un jurnal, dar mi-e teamă că se citește, scrie, în stilul său caracteristic, inconfundabil, Marin Sorescu. Și, totuși, a scris jurnalul sub titlul *Romanul călătoriilor* (Editura Fundației „Marin Sorescu”, 1999), iar ulterior și alte jurnale care au fost oferite tiparului, grație fratelui său

mai mare, universitarul George Sorescu.

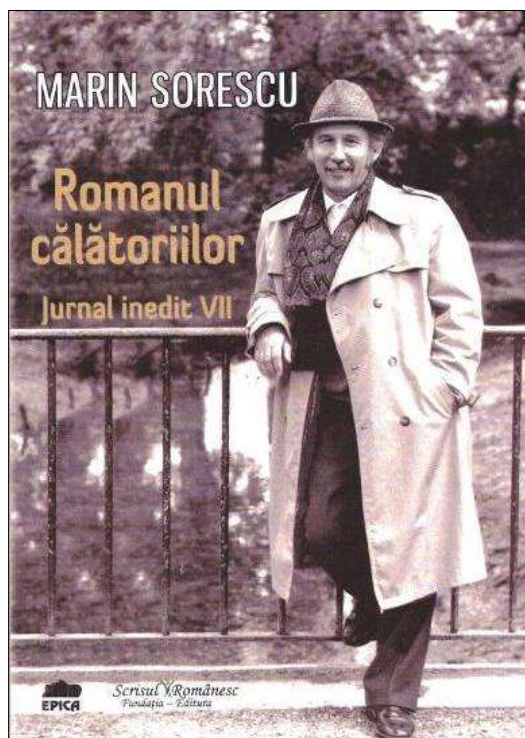
Eugen Simion, apărătorul său și al valorilor culturii naționale, îl consideră în *Genurile biograficului*, vol. II (Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2008), un *spirit migrator cu o mentalitate sedentară*. Observațiile celebrului critic literar Eugen Simion sunt pertinente și, ca atare, merită să fie readuse în actualitate. Așadar, spiritul migrator al lui Marin Sorescu este *moderat și special. Îi place să călătorească, dar mai mult îi place să se întoarcă. N-are astâmpăr, dar în neastâmpărul lui este și o parte stabilizatoare. Pleacă în voiaj cu geamantanul plin de caiete și creioane, și unde ajunge se apucă să scrie și să deseneze*. După o ședere de un an în America, a scris primul volum din *La Liliaci* (1973), o *mitologie țărănească pe cale de dispariție, paradoxul spiritului cobilițar*.

Spiritul migrator, cobilițar al lui Sorescu este excelent surprins de Eugen Simion, descifrând în acest spirit *doi oameni [...]: unul care are dor de ducă, e curios și neastâmpărat, și altul care-l trage de mânecă pe primul și vrea să stea unde se află, pentru a putea să-și vadă de treburile lui*, adică

să scrie. Cu alte cuvinte, Marin Sorescu *umblă prin lume cu osemintele strămoșilor vărsate-n el, cum țiche alt poet de sorginte oltenească, dornic să se întoarcă, dar și cu inteligența, ironia, harul lui* (pp. 233-234).

Ca odinioară Dinicu Golescu, Marin Sorescu compară realitățile și mai ales mentalitatea românească cu cele văzute în alte țări sau constatate în convorbirile cu mari personalități de pe Mapamond – mulți fiindu-i confrăți într-ale scrisului. Invidia scriitoricească și calomnia din Țară n-o descoperă în America Latină, unde *niciodată un poet din aceste țări nu mi-a vorbit de rău despre alt poet*. În țara sa, inofensivul și introvertitul Marin Sorescu este atacat și de cei pe care i-a ajutat. Răutățile unor semeni l-au *ajutat să dobândească două boli, care i-au fost fatale: diabetul, în urma implicării sale (mai bine zis, de către alții) în meditația transcendențială, în 1980, și alta în 1991, în urma recuzării lui ca redactor-șef al revistei Ramuri, care a dus la demisia din obștea scriitoricească*. 1991 este, însă, și anul unor mari realizări profesionale: membru corespondent al Academiei Române (9 martie), primirea Premiului Herder la Viena, fondează în septembrie (împreună cu Eugen Simion, Fănuș Neagu și Valeriu Cristea) revista *Literatorul* (seria a doua).

Meditația transcendențială a fost un fenomen politic și social încă neexplicat pe deplin. Precizări despre meditația transcendențială face Cornel Burtică, fost demnitar al acelor vremuri (vezi Oana Cătălina Popescu, *Marin Sorescu. Vinovat fără vină* (Studiu), Iași, Princeps Edit, 2003, pp. 51-52). Scandalul a pornit de la sesizarea lui Iosif Barc (președinte al Consiliului Muncitoresc din C. C. al P. C. R.), care descria această meditație ca o organizație subversivă. Ea își crease o filială la Oficiul „Carpați” și la Academia „Ștefan Gheorghiu”, având aprobare de la C. Pe-

tre (ministrul adjunct al Învățământului), Aneta Spornic, ministrul Învățământului și chiar de la Elena Ceaușescu. *Părerea mea este* – spune Cornel Burtică – *că Elena Ceaușescu nici nu a știut prea bine ce aprobă, dar, în lașitatea ei, n-a spus că ea dăduse aprobările necesare.* Marin Sorescu însuși caută s-o deslușească, în fragmente inedite din jurnalul său, publicate în *România literară*, sub titlul *Sunt bântuit de rele presimțiri...* (note pe care nu le regăsim în jurnalele soresciene publicate ulterior). În luna mai 1980, soții Virginia și Marin Sorescu sunt invitați de familia Chiaburu, fost administrator al fondului plastic, acum locuind în *cartierul de vile*. Precaut din fire, Marin Sorescu este frapat de câteva detalii: este fotografiat sau filmat de *cineva dintr-o Dacie parcată în fața casei*, camera în care au intrat era goală (*mă așteptam ca locuința lui să fie plină de tablouri*), exceptând un afiș reprezentând un bărbat cu barbă, provocându-i autorului *Ionei o senzație neplăcută – asemănătoare cu cea pe care am simțit-o când l-am văzut prima dată pe Marx*, într-o poză aflată pe coridorul Liceului „Frații Buzești” din Craiova, frecventat de Marin Sorescu o perioadă. Până la venirea maestrului Stoian, Sorescu discută cu gazdele (familia Chiaburu) probleme de sănătate (*am de ani de zile o durere de splină, devenită în ultima vreme permanentă, adică mi s-a pus splină*). În această scurtă conversație, Marin Sorescu aruncă o ironie: *Ideal pentru societatea socialistă, zic, să nu mănânci și să dai randament sporit*, prilej pentru Chiaburu să anunțe oficial: *statul e interesat într-adevăr să aplice metoda. Am făcut rapoarte la C. C. și avem aprobarea de-a experimenta metoda la Institutul de Psihologie. Acad. Milcu este foarte interesat. De asemenea, Mânzatu. Apare, în sfârșit, maestrul, un bărbat de vreo 35 de ani care, însă, îl dezamăgește (mă așteptam la cineva mult mai spiritualizat și eventual bărbos)*. Conversația se duce în jurul metodei domniei sale – *gimnastica asta, sau ce-o fi*. Apoi, Sorescu notează în jurnal date esențiale privind (ne)implicarea sa. I se aduc două foi albe și câte un creion și *ni se cere să scriem numele, vârsta, profesia. E ca un joc... dar, aruncându-mi ochii pe fereastra larg deschisă, îmi dau seama că discuția se aude afară și observ că tipii din mașină continuă să filmeze...* «*Ce dracu e asta?!*» **Întind hârtia fără s-o semnez** (subl. noastră, T. N.). *Încep să mă enervez*. Soții Sorescu părăsesc imediat locuința Chiaburului și a maestrului Stoian, care-i devenise anti-patic, obsedat de faptul că **trebuia să-i cer foile cu scrisul nostru** (subl. noastră, T. N.). *O înscenare idioată, zice soția. Te-a păcălit. Întrebându-se retoric Și ce-o să-mi facă?*, Marin Sorescu a simțit *apăsarea sufletească* a acestei experiențe nefericite, neliniștitoare: *Ceva nelămurit, greu, ca și când cineva mi-ar fi dat în plină stradă o palmă sau m-ar fi scuipat. Hai mai repede acasă!*

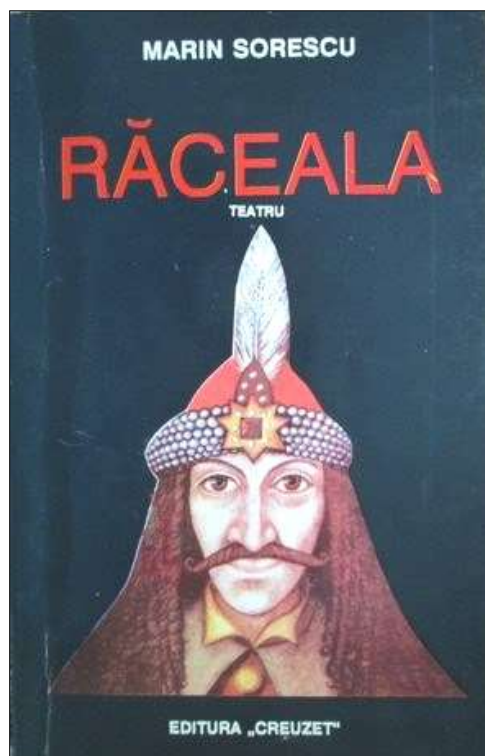

Marin Sorescu a fost, într-adevăr, *bântuit de rele presimțiri*. Deși n-a semnat acele hârtii, el a fost inclus în rândul celor care trebuiau să plătească cu excluderea din partid și transferarea ca... muncitor necalificat.

Efectele nu întârzie să apară. Sau, mai bine zis, pretextele, întrucât cea primă și scurtă întâlnire cu ideologul *Meditației transcendente* era un motiv de a-l lovi pe genialul scriitor, de a-l scoate din câmpul creației.

Prima lovitură o primește la Craiova, la Teatrul Național, unde i se pune în scenă piesa *Există nervi?*, cu Tudor Gheorghe în prim-plan, în regia lui Mircea Cornișteanu. Directorul Tea-

trului, Al. Dincă, îl invită să fie de față la propria-i vizionare. Marin Sorescu se conformează: *Când am intrat azi în biroul directorului, am găsit o atmosferă cam întunecată. Nervozitatea specifică acestei*

forme deghițate de cenzură. Comisia are drept de veto. Dacă ceva nu-i place, poate opri reprezentarea. (De obicei se cer niște modificări care, odată făcute, trebuie văzute cu ocazia altei vizionări, distanța dintre vizionări fiind mare de câteva luni; se întâmplă să vină alți tovarăși cu răspundere, care fac alte observații. Dată fiind tensiunea vizionării cenzurării, își amintește că a mai trecut prin astfel de momente și a ieșit cu bine: Vizionările la „Răceala” la Teatrul „Bulandra” au ținut un an de zile. Până când Dumitru Popescu a fost schimbat din funcția de secretar cu propaganda și a venit Cornel Burtică. Mult mai larg și nesuspicios, acesta i-a dat drumul spectacolului fără să-l vadă, în urma unei discuții telefonice pe care am avut-o cu el, disperat că premiera se amână la infinit.

Răzând: – Suntem informați că piesa e plină de... fitile... Așa e?

– Inventii!

– Bine, atunci să-i dea drumul.

Burtică a văzut apoi piesa și i-a plăcut mult, și pe baza acestei [aprobări] piesa s-a jucat... 12 ani, încântând mii de spectatori cu spectacolul... căderii Bizanțului”.

Abilul director Al. Dincă îl informează că vine și „tov. prim-secretar” Miu Dobrescu (fost președinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste), un sinistru ministru, împreună cu 15 participanți la vizionare. Marin Sorescu notează cu meticulozitate această vizionare și de aceea, pentru istoria literară, lășăm să curgă aceste pagini memorabile în care este constrâns un scriitor de geniu: *Vestea asta mă îngrijorează pentru moment. Apar: Miu Dobrescu, prim-secretar la Dolj, tov. secretar cu propaganda și... deci asta e comisia. Trecem în sală, începe spectacolul. Stau singur mai în fundul sălii. Actorii joacă îndrăcit... Râd în gând și mă amuz, de parcă n-ar fi piesa mea. Regizorul a găsit o mulțime de «rezolvări». După vreo cinci minute observ mișcare în rândurile comisiei. Primul secretar și-a scos un carnetel și, pe întuneric, își notează ceva. Atunci toată comisia face același lucru. Nu știu cum să-i avertizez pe actori s-o lase mai moale și să mai sară unele replici... Nu mai e nevoie, cam peste o jumătate de oră primul secretar se ridică.*

– M-am edificat...

Dincă: Discuția o facem aici sau în biroul meu?

Miu Dobrescu: Nu mai e nevoie de nicio discuție. (către mine): Ai scris o porcărie. Îți bați joc de femeia română, de știință, de societatea noastră...

E foarte pornit. Rămân perplex. Deși tăbăcit de vizionări, unele destul de dure, nu mi s-a întâmplat, totuși, niciodată să mi se spună c-am scris o porcărie.

– Nu mi se pare – zic – și-am mai bâlbâit nu știu ce. Începusem să mă enervez. Dimpotrivă, reiese că are haz... mai zic în sinea mea.

Miu Dobrescu (către Dincă): Dumneata o să dai seama... O să te schimbăm, dacă mai pui pe scenă astfel de provocări.

Dincă: Tovarășe prim-secretar... Noi am considerat că e piesă bună... Consiliul oamenilor muncii a propus-o... Ceomeul a insistat, am fost de acord. Am obținut aprobarea de la Consiliul Culturii...

Dobrescu (către mine): E plină de venin.

Eu: E o piesă scrisă în 1964... De unde să știu eu... că (în gând) ce ajunge femeia română.

Dincă: Eu zic totuși să mergem sus... Fetele noastre au pregătit o gustare...

Miu Dobrescu (către suită): Hai să mergem... Cât oi trăi eu, piesa asta n-o să se joace niciodată și nicăieri.

Dă mâna cu Cornișteanu, cu Dincă... Îmi întinde mâna – mă fac că nu observ și mă-ntorc cu spatele. Rămânem câteva minute să ne dezmetecim. Reacția primului secretar a fost atât de neașteptată și de violentă, încât ne-a luat tuturor piuitul...

– Să mai încercăm să vorbim cu dânsul mâine – spune directorul teatrului, pe care acum îl prețuiesc mai mult pentru demnitatea și curajul său... O fi fost într-o toană proastă – se întâmplă tot felul de minuni în Dolj, de care trebuie să dea seama. Ba mai cade câte un avion, ba un accident la Iug, ori vreo explozie la Ișalnița... Ca să nu mai vorbim de agricultură... care ne-a înnebunit pe toți... Dacă Dumnezeu nu plouă. Altfel, ce e greșit în spectacolul nostru? Ce ne facem totuși? Premiera e anunțată, programul e tipărit.

Cer un program să-l pun la arhivă, căci sunt bântuit de rele presimțiri.

De la redacție îmi dă telefon acasă adjunctul meu Romulus Diaconescu, să mă duc la primul secretar, după-amiază, la ora 18. Mă gândesc că l-au cuprins remușcările și vrea să-și ceară scuze. Mi-e și milă că un om politic cu atâta putere trebuie să-și ceară scuze de la un biet scriitor.

Orele 18. Mă prezintă la cabinetul primului secretar. Secretara mă anunță, intru.

– Să vină tovarășa...

Până apare secretara cu propaganda se uită în Scânteia de azi – Faptul că refuză să vorbească cu mine fără martori mi se pare de rău augur. Apare doamna.

– M-ați chemat, tov. prim-secretar?

– Da. (către mine) După ce c-ai scris o piesă proastă, o grosolanie la adresa femeii – om de știință, savant, cercetător, o piesă antistatală..., acum aud că faci parte și dintr-o sectă...

(În sinea mea: Singura sectă din care fac parte, într-adevăr, e Partidul Comunist Român). (Tare) Eu?! Ce sectă?

– Te rog să-mi spui ce legătură ai cu secta Meditația transcendentă? (Apăsând pe cuvintele Sectă și Meditație transcendentă).

– Ce legătură? Nicio legătură?

– Suntem informați că faci parte din secta Meditația transcendentă care luptă contra statului socialist. Acum îmi explic atitudinea lui de la vizionare.

– Eu credeam că m-ați chemat să vă cereți scuze... M-ați insultat... nu permit să mi se vorbească așa. Piesa a fost scrisă de mult... nici nu se pomenea atunci de lipsa de cafea, de problema balcoanelor... de iepuri și femei savant...

– Am oprit spectacolul... Dar și mai grav e că faceți parte dintr-un complot...

– Complot?

– O sectă periculoasă.

– Nu fac parte din nicio sectă. Sunt ortodox.

– Dă o declarație. Stai acolo și scrie.

– Ce să scriu?

– Legăturile cu Meditația transcendentă.

– Nu știu decât c-am fost o dată într-o vizită la cineva și mi-a fost prezentat unul care mi-a vorbit, într-adevăr, ceva despre Meditația transcendentă. Nu știam că e o sectă. Credeam că e un fel de Yoga.

– Ai dat o cerere de înscriere...

– Exclus așa ceva... N-am dat nicio importanță acestei întâlniri.

– Te rog să scrii declarația!

– Bine, dar n-o scriu acum, v-o aduc mâine.

Îi duc primului secretar declarația cerută. E sub formă de scrisoare, știind că va fi pusă la dosar. Relatez exact vizita mea la Chiaburu și întâlnirea cu Stoian. (Mi-am adus aminte toate amănuntele). Nu mă simt vinovat cu nimic. Și, la urma urmelor, Meditația aceasta e un fel de Yoga – occidentul e plin de tot felul de tehnici ale respirației și inspirației – că doar sunt scriitori, nu?

Miu Dobrescu nu mă primește. E ocupat. Las scrisoarea șefului de cabinet. Plec la București speriat. (Să nu mi se întâmple ceva în tren!).

Acasă o găsesc pe soția mea destul de speriată. A avut un vis rău. Îi relatez cele întâmplate. «Ei,

vezi?». Se duce la vecina noastră, domnișoara Marta, o domnișoară bătrână, care discută cu spiritele, în special cu spiritul tatălui ei, să-i talmăcească visul. Aceasta nu e azi în formă. În schimb, îi spune că a trecut pe la ea cineva de la securitate, să ia informații ce se întâmplă în casa noastră. Cine vine? Dacă vin străini?

«Nu mai strângeți lume seara, ne sfătuiește, întâlnirile astea sunt foarte rău văzute» (Mai vin actori, uneori, la un pabar de vin.).

Dar lucrurile nu se opresc aici, din păcate. Marin Sorescu este vânat în continuare. La Timișoara, Uniunea Scriitorilor a organizat un colocviu *despre pace – despre lăsatul în pace ar fi fost mult mai potrivit, îi șoptesc, în compartiment, lui...*, comentează ironic și malițios Sorescu. În trenul dinspre București călătoresc: D. R. Popescu (președintele Uniunii Scriitorilor), I. Horea, M. R. Iacoban, Traian Iancu, Paul Anghel.

Tot pentru istoria literaturii, dar și pentru unii care încă sunt deranjați chiar de *cadavrul* lui Sorescu, las să curgă aceste pagini de jurnal sorescian, care dovedesc zbulciul sufletesc al unui om introvertit, implicat, fără voia lui și fără dovezi, într-o *afacere* politică.

Aseară, am avut impresia că peste zi mi s-a umblat în hârtiile din valiză. Nu pot să dorm. Oboseala drumului? Cum ațipesc am coșmare. Mă trezesc speriat. Aseară, spectacolul de poezie la teatru. Pe scenă toți poeții – vreo 15, care trebuie să citească fiecare câte o poezie, două. Anghel Dumbrăveanu, secretarul Asociației Scriitorilor din Timișoara, prezintă invitații, de la dreapta la stânga. Poetul... Prozatorul... cutare. Fiecare se ridică în picioare, face o reverență către sală, publicul aplaudă. Sala e plină, mulți studenți, elevi. Mă pregătesc să mă ridic în picioare, dar, când ajunge la mine, prezentatorul se face că nu mă observă și trece la Berwanger, vecinul meu. Apoi... mai departe... Mă lasă la urmă, mă gândesc, pentru «efect». Termină... Dă să invite la microfon primul poet..., dar publicul a observat omisiunea... Sorescu, Sorescu... strigă cineva. Sala începe să aplaude: «Sorescu», «Sorescu». Mă ridic în picioare, scușându-l pe A. D.: «A uitat, iertați-l».

Figura se repetă însă când îmi vine rândul să citesc. Secretarul Scriitorilor din Timișoara, îmbrăcat azi într-un costum impecabil, mă sare din nou... Mă ridic singur, după ce-l las pe Berwanger să citească; merg la microfon și citesc «Semne» și «Adam». Mult entuziasm în sală.

«Bătrâne, fii atent – îmi șoptește apoi Berwanger... dar să nu mă spui... vezi că e ceva cu tine... Ceva nu e în ordine... Sunt în Comitetul Județean de Partid... ca neamț, știi, minoritate, și am mirosit eu ceva».

Discuția despre pace în sala hotelului, apoi o vizită la nu știu ce întreprindere. În mașină, cu Berwanger. Zice: «Nu te superi, ți-aș da un sfat. Du-te să te aperi». Ajungem la întreprindere, dar nu mai cobor... Rog șoferul să mă ducă înapoi la hotel. «Am vreun tren acum dimineața? – Este unul la 12. Îl mai prinzi».

La hotel un bilețel la recepție. M-a căutat soția. Să-i dau telefon urgent la România literară, lui V. Băran.

Încerc să prind Bucureștiul, dar e imposibil. Îmi fac bagajul și, cu un taxi, merg la gară. Prozatorul Paul Anghel are și el treabă la București. Mergem împreună. După câteva ore în compartiment, trecem în vagonul restaurant, unde găsim o masă liberă. Dăm de un vin bun și încerc să mă îmbăt. P. A. e în vervă. «Îți spun eu, crapă mâine-poimâine. Șandramaua n-are cum să mai țină, înțelegi? E frica în ei – înțelegi? Le țâțâie curul de frică». Atunci ce au cu mine? Îi povestesc spaimile mele. Sunt plin de rele presimțiri. «Nu fi copil, zice. Crapă ei mâine-poimâine».

Spre surpriza mea, în gară mă aștepta soția, pe care n-o anunșasem că vin.

– De unde ai aflat că sosesc cu trenul ăsta?

– De la Geta Dimisianu. Ea știa de la Gabriel, care face parte din biroul de partid al României literare, și de la Vasile Băran, care e și el pe undeva pe aici. Apare și Vasile. A, uite-l și pe domnul Paul Anghel.

– Salut domn' Paul...

Mi-am luat la revedere de la Paul, mulțumindu-i că mi-a mai ridicat moralul.

– Se confirmă domnule ce-ți spuneam eu, zic.

– Vezi-ți de treabă... nu mai au ei timp. Și Paul râde pe sub mustață, cu râsul lui molipsitor. Vasile este omul cel mai vesel din lume, plin de voie bună, gata oricând să povestească o mie de lucruri cu haz. Acum arată îngrozitor – speriat, sumbru.

– E foarte bine că ai venit, zice – poate mai putem face ceva.

– Ce e domnule, ce s-a întâmplat? zic.

– Domnule, mâine dimineată trebuie să te excludem. S-au rezolvat toate cazurile astea cu meditația.

Doar tu ai mai rămas. A fost ordin de sus de tot să se rezolve totul, în 24 de ore. Pe toți... câți ați fost i-au dat afară, afară de peste tot, înțelegi, s-au luat măsuri foarte grele – și noi – organizația noastră trebuie să ne dăm acordul mâine dimineată. Hai să ne sfătuim ce să facem și cum să facem. Nu mergem nici la tine, nici la mine... Ne plimbăm pe străzi... mi-e frică să vorbim înăuntru...

– Așa mi s-a spus să îți spun – tu, fii atent, aici la mine...! Complot contra statului, și spune-mi ce să facem?

– Și ce legătură am eu cu complotul?

– Ce legătură, ce legătură? De unde să știu eu? De unde să știu dacă nu ești chiar șeful lor?

– Hai că mă faci să râd...

– Eu vomit de azi dimineată... se iau niște măsuri că-mi vine rău de la burtă... Uite și acuma... Cum dracu te-ai băgat tu în chestia asta... că doar ești oltean de-al meu.

– Care chestie, domnule? N-auzi că nu știu despre ce e vorba?

– N-ai auzit de meditația transcendențială?

– Ba am auzit... de vreo săptămână încoace, dar tot lucruri vagi...

– Ai fost la întrunirile lor?

– Nu.

– Te-ai botezat?

– Ce botez, ești nebun? Eu sunt botezat de mult.

– Lasă, nu mai face pe prostul... Toți vă botezați din nou cu niște cireșe în mână... Vă pun un porumbel sau o pisică... sau un liliac... nu știu cu ce pe cap... și vi se dă o mantră...

– Ce mi se dă?

– Mantră.

– Mantră?

– Care e mantra ta?

– Mantra mea este să mă

pupe-n cur... partidul, dacă vrei să știi.

– Lasă, să vezi tu cum or să te pupe... Te împușcă, înțelegi?... Vor să te execute.

Discuția a continuat în felul acesta câteva ceasuri, făcând pe jos mulți kilometri în jurul străzii Apolodor. A rămas ca a doua zi, la ora 7 dimineată, să fiu la Casa Scânteii, unde vine o comisie de la Primărie să mă discute.

Pe drum, nevastă-mea îmi relatează cum de-a venit la gară.

– *Azi, în jurul orei trei, m-a sunat Geta Dimisianu, care m-a rugat să-i ies în cale, să ne-ntâlnim la Policlinica Sabia, spunându-mi că are să-mi dea o carte foarte importantă și că e musai astăzi. Aveam o criză de colică biliară, vomam încontinuu și de-abia îmi țineam capul pe umeri. Am refuzat-o de câteva ori. La insistențele ei, m-am îmbrăcat, totuși, m-am urcat în mașină și m-am dus la Policlinica Sabia, pe Dorobanți. Și așteptam în mașină să apară. După un timp, apare. Și-i deschid portiera să urce să stăm de vorbă în mașină și să-mi dea cartea ce avea de dat. Cu niște semne de surdo-mut, mi-a făcut semn să cobor și să încui mașina, că nu putem discuta acolo. Bineînțeles, n-avea nicio carte să-mi dea..., ci voia să mă pună în gardă cu ce urma să aibă loc. «Fii atentă, zice, Gabriel este în biroul de partid și s-a discutat excluderea lui Marin azi dimineață. Știi ce înseamnă asta? Excluderea din Uniunea Scriitorilor, luarea dreptului de semnătură, nu mai publică nimic, e scos de la teatre, de la radio... Nu i se mai pronunță numele nicăieri, înțelegi? Și prin Forțele de muncă i se găsește o muncă necalificată. Muncitor necalificat.*

– *Stai, Geta, stai... Pentru ce?*

– *Nu, că face parte din porcăria aia... Meditația transcendentală... Știi ce s-a întâmplat cu Romilă, Andrei Pleșu, academicianul Milcu... Tot Institutul de Psihologie a fost desființat...*

– *Când?*

– *Ieri...*

– *Domnule, nu face parte din nicio porcărie...*

– *Parcă tu știi...*

– *Știu sigur, că am fost cu el...».*

M-a plimbat vreo trei ore pe jos (în mașină ne era frică de microfoane). Mi-a spus ea: ascultă-mă, el vine diseară la 11. I s-a dat telefon și-a plecat cu trenul de 1. Mi-a spus Gabriel, care, nu-ți mai spun, de când a aflat chestia asta [...] i s-a făcut rău... Știi cât ține el la Marin... De-abia a ajuns acasă, nu s-a putut ridica din pat, să vină el. Nu mi-a venit totuși să cred că tu vii la ora 11...

– *Și uite că am venit...*

Se făcuse târziu... Trenul sosise pe la 11 seara; cât ne-a mai plimbat Vasile Băran pe străzi, povestind tot ce s-a întâmplat peste tot, după care i-am povestit eu ce-a fost...

«Marine, bagă de seamă, apără-te singur, cum oi ști, pentru că numai tu știi ce-a fost... Nouă ne-a spus că, dacă vreunul din noi sare să-ți ia apărarea, va fi exclus, alături de tine».

S-a făcut ora 5 dimineața. Dau să-mi pun pijama să mă culc. Soția nu mă lasă să mă dezbrac și mă trimite la mașina de scris să-mi ordonez de-acum cam ce-ar trebui să le spun mâine. Renunț la culcare și încerc să-mi adun gândurile...

De unde să încep?

Par pagini kafkiene, incredibile, dar ele exprimă o realitate, adevărind zicala bătrânului cronicar că vremurile sunt peste om.

Marin Sorescu a fost salvat, cu prețul unei boli parșive: diabetul. A fost salvat de către unii dintre colegii săi, care s-au luptat pentru adevăr și dreptate, pentru spiritul de colegialitate scriitoricească. Ei sunt, și trebuie să-i reamintim mereu pentru gestul lor extrem de curajos: Eugen Simion, D. R. Popescu, Adrian Păunescu, Vasile Băran, Geta Dimisianu ș.a. Aceste mari personalități literare au rezistat nu numai prin cultură, dar și printr-o disidență nezgomotoasă, permanentă și utilă.

Marin Sorescu (ultima fotografie) și Tudor Nedelcea
(Iunie 1996)

România Mare sau „visul împlinit” al lui Petre Dulfu

Csilla TEMIAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Csilla Temian

Renumitul scriitor și pedagog Petre Dulfu s-a născut în anul 1856, în satul românesc Tohat. Și-a început și desăvârșit studiile în Baia Mare, apoi la Cluj, în limba maghiară, limba oficială a Imperiului Austro-Ungar, sub stăpânirea căruia se afla atunci Ardealul. Nimic din ceea ce au trăit românii ardeleni în vremurile acelea nu i-a fost străin.

Student fiind la Cluj, a participat sufletește la importantul moment istoric al Războiului de Independență din 1877, război în urma căruia s-a realizat unitatea neamului, visul de veacuri al românilor din Transilvania. Poeziile „Cununa de laur” (1877) și „Ostașilor neatârării” (1878) sunt dedicate ostașilor români care au luptat pentru obținerea independenței României, acei *Fii scumpi ai României, nădejdea-nălțătoare/ Și fala, de-azi-nainte, a tot ce e Român*¹.

După obținerea doctoratului în filosofie la Universitatea din Cluj, în 1881, a luat hotărârea să treacă în Regat și, după ce-și vizitează toate rudele, în toamna aceluiași an a trecut Carpații, stabilindu-se la București. Așa cum nota peste ani fiul său, Petre P. Dulfu, într-un „Pios omagiu adus părinților”, „...în ambianța Ardealului din vremurile acelea nu și-ar fi putut exprima liber sentimentele, iar firea lui cinstită nu l-ar fi lăsat să exprime altceva decât ceea ce gândea sau simțea cu adevărat”².

La cei 21 de ani când a părăsit ținuturile natale, a luat cu sine dorința aprigă și visul ardelenilor de-a trăi într-o Românie Întregită. Sentimentele sale de dragoste profundă pentru Ardeal și, în același timp, tristețea nesfârșită pentru soarta ardelenilor le găsim exprimate în poezia „Transilvaniei”, scrisă în 1884, când, obținând cu greu pașaportul, a venit să-și revadă părinții, satul natal și orașele în care a studiat, Baia Mare și Cluj: *Mamă ce mi-ai dat viață,/ Iată-mă la sânu-ți drag!/ Iată-l în a tale brațe/ Iarăși pe-al tău fiu pribeag.../ Te-am lăsat cu fața plânsă,/ Te găsesc azi tot plângând*³.

Poeziile scrise în perioada premergătoare unirii Transilvaniei cu Țara Mamă sunt încărcate de dorința și speranța nestăvilită a făuririi acestui mare ideal. În „Vedenie”, poezie scrisă în 1888, autorul zărește aievea ... *O largă horă!... Și-n ea cine-s înșirați?.../ Sunt Români, pân' la unu!... Veselia-i pe-a lor față.../ Doamne!... horă ca aceasta n-am mai pomenit în viață!.../ ...Căci e hora de unire a-ntrereg Neamului Român*⁴.

Nu i-a fost străină nici mișcarea memorandiștilor ardeleni din 1892-1894, împărtășindu-le suferința din timpul procesului. Inițiatorului acestei mișcări, Gheorghe Pop de Băsești (care s-a

¹ Petre Dulfu, *Visuri împlinite. Poezii*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, Editura „Cartea Românească”, s.a., p. 5.

² Idem, „Omagiu pios părinților mei Elena și Petre Dulfu”, în *Studii și articole*, vol. II, Baia Mare, 1973, p. 108.

³ Petre Dulfu, *Visuri împlinite*, p. 11.

⁴ *Ibidem*, p. 16.

stins din viață la 23 februarie 1919), îi dedică poezia „La mormântul lui Gheorghe Pop de Băsești”: *...n-ai luptat zadarnic aicea pe pământ,/ Și nu-n zadar hrănit-ai un vis așa de sfânt./ Norocul cel mai mare ți-a fost pe lume scris:/ Să-ți vezi, în clipa morții, cu ochii scumpul vis*⁵.

În 1917, în timpul Primului Război Mondial, a scris poezia „Pribegie”, invocând ajutorul *Preamăritului Dumnezeu* pentru românii care au pornit la luptă *c-un gând... și c-o dorință să clădească Scumpă noastră Românie,/ Mare, cum dorim să fie:/ Până unde mai trăiesc/ Portul, graiul românesc;/ Până unde mai răsună,/ Dulce, doina cea străbună*⁶.

Țimp de 37 de ani, de când trecuse Carpații din Ardealul aflat sub stăpânire străină, a înțeles că una dintre îndatoririle sale de dascăl și de fiu al Ardealului este să le cultive elevilor dragostea și datoria față de țară, așa cum îi îndemna în „Cântecul normaliştilor”, devenit adevărat imn „al sutelor, ba chiar miilor de învățători... pregătiți și însuflețiți pentru această meserie la școlile profesorului Dulfu”⁷: *A lucra la ridicarea Neamului... ce falnic țel!... Ce măreață ni-e chemarea!... Talpa țării, biata gloată, Ridicând-o din noroi: Înălța-vom țara toată...*⁸. Cu aceeași credință nestrămutată într-un viitor apropiat, le-a ținut aprinsă flacăra speranței că va veni odată momentul unirii tuturor românilor.

„În dubla sa ipostază, de poet și cadru didactic, și-a pus toate forțele în vederea realizării unui vis pe care l-a apucat și îndeplinit”⁹. Acest moment l-a găsit la catedra Școlii Normale de Învățători din București. Visul său și al tuturor ardelenilor, păstrat cu sfințenie în suflete, s-a împlinit, iar când a sosit Ziua cea Mare, 1 Decembrie 1918, inima parcă i s-a oprit sub povara bucuriei. În acea zi elevii și-au văzut dascălul așa cum nu-l mai văzuseră niciodată. Cel a cărui punctualitate era proverbială, cel care nici măcar în zilele de mare doliu al pierderii fiilor iubiți nu a lipsit de la ore, acum se comporta cu totul altfel. Iată cum a rămas întipărită acea zi în memoria elevului de atunci, Stanciu Stoian: „S-a suit la catedră, a rămas câteva clipe în picioare, ca pentru a spune ceva important, dar tăcea. Am fost, se înțelege, surprinși și așteptam. Profesorul căuta parcă și nu găsea cum să înceapă. Era emoționat și mâna îi tremura. A ridicat-o, totuși, până în dreptul pieptului și atât a reușit să spună: «Astăzi nu putem să facem lecția, poate că știți», apoi și-a luat catalogul și a ieșit. Noi nu știam nimic, dar a venit imediat ca să spună secretarul școlii: se proclamase unirea Transilvaniei, alipirea ei la trunchiul Patriei. Petre Dulfu voise, desigur, să ne spună el acest lucru, dar bucuria care-l stăpâna atinsese o tensiune care nu i-a permis să se manifeste altfel. Era de fapt cel mai frumos discurs pe care ni-l putea ține. Și cea mai bună lecție”¹⁰.

„Rațiunea lui rece îl înșelase, căci inima lui de fiu al Ardealului n-a mai putut fi stăpânită și l-a trădat – l-a smuls din mijlocul copiilor lui sufletești ca pe un copil ce nu-și poate stăpâni o bucurie mai mare decât puterile lui”¹¹. Placheta cu titlul simbolic *Visuri împlinite*, apărută în 1919, este închinată cu dragoste, după cum specifică autorul, „Învățătorilor Neamului Român, care au contribuit, în școală prin cuvânt și pe câmpul de onoare cu spada, la înfăptuirea visului nostru secular”¹².

Câteva dintre poeziile cuprinse în plachetă exprimă direct sentimentele ce l-au stăpânit pe Petre Dulfu în această măreață zi. „În Alba Iulia” (semnată cu data de 1 Decembrie 1918): *În Alba Iulia, cetate.../ Tribuni, prin grai, vestesc poporul/ Că-i fapt îndeplinit unirea;/ ...și până sus în cer la*

⁵ *Ibidem*, p. 40.

⁶ *Ibidem*, p. 31.

⁷ Laura Temian, *Petre Dulfu. Contribuții biobibliografice și documentare*, Baia Mare, 2003, p. 114.

⁸ Petre Dulfu, *Visuri împlinite*, p. 20.

⁹ Petre Pușcașu, „Profesorul Petre Dulfu, cântăreț al Unirii”, în *Revista de pedagogie*, nr. 12, dec. 1978, p. 46.

¹⁰ Stanciu Stoian, „Cea mai bună lecție (Amintiri despre Petre Dulfu)”, în *Studii și articole*, vol. II, Baia Mare, 1973, p. 118.

¹¹ Stanciu Stoian, „Naționalismul și patriotismul lui P. Dulfu”, în *Omagiu profesorului Petre Dulfu cu prilejul sărbătoririi sale de la 29 mai 1927 de către foștii săi elevi și colegi*, București, Editura „Cartea Românească”, 1927, p. 75.

¹² Petre Dulfu, *Visuri împlinite*, ediția I, 1919, p. 18.

Domnul/ Se-nalță vesela strigare/ Din mii și mii de piepturi scoasă:/ «Trăiască România Mare».../ În Alba Iulia voioasă,/ Ca-n țara toată, din Carpați/ Și până-n malurile Tisei,/ E sărbătoare azi la frați...¹³.

În aceeași tonalitate se înscrie și poezia „Unire”, scrisă tot în decembrie 1918, inclusă în această plachetă: *Românescul tricolor,/ De la Nistru până la Tisa,/ Fâlfâie biruitor.../ Visul împlinitu-ni-s-a!*¹⁴.

În 1931 a apărut lucrarea *Povestea României Mari spusă de un soldat*, în care Petre Dulfu a descris în versuri, în 24 capitole, întreaga epopee a războiului și întemeierea României Mari. Cartea se încheie cu o caldă rugăciune adresată Celui de Sus pentru România: *Doamne!... Să reverse de sus,/ Pururi harul tău nespus/ Și cereasca Ta îndurare,/ Peste România Mare!*¹⁵.

În poeziile sale, Petre Dulfu a cântat nu numai suferințele Ardealului de unde era, ci și pe ale celorlalte provincii românești. Un loc aparte în inima lui l-a ocupat Basarabia, căreia îi deplânge soarta în *Graiul Basarabiei: Mă luase un smeu, pe sus,/ De la vatra-ți... și m-a dus!.../ Smeul... azi e frânt!... Iar eu,/ Iată-mă la sânul tău!/ D'unde... să mă deslipească,/ Nu-i putere pământescă!*¹⁶.

În cei 97 ani de viață (a decedat în data de 31 octombrie 1953), Petre Dulfu și-a împlinit, zi de zi, menirea de dascăl și, mai presus de toate, menirea de fiu al Ardealului.

¹³ Petre Dulfu, *Visuri împlinite*, ediția a III-a, pp. 36-37.

¹⁴ *Ibidem*, p. 38.

¹⁵ Apud Pr. Viorel Thira, „Dulfu Petre. Povestea României Mari spusă de un soldat”, în *Bibliotheca septentrionalis*, An IV, nr. 1 (7), mai 1996, p. 62.

¹⁶ Petre Dulfu, *Visuri împlinite*, pp. 32-33.

Gânduri pentru o... bibliotecă de idei – lansare de carte la Cluj-Napoca

Seneca porunca discipolilor săi să se hrănească „din ființa și puterea spiritului cărților”, iar Maxim Gorki afirma despre carte că „este cea mai complicată și cea mai măreață minune dintre minunile create de omenire în calea ei spre fericire”.

Dr. Ioan GOGOTA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În data de 12 iunie 2018, la Filiala din Cluj-Napoca a Uniunii Scriitorilor din România (devenită neîncăpătoare), într-o atmosferă cu iz academic, în prezența unui numeros public, iubitor de cultură (academicieni, cadre didactice universitare, scriitori, poeți, cercetători științifici, bibliotecari, directori de trusturi de presă, editori etc.) a avut loc lansarea cărții *Gânduri pentru o... bibliotecă de idei*, semnată de dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, adevărat ambasador al culturii și limbii române și ctitor de instituții culturale românești.

La eveniment au participat personalități de marcă, dintre care enumerăm pe: dr. Irina Petraș – președintă a Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, prof. univ. dr. Constantin Cubleşan, academicianul Ion Pop, prof. univ. dr. Mircea Popa, mitropolitul Andrei, Vasile George Dâncu – editor, conf. univ. dr. Ștefan Vișovan.

Amfitrion și moderator al acestei emblematică lansări de carte și cea care a rostit cuvântul de deschidere din seria discuțiilor a fost **Irina Petraș**, căreia i-a revenit și misiunea de a-l prezenta pe autorul cărții, Teodor Ardelean, pe care l-a caracterizat ca „un personaj extrem de important, scriitor și director de bibliotecă, și ce poate fi mai important decât un director de bibliotecă în vremurile de azi? Cartea lui se numește *Gânduri pentru o... bibliotecă de idei* și mă gândeam că orice bibliotecă este o bibliotecă de idei, este o arhivă a ideilor noastre. Tabletele lui sunt pe cele mai diverse teme de cultură, de viață socială, de viață politică, meditații ș.a.m.d”.

A urmat la cuvânt prof. univ. dr. **Constantin Cubleşan**, care a afirmat că „astăzi este un moment festiv și un moment de bucurie să ne întâlnim cu cartea și în această ipostază a comentatorului faptelor diverse din viața noastră, întrucât dr. Teodor Ardelean reprezintă un segment în Baia Mare cu biblioteca lui, pe care a gândit-o, a construit-o cum n-ar face-o mulți oameni în țară. Pe lângă foarte multe activități ce se petrec la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia

Mare, Domnia Sa publică de ani de zile în săptămânalul *Gazeta de Maramureș* câte o tabletă, câte un articol pe diverse teme, dar, în special, culturale, și mai ales vibrând de un patriotism de cea mai bună calitate, românesc, dar și local. Unde găsește un maramureșean, în țară sau în afara

țării, repede îi face un portret, repede îl popularizează, și bine face. Dar toate articolele acestea nu sunt niște articole de serviciu, sunt mai degrabă niște eseuri pe diverse teme. Domnul Ardelean este un spirit enciclopedic și regret foarte mult că aceste eseuri, această publicistică se consumă în paginile unui ziar, nu vreau să spun provincial, că nu e provincial, dar de provincie cu siguranță. Dacă eu aș fi redactor-șef la o publicație mai centrală, ca să zic așa, l-aș lua «pe sus» și l-aș pune să scrie, în fiecare zi, o tabletă într-o gazetă de circulație națională”.

Fiind invitat să ia cuvântul, academicianul **Ion Pop**, referindu-se la dr. Teodor Ardelean, a conchis următoarele: „Eu mă simt foarte apropiat de acest om pentru că este de la Baia Mare, pentru această bibliotecă foarte frumoasă, care poartă numele de «Petre Dulfu» [...], fiind un observator foarte atent al «faptului divers», cum se spune, fapt divers pe care noi îl tratăm câteodată superficial pentru că faptul divers se pierde, în general, în marea de fapte mărunte cotidiene, dar dacă citim o carte cum este cea a lui Teodor Ardelean, ne dăm seama că din asemenea fapte se construiește un mozaic al istoriei noastre trăite”.

Făcând o retrospectivă a primei variante a cărții, din anul 2015, a ținut să precizeze că dr. Teodor Ardelean este „un OM implicat, lumea din jur nu-i este indiferentă, nu-i este indiferent încotro merge, el vrea să meargă într-o direcție bună, iar oriunde găsește un român sau un maramureșean, îl prinde într-o imagine, într-un instantaneu, îi comentează activitățile și le apreciază aportul la binele colectiv”.

Printre cei care s-au înscris la cuvânt a fost și prof. univ. dr. **Mircea Popa**, care a ținut să precizeze că „dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii «Petre Dulfu» Baia Mare, este un om al cărților, deoarece cartea pe care a lansat-o este o carte de gazetărie. E vorba de reîntoarcerea domnului Ardelean la vechea sa meserie din tinerețe, aceea de a fi fost jurnalist la *Năzuința* de la Zalău-Sălaj, unde a lucrat cu câțiva jurnaliști, gazetari care mai târziu s-au afirmat și pe acest teren al culturii. Domnia Sa, iată, reprezintă nu numai o instituție, ci reprezintă și un ținut, dar totodată și un domeniu: domeniul acesta al cărților de interferență dintre mai multe zone de interes, pe care îl putem urmări foarte atent și în cartea de față. Aș putea remarca cel puțin zece persoane de aici, zece colegi care sunt prezenți în această carte, evocați de Teodor Ardelean cu diferite prilejuri. Făcând o referire la Alecsandri, la Cantemir, la Petre Dulfu și la alții pe care îi găsim actualizați în forme din ce în ce mai calitative, cartea și autorul Ardelean impresionează și prin altceva, și anume prin dragostea față de cultură și față de tradițiile culturii românești, ele reprezentând o verigă foarte necesară între trecut și actualitate”.

Referindu-se la carte, a specificat că „Teodor Ardelean știe să extragă și o învățătură, știe să propună și o idee, un proiect de viitor, ceea ce acoperă foarte bine această sintagmă de «bibliotecă de idei»”.

Printre cei care au solicitat să-și expună un punct de vedere a fost și arh. **Ionel Vitoc**¹, care i-a mulțumit dr. Teodor Ardelean pentru „modul în care m-a lansat și pentru sprijinul pe care mi l-a acordat în organizarea Taberei de artă pentru copii de la Vălenii Șomcutei, ajunsă la ediția a X-a, și pentru lansările revistei *Orașul* la Biblioteca «Petre Dulfu» din Baia Mare”.

De asemenea, **mitropolitul Andrei** a mărturisit că îl admiră pe dr. Teodor Ardelean „pentru ce a făcut pentru Biblioteca Județeană «Petre Dulfu» Baia Mare, pentru tabletele din *Gazeta de Maramureș*, dar și pentru revista *Familia română*. Cred că este un rezumat foarte bun care i se potrivește Domniei Sale, acum când se lansează această carte, pentru care îi mulțumim. Strofa prin care aș exprima eu, cu ajutorul lui Arghezi, ceea ce se întâmplă cu activitatea Domniei Sale, zice așa: «*Altarul ca să fie pietrele să fie / Cer inima și viața zidite-n temelie*”.

¹ Ionel Vitoc este redactorul-șef al revistei de cultură urbană *Orașul*, care apare la Cluj-Napoca, și membru fondator al Fundației Culturale și de Caritate pentru Protecția Patrimoniului Cultural Național „Carpatica” (fondată în 1996 de către arh. Ionel Vitoc).

La cuvânt s-a înscris și editorul **Vasile George Dâncu**, care încă de la început a precizat: „Teodor Ardelean, în calitate de director, a fost și el printre scriitorii sau în calitate de scriitor la lansări cu scriitorii sau la evenimente cu cărți. Acum, Domnia Sa trebuie să fie scriitor în spațiul public, pentru că în realitate asta este. Aici am să vorbesc despre un profil al dr. Teodor Ardelean. A scris cărți, printre care și o carte despre AS-TRA și Limba Română premiată de Academie, s-a implicat în fenomenul cultural al ASTREI. A scris o carte în colaborare, despre celebrul Blidaru, cu documentația necesară... Eu spun că merită, atât această carte, cât și celelalte cărți ale domnului Teodor Ardelean să fie citite [...] și propun ca Teodor Ardelean să devină membru al Uniunii Scriitorilor”.

Prezent la manifestare, conf. univ. dr. **Ștefan Vișovan** a făcut o amplă recenzie a lucrării, concluzionând că „Teodor Ardelean este un produs al mării Universități clujene, de la care se revendică cu mândrie. Am folosit termenul volum, întrucât avem de-a face cu o serie de lucrări, începută în anul 2015 cu *Pietre unghiulare pentru o... bibliotecă de idei*. Au urmat *Rosturi și rostiri*, în anul 2016, și *Gânduri pentru o... bibliotecă de idei*, în anul 2017. Toate au apărut la prestigioasa Editură Școala Ardeleană în Colecția «Școala Ardeleană de eseistică». Primele două au fost foarte bine primite pe piața cărții, în legătură cu ele înregistrându-se aprecieri elogioase din partea unor intelectuali de marcă clujeni, cum sunt academicianul Ion Pop sau scriitorul, criticul și istoricul literar Constantin Cubleșan”.

În legătură cu implicarea în ziaristică a lui Teodor Ardelean, a precizat că „este al optulea an de când Teodor Ardelean susține o interesantă rubrică, intitulată sugestiv «Biblioteca de idei», găzduită de publicațiile băimărene *eMaramureș*, *actualMM* sau *Gazeta de Maramureș*. Longevitatea aceasta îl determină pe Ion Onuc Nemeș, prefațatorul recentului volum (cel de-al patrulea se află în pregătire), să-l includă pe Teodor Ardelean într-un grup distins de scriitori care dețineau astfel de rubrici săptămânale în presa vremii lor: Radu Cosașu (*România literară*, *Dilema*), Alexandru Ivasiuc (*Contemporanul*, *România literară*), Fănuș Neagu (*România literară*, *Luceafărul*), asigurând revistelor la care colaborau «o circulație mai mare și un oarecare succes comercial». Observația este valabilă și în cazul de față, căci mulți cititori așteaptă cu nerăbdare apariția *Gazetei de Maramureș*, fiind realmente curioși să afle ce tematică abordează Teodor Ardelean în noua sa apariție, căci, prin tabletele sale, impune publicațiilor pe care le onorează un anumit dinamism editorial, susținut, întâi de toate, de o remarcabilă diversitate în ceea ce privește subiectele abordate. Fiecare tabletă are o cheie personală, superioară, de a prezenta și de a înțelege realitatea, originalitatea și practicisul căreia fiind asigurate de o experiență de viață cum puțini au avut parte, de o anvergură de cunoaștere impresionantă, întreținută și alimentată de lecturi substanțiale, dense, constante și variate”.

Prezentând o radiografie a implicării în actul diasporei, a evidențiat faptul că „sunt 280 de pagini cu aserțiuni interesante despre românii din afara granițelor – despre cei din Serbia sau Ucraina, dar și despre intelectuali valoroși de-ai noștri realizați într-unele dintre cele mai dezvoltate state ale lumii. Numeroase pagini sunt dedicate unor evenimente culturale: lansări și prezentări de cărți, Eurovisionul de la Baia Mare, spiritul Blajului în cultura românească, Baia

Mare – capitală culturală europeană etc. Este accentuat insistent rolul lecturii și, implicit, și al bibliotecilor, ca instituții de cunoaștere în viața comunităților”.

Vorbind despre personalitățile care au făcut carieră și care au performat sau performează

în literatură, știință, artă etc., a remarcat un element definitoriu în preocupările autorului, și anume „întoarcerea privirii către marii bărbați ai neamului, unde este surprins Maramureșul în relație cu alte zone ale țării: Maramureșul și Academia Română, Maramureșul și Brașovul și, mai ales, Maramureșul și Clujul (Editura Școala Ardeleană, Zilele Academice Clujene, arhitectul Ionel Vitoc și Tabăra de la Vălenii Șomcutei, profesorii universitari Ilie Rad, Pompei Cocean, acad. Ion Pop,

Librăria „Librarium” etc.).

Ultimul dintre vorbitori, însuși autorul cărții *Gânduri pentru o... bibliotecă de idei*, dr. **Teodor Ardelean**, a evidențiat preocuparea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare în vederea identificării oportunităților și soluțiilor menite să promoveze valorile culturale românești, personalitățile culturale maramureșene și nu numai, prin realizarea unor caiete biobibliografice de referință – cazul academicianului Alexandru Surdu – prin republicarea discursului de recepție „Elogiul filosofiei românești” de la Academia Română din 1994, pentru care a semnat studiul introductiv, precum și prezentarea volumului *Cartea Șoaptelor*, la evenimentul prilejuit de evenimentul Cărțile Anului – ediția a 15-a (și multe altele).

De asemenea, a mai evidențiat faptul că biblioteca a găzduit recent Simpozionul „100 de ani de la Marea Unire. 100 de personalități maramureșene care au făcut istorie”, dezvăluind că „am trădat o realitate internă a noastră [...], am scos un volum *File de cronică. Ținuturile Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș, vol. 1 (din paleolitic până în 1918)*, pentru care s-a lucrat 35 de ani. Deci suntem contemporani cu lucruri frumoase și este minunat că ne ajută Dumnezeu pe firul genetic să nu fim consumați cu nimicurile acestei lumi”.

Finalul discursului său a fost magistral, mulțumind pentru cuvintele rostite de antevorbitori, fiindcă „știu să iau toate cuvintele din laudele care mi se adresează, dar să știți că laudele nu mă strică. Nu mă strică, pe mine mă ambiționează. Eu o voi ține tot așa și mă bucur că în comunitate, acolo în oraș și în județ, cu prestigiul pe care l-am acumulat, pot să fac servicii serioase literaturii, educației, culturii... binelui”.

Mai apoi, cei prezenți au fost invitați să participe la o sesiune de autografe din partea autorului, personalitate complexă a timpului său, care s-a înscris în cartea de aur a neamului românesc, nu doar ca bibliotecar (neegalat), dar și ca ziarist de excepție, fiind una dintre cele mai remarcabile personalități ale vieții publice din Maramureș din ultimele decenii, a cărui prezență activă dinamizează viața culturală, intelectuală, socială și politică, deseori implicat și mai ales sprijinitor al unor acte majore de cultură, atât al celor cu conotații aferente județului Maramureș, cât și al celor din țară și chiar din străinătate.

Un savant cu nume și renume

Eugen Simion, '85

Dr. Tudor NEDELCEA

Craiova

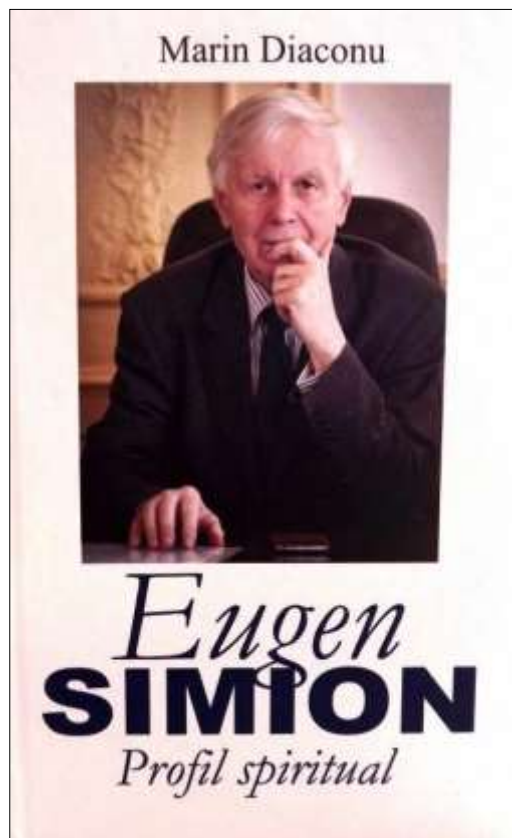
Există o legătură indestructibilă între zona geografică („de unde ești de pământ?”, se întreba odată în satul meu mehedințean) și apariția unor personalități marcante. Bucovina a dat, poate, cei mai iluștri creatori în mai toate domeniile, Rășinariii Sibiului a dat țării mulți academicieni. Observația este valabilă și pentru localitatea prahoveană Chiojdeanca, comună care a inclus în pantheonul științific și cultural două nume: pe juristul și istoricul Andrei Rădulescu (1880-1959), fost vicepreședinte și apoi președinte al Academiei Române (1946-1948), și pe criticul și istoricul literar, eseistul, editorul, omul de bine și managerul (în termeni moderni, chivernisitorul de altădată) de excepție, Eugen Simion.

Deși biografia și întreaga sa activitate științifică și culturală sunt binecunoscute, vom semnala doar câteva repere, ghidându-ne, îndeosebi, după fișa întocmită de Mircea Zăciu și Nicolae Bârna pentru *Dicționarul General al Literaturii Române* (inițiat și coordonat de însuși Eugen Simion), vol. S/T (București, Editura Univers Enciclopedic, 2007), din eseul lui Mihai Cimpoi, *Modul de existență: Eugen Simion* (București, Editura Semne, 2013), precum și din cartea lui Marin Diaconu, *Eugen Simion. Profil spiritual* (București, Tracus Arte, 2015).

Eugen Simion s-a născut în familia Sultanei (n. Moise) și a lui Dragomir Simion, la 25 mai 1933 (*data nu este riguros exactă*, spune fiica sa, Mihaela Constantinescu, profesor universitar, traducătoare și eseistă, nașterea fiind înregistrată *cu două zile mai târziu dintr-o eroare de transcriere*). Părinții săi au trecut la cele veșnice la o vârstă respectabilă (tatăl, la 92 de ani, iar mama, la 94 de ani), longevitate creatoare pe care au transmis-o și fiului lor. Școala primară o face în satul natal (1940-1944), liceul la Ploiești (1944-1952) dimpreună cu Nichita Stănescu, iar facultatea la București (1952-1957), având profesori de seamă: Tudor Vianu, Al. Rosetti, Iorgu Iordan, J. Byck. Admiterea la facultate a fost cu peripeții, fiind respins, pe bază de dosar, de Petru Creția, admis apoi doar la intervenția lui Ghiță Florea.

În anul al V-lea al Facultății de Filologie (1956-1957) a fost cooptat colaborator extern în colectivul „Eminescu”, coordonat de Perpessicius, spre a continua ediția academică inaugurată în 1933 (*A fost pentru mine, june student filolog, în pragul absolvirii, o șansă enormă de a citi manuscrisele lui Eminescu și de a mă iniția într-o disciplină extrem de dificilă și, în același timp, foarte onorantă pentru un intelectual român: editarea textelor eminesciene. Această experiență a durat, cu intermitență, până în 1964, când am publicat prima carte «Proza lui Eminescu»*. Vezi Pavel Țugui, *File de istorie culturală*, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2009, pp. 407-436).

Dar, așa cum avea să i se întâmple și mai târziu, conform zicalei *nicio faptă bună nu rămâne nepedepsită*, a fost implicat în *contrarevoluția de la Budapesta* din 1956, ca participant la o adunare stu-

dențească, alături de D. D. Panaitescu, ultimul arestat pentru *omisiune de denunț* (precum I. D. Sîrbu). Spunând adevărul (și nu *adevărul lor*), ca martor al apărării, Eugen Simion a fost exclus din UTM, repartizat într-un sat izolat de lângă Măcin (deși era șef de promoție). Neacceptând postul, a fost șomer timp de cinci ani, dar a continuat transcrierea la *Aventurile Faraonului Tlâ* și la *Dicționarul de rime*. În 1962, este redactor la *Gazeta literară*, iar din 1964 revine la facultate, ca asistent, lector în 1967, conferențiar în 1971 și profesor în 1990.

Referitor la persecuția politică împotriva sa, Eugen Simion n-a făcut un caz de dizidență, cum au făcut acei scriitori care i-au trimis o scrisoare președintelui Uniunii Scriitorilor, D. R. Popescu (*au vrut să-i dea o palmă lui Ceaușescu pe obrazul lui D. R. Popescu*, comenta malițios-realist Fănuș Neagu). *Vreau să spun că nu solicit răsplata jertfei patriotice și nici n-am de gând s-o fac vreodată. Consider doar că istoria din 1956-1957 (prelungită până în 1962) face parte din existența mea. Mi-o asum și sunt mulțumit că tânărul de 23 de ani a reușit, fără să facă vreun compromis major, să-și salveze șira spinării. [...] Atunci am descoperit, pe propria piele, ce înseamnă nemernicia, lașitatea și, pur și simplu, ura abisală a răului, a abominabilei injustiții*, mărturisește Eugen Simion (Pavel Țugui, *op. cit.*, p. 436).

Sub conducerea științifică a lui Șerban Cioculescu, obține titlul de doctor în filologie, în 1969, cu o teză despre E. Lovinescu (tipărită în 1971, sub titlul *E. Lovinescu, scepticul mântuit*). Între 1970-1973 este lector la Universitatea Paris IV, Sorbonne, perioadă evocată în *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* (1977). În 1974 obține o bursă de studii în R. F. Germania, scriind un jurnal german, *Sfidarea retoricii* (1985).

Debutază revuistic în *Tribuna* (1958), cu un studiu despre *Caietele Eminescu*, și editorial cu *Proza lui Eminescu* (1964).

După 1989, refuză să intre în politică, militează doar pentru „*incitarea la toleranță*”. Înființează sau devine membru doar la unele instituții sau asociații nonpolitice: Grupul Interdisciplinar de Reflecție (1990), președintele Comitetului Național Român UNESCO pentru Deceniul Mondial al Dezvoltării Culturale (1990), membru al Asociației Internaționale a Criticilor Literari de la Paris (1992), membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei (1999), al Academiei de Științe Morale și Politice a Franței (2004), al Academiei Greciei (2005, singurul român!), al Academiei Regale a Doctorilor din Barcelona, al Academiei Europene (Londra), al Academiei Regale de Științe din Danemarca etc., *Doctor Honoris Causa* al mai multor universități din țară și străinătate, director al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, președintele executiv al Fundației Naționale pentru Știință și Artă (înființată în 1991, alături de acad. Maya Simionescu), directorul revistei *Caiete critice*.

A primit de cinci ori premiul Uniunii Scriitorilor: 1965, 1976, 1980, 1984, 1985 (în prezent, exclus din obștea scriitoricească), premiul Academiei (1977), premiul „Omnia” al Uniunii Scriitorilor din Moldova, este Cetățean de Onoare al Craiovei și al altor orașe din țară. I s-a acordat Ordinul Național „Steaua României” în grad de Mare Cruce, Ordinul brazilian „Crucea Sudului”, Ordinul și Diploma daneză „Comandor de gr. I al Ordinului Danebrog, Legiunea de Onoare a Franței (în 2002) etc.

La 9 martie 1991 este ales membru corespondent al Academiei Române, iar membru titular la 12 martie 1992, discursul de recepție fiind *Laudă criticului român*. În acest înalt for științific, Eugen Simion a îndeplinit funcția de vicepreședinte (1 februarie 1994-16 ianuarie 1998), președinte interimar (15 octombrie 1997-16 ianuarie 1998) și președinte (16 ianuarie 1998-4 aprilie 2006), președinte al Secției de filologie și literatură (din 2006), fiind considerat unul dintre cei mai apreciați preșe-

dinți ai Academiei Române. În această calitate, dovedind competență managerială de excepție, Eugen Simion a inițiat și finalizat proiecte naționale de anvergură și de maximă necesitate: *Dicționarul general al literaturii române* (în anul centenar va apărea ediția a II-a, în zece volume), *Dicționarul general al limbii române*, un dicționar etnologic, *Tratatul de istorie a românilor* (în zece volume, înlocuindu-l pe cel al lui M. Roller), atlase lingvistice, etnofolclorice etc.

Pentru literatura română, a editat colecția *Opere fundamentale* (a doua colecție europeană după *Pleiade*), în care a clasicizat, pe criterii axiologice, scriitorii români și universali, în peste 200 de volume, fiecare dintre acestea fiind prefăcut de un studiu pertinent al său.

A materializat gândul lui C. Noica de facsimilare a manuscriselor eminesciene, în 38 de volume, pe care le-a *dăruit* principalelor biblioteci publice din țară, din Basarabia, Bucovina sau din străinătate. La ora de față, întreaga creație eminesciană este editată științific și facsimilată.

Eugen Simion a luat apărarea unor scriitori atacați pe nedrept (Nichita Stănescu, Marin Preda, Marin Sorescu, de pildă), a respins atacurile murdare la adresa lui Eminescu, a prezidat congrese și festivaluri naționale dedicate marilor scriitori la București, Chișinău, Craiova, Ploiești, Dumbrăveni (Suceava) etc.

Ca vicepreședinte și apoi ca președinte al Academiei Române a adus în acest înalt for științific nume de rezonanță națională și internațională: *membri activi* (Al. Balaci, Mircea Malița, Gh. Vlăduțescu, Răzvan Theodorescu, Dinu C. Giurescu, Solomon Marcus, Fănuș Neagu, Marius Sala, Leon Dănăilă, Gh. Mihăilă, Al. Zub, Fl. Constantiniu, Mugur Isărescu, D. R. Popescu etc.); *membri corespondenți* (N. Manolescu, Mircea Păcurariu, Gh. Păun, Dan Horia Mazilu, Victor Spinei, C. Ionescu-Tîrgoviște, Gr. Brâncuși, I. Sălișteanu etc.); *membri de onoare* (D. Berciu, Mircea Zăciu, Teoctist Arăpașu, Paul Cernovodeanu, I. Robu, D. Vatamaniuc, D. Protase, Radu Beligan etc.); *membri de onoare din străinătate* (Rosa del Conte, Yehudi Menuhin, E. Turdeanu, Adam Puslojici, Alain Guillerrou, Al. Șafran, Papa Ioan Paul al II-lea, Elie Wiesel, N. Dabija, Petru Soltan, Bartolomeu I, M. Metzeltin etc.); *membri postmortem* (Dinu Lipatti, Carol Davilla, Al. Macedonski, Edgar Papu, Al. Piru, Vl. Streinu, Emil Cioran, Eugen Ionescu etc.).

Eugen Simion este autorul unor lucrări fundamentale și necesare pentru cultura română: *Orientări în literatura contemporană* (1965), *Scriitori români de azi*, vol. 1-4 (1974, 1977, 1983, 1989), *Dimineața poezilor* (1980), *Întoarcerea autorului* (1981), *Moartea lui Mercuțio* (1993), *Convorbiri cu Petru Dumitriu* (1994), *Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii* (1995), *Fragmente critice*, I-VI (1997, 1998, 1999, 2000, 2007, 2009), *Ficțiunea jurnalului intim*, I-III (2001), *Genurile biograficului* (2008), *Mircea Eliade, nodurile și semnele prozei* (2006), *Tânărul Eugen Ionescu* (2006), *Ion Creangă; cruzimile unui moralist jovial* (2011), *În ariergarda avangardei* (2012) etc. Bineînțeles că majoritatea acestor cărți au fost reeditate și augmentate, atât în țară, cât și la Chișinău sau în alte țări.

Eugen Simion este un „*spiritus rectus*” al vremurilor noastre, precum altădată Titu Maiorescu (pentru epoca marilor clasici) sau G. Călinescu (pentru perioada interbelică). El s-a impus și a impus discipolilor săi (care nu l-au trădat) studierea critică a fenomenului literar doar pe criterii estetice, fără prejudecăți sau implicare politică, după o documentare riguroasă, cu pertinente comentarii pe text și în context. *Să fim naționali cu fața spre universalitate*, ne îndeamnă Profesorul. Precum o cumpănă cu două ciuturi, Eugen Simion ne mai îndeamnă să-i urmăm modelul (el însuși având cultul prieteniei). *Îi sfătuiesc pe tinerii mei prieteni să mizeze pe el* [adică pe modelul Eugen Simion, cum îi mărturisește lui Andrei Grigor]. *Nu vor avea motive, îi asigur, să regrete. Mai ales că nu le cer nimic în schimb. Le sugerez doar să creadă în adevăr. Și le cer să nu trișeze cu ideile. Nu-i deloc rentabil.*

În Cuvânt-înainte la excelenta carte a lui Mihai Cimpoi, *Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic* (Chișinău, Editura Gunivas, 2012), Eugen Simion îl compară pe criticul basarabean cu un răzeș din timpul lui Ștefan cel Mare, adică *voinic, țeapăn, niciodată grăbit, cu vorba domoală*. [...] *Ține drumul drept, pe la mijloc, și, de-i pornit într-o direcție, n-o schimbă până nu ajunge la locul convenit*. O caracterizare asemănătoare celei făcute de G. Călinescu lui N. Iorga.

La rândul său, confratele și prietenul său de la Chișinău, Mihai Cimpoi, îl descrie, în opinia noastră, complet și excelent: *Ceea ce impresionează, în primul rând, în cazul lui Eugen Simion este spectacolul intelectual excepțional pe care îl dă an de an și zi de zi, cu o consecvență și verticalitate statornică, pe care nu i le-au surpat fazele de tradiție – or, ele au fost multe pe parcursul activității sale! – și facticitățile conjuncturale presante. Îl caracterizează o rezistență lăuntrică față de tot ce contravine statutului ontologic și deontologic al literaturii și criticii literare, al omului de cultură, care este un însemn clar al personalității sale. Căci numai o personalitate poate rezista cu adevărat presiunilor, certurilor, confuziilor de planuri, derutei generale, negativismului resuscitant și poate impune un echilibru al judecăților de valoare și al demersului intelectual.*

Ultimul cuvânt îl are, indiscutabil, Eugen Simion. *Mai toți comentatorii mei spun că sunt un munte de calm și echilibru, lin și statornic ca un drum în câmpie. Nu-i adevărat, sunt un vârtej de neliniști, trăiesc în gura unui vulcan, viața mea interioară este uneori un coșmar... Am încercat în mai multe rânduri să contest fantasma echilibrului meu imperturbabil, dar n-am reușit. Când cineva, un tânăr, încearcă să-mi facă un portret, începe invariabil cu ideea calmului și a echilibrului meu interior, fără să-și dea seama ce războaie duc cu mine pentru a ieși în lume cu o față liniștită și cu un mers regulat...*

Critica literară, pe care o exercit de 40 de ani, m-a obligat să-mi stăpânesc instinctele de răzvrătire. Strigătele mele de entuziasm sau de indignare în fața operei se potolesc (trebuie să se potolească) atunci când le trec prin încăperile scriitorului.

Urăm academicianului Eugen Simion ani mulți cu sănătate, întru folosul culturii naționale și spre binele nostru, al tuturor celor care mai vibrăm cu această Țară!

Aram Frenkian. Medalion aniversar

Ionel NECULA
Tecuci

S-au împlinit, în martie acest an, 120 de ani de la nașterea reputatului elenist, orientalist și profesor la Universitatea din București, Aram Frenkian, și nu știu ca numele său să fi constituit pretextul vreunei abordări evocatoare. Cine-și mai aduce aminte de el și cine îl mai ține în grații receptive? Deși este un fenomen profund omenesc, *uitarea* la noi, la români, este înfiorător de nedreaptă și de stânjenitoare.

Aram Frenkian

S-a născut la Constanța, a urmat Liceul „Gheorghe Lazăr” din București și Universitatea din Cernăuți. Timp de doi ani, 1926-1928, a studiat la Paris limbile clasice și orientale. În 1931 și-a trecut doctoratul la Universitatea din București cu o teză despre *Cosmologia lui Heraclit din Efes* și multă vreme a funcționat ca asistent la Catedra de limbi clasice a Facultății de Filologie din cadrul aceleiași Universități. Abia în 1945 a fost numit conferențiar la Facultatea de Filologie din București, iar în 1957 profesor la Catedra de filologie clasică, pe care a slujit-o cu credință, cu dăruire și cu devoțiune exemplare. S-a remarcat ca un cercetător neobosit al culturilor vechi – elenă, romană și hindusă – și prin publicarea unor lucrări de mare interes epistemic.

Aram Frenkian îmbogățește galeria cărturarilor armeni stabiliți în țara noastră, ca și familia Acterian, bunăoară – Arșavir, Haig și Jenny – care au contribuit substanțial la evoluția culturii românești și la afirmarea ei în lume. S-au identificat cu destinul poporului român, cu problemele și cu aspirațiile lui. Tragedia istoriei prin care au trecut i-a făcut mai înțelepți și cu un simț mai acut în perceperea derapajelor prin care poate trece o comunitate. De prea multe ori învățătura comună a ortodoxismului ne-a adus pe aceleași baricade istorice, în apărarea acelorași valori spirituale și politice și până la urmă chiar în prăpăștiile aceluiași Gulag comunist. Era un semn că etnicii armeni chiar s-au identificat cu poporul care i-a adoptat cu bună-credință.

Aram Frenkian era un poliglot, un bun cunoscător al limbilor vechi – elină, latină, armeană, sanscrită, dar și al limbilor moderne – franceză, italiană, engleză și multe dintre exegezele sale filosofice au fost scrise direct în limba franceză. „Fusese o mândrețe de om”, mărturisește Arșavir Acterian într-o evocare publicată în *Contemporanul* din 25 iunie 1998. „Înalt, bine clădit, frumos, afabil, elegant în vorbă și în comportare, doldora de învățatură, știind de toate”. Cu erudiția sa recunoscută putea să acopere – cu competență și cu un rafinament de intelectual rasat – câteva discipline filosofice, unele dintre ele aflate într-un proces de afirmare distinctă, precum vechea literatură elină, istoria religiilor, filologia semantică și filosofia presocratică.

Tot Arșavir Acterian, care l-a cunoscut bine și a întreținut cu el o prietenie caldă, tonică și fluidică ne încredințează că erudiția nu i-a imprimat niciodată acea alură arogantă, comună intelectualilor conștienți de valoarea lor. Dimpotrivă, era „sobru, modest, împătimit de studiu, neajutorat în cele materiale, abia a reușit – destul de târziu – să fie numit la o catedră”. Au fost ani de privațiuni, de șomaj, când erudiția sa copleșitoare nu-și găsea o întrebuintare directă, când nimeni nu avea nevoie de ea și filosoful – căci a fost, înainte de toate, filosof, ba chiar unul care mergea la izvoare, la principiile prime – trecea prin mari lipsuri materiale, deși, tot Arșavir

Acterian precizează, era căsătorit cu o Flondoră, dintr-o familie de oameni bogați din Bucovina. A murit devreme, înainte de a da întreaga măsură a bogatelor sale posibilități epistemice. Era în 10 noiembrie 1964 și abia ce împlinise 66 de ani. Ne putem imagina ce moștenire spirituală ne-ar fi lăsat dacă Pronia i-ar mai fi îngăduit câțiva ani de viață, peste cei 66 trăiți.

Spuneam despre Aram Frenkian că a mers direct la izvoarele filosofiei, la ceea ce se procesase în Grecia presocratică, la ceea ce s-a conceput în zăriștea Gangelui și în alte arealuri orientale. Publicate direct în limba franceză, multe dintre lucrările lui au rămas puțin cunoscute și comentate în cultura românească. Abia în 1988, Editura Științifică și Enciclopedică, în cunoscuta colecție *Filosofia românească*, i-a publicat un prim volum de *Scrieri filosofice*, neurmat de alte continuări, cum lăsa să se înțeleagă editorii Gheorghe Vlăduțescu și Dinu Grama. Colecția și-a încetat apariția după revoluție și editura în noile condiții postdecembriste n-a mai dispus de resursele care să-i asigure continuitatea.

Volumul se deschide cu o generoasă prefață semnată de acad. Gheorghe Vlăduțescu, care suplinește în mare măsură precaritatea cunoștințelor noastre despre Aram Frenkian. Ca și în cazul altor editări semnate de Gheorghe Vlăduțescu – am în vedere, bunăoară, editarea masivului volum *Personalismul energetic*, al filosofului C. Rădulescu-Motru, dar și alte reeditări –, volumul din 1988 rămâne referențial pentru toți cei interesați de filosofia lui Aram Frenkian. N-a fost inclus în această alcătuire studiul-exegeză despre *Înțelesul suferinței umane la Eschil, Sofocle și Euripide*, care apăruse deja cu două decenii mai devreme la Editura pentru Literatură Universală, dar sunt incluse aici o serie de lucrări filosofice care dau semnul deplinei sale abilități metafizice, a ceea ce ar fi putut realiza autorul dacă timpul ar fi avut mai multă răbdare cu el.

Unul dintre studiile incluse în această alcătuire este intitulat *Epopeea lui Ghilgamesh și poemele homerice* și are ca scop demontarea presupunerii cercetătorului german Hermann Wirth conform căreia Homer, sau, mă rog, autorii celor două epopei eline ar fi cunoscut *Epopeea lui Ghilgamesh*, ba chiar că lucrările homerice ar conține elemente preluate sau doar inspirate de lucrarea babiloniană. Or, prin paralelizarea *Epopeii lui Ghilgamesh* cu cele homerice și analiza celei dintâi, tabletă cu tabletă, în pandant cu poemele eline, autorul infirmă presupunerea lui Hermann Wirt și demonstrează că nu există nicio legătură între ele, că între poemele homerice și cea sumero-akkadiană, a lui Ghilgamesh, nu există semne și indicii suficiente care să confirme această presupusă legătură. Legături evidente există între *Epopeea lui Ghilgamesh* și *Biblie*, cum va arăta mai târziu Erich von Däniken, dar, la vremea sa, Aram Frenkian nu avea aceste date la îndemână, deși recunoaște și el că Vechiul Testament „prezintă legături indiscutabile cu literatura religioasă sumero-akkadiană”. Nu mai insistăm asupra întregii argumentații, dar concluzia autorului este fără echivoc: „Autorul sau autorii epopeilor homerice n-au cunoscut sub o formă oarecare marea epopee sumero-babiloniană. Nimic nu se aseamănă în cele două opere comparate de noi: nici marile scene și subiecte, nici imaginile, comparațiile și metaforele particulare” (*Scrieri filosofice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 68).

A făcut din ideea tratamentului *în paralel* a diferitelor culturi, viziuni sau doctrine cultural-filosofice un fel de manieră exegetică personală și o găsim activată și în distingerea analogiilor dintre cultura indo-europeană și cea a Greciei antice. În felul cum era imaginat zeul suprem și ubicuitatea lui era, bag seama, și un fel de a recunoaște caracterul public și deschis al culturilor, dispoziția lor de a interacționa și de a se influența reciproc. În *Legendele sacre*, bunăoară, în celebrele imnuri orifice elene, zeitatea supremă, mai mare peste toate celelalte zeități, este pusă în analogie directă cu imnele din *Vedele* hinduse și chiar cu unele texte din *Mahabharata*. În ambele culturi, zeul suprem este dispus într-o perspectivă cosmogonică și întreaga realitate, cu toată diversitatea și varietatea ei, nu reprezintă decât componente ale trupului zeiesc.

Un alt studiu, amplu și bine articulat epistemic (circa 150 de pagini) este consacrat *Origini idealismului subiectiv în gândirea europeană*, din care și-a publicat doar volumul prim, deși era conceput în mai multe. În succintul său cuvânt introductiv, autorul ne lămurește că deși studiul

a fost gata „la începutul anului 1943, tipărirea lui a întârziat (până în 1946, ad. n.) din cauza războiului” (p. 131). Regăsim și în această lucrare cunoscuta erudiție a autorului, nu doar în ceea ce privește culturile vechi – europene, iraniene, hinduse –, ci și comentariile, exegezele înregistrate de gândirea filosofică modernă, cu precădere de cea germană, cu care Aram Frenkian nu ezită, atunci când consideră oportun, să încrucișeze floreta și să se poziționeze dintr-o altă perspectivă. Cel mai adesea apelează la opiniile filosofului german Robert Eisler – o autoritate în materie –, dar nu împărtășește nici opiniile lui în întregime, ci-i aduce amendamente, corecții și îl completează curajos și decomplexat cu puncte de vedere rezolubile.

Admițând, bunăoară, influența culturii orientale asupra celei helene, nu pierde din vedere efectul feedback, influența inversă, a doctrinelor grecești asupra spiritualității orientale. Cât a dat și cât a primit o cultură în procesul de interferență este greu de cuantificat, dar problema este reală și rămâne în sarcina viitorilor gânditori să evalueze care dintre culturile aflate în comunicare directă sunt beneficiare sau furnizoare de temeuri. „Odată cu doctrinele helene, spune Aram Frenkian, în care se vrea remarcată o influență iraniană, se poate pune în paralelă o influență grecească asupra gândirii persane, care va învinge dualismul primordial prin doctrina timpului creator” (*Scriseri filosofice*, vol. 1, p. 151).

Mereu cu dovezile la vedere, se îndoiește că doctrina orfică greacă, cea care postula transmigrarea sufletelor, este de origine hindusă, iar atunci când Eisler identifică *apeironul* lui Anaximandru cu Chronos are serioase rezerve pentru că „totul pare să indice și o profundă convingere religioasă, ascunsă în spatele *apeiron-ului*” (p. 153). Din analogia orfismului cu doctrina metempsihozei, filosoful român opinează că mai oportun ar fi să credităm originea lor tracă, deși recunoaște că poate cuprinde și multe elemente asiatice. Nu e nicio îndoială că grecii au preluat din Orientul Apropiat multe cunoștințe științifice și credințe religioase, dar toate acestea nu trebuie să ne conducă la concluzia că nașterea filosofiei grecești se datorează înțelepciunii orientale.

Concluzia lui Aram Frenkian este fără echivoc și ferită de riscul unei infirmări ulterioare, de viitoarele cercetări. „Grecii au primit din Orient unele cunoștințe de detaliu: material științific (...) și influențe religioase, adică adoptarea divinităților, a misterelor, a cultelor și ritualurilor. În-să spiritul în care grecii fac știință și filozofie aparține numai lor, este specific helen: el este un fenomen unic în istoria gândirii umane și în evoluția umanității. Într-un astfel de spirit constă *miracolul grec*, care și astăzi, în urma progreselor realizate în cunoașterea Orientului și a stabilirii legăturilor dintre civilizațiile orientale și cea a helenilor, rămâne același, întreg și de necontestat, ca în prima zi în care el a fost numit așa de Ernest Renan” (pp. 270-271).

Un lucru e sigur; chiar dacă retransarea în subiect, în subteranele Eului și-n tectonica Sinelui – a gândirii filosofice helene presocratice – s-a făcut sub influența cunoașterii orientale, grecii au știut s-o supună unei alchimii proprii, s-o prelucreze în creuzetul spațiului ionian și au reușit să coaguleze o spiritualitate specifică, în care izvoarele s-au pierdut ori s-au dizolvat într-un mod de gândire decomplexat, din care se trag firele viitoarelor viziuni filosofice universale.

Or, Aram Frenkian tocmai acest aspect l-a subliniat – apăsător, cu aplomb și cu o competență infailibilă, cum numai cei ce stăpânesc bine domeniul o pot face.

De asta spun, la 120 de ani de la nașterea filosofului ar fi fost cazul ca efigia sa să fie supusă unui proces de galvanizare, iar moștenirea lui filosofică să constituie pretextul unor simpozioane și comunicări filosofice viguroase, referențiale pentru cunoașterea și pentru mai dreapta dispunere a gânditorului în galeria filosofilor români. Dar meteahna e veche; mereu cu privirea ațintită spre ceea ce se procesează în lume, în gândirea filosofică universală, pierdem din vedere că și acasă, în matricea bucolicului spațiu mioritic, s-au irizat plăsmuirii și idei cu nimic mai prejos celor din Apus.

Lucian Boz – pagini de corespondență

Antoaneta TURDA
Baia Mare

S-au împlinit anul acesta, în 14 martie, 15 ani de la moartea criticului literar și scriitorului Lucian Boz (n. 9 noiembrie 1908 în orașul Hârlău, județul Iași), moment în care se cuvine să ne reamintim nu doar de datele sale biobibliografice existente pe Wikipedia, ci să intrăm mai adânc în universul său literar. Afirm aceasta pentru că, împreună cu scriitori marcanți, printre care îi găsim pe Gherasim Luca, Dolfi Trost, Jules Perahim, Jacques Hérold, Barbu Fundoianu, Paul Păun, Gellu Naum, a format al doilea val suprarealist românesc, care își propunea eliberarea expresiei umane de sub toate formele.

Descătușarea de prejudecăți, nu doar în creație, ci și în receptarea diverselor lecturi, este bine marcată de volumul *Scrisori din exil*, apărut în 2001 la Editura Dacia din Cluj-Napoca, colecția „Restituiri” sub îngrijirea profesorului Mircea Popa. Corespondența cu cele șapte personalități culturale românești (este doar o parte a vastei corespondențe, de-a lungul timpului, a lui Lucian Boz), dincolo de o căutare și totodată o descoperire a sinelui, propune o profundă meditație asupra condiției scriitorului și a receptării creației sale dinăuntru și dinafara țării natale, balans ce obligă la acea obiectivitate născută dintr-o detașare benefică.

Cartea se deschide cu amplul schimb de scrisori dintre autor și Ștefan Baciu. Corespondența celor doi exponenți de marcă ai diasporei române și ai suprarealismului românesc și universal dezvăluie preocupările lor, nu atât pentru propriile creații, cât față de fenomenul literar național și universal, într-un context istoric de o vitregie care îți dă fiori. Spirite exaltate în sensul cel mai bun al cuvântului, cei doi își vorbesc cu ardoare despre proiectele culturale (revista *Mele* editată de Ștefan Baciu) și scriitori preferați (Urmuz, Sașa Pană) dar și mai puțin simpatizați (Vasile Militaru, Eugen Jebeleanu – despre care L. Boz își va schimba, pozitiv, părerea după apariția cărții *Hanibal*), despre cele mai dureroase momente existențiale: „biblioteca mea a fost arsă de-ai mei în zilele stalinismului, când totul era la index; mi-a spus Mama pe care am revăzut-o anul trecut, la München, după 23 de ani...”¹, mărturisește Ștefan Baciu în scrisoarea datată Honolulu, sept. 26/1968. O scrisoare foarte importantă este cea din 4 ianuarie 1972, întrucât ea este, de fapt, un scurt CV-Ștefan Baciu.

¹ Lucian Boz, *Scrisori din exil*, Editura Dacia, colecția „Restituiri”, Cluj-Napoca, 2001, pp. 9-10.

Deși aflați la distanțe mari (Ștefan Baciú în Honolulu, S. U. A., iar Lucian Boz în Sydney, Australia), legăturile sufletești dintre ei par atât de strânse, încât dezbat și chestiuni financiare privind efortul unor recuperări literare importante ale lui Ștefan Baciú (cazul Grigore Cugler și întocmirea celor două lucrări de amploare: *Antologia poeziei latino-americeane* (2 volume, 1974) și *Antologia poeziei surrealiste latino-americeane* (1981).

Gravă, deseori marcată de tristețe ce nu prea lasă loc exaltărilor datorate unor succese în carieră, corespondența celor doi e o mărturie a efortului constant de a face cunoscută literatura română pe mapamond, ceea ce îl face pe Ștefan Baciú să exclame în scrisoarea LXI, Honolulu 19-11-'76: „Răbdare, deci! Sper că ai primit *Mele* 35 – cu care ne pregătim de anul XII, dacă e să am dolari și sănătate. Devin din ce în ce mai mult «one man show», eu sunt «manager» și ușier, mecena și om de serviciu”².

În paginile ce conțin schimbul epistolar dintre cei doi sunt incluse poemele inedite: *Mesaj tropical pentru cei «3» de la «Facla» 1935-1975* și *Privire prin geamlăc în Pașalăc – La umbra cocotierilor din Isarlăc*. De o rară și rafinată frumusețe, surprind nu prin libertatea de expresie specifică suprarealismului, ci printr-o sensibilă nostalgie.

Dacă scrisorile către Ștefan Baciú scot la iveală un zbucium sufletesc tulburător, corespondența cu Emil Cioran aduce în fața cititorului acea serenitate dată doar de plăcerea lecturii, schimbul de păreri pe marginea unor lecturi esențiale și a câtorva cărți de la Paris la Sydney și invers fiind subiect predominant. „Ici tout est calme. Je passe mon temps en travaillant, comme d'habitude, á mon bureau et, aussi, en essayant de finir mon prochain livre dont le titre provisoire est *Cronici diverse*”³, se destăinuie Boz în scrisoarea din 31 decembrie 1981.

Găsim aici, în original, printre epistolele trimise de Cioran în Australia, pe cea din 25 martie 1980 referitoare la volumul de nuvele *Moartea abstractă și alte nuvele*, publicată la Sydney, în care afirmă: „Le titre du volume et de la première nouvelle porte bien ta marque personnelle; j'entend ce mélange d'expressions poétiques et d'abstractions, ou, si tu préfères, de rêveris et de réflexions”⁴.

Scrise pe un ton cald, prietenesc, rândurile celor două personalități nu mai au aerul de revoltă prezent cu celălalt corespondent, căci reflecția pe marginea cărților atinge acea profunzime a gândirii ce nu lasă loc ranchiunelor de niciun fel, numele evocate (Arșavir Acterian, N. Steinhardt, mitropolitul ortodox Antonie Plămădeală, Anton Dumitriu și Barbu Brezianu) stârnind doar considerație.

Lucian Boz întreține o interesantă corespondență (cu scurte întreruperi) și cu filosoful și logicianul Anton Dumitriu. Schimbul de scrisori între București și Sydney impresionează prin puterea împărtășirii celor doi, lectura fiind liantul ce-i unește într-un mod miraculos. Sunt debătute idei, păreri pozitive și negative despre autori și critici literari din România și diaspora, precum și din literatura universală (interesante sunt comentariile la cartea lui Graham Greene: *Monsignor Don Quixote* și despre literatura sud-americană). Nu sunt neglijate nici impresiile de la concertele, expoziții, marcarea, în 1988, a 200 de ani de la înființarea Australiei și o noutate a anilor '80 ce făcea vâlvă: proiecte privind bibliotecile digitale. Marcată și de probleme existențiale (este perioada în care Lucian Boz se mută, împreună cu soția și băiatul, din Franța în Australia) corespondența conține și pasaje ce, dincolo de banalul cotidian, reflectă o anume stare de spirit a intelectualului într-o lume copleșită de grija zilei de mâine: „Ocupat cum sunt cu lucrul de birou, citesc mai puțin ca înainte și scriu extrem de rar. Aceste rare ocazii mi-au fost prilejuate de apariția unor cărți ale lui Eugen Ionesco, pe care-l văd ori de câte ori mă aflu la Paris. Un alt

² *Ibidem*, p. 57.

³ „Aici totul e calm. Îmi petrec timpul muncind, ca de obicei, la biroul meu și, de asemenea, încercând să-mi termin următoarea carte cu titlul provizoriu *Cronici diverse*” (trad. n.). *Ibidem*, p. 66.

⁴ „Titlul volumului este cel al primei nuvele care-ți reflectă bine amprenta personală; înțeleg acest melanj de expresii poetice și abstracțiuni, sau, dacă preferi, de reverii și reflecții” (trad. n.). *Ibidem*, p. 64.

prieten, filosof acesta, este Emil Cioran, ale cărui lucrări desigur le cunoști, este altul dintre prietenii stabiliți în capitala Franței pe care îl văd, precum și pe criticul de artă Ionel Jianu” – notează, la Sydney, în 5 martie 1979. Deosebit de prețioasă în amănunte biografice este și scrisoarea expediată din Sydney la 6 iulie 1980. Legătura afectivă dintre cei doi a fost atât de puternică, încât, la un moment dat, Anton Dumitriu îi trimite următoarea epistolă, din București, 20 mai 1985:

Iubite prietene,

Nu mai am nicio veste de la d-ta și sunt puțin intrigat. În ceea ce mă privește sunt încă bine și lucrez întruna. Nu pot trăi altfel. Mi-ar fi plăcut să citesc cât de curând un rând de la d-ta.

*Cu caldă prietenie,
Anton Dumitriu⁵.*

Schimbul de scrisori în cruntul deceniu opt al comunismului românesc scoate în evidență, grație filosofului care nu și-a părăsit țara, un aspect îmbucurător pentru imaginea culturală a României: acela al setei de lectură a oamenilor și faptul că vânzarea cărților era un fenomen obișnuit și benefic într-o lume și epocă în care monotonia vieții era cumplit de apăsătoare. Citind cu atenție, mai ales finalul corespondenței, stranie pare lipsa totală de interes a comentariului din 1989 în istoria țării, primând doar preocupările personale ale filosofului de a-și publica lucrările și facilitățile survenite în acest sens la editurile private apărute după 1990.

Din deceniul nouă al secolului trecut datează și corespondența cu Mircea Eliade, care deja era bolnav. Aflați la anii senectuții, cei doi își împărtășesc gânduri ce strâng multă amărăciune. Lucian Boz îi scrie, în 1 octombrie 1981: „Începând din 1979, am început publicarea câtorva cărți. Fiindu-mi imposibil a le imprima, costul fiind prohibitiv, le-am scos prin sistemul de copiere Xerox”⁶. Mircea Eliade se destăinuie în scrisoarea trimisă din Chicago în 19 decembrie 1981:

Dragă Lucian Boz,

Îți cer iertare că sunt nevoit să recurg la această scrisoare-circulară. Sufăr de aceeași veche artrită reumatoidă; împotriva tratamentului cu aur coloidal, degetele și încheieturile mâinilor îmi sunt încă inflamate. De mai bine de un an scriu cu mare greutate... Nici nu știu dacă voi ajunge să închei lucrările începute⁷.

Necazurile inerente ale senectuții ni-l înfățișează pe un Mircea Eliade lipsit în totalitate de binecunoscuta-i faimă grandioasă ce a reușit să pătrundă și în țara natală prin cortina de fier. Labil fizic și psihic în fața destinului, celebrul om de cultură, în casa căruia s-au perindat zeci de personalități marcante, ni se înfățișează, mai mult ca oricând, într-o ipostază profund umană, care stârnește admirația față de lupta sa finală, umană și intelectuală.

De la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 datează un schimb de scrisori dintre Lucian Boz și Eugen Ionesco, care se cunoșteau încă din anii de după cel de-al Doilea Război Mondial. Incitantele epistole dezvăluie toată febra declanșată de evenimentele din 1989 din România și ecoul lor în mintea și sufletele românilor de pretutindeni. Putem citi aici, printre rânduri, despre mentalități și metehne românești, dar și despre succesele dramaturgului chiar și în țările din Est, la un moment dat. Spirit rebel, neadept al literaturii cu mesaj, s-a bucurat de un succes fulminant ca dramaturg, ceea ce-i amplifică orgoliul. Dar pe lângă cunoscutul orgoliu îndărătnic al dramaturgului român stabilit la Paris găsim, totuși, un om interesat de țara natală, fapt dovedit de scrisoarea expediată de Rodica și Eugen Ionesco din Paris în 26 iunie 1990:

Cred că ați participat la teribilele evenimente care s-au petrecut în România. Marie-France (fiica lui Eugen Ionesco, n.n.) s-a dus cu Medicii fără Frontiere ca să dea cărți, imediat după moartea lui Ceaușescu și considera situația destul de penibilă. Voiam să merg și eu, dar acum, când lucrurile sunt și mai cumplite ca îna-

⁵ *Ibidem*, p. 121.

⁶ *Ibidem*, p. 181.

⁷ *Ibidem*, p. 183.

inte, nu mai am chef⁸. Acest ferm nu mai am chef a rupt definitiv legăturile cu o țară liberă care poate l-ar fi reprimat, cu condiția de a se readapta realităților românești.

Dacă cu incomodul Eugen Ionesco corespondența scoate la iveală nemulțumiri, cea cu Constantin Noica are un aer de o serenitate cuceritoare. Cele șase scrisori expediate între 1979 și 1981 reflectă preocupări elevate, de ambele părți, ce nu lasă loc lucrurilor mărunte. Marcate de un puternic aer confesiv, întregesc portretul spiritual al amândurora. Găsim aici un Constantin Noica modest, în sensul cel mai bun al cuvântului, și un Lucian Boz obiectiv, de o sinceritate debordantă în ceea ce privește soarta emigrantului. Iată, în acest sens, fragmente din scrisoarea din 18 iulie 1979, expediată din București de Constantin Noica:

Iubite domnule Boz,

Am așteptat să primesc Masca lui Eminescu spre a răspunde rândurilor d-tale din Paris, care mi-a adus înaintea, cu neașteptatul lor, anii noștri tineri. Am revăzut paginile d-tale cu mult interes și cu admirație pentru tânărul atât de învățat care le-a scris... Eu personal n-am o judecată de ansamblu asupra operei lui Eminescu; sunt doar istoric al filosofiei, iar în acest sens am publicat traducerea lui Eminescu (parțială) din Critica rațiunii pure...

Dar ce-i cu d-ta? Cum ai ajuns acolo și ce a însemnat pentru d-ta exilul, dacă exil este?

Răspunsul prompt al lui Lucian Boz apare, de la Sydney, în 28 august 1979:

Mă întrebi de când mă aflu în Australia. Din februarie 1951! Am trecut, ca orice emigrant care se respectă, prin dificultățile inerente celor ce se stabilesc într-o țară a cărei cultură e cu totul alta decât aceea a țării în care au fost crescuți și educați.

Am creat un birou de «Public Relations» unde sunt ajutat de soția mea, după un număr de ani mi-am organizat o viață confortabilă, fără a deveni un tip bogat¹⁰.

Multă obiectivitate și un aer de admirație reciprocă găsim și în corespondența cu N. Steinhardt, desfășurată în perioada 1976-1984. Puterea destăinuirii le dă imbold să-și împărtășească cele mai intime gânduri și impresii. Vorbesc deschis despre prieteni comuni: Emil Cioran, Ion Caraion, Eugen Ionesco, despre locurile vizitate (N. Steinhardt povestește, la un moment dat, fascinat, despre vizita în Franța), dar și despre lucruri care-i dezamăgesc. Steinhardt notează, în scrisoarea din 28-8-'83:

Iubite prietene,

Am șovăit înainte de a-ți expedia un volumaș al meu (Critică la persoana întâi) tipărit la Cluj, pe când mă aflam bolnav, în spital. Coperta este de bălci, hârtia infamă, grafica supărătoare, iar erorile de tipar – grave – mișună¹¹.

Punțile sufletești dintre ei sunt atât de solide, încât aproape se spovedesc reciproc. N. Steinhardt îi mărturisește lui L. Boz:

Voi pleca pentru câteva zile la Robia, în Maramureș; după cum cred [...] că ți-am mai scris, îmi împart vremea între București și Țara Lăpușului, la o mică mănăstire unde mă simt foarte fericit. Mai depun și o modestă activitate literară... Mă simt din ce în ce mai atras – parcă dincolo de literatură – de muzică și liniștea de la Robia [...]¹².

Cu siguranță că toți avem nevoie de liniște sufletească și a ne alege interlocutorii potriviți este o modalitate de a ne-o găsi, ceea ce demonstrează acest volum de corespondență, în care tonul relaxat predomină chiar și atunci când apar inerentele umbre existențiale. Alcătuit cu grijă (fiecare ciclu de corespondență este precedat de o scurtă prefață), volumul este fascinant prin capacitatea de a surprinde cele mai ascunse meandre sufletești ale unor personalități de marcă ale culturii române.

⁸ *Ibidem*, pp. 196-197.

⁹ *Ibidem*, p. 220.

¹⁰ *Ibidem*, p. 221.

¹¹ *Ibidem*, p. 250.

¹² *Ibidem*, p. 243.

Rememorări: 15 iunie 1971. Vizita lui Mircea Malița la Baia Mare

„Uită-te la viața ta și la supraviețuirea pe termen lung”,
îmi spunea memoria mea profundă.
(Mircea Malița, *Secolul meu scurt*)

Dr. Ana OLOS
Baia Mare

Ana Olos

Primul academician pe care am avut șansa să-l ascult aici, la Baia Mare, a fost reputatul lingvist și filolog Alexandru Rosetti, invitat cu ocazia prezentării volumelor din *Istoria limbii române*, în 1965. Figura sa masivă, leonină, se contura și mai impresionantă în sălița de lectură a bibliotecii din Centrul Vechi al urbei. Apoi aveam să-i întâlnesc, tot în acei ani, la variatele sesiuni științifice organizate la Institutul Pedagogic de 3 Ani, pe viitorii academicieni: Boris Cazacu, însoțit de distinsa-i soție, psiholingvista Tatiana Slama-Cazacu, folcloristul și etnologul Mihai Pop, pe profesoara Zoe Dumitrescu-Buşulenga și pe alții. Dar cel care ne-a influențat cu adevărat destinul profesional celor care predam limbile străine la institutele pedagogice din țară a fost viitorul academician Mircea Malița, „cel mai occidental dintre diplomații din țările comuniste”.

În iunie 1971, Mircea Malița a făcut o vizită „de lucru” la institutul băimărean în calitate de ministru al Educației și Învățământului. Alături de colegii de la matematică și biologie, și noi, filologii, l-am întâmpinat ca pe un membru de familie pe bihoreanul matematician-diplomat, născut la Oradea la 20 februarie 1927. Ajunsesse la cârma de atunci a învățământului un om care fusese deja directorul Bibliotecii Academiei (1950-1955), consilier al Misiunii Permanente a României pe lângă ONU (1956-1961), iar în 1962, ca adjunct al ministrului Afacerilor Externe a îndeplinit importante misiuni diplomatice. În timpul crizei rachetelor din Cuba a avut o subtilă intervenție la Consiliul de Securitate, unde a criticat Statele Unite, dar nu i-a susținut pe sovietici. În 1963 a fost la Washington pentru semnarea tratatului de interzicere a armelor nucleare. Tot în acel an, a fost trimis să explice arabilor pentru ce România nu rupe relațiile diplomatice cu Israelul. Vizitase o mulțime de țări și cunoștea diferitele sisteme de învățământ din lume. Deci corespundea „fișei postului”, nu numai ca formație și informație, ci și datorită deschiderii spre noi domenii, având o largă perspectivă asupra evoluției societății omenești în viitor.

Iată ce mărturisea Academicianul Mircea Malița despre formația sa, într-un interviu cu Stelian Țurlea în 2009¹: „Am mândria de a spune că am aparținut unui învățământ de excelență. Creat de marele Spiru Haret, găsesc cu greu un om care să se compare cu acesta în modernizarea României. De la el moștenim cuvintele-cheie: cunoaștere (știință) și rigoare (disciplină). După el, geograful Simion Mehedinți ne lasă două cuvinte în titlul unei cărți despre educație, pe care a orientat-o la noi șapte generații la rând: școala muncii. Nici unul dintre ei nu a neglijat umanitatea”.

Înainte de venirea sa la Baia Mare, citisem însemnările sale de călătorie din *Repere* (1967). Cu aceeași delectare am parcurs și eseurile din *Sfînxul* (1969), cu comentariile eruditului diplo-

¹ Stelian Țurlea, Interviul. Acad. Mircea Malița: „Criza e un simptom al turbulenței din mințile oamenilor invadată de două păcate elementare: lăcomia și trufia”, *Ziarul de duminică*, 23.06.2009, online.

mat despre locurile istorice pe care le vizitase. Printre acestea, Turnul Londrei, reînviind istoria însângerată a Angliei, mormântul lui de Groot, despre care aveam să aflăm mai multe studiind Drepturile Omului, Geneva lui Balzac, Iasnaia Poliana lui Tolstoi, Heliopolis, castelul Schönbrunn de la Viena etc. Mult mai atrăgătoare decât notele de călătorie pur descriptive ale lui Alexandru Rosetti, cărțile lui Malița veneau cu asocieri neașteptate, menite să instruiască, deschizându-i cititorului mintea. Aveau și calități literare deosebite, cu descrieri, portrete, dialoguri și dramatizări de neuitat.

Cu și mai mult interes și atenție am citit cartea sa de viitorologie *Cronica anului 2000* (1969). Și cum era să nu impresioneze o carte ce avea drept motto versuri din *Cântec pentru anul 2000* al lui Lucian Blaga: „Lângă Sibiu, lângă Sibiu, prin lunci/ numai stejari vor fi și-atunci./ Mai aminti-mă-va un trecător/ vreunui străin sub ceasul lor?”. *Cronica* ne dezvăluia, celor care nu călătorisem încă, lucruri pe care le cunoșteam prea puțin sau deloc și ne fascina prin perspectiva de ansamblu asupra schimbărilor cu care omenirea va întâmpina debutul unui nou mileniu, în domeniul comunicării și al învățământului, datorită modelelor matematice, computerelor și informaticii. Era menționat și numele canadianului Marshall McLuhan (despre care scrisese deja în *Sfinxul*) a cărui *Galaxie a lui Gutenberg*² descria trecerea de la era tiparului la epoca electronicii. Impresiona și vasta bibliografie, în care, îndată după cărțile de strictă specialitate, urmau cele de literatură științifico-fantastică.

Pentru învățământul filologic băimărean, vizita aceea din 1971 – pregătind schimbările din Planul de învățământ pentru următorul an universitar – a avut o deosebită însemnătate. Una dintre problemele în discuție la întâlnirea din amfiteatrul Institutului de pe strada Victoriei era introducerea dublei specializări la Filologie și alegerea limbilor străine ca specializare secundară la Secția de limbă și literatură română. Până atunci rusa, franceza și engleza avuseseră regim de limbi opționale. Șeful de catedră de atunci, conf. univ. dr. Victor Iancu, proaspăt întors de la un lectorat la Torino, predând istoria limbii române și facultativ italiana, susținea oportunitatea alegerii a două limbi romanice. Cei doi proaspeți absolvenți ai secției de engleză – reînființată la Universitatea din Cluj în 1956 –, subsemnata și Marian Bocu, eram siguri că una dintre cele alese va fi limba lui Shakespeare, fiind pe locul întâi ca răspândire pe glob, cum aflasem tot din cartea lui Mircea Malița. Am adus la întâlnire exemplarul meu din *Cronica anului 2000*, iar la terminarea discuțiilor am avut îndrăzneala să-i cer autorului un autograf, gest pentru care am fost sever criticată de secretarul de partid.

Mircea Malița a fost eliberat din funcția de ministru în toamna lui 1972, dar ministeriatul său a produs schimbări evidente: s-a introdus conceptul de management în educație, facultățile de matematică au fost dotate cu calculatoare și s-au înființat departamente de matematică și informatică. Tot ca abordare inedită a problemelor învățământului, fostul ministru a conceput cartea *Modele matematice în sistemul educațional* (1973).

Numai că abia odată cu introducerea limbilor străine ca specializare secundară, în toamna lui 1971, aveam să realizăm greutățile de înfruntat, în special cei care predam engleza, limba „imperialiștilor anglo-americani”. Făcuserăm școala sovietică prescurtată la 4+3+3 de la ciclurile 4+4+4 preconizate încă de Spiru Haret la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cu rusa predată din clasa a V-a, „limba modernă” o făcuserăm doar trei ani. Iar la facultate, seria noastră avusese la

Mircea Malița

² După fragmente apărute în *Secolul 20*, traducerea în limba română a apărut abia în 1975.

Cluj doar un singur profesor cu adevărat specialist în anglistică, pe Mihail Bogdan³. Câte două cadre didactice la cele două specializări trebuia să acoperim toate disciplinele din planul de învățământ, puși în situația de a preda o varietate de cursuri practice și toate celelalte discipline, fără o bibliotecă de specialitate, cursuri și manuale pentru studenți. Partea bună era că, având doar zece studenți într-o grupă, se putea lucra individual cu fiecare și am reușit să-i pregătim astfel, încât să se poată prezenta onorabil la continuarea studiilor în marile universități. Spre norocul nostru, din 1974 s-a mai adăugat un an de școlarizare, institutele pedagogice din țară devenind Institute de Învățământ Superior.

Copleșită de propriile probleme, nu m-a mai preocupat soarta fostului ministru. Dar în 1978, plecând împreună cu alte două colege ca bursiere British Council la un curs de vară ținut la Canterbury, mi-am amintit din nou de cărțile lui Mircea Malița. Însă la Canterbury aveam să aflăm și alte lucruri pe care nu le știussem. Filmul *Feng-Shen* ne prezenta revoluția culturală din China. Vizitând Catedrala „Sf. Paul” din Londra, am descoperit cărțile abatelui Richard Wurmbrand despre închisorile politice din România. Unii dintre participanții la curs își făcuseră prieteni, pregătindu-și plecarea din țară, iar alții nu s-au mai întors în tren când ne-am oprit la Viena. La venirea acasă ne-au întâmpinat zvonurile despre desființarea secțiilor umaniste de la institutele de învățământ superior. Ele aveau să se materializeze curând, ultimul examen de admitere fiind în 1983.

Aflând că, după ce doi ani Mircea Malița ne reprezentase țara în Elveția (1980-1982), iar

apoi fiind numit ambasador în Statele Unite, am căutat cartea sa *Idei în mers* (vol. I, 1975, vol. II, 1980). Părea o reluare la scară mai mare, dintr-o nouă perspectivă, a problemelor puse în *Cronica anului 2000*. Deși recunoșteam autorul și anvergura problemelor acoperite, apreciind diplomatul și vasta lui informație, îl percepeam acum ca ilustrator al unei ideologii în care părea să creadă cu sinceritate. Însă citatele din „înțeleptul conducător” păreau a fi introduse de altcineva în volumul II, căci nu se potriveau cu stilul matematicianului îndrăgostit de teoria jocurilor aplicate subtil la analiza istoriei. Se pare că tocmai această subtilitate a diplomatului în dezacord cu sugestiile ei legate clauză i-a atras ura Elenei Ceaușescu⁴. Cât timp fusese în misiune, fiicele sale avuseseră de suferit de pe urma persecuțiilor „primei doamne”. Rechemat în țară, cu cariera de diplomat curmată, Mircea Malița a preferat exilul acasă, doctoratul în matematică permițându-i să ocupe o catedră de profesor universitar.

În 1991 aveam să aflăm din nou despre Mircea Malița, cu ocazia primirii sale ca membru titular în Academia Română, fiind membru corespondent

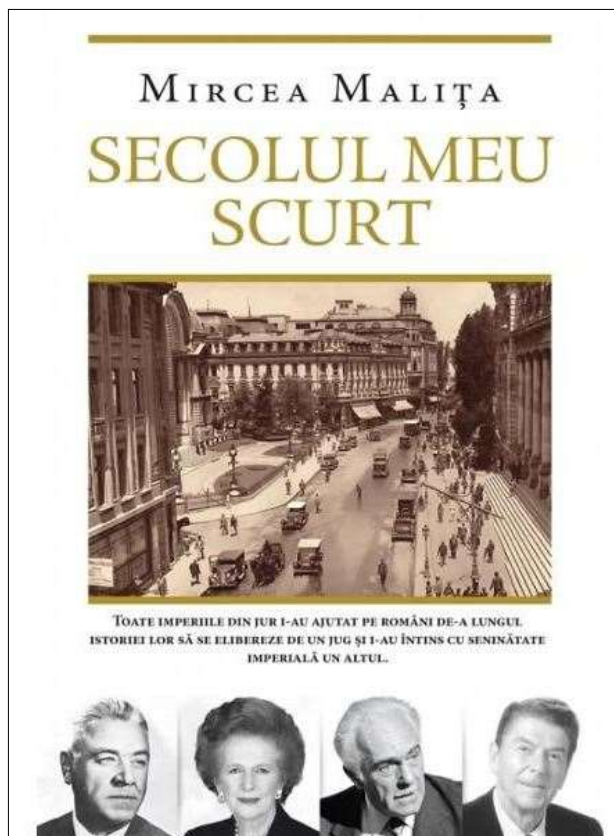
³ Născut în Statele Unite, cu doctorat la București, fost asistent al profesorului Petre Grimm, distinsul profesor era extrem de timorat, astfel că s-a specializat în predarea foneticii limbii engleze, la literatura britanică alegând să-l predea pe Shakespeare. A ținut și un curs special despre Bernard Shaw, care vizitase U. R. S. S., iar la scriitorii americani s-a limitat la câțiva autori din secolul al XIX-lea, plus Hemingway, care luptase în Războiul Civil din Spania.

⁴ Vezi Mircea Malița, *Secolul meu scurt*, Editura RAO, 2015, p. 715, și George Apostoiu, „Mircea Malița sau despre solitudinea diplomatului. Survol biografic”, în *Cultura*, 8/2015, online.

încă din 1974. Înființarea Universității Mării Negre a fost o inițiativă a sa și a adus în țară mari personalități internaționale, nu numai din domeniul științei, ci și al artelor. Preocupările sale prospective l-au inclus firesc între membrii Clubului de la Roma. Au urmat apoi noi și noi cărți, publicate an de an de distinsul academician, cărți ce dovedesc un amplu orizont de cunoaștere, nivel înalt de gândire și tinerețe spirituală. *Biobibliografia* publicată de Mircea Pricop în 2010 ne oferă întregul evantai al realizărilor sale. Însă trebuie să adăugăm și cărțile publicate până la stingerea din viață a lui Mircea Malița la 22 mai 2018, printre care *Homo fraudens* (2012), *Istoria prin ochii diplomatului* (2014), *Și totuși se învârte* (2015) etc.

Lectura memoriilor din *Secolul meu scurt* (2015)⁵, o carte masivă de aproape 800 de pagini, ne face să vedem mai clar epoca în care a trăit, șansele pe care le-a avut, dezvoltându-ne nu doar culisele politicii naționale și internaționale la cel mai înalt nivel, ci și făcându-ne să-l înțelegem mai bine pe autor. În subcapitolul „Un pas în politică”, de pildă, ne relatează cum a decis să se înscrie în partid în anul 1946. La o întâlnire cu trei veri, studenți și ei, le explica acestora alegerea sa la încrucișarea de drumuri, bazată pe evenimentele trăite și pe cele ce urmau: acceptarea inevitabilului, colaborarea cu regimul, prevăzând că acesta va dura cel puțin 40 de ani. Voia să-și termine studiile și să fie „calificat pentru îndeletniciri rodnice și utile”, refuzând astfel ipostaza de erou. Această alegere avea să-i determine întregul destin, cu urcușurile și coborâșurile inerente, însoțind „serviciul credincios” cu realizarea de sine în diferite domenii. În carte sunt pomenite și vizitele sale la Baia Mare. Prima, un intermezzo de inițiere erotică într-o vacanță la terminarea liceului. Cealaltă, la sfârșit de 1989, în capitolul „Cade cortina”. După ce la invitația prietenului său, doctorul Popescu, participase la o reuniune medico-socială, a fost invitat de Universitatea Populară din Baia Mare să țină o conferință despre „pace și progres”. Numai că printr-o telegramă de la București li s-a interzis ținerea conferinței. Totuși, gazdele au mutat conferința într-o comună învecinată, fără a ține seama de interdicție. Avea să audă pe tot timpul vizitei nemulțumirea față de regim a reprezentanților locali ai partidului, răbufniri cărora, de teama duplicității interlocutorilor, a trebuit să le răspundă cu prudență, cu fraze ambigue de diplomat, până și la vizitarea Mănăstirii Rohia.

Vizita din iunie 1971, una dintre cele făcute și la alte institute pedagogice din țară, fusese prea neînsemnată pentru destinul său personal ca să o consemneze. Dar nu și pentru cei cărora urmările ei au însemnat o răscruce de drum. Printre care și subsemnata. De aici acest modest omagiu adus postum unei personalități complexe, un veritabil model într-o vreme când ne plângem de lipsa de modele. O viață ce avusese ca motto: „Cunoașterea, rigoarea și munca”.

⁵ Recenzat și de Ion Igna, „Secolul scurt al lui Mircea Malița”, în *Graiul Maramureșului*, 1.10.2015, online.

La o cafea cu Iosif Herțea

Înregistrare realizată la *Radio România Cultural*, emisiunea *Cafeneaua literar-artistică*, iunie 2011, transcrisă de Daliana BONAȚ, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare

Iosif Herțea

Iosif Herțea s-a născut la 22 martie 1936, în Firiza de Jos (suburbie a orașului Baia Mare). Până la vârsta de 14 ani a locuit, împreună cu părinții și frații, în localitatea Târnăveni, județul Mureș, și tot acolo a absolvit școala gimnazială.

Se înscrie la Liceul de Muzică, secția violoncel, unde l-a avut ca profesor de limba română pe Ion D. Sîrbu. După absolvirea liceului, a fost admis la Conservatorul din Cluj, însă după primul semestru s-a transferat la Conservatorul din București, Secția muzicologie-compoziție, pe care l-a absolvit în anul 1960. Liviu Brumaru, asistent la Catedra de folclor, l-a făcut să îndrăgească muzica populară și, astfel, a ajuns la Institutul de Folclor împreună cu Liviu Glodeanu și Dan Georgescu, colegii săi. Aici a lucrat până în anul 1980, când se mută la Cluj-Napoca, unde a fost cercetător științific principal la Muzeul Etnografic al Transilvaniei, până în anul 1990, când se va muta în Germania.

Cornel Todea: Mă bucură să ne reîntâlnim la *Cafeneaua literar-artistică*. Vă reamintesc, realizatorul *Cafenelei* este doamna Claudia Revnic, stăpânul unei console cu nenumărate butoane, și cursoare este domnul Petre Bârsan, ilustrația muzicală: Bogdan Florea. Cornel Todea, cel care vă vorbește, are astăzi invitați un neamț care s-a născut în Maramureș, neamțul este îndrăgostit de folclorul românesc. Ca să poată conversa cu Domnia Sa, am invitat un etnomuzicolog. Am invitat, de asemenea, un cercetător pasionat de descoperirea unor instrumente originale tradiționale. Am invitat, pentru că personalitatea este foarte complexă, și pe cel mai original compozitor de muzică de scenă din România, așa cum a fost declarat, pentru că Dumnealui în compozițiile sale a folosit instrumente pe care le-a inventat, pe lângă instrumentele care există într-o orchestră, în mod tradițional. Drept pentru care a fost răsplătit cu Premiul Uniunii Teatrale din România pentru muzica de scenă. Toate aceste persoane, și nu am epuizat, de fapt, paleta pe care o conține personalitatea, sunt ipostaziate într-o singură ființă excepțională, domnul Iosif Herțea. Și spun excepțională, pentru că nu am găsit cuvinte mai potrivite. În ce constă caracterul excepțional: este de un talent ieșit din comun și de o modestie de egală dimensiune, de o fantezie creatoare surprinzătoare, provocatoare și, pe parcursul acestei întâlniri cu dumneavoastră, o să vă citez câteva dintre spectacolele de teatru care au beneficiat de soluțiile muzicale cu totul surprinzătoare, cu totul inedite ale maestrului Iosif Herțea.

Iosif Herțea: Și eu vă mulțumesc foarte mult pentru invitație. Mă onorează.

C. T.: Dumneavoastră ne onorați. Mulțumim că ați răspuns invitației. Dar faptul că v-am invitat este foarte motivat (fac și poezie populară, ca să mă apropii de pasiunea dumneavoastră). De ce ținam eu foarte mult să vorbim, deși nu sunt primul care discută cu dumneavoastră? Pentru că, ascultându-vă la niște repetiții, la ultimul spectacol la care lucrați, am rămas fascinat de pasiunea pe care o aveți pentru instrumente, dintre care unele sunt inventate, sau, mai bine spus, reinventate de dumneavoastră și care nu presupun o foarte sofisticată uzină care fabrică Stanway sau Yamaha, ci presupun un atelier domestic de lutier, provocând cu abilitățile dumisale niște surse de sonorități cu totul și cu totul îmbucurătoare și surprinzătoare. Aș începe, însă, încercând să fiu metodic, să vă întreb de unde a apărut această pasiune? Ați terminat Conserva-

torul la București, ați început studiile muzicale la Cluj și de unde și până unde v-a venit ideea să vă îndreptați interesul spre acest univers, care este într-adevăr fascinant, universul folclorului și, ca dovadă că este fascinant, pentru că el acoperă o zonă de fantastic într-o îmbrățișare permanentă cu realitatea, și-a atras o lume întreagă de intelectuali, cu totul emblematici pentru țara aceasta. Cu cine să încep? Cu Eminescu, cu Pann, cu Lazăr Șăineanu, cu George Breazu, cu Candrea, cu Tocilescu...

I. H.: Constantin Brăiloiu.

C. T.: O întreagă lume intelectuală fascinată de acest univers. De ce? Pe dumneavoastră ce v-a sedus, ce v-a atras?

I. H.: Ca student la Conservator, vă pot mărturisi, aveam de ales între compoziție și muzicologie și pedagogie muzicală...

C. T.: Care v-ar fi interesat? Ultima? Deși aveți o vocație clară de pedagog, dacă izbutiți să faceți din actori instrumentiști.

I. H.: Îmi plăcea pedagogia muzicală, dar, la vremea la care am făcut eu Conservatorul, principiile pedagogiei muzicale nu îmi erau foarte apropiate, pentru că mi se păreau foarte rigide și străine scopului pe care-l urmează, adică să îi înveți pe copii game și să îi pui să cânte în cor mi se părea prea puțin. Ar fi trebuit, după imaginația mea de atunci, fiecare școală să aibă un magnetofon, pe care să îl folosească în clasă pentru a se putea asculta muzică clasică de diferite feluri, pentru ca dialogul dintre muzică și acești copii, care, din păcate, nu știu [...]. Unii nu au o educație nici de acasă, aceea elementară – cu mama care cântă cu copiii și îi învață niște cântece. Dar am avut un asistent, se numea Brumar, căruia îi port o amintire neștersă, un asistent la clasa de folclor, care ne-a adus înregistrări de la Institutul de Folclor, înregistrări Brăiloiu, ale viitorilor colegi de la Institutul de Folclor, pe teren, în diferite părți ale țării. Ei bine, au fost fascinante, așa cum spuneți, și cred că este un domeniu fascinant pentru orice om de cultură, dacă are șansa de a avea contact cu acest univers, pentru că această șansă nu este pe toate drumurile, în sensul că, atât televiziunea, cât și radioul, îl folosesc prea puțin, pentru că unii îl consideră straniu și exotic, prea exotic ca să îl folosească des. Se preferă muzica prelucrată sau așa-zisa muzică de folclor de consum, adică ceea ce ascultă majoritatea oamenilor și, în special, oamenii de la țară, dar folclorul conține aceste filoane de aur, pe care, din păcate, mai mult specialiștii...

C. T.: ...el conține o zonă de ezoterism legat foarte direct de realitatea imediată, o combinație năucitoare de mitic, uneori și de religios...

I. H.: Da, exact. De credință.

C. T.: Cu adevăruri imediate, ale existenței țaranului.

I. H.: Așa este. Și credințele acestea ale lor, pe care se bazează, și care au născut necesitatea acestui folclor, fie muzical, fie literar, nu sunt în contradicție cu religia creștină, dar nu corespund exact dogmei ortodoxe.

C. T.: Are o existență care anticipă perioada creștinătății.

I. H.: Exact. Este mult mai veche, dar este sănătoasă și reprezintă o cultură veritabilă. Cei care au crescut în această cultură se deosebesc de cei care, de pildă, au venit de la țară la oraș și au pierdut acest contact. Oamenii care au venit la oraș nu mai au cultură, în timp ce țărăniile care au rămas acolo beneficiază de această educație nevăzută, neștiută, neobservată.

C. T.: Dar oare ceea ce spune maestrul Herța acum rămâne o realitate? Caracterul genuin s-a mai păstrat în satul românesc? Dumneavoastră ați lucrat la Institutul de Etnografie și Folclor, de Cercetări Etnologice și Dialectologice, între 1980 și 1990. Umblați pe teren?

I. H.: Sigur. Am făcut foarte mult teren, spre norocul meu, pentru că terenul mi-a dat, de fapt, cele mai multe cunoștințe. Mai multe decât bibliografia de specialitate, pe care o puteam consulta și pentru că acolo chiar am făcut descoperiri. Am descoperit lucruri neștiute încă, chiar și un instrument, de pildă; am dat de el întâmplător, interogând o țărăncă bătrână despre cu totul altceva, despre jucării etc. E un univers care încă mai are o mulțime de bogății și care se per-

petuează și nu dispăre atât de repede pe cât se tem unii. De ce? Pentru că în momentul în care tinerii, care până la căsătorie au frecventat disco sau mai știu eu ce cluburi de muzică modernă, care par să se fi desprins de tradiție, în momentul în care se căsătoresc și au copii [constată că] încep să [li] se ivească probleme interesante. De pildă, în legătură cu educația copiilor, cu bolile, cu norocul sau nenorocul și acestea sunt, pe urmă, rafistolate de tradiție prin intermediul bătrânilor, adică al mamei, al bunicului, dacă mai trăiește, care le comunică: „Păi, copii dragi, asta se face așa sau e bine să faci așa”. În felul acesta se transmit noilor generații, mai ales, credințele. Mai puțin, din păcate, muzică, literatură, pentru că acestea sunt ușor de înlocuit prin disc, prin radio, prin televiziune, dar se înlocuiesc și, pe urmă, ele dispar. Rămân, însă, credințele, care ajută la perpetuarea unor genuri, totuși, a unor genuri ceremoniale, de pildă a colindatului. Și astăzi, în zone precum Ținutul Pădurenilor din Hunedoara sau în Bihor se colindă așa cum se colinda în urmă cu 200 de ani, pentru că el, colindatul, ține de credință și dacă respectă credința trebuie să respecte și ceea ce ilustrează această credință.

C. T.: Nu s-au alterat ritualurile acestea de sărbători religioase? Au devenit mai comerciale?

I. H.: E adevărat. Au început să apară și alterări de genul acesta, asta încă de multă vreme. Adică biserica, după cum se știe, a încercat să lupte împotriva acestor credințe socotite păgâne, socotite diavolești și s-au introdus, prin intermediul bisericii și al școlii, așa-numitele cântece de stea, adică cântece cu texte religioase propriu-zise, inspirate din Noul Testament etc., care au fost învățate și cântate de țărani din respect pentru preotul satului, pentru învățători, pentru credință, dar nu au pierit cele vechi, care erau legate de ceva și mai apropiat ființei umane și societății tradiționale, de familie. Pentru că în cercetările mele, și asta am scris și în cartea pe care am publicat-o *Colinde românești: antologie și tipologie muzicală*, în care am scris un studiu introductiv, cu scopul de a lămuri niște lucruri, care de multe ori sunt controversate. De pildă, despre funcția colindatului, care este aceea de a sărbători Nașterea lui Hristos. Da, din punctul de vedere al bisericii, dar din punctul de vedere al tradiției țărănești nu acesta era scopul, ci era un fel de pregătire a viitoarelor nunți, și asta o dovedesc câteva fapte foarte clare. Colindatul era reprezentat sau practicat de tinerii satului, până la căsătorie, împreună cu câțiva mai tineri căsătoriți sau chiar și unul mai vârstnic, care să îi învețe colindele. Dar partea esențială a grupului de colindători o formau tinerii adolescenți, care urmau să se căsătorească, și ei colindau, mai cu seamă, casele cu fete de măritat. Încât colacul, de pildă, care se dădea cadou în schimbul colindatului era dat de fata care urma să se mărite și era o ocazie în care tânărul, pe care ea îl visa să devină soțul ei, avea voie să intre în casă, indiferent de părerea părinților despre el. Dacă părinții, de pildă, aveau o părere nu prea bună despre băiat și îi ziceau: „Nu cu asta trebuie să te măriți”, ci cu altul că e mai bogat, de Crăciun trebuia să îi dea voie și acela să intre în casă să colinde și ea dădea colacul cui dorea ea...

C. T.: Mă întorc la muzica de scenă. Ați făcut peste... Cifra 100 nu v-a ajuns pentru compozițiile de teatru, dar citez câteva titluri senzaționale: *Lear*-ul de la Cluj, *Tourandot*-ul de la Bulandra... Ar fi trebuit să încep de la ultimul *MacBeth* al lui Penciulescu, să mă întorc la spectacolul făcut cu Tocilescu tot la Național.

I. H.: Da, *Barbu Văcărescu, vânzătorul țării*, se numea. Era un spectacol, o creație a domnului Tocilescu.

C. T.: Asta era la Bulandra.

I. H.: Da.

C. T.: Mă gândeam și la *Eduard*-ul de la Național.

I. H.: Da. Mai recent.

C. T.: Cu faimoasele conflicte rezolvate în bătaie de tobă.

I. H.: Da, așa este.

C. T.: *Eduard al III-lea*, deci, *Gândacii* la Teatrul Național „Radu Stanca”, *Livada de vișini*.

I. H.: Spectacolul *Troil și Cresida*, pus în scenă la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj, de Tompa Gábor.

C. T.: Regizorii cu care ați lucrat, că sar de la una la alta, sunt niște nume senzaționale. Ați fost partenerul de lucru al unora dintre cele mai prestigioase nume regizorale.

I. H.: Așa este. Am avut șansa asta.

C. T.: Cătălina Buzoianu, Tompa Gábor, Tocilescu, Vlad Mugur, Măniuțiu, Silviu Purcărete cu *Danaidele*. Acum hai să ne întoarcem la cum faceți dumneavoastră muzica. Ați putea fi un personaj care boicotează toate fabricile de instrumente, pentru că instrumentele dumneavoastră nu le găsești de cele mai multe ori în comerț. Nu există pe piață, ca să zic așa. Sunt fabricație... ar trebui să scriem „made la Firma Herța”. Unele sunt de influență românească, altele... Cunoștințele dumneavoastră depășesc cu mult granițele României în materie de folclor, pentru că am înțeles că vă este familiar și folclorul african, tibetan... Deci, folclorul este o preocupare care depășește granița la dumneavoastră și inspirația este luată de pe teritorii care depășesc granițele, iar ceea ce faceți dumneavoastră sună bizar, dar foarte modern. „Cocktail-urile” de instrumente în care combinați instrumentele tradiționale românești cu cele ale altor lumi.

I. H.: O să vă spun cum am ajuns aici. Oarecum foarte firesc. Anume, fascinat fiind de instrumentele populare românești tradiționale, foarte fascinat pentru că le căutam mereu și eram uimit de câte credințe se leagă de aceste instrumente.

C. T.: Dar unele sunt tradiționale, adică este vioară, tobă...

I. H.: Dar există o mulțime de instrumente care par să nu existe, pentru că ele se folosesc rar și în cadrul unor obiceiuri, al unor practici magice și pentru ca să le înțeleg, pentru ca să aflu cât mai multe și să știu ce să întreb oamenii, pentru că dacă nu știi să chestionezi oamenii de la țară, ei nu știu să-ți răspundă, pentru că nu înțeleg ce vrei tu, deci trebuie să îi ajuți puțin cu niște întrebări. Și pentru asta, bineînțeles, am consultat cărțile de specialitate, de organologie, adică despre instrumentele muzicale ale altor popoare și în felul ăsta am cunoscut instrumentele exotice: africane, sud-americane, asiatice etc. Și am constatat asemănări, nu numai ca o construcție acustică a instrumentului, ci și ca funcție, ca folosire a lor în viața de toate zilele, în societate, funcțiile lor sociale, ceremoniale, magice și, în felul acesta, am cunoscut foarte multe instrumente pe care am încercat să le adaptez după necesitățile spectacolelor la care am colaborat. Le-am adaptat, le-am refăcut, eventual după formele pe care scenograful și regizorul le-ar fi dorit în spectacol, pentru că forma poate fi schimbată, esențialul construcției acustice trebuie să rămână, pentru ca să obții sunetul. Deci, un fluier poate să arate ca un butoi, exagerez, dar care să fie tot fluier.

C. T.: Partea care m-a fascinat este capacitatea dumneavoastră de a păstra valoarea timbrală a instrumentului, deși, aparent, arată cu totul altceva. De aici ciudătenia prezenței acestor instrumente în spectacol, când tu nu le recunoști, nu le poți defini. Tu recunoști oarecum niște sonorități, care îți sunt familiare, dar care apar din te miri ce. Pe de altă parte, acest *te miri ce* vă și face plăcere. Pentru că dumneavoastră nu veți folosi castagnete, ci veți folosi capace de borcane de gem, de exemplu. Îl rog pe creatorul Herța să ne vorbească despre câteva dintre instrumentele pe care le-a inventat pornind de la nevoia, am înțeles eu, de a găsi o pastă sonoră timbrală foarte diferită. Și n-am înțeles foarte exact, dacă sunteți mai fascinat de instrumentele de percuție (explicând celor care n-au înțeles ceea ce înseamnă neapărat percuția. Dacă le spun că percuție înseamnă și tobă și pian, pot să nu mă creadă.)

I. H.: Așa este.

C. T.: Pentru că înseamnă o poveste care lovește. Ce înseamnă percuție? O lovitură. Aveți o pasiune mai mare pentru percuție, pentru că aveți și instrumente de suflat inventate. Adică tiugile cu ance.

I. H.: Nici acestea nu sunt inventate. Există în India un tip de clarinet care este fixat într-o tiugă, tiuga înlocuind burduful.

C. T.: Tiuga este un bostan.

I. H.: Da. Adică un rezervor de aer care să ajute interpretul să controleze mai bine tensiunea aerului care se suflă în instrument. Pentru că sunt instrumente care trebuie să sune foarte tare. Și atunci există mai multe variante de clarinet cu rezervor de aer: este cimpoiul, care este un tip de clarinet la noi, la englezi și la scoțieni nu este clarinet, ci este oboi cu burduf, asta ține de elementul care produce sunetul propriu-zis și, apoi, există un corp care se numește rezonator, care amplifică sunetul sau poate chiar să-i modifice timbrul. Eu numesc de multe ori aceste instrumente ca fiind instrumente de timbru, pentru că nu sunt numai de percuție, ele oferă niște culori sonore speciale.

C. T.: Percuția este calea prin care se obține culoare timbrală.

I. H.: Percuția o folosesc cu mare plăcere, și mai ales tobele, pentru că ele țin de omul profund, de omul vechi, pentru că tobele sunt unele dintre instrumentele cele mai vechi și folosirea lor în concordanță și, oarecum, în dialog cu sunetele naturii (cu tunetele, cu vântul, cu lovirea lemnului, care este, în general, un simbol al vieții, chiar și lemnul uscat sună și primitivul crede că lemnul nu-și pierde încă viața, chiar dacă s-a uscat) produce efecte surprinzătoare. El are încă prin sunetul lui o a doua viață. Iar altele sunt făcute din lemn verde, cum sunt la noi instrumentele făcute din salcie, de pildă. Salcia este un simbol de vitalitate, pentru că, spun țărăni – și lucrul asta poate fi verificat –, dacă rupi o crenguță de salcie și o pui în pământ, ea prinde rădăcini. Este un lucru uimitor, care nu se întâmplă cu alte specii de lemn și, când primăvara se poate desprinde coaja ușor de pe crenguțele de salcie, atunci se fac niște fluiere care au putere magică, în credința țăranilor. Sunt magii de dragoste, de primăvară.

C. T.: Acest translator al universului spiritual al țăranului este Iosif Herțea, compozitorul cel mai ciudat dintre compozitorii de muzică de scenă din România. Mai vorbiți-ne despre aceste instrumente, nu că ne vom apuca noi să le fabricăm, dar vom fi, poate, mai în cunoștință de cauză, aflând despre, era să zic într-o limbă românească fluentă, background-ul lor, despre ceea ce se află în spatele lor ca semnificație; poate ne vom bucura mai mult când le ascultăm, deși, oricum, ele sunt o sursă permanentă de bucurie prin ineditul lor, prin surpriza pe care o conțin. Ceea ce se întâmplă la dumneavoastră în spectacole, în muzica pe care o faceți, este că nu ai cum să anticipezi surpriza pe care ți-o aduce această construcție din instrumente, în care nu este ignorat pianul adevărat, poate să fie înglobat, dar restul, pasta sonoră e provenită din cele mai bizare instrumente: bostani, tuburi, clopoței, zurgălăi atârnați pe nu știu ce suport sau din ceea ce este, nici nu știu dacă să spun, pentru că ieșim din zona magiei și ajungem la Brico Store și găsim tuburi de construcție care intră în acest spațiu magic cu alte drepturi și le pierd pe cele de a construi o clădire, sunt tuburi care se încorporează în pasta muzicală. Pentru că folosiți table, tablă neagră.

I. H.: Care, de fapt, este un instrument foarte vechi folosit în teatru. Formele cele mai vechi de teatru foloseau tabla pentru tunete, pentru furtună.

C. T.: Nu exista în momentul acela magnetofonul sau magnetoscopul, s-a inventat după aceea...

Mă gândeam să vă întreb: ați lucrat cu Purcărete, cu Tompa, cu Măniuțiu, cu Cătălina Buzoianu, cu Tocilescu. V-ați simțit cu toți la fel de bine, n-au fost unii mai teroriști și mai personali, care să vă supună unor constrângeri? Sau nu vă lăsați constrâns?

I. H.: Poate persoana care m-a constrâns cel mai mult... de fapt, m-a constrâns în felul următor: îmi refuza propunerile pentru că i se păreau nepotrivite, a fost domnul Radu Penculescu. Dar la ceilalți regizori m-am simțit întotdeauna foarte bine. Am colaborat și cu domnul Vlad Mugur, Dumnezeu să-l odihnească, și am avut o foarte mare admirație pentru dânsul și, după ce că era o așa de importantă personalitate, se purta cu mine ca și cu un prieten, așa, cu grijă, și asculta tot ceea ce îi propuneam și admitea tot ceea ce îi propuneam, deci m-am simțit în largul meu de fiecare dată.

C. T.: În clipa în care primiți un text ce se întâmplă? Ați aflat concepția regizorală, ce se întâmplă după aceea?

I. H.: Primesc textul, îl citesc ca pe o primă documentație, pentru că știu că regia va face modificări, care mi se comunică direct, verbal de către regizor.

C. T.: Aveți o conversație cu regizorul la o cafea, două? Nu sunteți băutor de cafea?

I. H.: Sunt băutor de cafea. Discutăm și eu încerc să găsesc soluții pentru ceea ce regizorul își dorește pentru spectacolul respectiv și, de obicei, se apelează la mine pentru a crea atmosferă, deci cu sunete de acestea, de percuție și de timbru, care creează atmosferă, iar instrumentele pot fi mânuite și de actori, ceea ce este un avantaj foarte mare, acela de a apela la actori și nu la muzicieni profesioniști, deoarece muzicantul profesionist nu știe să stea pe scenă, el fie că se mișcă, fie că e țepăn, ori nu se poate mișca împreună cu ceilalți actori; este o problemă. Pe când actorul știe exact de ce trebuie să facă un anumit sunet și avantajul este evident, chiar dacă ei se plâng de la început că nu au ureche muzicală, eu neg, de fiecare dată, le spun că nu este adevărat și eu nu admit lucrul acesta...

C. T.: Teoria dumneavoastră este o poveste sinceră sau este o maieutică pe care o folosiți să îi convingeți pe actori?

I. H.: E o părere sinceră și nu este una originală. În Germania, de pildă, la educația muzicală se spune clar: nu există copii cu ureche de lemn, adică lipsită de sensibilitate muzicală, străduiți-vă și aduceți-i la nivelul celorlalți. Așa se spune. Este o obligație a pedagogiei muzicale germane și, atunci, în toate liceele și gimnaziile se învață un instrument muzical, elevul este obligat să învețe un instrument, la alegere. Adică, la alegere față de profesorii pe care liceul îi are, nu pot să aibă profesori pentru toate instrumentele, au pentru chitară, pentru trombon, pentru vioară și atunci elevul învață un instrument. Cu asta elevul dobândește o educație muzicală serioasă, știe să citească muzica și se cultivă muzical.

C. T.: Mă întorc la povestea dumneavoastră. Ați primit textul. Aveți convingerea că actorul este mai suplu și mai disponibil decât un instrumentist, care în spectacole este mai țepăn și nu știe să se miște.

I. H.: Adică eu sunt convins că un actor ajunge mai repede la muzică și pot mai ușor să îl transform într-un muzician bun, decât pe un muzician profesionist să îl transform în actor.

C. T.: Asta este o fabuloasă declarație, tocmai venind din partea unui muzician, care acceptă că este mai confortabil să facă această educație, care nu este confortabilă. Pentru că dumneavoastră cu acești actori faceți o educație, un training... (Apropo, vă place cuvântul „training”), pentru ca ei să nu se simtă panicați și să vă spună: „Maestre Herța, dar eu nu cânt, eu nu am cântat nici în școală”. Și dumneavoastră: „Nu, domnule, nu există să nu cânti, vei cânta!”.

I. H.: Îmi revine mie o sarcină dublă, aceea de a instrui actorul, de a-l ajuta să dobândească încredere în sine și să învețe un instrument, așa, la un nivel acceptabil, nu excelent, și a doua sarcină să scriu o muzică pe care el să o poată executa cu plăcere și să aibă sentimentul că a reușit. Pentru că dacă eu vreau să îi dau o muzică scrisă de altcineva și care este foarte dificil de cântat pe instrumentul respectiv, nu o să ajung nicăieri.

C. T.: Finalul nu va mai fi o chestie acceptabilă, ci va fi o performanță, până la urmă, pentru că i-ați făcut la capacitatea lui maximă oferta în care îl angajați.

I. H.: Desigur. Și uzez de mijloace muzicale sau componistice, dacă vreți, pe care mi le oferă istoria muzicii. De pildă: dacă un instrumentist sau actorii, 2-3 actori, știu să cânte, dar puțin, la flaut, la un fluier din acesta baroc, care se găsește în orice prăvălie de muzică, scriu pentru trei instrumentiști. Să cânte toți trei niște lucruri foarte simple, dar care împreună creează o muzică, o muzică interesantă, la care nu te aștepți.

C. T.: Pasiunea, devotamentul lui Iosif Herța ca să investească acest efort care pare rostit cu simplitate, pe toate le faceți să pară o poveste confortabilă și nu este. Eu am asistat la repetițiile dumneavoastră și, într-adevăr, izbutiți să transferați încrederea în actori și să creați o stare de spirit care îi unifică, îi sudează într-o activitate în care la început ei se simt stânjeniți și, după care, se simt din ce în ce mai confortabil și sunt mai bucuroși.

I. H.: O asemenea experiență, pe care nu o pot uita, a fost la *Troil și Cresida*, la Tompa Gábor, în care cei care trebuiau să cânte la instrumente de percuție și la câteva instrumente de suflat simple erau studenți la teatru. Și am făcut un workshop cu ei. Ei, închipuiți-vă ca au venit toți actorii, inclusiv cei care aveau roluri importante și care nu aveau timp să facă demonstrații de muzică.

C. T.: Erau în afara orchestrei.

I. H.: Da, cei care nu puteau să facă parte din orchestră sau nu aveau sarcini muzicale. Și ei veneau la acest workshop și îmi cereau să bată la o tobă sau să cânte. Adică, lucrul acesta fascinează pe oameni, așa cum mă fascinează și pe mine, și atunci îi unește și între ei și cu mine.

C. T.: Bun, dar tobele care se găsesc la Magazinul „Muzica” nu sunt cele care vă tentează și pe care le iubiți cel mai tare. Vorbiți-mi de tobele care vă plac dumneavoastră.

I. H.: Mie îmi plac tobele tradiționale, care au un sunet mai simplu, nu este sofisticat prin acordaj și prin sârme care să vibreze, cum este la „Premier”, toba aceea de jazz, și care sunt făcute, dacă se poate, dar este din ce în ce mai greu, din piele de cal, de câine.

C. T.: Și care este întinsă pe un suport de lemn.

I. H.: Da, și au un sunet mai cald. Le prefer pe acestea în detrimentul acelor care au o membrană de plastic și care nu sună prea grozav.

C. T.: Nu prea vă plac, am văzut eu, aceste instrumente confecționate industrial, ci vă întoarceți spre artizanal și mai aproape de adevărul folclorului. Nu prea cred că exista o uzină de tobe în sat. Cine fabrica instrumentele?

I. H.: La țară? Oamenii. Știau să le facă singuri. Toate se leagă de credință. Tobele se făceau din piele de câine, dar nu pentru că bietul câine este un animal pe care poți să îl sacrifici ușor, fără remușcări, ci pentru că glasul lui îl apăra pe om, lătratul lui apăra gospodăria, alungă diavolul.

C. T.: Prelungeau lătratul.

I. H.: O coincidență interesantă, din punctul de vedere al vocabularului, este că, la țară, despre lătratul câinelui se spune că „bate” – câinele nu latră, ci bate.

C. T.: Apropo de asta, făceau și viori și le confecționau ei singuri. Că nu exista Reghinul.

I. H.: Da. De pildă în Oaș, aproape fiecare țăran cânta la vioară, așa cum în Mărginimea Sibiului se cântă la fluier. Și își făceau oamenii fluier singuri, fiecare pe mâna, pe gustul lui și al urechii lui. Se adapta, era un fel de principiu ergologic, adică fiecare își făcea instrumentul lui. Mai târziu au apărut meșteri care să fabrice pentru vânzare. Și în Oaș, oamenii își făceau singuri viori, cu arcuș cu tot, și cântau la vioară, și aveau un stil; au până și acum, un stil foarte interesant, original și oarecum exotic față de tradiția românească. Acest stil amintește de rebecul medieval, care avea o formă foarte asemănătoare cu viorile pe care și le făceau oșenii singuri. Era o formă de pară alungită, cu două sau trei corzi, nu mai multe.

C. T.: Dar ansamblurile folclorice actuale nu mai păstrează nimic din toată această tradiție. Instrumentele sunt industriale. Se mai întorc înapoi spre instrumentele acestea care, probabil, au și o altă sonoritate, altă vibrație, fabricate de el, pe sufletul lui?

I. H.: Nu se mai întorc, pentru că oamenii nu mai au timp să-și facă instrumente, să cânte la ele.

C. T.: Sunt oameni specializați în cântat, în dansat.

I. H.: Exact. Se apelează la muzicanți profesioniști, care vin cu vioară, cu tobă, cu chitară. Apelează la muzicantul plătit.

C. T.: Iosif Herțea are vreo suferință din cauza asta?

I. H.: Nul! E greu să pretinzi să te întorci în Evul Mediu sau în neolitic.

C. T.: Ceea ce nu vă împiedică să încercați să veniți în spectacolele dumneavoastră cu instrumente din neolitic.

I. H.: E adevărat. Încerc să mă întorc acolo, pentru că aceste instrumente, să le zicem

neolitice, au un efect asupra omului, asupra sensibilității lui, chiar asupra fiziologiei lui, pentru că vine din străfunduri această sensibilitate, această reacție la aceste sunete.

C. T.: Și pentru că sonoritatea este bizară, e alta care te surprinde. Pianul, vioara, acestea convenționale, le recunoști, le știi. Sigur că un mare virtuoz va ști să surprindă și el din sunetele unei viori convenționale, va scoate niște sunete năucitoare. Dar, dumneavoastră faceți lucrurile la fel, cu artiști care nu au cântat în viața lor la niciun instrument. Această performanță o salut din toată inima, pentru că ea vine să aducă în peisajul teatral această surpriză obligatorie, pe care trebuie să o aibă un spectacol. Or, în clipa în care sunetele acestea nasc o atmosferă, care poate să te sperie, poate să îngrijoreze, poate să te bucure, se naște o sonoritate pe care tu nu o cunoști, care te intrigă, te provoacă și asta faceți cu aceste instrumente care sunt din tiuci de pe câmp, făcute cu recuzitorii teatrului unele și altele cu niște lutieri, pe care îi aveți. Trebuie să recunoașteți că aveți specialiști în fabricat instrumente Herța.

I. H.: Adică dumneavoastră subliniați acest merit pedagogic al meu, să zicem?

C. T.: Nu este pedagogic. Meritul pedagogic în raport cu actorul, meritul creatorului în materie de fabricat instrumente, până la urmă, într-un anonim total pentru că nimeni nu știe „Firma Herța”.

I. H.: Dar de aceea am pomenit de pedagogie pentru că eu aș fi dorit să fiu pedagog pentru școala de teatru, pentru actori și pentru regizori, să îi învăț, să le fac cunoștință cu acest instrumentar primitiv, pe care îl pot folosi mai târziu în profesiunea lor oricând.

C. T.: Mie îmi pare bine că nu sunt așa de mulți care știu, pentru că numai puțini ajung la Herța, numai puțini beneficiază de misterul acestei uzine de făcut sunete, care este Iosif Herța, așa că îmi pare bine că nu există pe piață un „dumping” de asemenea produse...

Iosif Herța avea de mic această vocație pedagogică, dincolo de cea de creator, cele două neexcluzându-se.

I. H.: Pot să vă spun de unde vine această pasiune. Într-adevăr de mic, pentru că am avut norocul să copilăresc într-un orașel înconjurat de sate cu tradiție bună folclorică, Târnăveni. În școala primară am avut colegi care veneau de la țară, făceau kilometri întregi ca să vină la școală. În pauze și, dacă mă împrieteneam cu ei, mergeam la ei acasă, la țară sau veneau ei în oraș, în timpul liber, și ne jucam și atunci am văzut și am construit cu mâna mea și am învățat de la ei o mulțime de asemenea instrumente, care erau jucării, dar care produceau sunete.

C. T.: Frumos e să auzi ce viață ați dus, dar acum veniți în România doar din când în când. Majoritatea timpului îl petreceți în Germania. Nu vă simțiți neliniștit de atâta liniște cât este în Germania? Nu vă neliniștește ordinea din Germania, cu atâtea oferte uluitoare față de brambureala românească?

I. H.: Din păcate, în Germania, nu am ocazia să colaborez cu teatrul, pentru că acolo toate trupele de teatru au muzicanții lor, sunt deja gata formate și fie au orchestră, cum este, de pildă, orașul în care a fost înmormântat Alexandru Ioan Cuza, la Heidelberg, care are o orchestră și dirijorul orchestrei este și compozitor pentru toate piesele de teatru.

C. T.: Și dumneavoastră unde stați în Germania?

I. H.: Stau în Rastatt. Este un orașel mic, dar care este, totuși, capitală de raion și care se află la 3 kilometri de Baden-Baden, cea mai apropiată localitate cunoscută, următoarea ar fi Karlsruhe, care este centru universitar.

C. T.: Dar există o viață teatrală activă?

I. H.: Da.

C. T.: Vă place teatrul german, având în vedere că este mai puțin inventiv decât al nostru?

I. H.: Da, este mai clasic.

C. T.: Eu nu vreau să fac o apologie a teatrului nostru, dar el își păstrează, în mod surprinzător, dincolo de toate vicisitudinile, o virtute: se sprijină pe actori. Teatrul Franței este o încântare, dar se sprijină pe text. Nu vorbesc de teatrul englez, acolo reuniunea dintre interpretare, fantezie, text este deplină, iar eu la nemți am văzut prea puțin, dar, în general, mi s-a părut că își păstrează această ordine splendidă în tot ceea ce fac, de la mersul metroului până la construcția teatrală. Poate exagerez, puteți să mă contraziceți. Pentru că sunteți un consumator mult mai fervent de evenimente culturale germane decât mine.

I. H.: Aș mai fi vrut să vă spun ceva. Cum anume se ajunge la mine sau de ce se apelează la mine? Pentru că eu am debutat în teatru cu niște studenți ai domnului Radu Penciulescu și David Esrig, care ar fi vrut să facă un spectacol bazat pe tradiția folclorică și atunci au venit la Institutul de Folclor să apeleze la cineva care să le ofere material. Au nimerit la mine, eu m-am împrietenit cu ei, am văzut ce vor să facă și mi-a plăcut și i-am ajutat cu tot ce știam și despre instrumente și despre cântece, doină, dansuri și despre toate. Ei au rămas, de asemenea, cu simpatia față de mine și au apelat la mine în continuare, când au devenit regizori, dar tot în modul acesta și nu cum se face de obicei, când se apelează la muzică clasică existentă, care se pune pe bandă și se adaugă piesei. Eu m-am obișnuit în așa măsură cu acest tip de ambianță sonoră și nu de muzică adusă, pentru că mi s-a cerut, bineînțeles, și muzică propriu-zisă, adică orchestrată sau pentru formații mai mici, de câteva instrumente, pe care am făcut-o cu plăcere, pentru că am socotit, și acesta este un principiu la care țin – fiecare spectacol trebuie să aibă muzica lui proprie și să nu decupeze din altceva sau să scoată, din contextul altor muzici, o muzică pe care să o lipească sau pe care să o aplice. Unii nu reușesc să facă, alții, cum sunteți și dumneavoastră, reușesc foarte bine. Cum am văzut în „Pinocchio”, era splendidă ilustrația muzicală. Și ca stiluri diferite și ca prelucrări era foarte frumos, nimic de obiectat. Când se citează ceva, dacă se citează cu adresă la ce se întâmplă în spectacol, e perfect.

C. T.: Nu ne putem compara. Eu am încercat o singură dată în viața mea, regizor fiind, să-mi fac ilustrația la un spectacol, plăcându-mi jazzul și făcând bandă. Ceea ce spuneți dumneavoastră este ceea ce n-am precizat eu, că muzica pe care o face Iosif Herța în spectacole nu este o muzică înregistrată. Se naște cu actorii pe scenă, care își desfășoară și activitatea de interpreți și cea de muzicieni deodată. Și asta sigur că dă o anumită factură evenimentului, dar le complică viața tuturor. Pe de altă parte, ordonează o viață a creației teatrale, muzica având această disciplină a numărului de măsuri, el nu mai poate reinventa spectacolul după ce l-a reinventat cu dumneavoastră în repetiții. Sunteți, evident, un unicat, nu sunteți un produs de serie pentru că v-ați ales o direcție foarte specială, care sigur că este un drum splendid, nu știu dacă poate fi socotit „la voie royale”, pentru că este un drum foarte particular, cu acest stil de muzică ce face apel la instrumente tradiționale, în amestec cu cele existente, dar care naște în mod cert ceea ce am repetat de câteva ori, și sper să nu fiu fastidios, o atmosferă incredibilă.

De câte ori veți vedea că scrie muzica la spectacol Iosif Herța, eu vă recomand să nu ratați evenimentul. De obicei, nu a lucrat cu regizori tembeli, dimpotrivă cu regizori foarte buni, dar surpriza mare o să fie nu că veți vedea un Tompa bun, o Cătălina Buzoianu excelentă sau un Tocilescu minunat, ci că veți asculta ceea ce nu ați ascultat până atunci. Pot să vă spun că țin să îi mulțumesc foarte mult maestrului Herța că a răspuns invitației în perioada în care se află în republica noastră, până se va reîntoarce în Germania, și să îi urez succes în toate viitoarele spectacole pe care le va face.

I. H.: Eu vă mulțumesc din toată inima pentru invitație, pentru urări și pentru vorbele extraordinare pe care le-ați spus despre mine.

Educația elocinței la Quintilianus

Dr. Aurel M. CAZACU

București

Aurel M. Cazacu

Marcus Fabius Quintilianus (cca 30/40 d.Hr.-cca 96 d.Hr.) este cel mai de seamă profesor de retorică la romani, format în tradiția oratorică ciceroniană.

Despre viața lui Quintilianus avem puține date, singurul lucru cert este că s-a născut în Spania (țara de origine și a lui Seneca *philosophus*), în localitatea Calagurris (azi Calahorra), oraș în Spania Tarraconeză (azi Vechea Castilie). Vine de timpuriu la Roma, unde se formează sub directa supraveghere a tatălui său, el însuși retor. Îndrumat de profesori renumiți, precum Remmius Palaemon, Domitius Afer și Iulius Africanus, Quintilian își formează o cultură vastă, multilaterală, însușindu-și în același timp toate secretele artei oratorice.

La terminarea studiilor, Quintilianus revine în Spania (cca 60 d.Hr.), însoțind pe generalul Galba care fusese numit de împăratul Nero guvernator al Spaniei Tarragoneze, dar, după sinuciderea lui Nero, se reîntoarce la Roma în anul 68 d.Hr., la chemarea lui Galba, proclamat împărat de către senat. Aici începe să practice avocatura cu succes, impunându-se în for prin seriozitatea și profunzimea ideilor, printr-o atitudine echilibrată, prin eleganța și prin finețea stilului, contrastând cu patetismul exagerat al discursurilor la modă. Impresionat de stima cu care era înconjurat Quintilianus, împăratul Vespasian creează un învățământ retoric de stat și încredințează catedra celebrului avocat (în 70 d.Hr.). Este primul profesor oficial de retorică retribuit de stat.

Pentru tânărul Quintilianus idealul tipului de orator era Cicero, ideal opus realității din for, cu lume incultă, lipsită de talent, zgomotoasă, îndrăzneță, neobrăzată, în goană după faimă și averi. Probabil această incompatibilitate l-a determinat pe Quintilianus să se consacre exclusiv predării retoricii, urmărind ca prin educația serioasă și profundă dată tineretului să schimbe atmosfera viciată a elocinței în for.

Quintilianus a exercitat funcția de profesor de retorică timp de 20 de ani. Printre elevii săi s-au numărat Plinius cel Tânăr, Tacitus, Suetoniu și Juvenal. În jurul anului 70 d.Hr. e numit de împăratul Domițian preceptor al fiilor surorii sale, Domitilla, adoptați ca succesori prezumtivi ai împăratului. Quintilianus exercită o reală influență la curte și devine, pentru o perioadă, chiar consul. Moare în jurul anului 96 d.Hr., puțin timp după ce își terminase opera capitală.

„Aceste prețurii oficiale – notează francezul Jean Bayet în lucrarea *Literatura latină* – dovedesc cât era de reprezentativ Quintilian pentru tendințele literare ale vremii. E reprezentativ și pentru primenirea morală: cinstit și conștiincios, s-a devotat fără întrerupere tineretului, în ciuda unor grele încercări familiale (își pierduse soția și pe cei doi fii încă mici)”¹.

Problema care-l interesa fundamental pe Quintilian era explicarea decadentei elocinței contemporane lui, temă care l-a preocupat și pe Tacitus în *Dialogus de oratoribus*. Analizele sale au fost consemnate în opusculul *De causis corruptiae eloquentiae* („Despre cauzele elocinței corupte”),

¹ Jean Bayet, *Quintilian*, în *Literatura latină* (traducerea din limba franceză de Gabriela Creția, traducerea versurilor de Petre Stati, studiu introductiv de Mihai Nichita), Editura Univers, București, 1972, p. 574.

lucrare pierdută, publicată spre sfârșitul carierei sale de profesor (probabil între anii 87 și 92 d.Hr.). Spre deosebire de Tacitus, el atribuia decăderea elocinței artificialității școlilor de retorică și incrimina manierismul pledoariilor din for, stil înflorit, hiperbolic, inclusiv imitarea stilului nou asianist, practicat de Seneca *philosophus*. Pledând pentru prevalența unei elocințe de inspirație clasicizantă și apelând la tradiția ciceroniană, această scriere pierdută a fost un fel de *prooemium* pentru opera sa fundamentală.

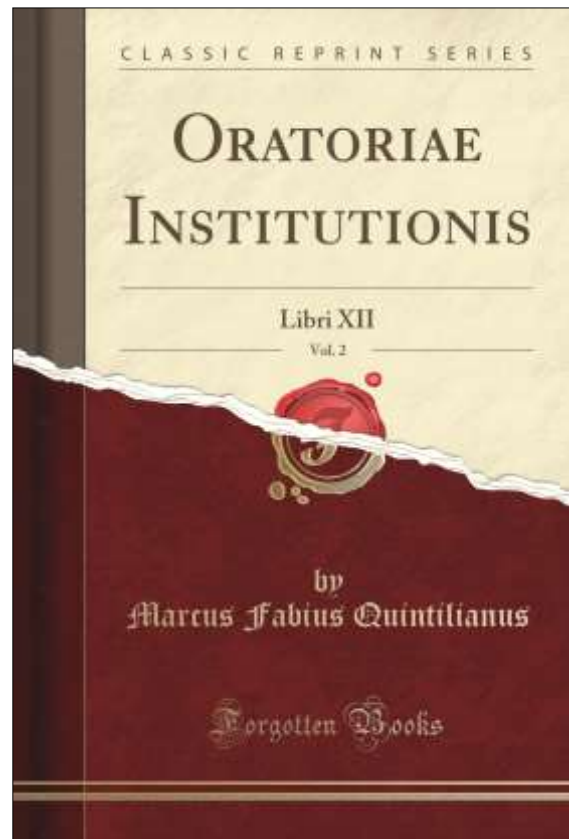
S-au pierdut și discursurile lui de avocat. A pledat, după propria sa mărturisire, în apărarea frumoasei regine Berenice (fiica lui Herodes Agrippa I, regele Iudeei), în fața ei înseși, chiar în două înfățișări. Singura cuvântare publicată, mânat de dorința tinerească de glorie, este apărarea cauzei lui Naevius din Arpinum, pledoarie într-un renumit proces conjugal (*Pro Naevio Arpiniano*, scriere pierdută). Elevii lui i-au publicat anumite discursuri, după note de curs, ca și două cărți de *ars rhetorica*, repudiate mai târziu de Quintilianus.

Singura lucrare păstrată în întregime este *Institutionis oratoriae libri XII* („Principiile artei oratorice”)², publicată în anul 95 d.Hr., sub grijirea editorului și prietenului său Tryphon. Lucrarea este alcătuită din *libri XII* (12 cărți) și își propune să formeze pe tânărul orator încă de timpuriu. Cele douăsprezece cărți, un adevărat manual de educare a viitorului orator, sunt dedicate unui orator și avocat reputat, Vitorius Marcellus, pentru a sluji la instruirea fiului acestuia, Geta. Este primul motiv³ care l-a determinat pe Quintilianus să scrie această vastă lucrare.

Un alt motiv – notează Quintilianus – este faptul că „au apărut sub numele meu două lucrări de retorică fără să fie publicate de mine și fără să le fi pregătit în acest scop. Prima constă din extrasele făcute de secretarii mei dintr-o prelegere ținută timp de două zile; a doua este ceea ce au putut culege din lecțiile mele de mai multe zile – cât le-au îngăduit notițele luate în timpul acestora. Acești tineri de treabă, mânați de prea mare dragoste pentru mine, le-au făcut cunoscute, acordându-le, în mod temerar, cinstea publicării. Iată de ce în lucrarea de față vor fi unele părți identice cu cele publicate anterior; multe vor fi schimbate; vor fi și foarte numeroase adaosuri; toate, însă, prezentate mai armonios și redactate cu toată grija de care sunt în stare”⁴.

Fiecare dintre cele douăsprezece cărți este precedată de un *prooemium*, unde Quintilianus indică problemele principale pe care își propune să le trateze și comunică lui Vitorius Marcellus anumite date și evenimente din propria-i viață (probabil singura sursă autobiografică credibilă).

Cărțile I-II, considerate de unii comentatori cel mai serios tratat de pedagogie alcătuit în Antichitate⁵, conțin idei pedagogice și de psihologie pedagogică deosebit de interesante, multe dintre ele valide și azi, care au prefigurat doctrinele marilor pedagogi moderni.

² M. Fabius Quintilianus, *Arta oratorică* (traducere, studiu introductiv, tabel cronologic, note, indici de Maria Hetco), vol. I-II-III, Editura Minerva, București, 1974.

³ Quintilian, *op. cit.*, vol. I, pp. 4-5.

⁴ *Ibidem*, p. 5.

⁵ Eugen Cizek, *Quintilian*, în *Istoria literaturii latine*, vol. II, Societatea „Adevărul” S.A., București, 1994, p. 536.

Cartea I cuprinde indicații asupra grijii ce trebuie acordate primei educații în vederea formării oratorului perfect, capabil să se implice activ în schimbarea societății: „Oratorul pe care îl formăm este oratorul perfect, care nu poate fi decât și un om integru; de aceea pretind de la el nu numai un talent deosebit de a vorbi, dar și deosebite calități sufletești”⁶.

În această primă carte, Quintilianus tratează pe larg o diversitate de probleme specifice pedagogiei și psihologiei copilului: cum trebuie predate primele noțiuni; dacă este mai cu folos învățătura acasă sau în școli; cum pot fi cunoscute aptitudinile și care dintre ele ar trebui dezvoltate; dacă se pot preda mai multe discipline în același timp; de ce trebuie să învețe cu precădere limba elină; rolul gramaticii, muzicii și geometriei în învățământul elementar, conținuturi necesare și premergătoare studiului retoricii. În acest context, autorul critică retoricii și manualele de retorică existente care se ocupă exclusiv de problemele de retorică, fără a ține seama de bagajul de cunoștințe pe care elevul trebuie să le acumuleze în prealabil.

Cartea a II-a conține norme privitoare la învățământul retoric: necesitatea unui profesor bine pregătit și cu prestanță morală; asimilarea unui bogat bagaj de expresii și idei din lectura oratorilor și a istoricilor greci și latini; realizarea permanentă a exercițiilor de declamare; tratarea unor probleme generale referitoare la studiul retoricii (definiția, scopul și obiectul retoricii, dacă retorica este o artă, o virtute și dacă este utilă, necesitatea însușirii tehnicii retoricii, raportul dintre talent și însușirea tehnicii).

Cărțile III-VII sunt consacrate problemelor ce țin de *inventio* și *dispositio*.

În cartea a III-a, după o succintă trecere în revistă a autorilor de tratate retorice, Quintilianus discută despre originea retoricii și părțile ei (invențiune, dispozițiune, elocuțiune, memorizare și pronunțare sau acțiune), analizează cele trei genuri retorice (deliberativ, demonstrativ, judiciar), abordează diferitele genuri de cauze și tipurile discursurilor judiciare, se ocupă, în special, de *inventio*, lăsând *dispositio* pentru cărțile IV-VII.

Cartea a IV-a intră în fondul problemei și analizează părțile discursului: exordiu, narațiune, digresiune, temă și diviziune.

Cartea a V-a se ocupă de două aspecte: dovedirea afirmațiilor proprii și respingerea celor susținute de adversar.

Cartea a VI-a cercetează perorația, afectele și funcția lor.

Cartea a VII-a analizează structura și orânduirea materialului.

Cărțile VIII-XI sunt consacrate problemelor de *elocutio*, adică memoria, pronunțarea și gestul.

Cartea a VIII-a tratează despre necesitatea clarității și alegerea cuvintelor în acest scop, despre argumentele stilistice, *sententiae* și tropii adecvați sau, cum notează Quintilianus, „mutarea iscusită a unui cuvânt sau a unei expresii din înțelesul său propriu într-un alt înțeles”⁷.

Cartea a IX-a tratează despre diferite specii de figuri de stil, ordinea cuvintelor și ritmul oratoric.

Cartea a X-a analizează mijloacele însușirii unei bogate și neîntrerupte facilități de exprimare și recomandă autorii greci și latini care trebuie aprofundați în acest scop.

Cartea a XI-a se ocupă de alte aspecte ale elocinței (memoria, pronunțarea și gestică).

Cartea a XII-a este consacrată în întregime formării personalității oratorului: cunoștințe vaste, necesitatea cunoașterii istoriei, a dreptului și a filosofiei, precum și necesitatea rectitudinii și integrității morale a oratorului.

Institutionis oratoriae libri XII ilustrează faza cea mai importantă și cea mai complexă a activității sale teoretice. Profesor de elocință și corifeu al reacției clasicizante în retorică, Quintilianus avea nevoie de un manual, de un îndreptar care să arate cum poate fi înlăturată in-

⁶ *Op. cit.*, vol. I, pp. 5-6.

⁷ Quintilian, *op. cit.*, vol. II, p. 356.

fluența, încă puternică, a noului stil în școli și în cultură, reținând numai ceea ce era util din experiența declamației neoasianice.

„Planul n-are nimic neprevăzut – notează istoricul și criticul francez Jean Bayet⁸ în lucrarea *Literatura latină* – și Quintilian nu pretinde că ar aduce inovații fondului. Dar, pentru că scrie la sfârșitul unei vieți de practică juridică și de profesorat, și într-o perioadă când reacția împotriva romantismului neronian este triumfătoare, a dat o extremă claritate și fermitate concluziilor trase din experiența sa personală și exaltării unui clasicism pe care îl crede pur și în care vede salvarea literaturii latine”.

Quintilianus nu se putea limita la eliminarea modului de lucru caracteristic retorilor neoasianici. Problema era de a sistematiza învățământul clasicizant, de a demonstra cum poate și cum trebuie format un orator, totodată clasic și adaptat exigențelor timpului. Iar cum formarea lui nu poate fi rezumată doar la deprinderea meșteșugului elocinței, Quintilianus preconizează o educație complexă, care, în ansamblul ei, și începută încă din copilărie, duce treptat la modelarea viitorului orator. Deprinderile corecte trebuie formate chiar din primii ani de viață, întrucât – observă cu acuitate Quintilianus – „primele deprinderi din copilărie persistă cu atât mai stăruitor cu cât sunt mai rele”⁹.

Quintilianus crede în puterea instrucției, în educația permanentă, prefigurează necesitatea grădinițelor de copii, astfel încât nicio perioadă din dezvoltarea copilului să nu rămână necontrolată și neinfluențată pozitiv, pledează pentru învățarea intuitivă, predarea gradată a cunoștințelor și adaptarea la capacitatea de înțelegere a elevilor. O serie de idei se referă la relația profesor-elev, fundamentată pe stimă și afecțiune reciprocă, la necesitatea educației în comun, bazată pe emulație, concurență onestă între discipoli.

Astfel pregătit, deci parcurgând un învățământ aproape clasicizant, pe care îl dorește consolidat, elevul, pregătit anterior pe lângă *grammaticus* (profesor care predă în a doua treaptă a învățământului, echivalent, întrucâtva, cu profesorul de liceu din zilele noastre și având drept obiectiv predarea culturii generale, premergătoare elocinței), va ajunge pe mâna retorilor (elocința era predată de *rhetor*, care ar corespunde azi profesorului de învățământ superior).

Spre deosebire de alți clasicizanți ai timpului, de pildă pesimistul Messalla, personajul lui Tacitus din *Dialogus de oratoribus*, Quintilianus crede în viitorul retoricii, care trebuie ameliorat prin instrucție și educație. Viitorul orator trebuie să știe să îmbine cu înțelepciune farmecul discursurilor lui Cicero cu inovația interesantă, să modereze joncțiunea opiniilor și experiențelor opuse. Quintilianus nu crede în eternitatea valabilității unor teze ale artei oratorice, însă el are o deosebită considerație pentru Cicero, pe care îl citează la fiecare pas. Nu-și poate reține preferința față de magistrul său, care, consideră Quintilianus, ar fi extras din scriitorii eleni o sinteză fericită: „Și-a însușit forța lui Demostene, abundența de idei a lui Platon și farmecul lui Isocrate”¹⁰.

De altfel, însuși Quintilianus mărturisește că a găsit materialul tratatului său la alți autori, când scrie: „[Această carte] cuprinde, în general, nu descoperiri personale, ci va prezenta părerile altora”¹¹; și, în altă parte, accentuează: „În ce mă privește, consider mai sigur să urmez majoritatea autorilor”¹².

Pe de altă parte, el nu s-a mulțumit să-i urmeze pe acești autori fără discernământ: „În ciuda numărului mare și a importanței autorilor amintiți, nu mă voi sfi să-mi exprim părerea din când în când, căci nu m-am declarat adeptul fanatic al vreunei școli și a trebuit să dau cititorilor posibilitatea alegerii opiniei dorite; de aceea eu însumi rezum părerile diferiților autori, oriunde

⁸ Jean Bayet, *Quintilian*, în *Literatura latină*, pp. 574-575.

⁹ Quintilian, *op. cit.*, vol. I, p. 13.

¹⁰ Quintilian, *op. cit.*, vol. III, p. 184.

¹¹ Quintilian, *op. cit.*, vol. I, p. 224.

¹² *Ibidem*, p. 241.

nu va fi loc pentru idei proprii, mulțumindu-mă să dau dovadă de exactitate¹³; și completează: „Dacă m-aș mulțumi cu preceptele învățate de la alții, m-aș rezuma la atât în această problemă, fiindcă nu am omis nimic din cele citite sau învățate – cel puțin ce era vrednic de aprobare. Însă intenția mea este să arăt ceea ce stă ascuns și să dezvălui complet înseși secretele acestei probleme pe care le-am cunoscut nu învățându-le de la vreun profesor, ci din propria-mi experiență și de la natură, pe care mi-am luat-o conducător¹⁴.”

Așadar, Quintilianus a preluat în tratatul său tot ceea ce i s-a părut că este mai potrivit cu idealul oratorului pe care-l are el însuși în vedere. După modul lui de abordare, nu-l vedem pe Quintilianus nici în tabăra aticiștilor și nici în aceea a asianiștilor, adică în taberele extreme, pe care le are el în vedere, când vorbește la un moment dat despre *sectae* retorice. În special, el se ridică împotriva elocinței artificiale și afectate din școlile de retorică.

Quintilianus admiră fără rezerve pe Cicero, dar face și elogiul unor oratori ai timpului său, ca Domitius Afer, Iulius Africanus, Iulius Secundus ș.a. De aceea doctrina sa oratorică nu mai este integral ciceroniană, ci adaptată și moderată de stilul preferat al epocii. Atitudinea față de marile curente ale epocii îl impune *de facto* pe Quintilianus drept un „clasicizant moderat¹⁵.”

Quintilianus crede în puterea experienței și studiului, dar diminuează rolul formativ al filosofiei, concepută de Cicero ca „mama” elocinței. Totuși, la un nivel mai profund, el recuperează aspectele morale ale retoricii. Astfel, Quintilianus cere, înainte de toate, și de la profesorul care îl învață pe copil *prima elementa*, și de la *grammaticus*, și de la *rhetor*, și de la orator, o moralitate ireproșabilă, revitalizând definiția catoniană a oratorului:

„Așadar – propune Quintilianus – oratorul conceput de noi este acela pe care Marcus Cato îl definește «un om corect, priceput în arta vorbirii», dar, mai ales, «om corect», calitate enunțată de Cato în locul întâi, și care, prin însăși firea lucrurilor, e mai importantă și mai mare...

[și] nu spun numai că acela care se pretinde orator trebuie să fie un om corect, ci că nici nu poate ajunge orator decât omul corect¹⁶; la care adaugă: „Dacă frumosul talent al oratoriei ar ajunge la dispoziția răutății, nimic nu ar fi mai primejdios pentru interesele publice și private decât elocința; și eu însumi, care m-am silit să contribuie cu ceva la formarea oratorului, aș aduce cel mai rău serviciu omenirii, dacă aș da aceste arme unui tâlhar, nu unui ostaș¹⁷.”

Plecând de la aceste considerente, oratorul, în concepția lui Quintilianus, nu trebuie să apere cauze nedrepte, cerință căreia îi face, în ultimă instanță, unele concesii: „Deși la prima vedere pare greu de admis... în apărarea unei cauze un om corect poate avea motive să ascundă judecătorului adevărul. Dacă cineva se miră de această enunțare a mea... să reflecteze asupra faptului că există acțiuni bune sau rele nu prin ele însele, ci prin motivele lor¹⁸.”

¹³ *Ibidem*, p. 231.

¹⁴ Quintilian, *op. cit.*, vol. II, p. 153.

¹⁵ Eugen Cizek, *Quintilian, în Istoria literaturii latine*, vol. II, p. 538.

¹⁶ Quintilian, *op. cit.*, vol. III, p. 333.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 343.

Quintilianus are aici în vedere mai ales procesele judiciare, la care oratorul, pentru a câștiga pe judecători în favoarea clientului său, era îndreptățit să spună chiar și lucruri neadevărate. Este de la sine înțeles că un orator cu adevărat cinstit ar fi trebuit să nu se angajeze să susțină o cauză nedreaptă. Quintilianus intuiește că un astfel de orator ideal ar fi imposibil să existe realmente pe vremea lui și de aceea lasă loc unor concesii, dar nu observă – precizează N. I. Barbu¹⁹ – că, „o dată pornit pe panta neadevărului, nu ar putea ști unde avea să ajungă”.

Pe lângă virtuțile experienței (*usus*) și studiului (*doctrina*), Quintilianus se referă și la necesitatea ca oratorul să posede și harul natural (*ingenium*), să studieze bine procesul aflat în dezbatere, să-și îndeplinească în orice cauză pledată cele trei mari sarcini (*docere* – să informeze, să dovedească, *delectare* – să placă, să obțină simpatie și *movere* – să emoționeze, să convingă), să nu piardă nicio clipă din vedere subiectul în discuție, să-și pregătească bine discursul, având în vedere cele cinci părți ale lui (exordiu, narațiunea, tema, diviziunea, respingerea și perorațiunea), să-și strunească bine narațiunea (să fie *aperta et dilucida* – limpede și clară, *brevis* – scurtă, *credibilis* – verosimilă, să aibă *magnificentia* – măreția stilului și *color* – podoabe stilistice veritabile). Quintilianus acordă o importanță considerabilă figurilor de stil, atribuie o mare expresivitate așa-numitelor *sententiae*, inclusiv celor mai noi (formule lapidare, paradoxale, uneori obscure), consemnează stadiul la care a ajuns teoria și practica tropilor, oferă informații multiple cu privire la stilistica retoricii.

În toate aceste probleme, Quintilianus îl are drept model pe Cicero. Cu toate acestea, el nu acordă culturii generale și aprofundate același loc („gramaticul”, în loc de învățământ enciclopedic), oferă prea mare importanță aspectului tehnic al artei oratorice, iar pentru rolul formativ al filosofiei, Quintilianus nu are înțelegerea și profunzimea cuvenită. De pildă, el proclamă cu claritate disjunctia oratoriei de filosofie și consideră pe oratori ca adevărați înțelepți, în vreme ce filosofii ar fi niște ipocriți: „Sunt dispus să cred că mulți dintre vechii dascăli ai înțelepciunii au dat precepte oneste și au și trăit conform preceptelor; în zilele noastre, însă, sub acest nume cei mai mulți ascund foarte mari vicii; nu prin virtute și studii se străduiesc ei să fie socotiți filosofi, ci își acoperă cele mai rele moravuri sub masca unei figuri serioase și a unei înfățișări diferite de ceilalți”²⁰.

Atitudinea ostilă față de filosofi va veni, deși indirect, în întâmpinarea măsurilor represive împotriva acestora, inițiate în anul 95 d.Hr. de către împăratul Domițian. Ca efect al acestei represii, stoicul Epictet își mută școala de la Roma la Nicopolis (Epir).

Reținem, însă, protestul lui Quintilianus împotriva elocvenței (judiciare și declamatorie) decăzute din timpul său: „Socot, însă, că două genuri de a scrie trebuie îndepărtate din fața elevilor – în primul rând – nu cumva vreun profesor, prea mare admirator al Antichității, să-i facă să devină prea uscați datorită lecturii Gracilor, a lui Cato sau a altor scriitori asemănători; elevii vor deveni lipsiți de farmec și seci căci, cu puterea lor de pătrundere, nu vor înțelege încă vigoarea acestora; mulțumiți cu stilul acestor scriitori, fără îndoială foarte bun atunci, dar străin vremurilor noastre, elevii se vor crede – ceea ce e cât se poate de rău – asemenea acestor oameni mari. Al doilea gen, contrar primului, este următorul: nu cumva captivați de înfloriturile stilului de azi, cu totul afectat, să fie prinși de această plăcere respingătoare și să îndrăgească acel fel prea dulce și cu atât mai preferat de mințile copiilor cu cât le este mai la îndemână”²¹.

Critica lui este îndreptată, atât împotriva aticiștilor arhaizați ai epocii sale (sobrietate exagerată, aridă), cât și a neoasianiștilor, adepții noului stil (rafinament oratoric exagerat), așadar împotriva exceselor ambelor tipuri de a scrie sau de a declama. Quintilianus nu le interzice elevilor săi să-i citească și chiar să-i imite pe scriitorii vechi și pe cei noi, însă numai după formarea

¹⁹ N. I. Barbu, *Marcus Fabius Quintilianus*, în *Istoria literaturii latine de la 69-476 e.n.*, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1962, p. 286.

²⁰ Quintilian, *op. cit.*, vol. I, p. 7.

²¹ *Ibidem*, p. 154.

puterii lor de apreciere, după o judecată matură. Dacă ar trebui el însuși să aleagă, își etalează Quintilianus intenția, ar prefera „stilul aspru, de demult, libertății din zilele noastre; dar ne stă deschis un drum de mijloc”²². Cuvintele *sed patet media quaedam via* exprimă cel mai bine calea de mijloc adoptată de Quintilianus în mai toate problemele.

Deși Quintilianus nu se relevă ca un gânditor original, ci excelează în realizarea unei sinteze și o evaluare interesantă a unor dezbateri mai vechi, o concluzie mult prea severă ne propune renumitul istoric și critic francez, Jean Bayet: „Cu toate meritele lui de om, de pedagog și de scriitor, Quintilian e lipsit de suflu larg: păstrează o timiditate de profesor care se referă prea mult la măștri perimați; și, ceea ce este mai grav, nu are simț istoric: n-a știut să vadă, cum vedea Tacit în aceeași vreme, că decăderea elocinței se datora unor cauze sociale și politice împotriva cărora nimeni n-avea nicio putere. Și, lăsând să se creadă că retorica ciceroniană trebuie să fie baza educației, a contribuit grav la sterilizarea ultimelor veacuri literare ale Romei”²³.

Quintilianus a fost apreciat de contemporani și de generațiile următoare. Poeții Marțial și Iuvenal îi aduc elogii; Hieronymus, Rufinus din Aquileia, Cassiodorus, Isidorus din Sevilla îl citează; Iulius Victor, Chirius Fortunatius, Iulius Rufinianus și alți retori din veacul al IV-lea îl consideră maestrul lor și îl citează la tot pasul.

În Evul Mediu, *Institutionis oratoriae libri XII* este citită în întregime, însă mai târziu circulă doar prin intermediul unor antologii. Este redescoperită de Poggio Bracciolini la mănăstirea benedictină Sankt Gallen (Elveția), în anul 1415, și a fost primită cu entuziasm în perioada Renașterii.

Quintilianus se numără printre autorii preferați de către Luther și Erasmus. Clasicismul francez îi adoptă principiile literare. La începutul secolului al XVIII-lea, opera sa circulă sub formă de crestomații, iar spre sfârșitul lui este citită și comentată în întregime. Astăzi, opera lui Quintilianus este apreciată nu numai de latiniștii de profesie, ci de toți iubitorii culturii antice grecești și latine, iar în unele privințe este obiect al unor cercetări din domeniul psiholingvisticii și sociolingvisticii, pedagogiei și psihologiei copilului, teoriei stilului și al discursului performativ, precum și pentru noua retorică și poetică.

În spațiul cultural românesc, exceptând traducerea integrală realizată de Maria Hetco (1974), mai multe fragmente au fost tălmăcite în diferite culegeri și antologii de Gheorghe Guțu (1970, pasaje întinse din Cartea a X-a), Alexandru Cizek (1971) și I. Teodorescu (1972).

²² Quintilian, *op. cit.*, vol. II, p. 355.

²³ Jean Bayet, *Quintilian*, în *Literatura latină*, p. 581.

Căutarea adevărului și evitarea erorilor

Dr. Mugur VOLOȘ
Baia Mare

Adevărul, o valoare umană fundamentală, a suscitat și mai suscită încă vii discuții și comentarii. Toți dorim să cunoaștem adevărurile esențiale (chiar și pe cele neesențiale, la o adică), dar nu toate încercările noastre sunt încununete de succes, poticnindu-ne uneori în greșeli. Istoria erorilor de gândire începe odată cu istoria filosofiei, adică a „gândirii despre gândire”, așa cum mai este numită filosofia atunci când se reliefează caracterul ei reflexiv și problematizant. Încă din zorii filosofiei, gânditorii au fost preocupați de identificarea pistelor false în cunoaștere și de modul în care putem evita aceste „capcane” ale gândirii.

În vremea lui Socrate (sec. V î.e.n.) a existat chiar o școală de filosofie (sofiștii) în care erau studiate sistematic aceste erori, dar nu pentru a le evita, ci pentru a le folosi – chiar imoral – în scopul creării convingerii. Filosofii sofiști erau adevărați maștri în utilizarea sofismelor (a erorilor de gândire comise intenționat), realizând argumentări stufoase, complicate, alambicate, în care-și strecurau cu ușurință erorile – sub aparența unei argumentări valide – cu scopul persuadării interlocutorilor. Ceva mai târziu, Aristotel (sec. IV î.e.n.) încearcă în al său *Organon*, mai precis în capitolul *Respingerile sofistice*, să realizeze o sistematizare a acestor erori, dintre care merită să amintim erorile de limbaj (precum amfibolia sau echivocația), erorile circularității (de tipul *petitio principii*), erorile supoziției neîntemeiate (precum falsa dilemă sau bifurcația), sofismele de relevanță (numite și *ignorantio elenchi*) sau sofismele dovezilor neconcludente (precum sofismul cauzei false).

După mai bine de două milenii, într-o lucrare intitulată *Noul Organon*, Francis Bacon (sec. XVI-XVII e.n.) consideră că principalele obstacole în calea cunoașterii ar fi acei *idola* (sau idoli) ai spiritului, adică prejudecățile ori ideile preconceptuate. Mai precis: *idolii tribului* (cauzați de în-gustimea sau inerția spiritului omenesc, făcându-ne să percepem realitatea mai mult cum vrem noi decât cum este ea în realitate); *idolii peșterii* (ce îi sunt proprii individului și determinați de educație); *idolii forului* (ce apar din imprecizia termenilor folosiți) și *idolii teatrului* (cauzați de imprecizia imaginilor construite de către filosofi, ale căror sisteme filosofice ne prezintă lumea nu așa cum este ea, ci așa cum o văd filosofi). Aproape în același timp cu Francis Bacon, René Descartes considera că erorile se produc prin neconcordanța dintre caracterul infinit al voinței noastre de cunoaștere și finitudinea intelectului nostru. Întrucât pentru Descartes erorile au un rol negativ, frânând progresul cunoașterii, cunoașterea erorilor ar fi benefică pentru individ, pu-tând astfel să le evite.

Actualmente, studiul erorilor poate fi realizat și iese mult îmbogățit dintr-o perspectivă nouă, și anume din cea a unei științe relativ tinere: psihologia. În lucrarea intitulată *Arta de a gân-di limpede*, apărută în 2014, la Editura Baroque Books & Arts, elvețianul Rolf Dobelli ne prezintă o serie de *99 erori cognitive sistematice*, mai precis erori apărute în procesul de cunoaștere în mod repetat, generații după generații. Printre cele mai frecvente erori cognitive – numite de către Dobelli și „iluzii” sau „distorsiuni” remarcăm:

- Iluzia grupării – p. 17 (tendința de a căuta tipare și reguli);
- Argumentul social – p. 20 (numit de către unii și „instinct gregar” sau instinct

Mugur Voloș

de turmă, iar în logica clasică „argumentum ad populi”, constă în tendința de a considera că ne comportăm, sau că gândim corect, dacă ne comportăm sau gândim aidoma celorlalți);

- Aberația costului investit – p. 24 (cunoscută și la noi în popor prin expresia „unde a murit vaca, să moară și vițelul”. Adică prin comparație cu costurile anterioare, imense, cheltuielile ulterioare mai mărunte, deși nejustificate, par rezonabile);

- Distorsiunea autorității – p. 36 (izvorâtă din firea obedientă a oamenilor);

- Efectul de contrast – p. 40 (tendința de a considera ceva ca fiind frumos, mare sau scump, atunci când avem în față ceva urât, ieftin sau mic);

- Efectul de hiperîncredere – p. 55 (izvorât din tendința noastră constantă de a ne supraaprecia abilitățile, calitățile, deprinderile etc.);

- Iluzia controlului – p. 62 (iluzia că putem controla evenimentele mental, doar prin puterea gândului);

- Distorsiunea plăcutului – p. 78 (tendința noastră de a cumpăra ceva, indiferent ce, de la o anumită persoană, sau de a o ajuta pe respectiva persoană, doar în virtutea faptului că ea ne este mai plăcută);

- Efectul de dotă – p. 81 (tendința de a supraaprecia lucrurile pe care deja le deținem);

- Neglijarea probabilității – p. 90 (faptul că suntem deseori deficitari în a înțelege intuitiv probabilitatea: în situațiile aleatorii suntem atrași de magnitudinea premiului și neglijăm probabilitatea de a se produce acel câștig);

- Eroarea deficitului – p. 94 („*Rara sunt cara*, spuneau romanii. Ceea ce e rar e scump”);

- Falsa cauzalitate – p. 126 (corelația nu înseamnă cauzalitate: scăderea numărului de berze și a numărului de nașteri din ultimele decenii sunt doar niște fenomene corelate);

- Iluzia prognozei – p. 137 (John Kenneth Galbreith, economist la Harvard, clasifica autorii de prognoze în două categorii: cei care nu știu și cei care nu știu că nu știu);

- Distorsiunea autocomplezenței – p. 152 (faptul că avem tendința de a ne atribui nouă meritele, în cazul unui succes, și de a da vina pe alții, în cazul unui eșec);

- Disonanța cognitivă – p. 167 (procedând ca și vulpea ce se gândește că strugurii sunt acri atunci când nu ajunge la ei);

- Justificarea „fiindcă” – p. 173 (o justificare, oricât de absurdă, de banală sau de ineptă ar fi, crește rata acceptării unei aserțiuni);

- Distorsiunea contagiunii – p. 179 („Ai accepta să porți puloverul lui Hitler?”);

- Deformația profesională – p. 294 („cei care dau cu ciocanul văd numai cuie”);

- Iluzia abilităților – p. 300 (tendința de a atribui succesul abilităților tale, într-un domeniu în care hazardul joacă rolul principal);

- Aberația cauzei unice – p. 310 (comisă de cei aflați în căutare de „țapi ispășitori”, în situațiile în care nu există o singură cauză determinantă);

- Iluzia știrilor – p. 316 (crența că știrile ne oferă informații valoroase, iar în fapt foarte puține știri au importanță, realmente, pentru noi).

Iată, așadar, doar câteva dintre cele 99 de erori pe care ni le semnaleză Dobelli și pe care ar fi bine să le avem în vedere atunci când adoptăm o decizie. Recomand cu multă căldură cititorilor această carte, cu mult folos pentru minte, dar și pentru plăcerea întâlnirii cu un spirit alert, vigil și incitant!

Rebeliunea legionară și victimele armatei române

Dr. Ștefan GRIGORESCU

Urziceni

Ștefan Grigorescu

Despre *Rebeliunea legionară* din zilele de 21-23 ianuarie 1941 s-a scris relativ puțin în istoriografia din perioada comunistă, evenimentul fiind văzut drept o răfuială pentru putere între generalul Ion Antonescu și Horia Sima, parteneri la guvernare în România, din 14 septembrie 1940. Istoriografia legionară a prezentat evenimentul fie ca o provocare a lui Ion Antonescu, pentru a scăpa de legionari, fie ca o „revoluție”, continuarea celei din septembrie 1940, menită să aducă puterea deplină Mișcării Legionare, în defavoarea conducătorului statului, acuzat de înțelegeri „iudeo-masonice” sau de simpatii anglo-franceze. Este cert, însă, că cele patru luni de guvernare național-legionară au provocat grave probleme statului român mutilat în vara anului 1940, legionarii remarcându-se doar prin politica de „românizare”, subminarea totală a auto-

rităților statului (spre exemplu prin constituirea Poliției legionare, substituită Poliției propriuzise), prin zecile de asasinate (de la Jilava, Snagov, Strejnicu și în alte părți) ș.a.m.d. Pentru Ion Antonescu a fost clar că „legionarizarea” tuturor instituțiilor statului, cu pătrunderi chiar și în Armata Română, unde, îndeosebi, unii ofițeri și subofițeri tineri aveau astfel de sentimente, mai ales după retragerile din Basarabia și Bucovina de Nord, precum și înarmarea continuă a legionarilor, prin filiera șefilor de instituții polițienești¹ erau semne ale pregătirii Mișcării lui Horia Sima de preluare totală a puterii, după modelele din Italia și Germania.

După cum se știe, în contextul vizitei lui Ion Antonescu la Hitler, în 14 ianuarie 1941, vizită la care Horia Sima a refuzat să participe și unde conducătorului statului român i s-a dat garanția că Misiunea Militară Germană din România nu va interveni în favoarea Mișcării Legionare, a urmat destituirea ministrului de interne Petrovicescu și a directorului general al Poliției, Ghica, ambii legionari de frunte. Legionarii au declanșat *Rebeliunea* în ziua de 21 ianuarie 1941, ocupând zeci de sedii de instituții din țară și procedând la devastări de magazine, locuințe, firme, sinagogi etc. În ziua următoare, din sediul Palatului Consiliului de Miniștri², gen. Ion Antonescu, asigurat de sprijinul total al Armatei Române³ și folosind episodul tragic al uciderii în chinuri groaznice a unui ostaș, ars de viu de către rebeli, a adresat un *Manifest* către țară. Menționând victimele deja provocate în rândurile Armatei, precum și faptul că rebelii fuseseră deja menajați, în scopul reinstaurării ordinii, gen. Antonescu a anunțat, practic, decizia de a reimpu-
ne ordinea în țară, utilizând forța militară. *Manifestul* preciză: „În atacul de la Președinția de Consiliu, unde au fost uciși doi ostași și rănit un ofițer, n-a fost rănit un singur rebel. Banda de

¹ Precum gen. Constantin Petrovicescu, ministrul de Interne, Alexandru Ghica, directorul general al Poliției, Constantin Maimuca, directorul Siguranței, col. Ștefan Zăvoianu, prefectul Poliției Capitalei ș.a.

² Sediul C. C. al P. C. R. din perioada postbelică și centrul de putere al lui Nicolae Ceaușescu, până în 22 decembrie 1989.

³ În condițiile în care Horia Sima îi asigura pe legionari și populația că unii generali, precum Corneliu Dragalina, veneau cu trupele lor în sprijinul *Rebeliunii*. Dimpotrivă, gen. Dragalina a asigurat înăbușirea acțiunii legionare în Brașov și Bod.

600 de netrebnici, alcătuită din bandiți și femei de cea mai joasă clasă și un copil de 12 ani, care a tras cu mitraliera în soldați, a ieșit neatinsă. Pe străzi, ostașii au încercat să liniștească pe răsvrățiți, numai prin amenințări și somații. Pe Calea Dorobanți, un soldat a fost prins, răsvrățiții au turnat petrol și i-au dat foc, în ochii încremeniți ai camarazilor. La fel pe Cheiul Dâmboviței...”⁴. Împotriva rebelilor legionari au acționat militari din mai multe unități, îndeosebi din Regimentul 2 Grăniceri și Regimentul 4 Dorobanți, care au și suferit principalele pierderi în morți și răniți. În ziua de 23 ianuarie 1941, odată cu înfrângerea *Rebeliunii*, bilanțul acțiunilor autorităților a evidențiat în rândurile Armatei Române un număr de 17 morți, dintre care 2 ofițeri, 2 subofițeri și 13 sergenți, caporali, fruntași și soldați. Aceștia erau: maior Dănescu Constantin (Serviciul Geografic al Armatei), căpitan dr. Ionescu Marin (Regimentul 4 Dorobanți), plutonier TR Marinescu Anghel (Regimentul 4 Dorobanți), sergent-major Dumitru V. Ioan (Regimentul 21 Infanterie), sergent Dogaru Ilie (Batalionul 1 Infanterie ușoară), sergent Barcea Ștefan (Regimentul 4 Dorobanți), caporal Mărgineanu Gheorghe (Regimentul 2 Grăniceri), fruntaș Dinescu Ștefan (Regimentul 4 Dorobanți), fruntaș Oprea Ion (Regimentul 4 Dorobanți), fruntaș Georgescu Constantin (Batalionul 1 Infanterie ușoară), soldat Ștefănică Costache (Regimentul 2 Grăniceri), soldat Ștefan Vasile (Regimentul 2 Grăniceri), soldat Voicu Sandu (Regimentul 2 Grăniceri), soldat Tărcatu Dumitru (Regimentul 2 Grăniceri), soldat Gancea Ion (Regimentul 4 Dorobanți), soldat Soare Ilie (Regimentul 4 Dorobanți) și soldat Grecu Nicolae (Regimentul 4 Dorobanți)⁵.

Militarii căzuți la datorie în zilele *Rebeliunii legionare* au fost înmormântați cu onoruri, în ziua de 27 ianuarie 1941, în prezența a zeci de mii de locuitori ai capitalei și a oficialităților militare, civile și religioase ale țării. Sicriile lor au fost așezate în Piața Victoriei, serviciul religios fiind oficiat de un sobor de arhieri și preoți, în frunte cu Patriarhul Nicodim Munteanu⁶. A urmat apoi omagierea militarilor căzuți, prin vocea gen. Constantin Pantazi, atunci subsecretar de stat la Armata de Uscat și ulterior ministru de Război⁷. Generalul a prezentat și decretele regale, prin care militarii erau decorați post-mortem cu distincțiile *Virtutea militară* și *Steaua României, cu spade*. Au urmat intonarea *Imnului Eroului necunoscut* și a *Eroicii*, apoi au defilat companiile de onoare. Format numai din militari și având în frunte arhieri și preoți, convoiul, cu sicriile așezate în autovehicule, a străbătut capitala, printre șirurile de bucureșteni așezați pe întreg traseul până la cimitir. La ora 17.00, cortegiul a ajuns la Cimitirul Militar Ghencea, unde a urmat slujba înmormântării și s-au tras salve. O oră mai târziu, sicriile celor 17 militari căzuți la datorie în zilele *Rebeliunii* au fost înmormântate în sunetele muzicii militare⁸.

Autoritățile statului au oferit în perioada următoare, prin decret regal, ajutoare familiilor militarilor căzuți la datorie, precum și celor răniți pe parcursul evenimentelor menționate. Celor din mediul rural li s-au acordat pământ arabil, precum și o sumă importantă de bani, iar celor din mediul urban bani și facilități pentru a face comerț. S-a constituit și un fond de binefacere, unde au donat prima dată sume mari de bani membrii familiei regale, astfel: regele Mihai și regina-mamă Elena – suma de 500.000 lei, principesa Elena (fostă regină a Greciei) – suma de 250.000 lei. Generalul Ion Antonescu a donat suma de 200.000 lei; în câteva zile s-a strâns suma impresionantă de peste 30.000.000 lei⁹.

⁴ *Manifestul... către țară* al gen. Ion Antonescu, în „Grănicerul”, Anul X, febr.-martie 1941, p. 28.

⁵ *Ostașii căzuți pentru apărarea patriei și a tronului*, în *Ibidem*.

⁶ El însuși bănuieț de simpatii legionare.

⁷ Condamnat la moarte de autoritățile comuniste, cu pedeapsa comutată în temniță grea pe viață, gen. Constantin Pantazi a murit în anul 1958 în închisoarea de la Râmnicu-Sărat.

⁸ *Ostașii căzuți pentru apărarea patriei și a tronului*, în *loc. cit.*, pp. 29-30. La festivitățile din 25 martie 1941, au fost amintiți ca fiind căzuți pentru înfrângerea *Rebeliunii* alți patru militari, anume: serg. Gardea Pavel, cap. Rădulescu Constantin, frt. Găbriceanu Florea și sold. Radu Gh. Ion.

⁹ *Ibidem*, pp. 31-32.

Mai devreme, imediat după restabilirea ordinii în țară, gen. Ion Antonescu mulțumise Armatei Române pentru modul în care îndeplinise misiunile primite. *Ordinul de zi către Armată* menționa următoarele: „Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați, Țara Românească a trecut în ultimele două zile printr-o teroare nemaicunoscută în istoria noastră. Înstrăinați cu sufletul de tot ce acest Neam are mai scump, cete de nevrednici și destrăbălați au dorit să ia conducerea statului. În mai puțin de 24 de ore, cu vrednicia, cu abnegația și cu sângele vostru, Țara a reintrat în ordine. Ați păstrat sufletul curat și iubitor de Țară al glorioșilor voștri înaintași. N-ați dat ascultare uneltirilor, șoptelor și îndrumărilor care au trecut din ureche în ureche. Ați rămas credincioși șefilor voștri, mie și Regelui. Cinste vouă! Ați dovedit, încă o dată mai mult, ca în toate momentele grele ale Neamului, că Țara se poate sprijini cu încredere și iubire în voi. Țara vă este recunoscătoare. Eu, mai mult ca oricare altul, fiindcă în Stat, cu orice sacrificiu – și m-am ținut de cuvânt – jurasem să păstrez ordinea. Pentru a vă da o satisfacție, vouă și acestei Națiuni cuminte și ascultătoare, care cu nimic nu merită terfelirea care i s-a adus, am dispus ca toți vinovații să fie imediat și exemplar judecați și sancționați exemplar, iar cei cu purtări exemplare să fie recompensați. Conducătorul Statului Român și Președintele Consiliului de Miniștri, General de Corp de Armată, Ion Antonescu”¹⁰.

În ziua de 25 martie 1941, la două luni după instalarea unui nou guvern, din care legionarii fuseseră înlăturați, regimul Ion Antonescu a organizat „Marea serbare ostășească din ziua de 25 martie, în Piața Victoriei din Capitală”, pentru a acorda militarilor evidențiați în evenimentele cuprinse între iunie 1940 (cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord) și ianuarie 1941 (*Rebeliunea legionară*) și familiilor celor căzuți la datorie, recompensele bănești, materiale și funciare, decise de autorități. Festivitățile au fost conduse de gen. Ion Antonescu, fiind prezenți membrii guvernului, atașați diplomatici și militari, generalii Armatei Române, reprezentanți ai tuturor unităților militare din țară etc. Regele Mihai a fost reprezentat prin col. adj. Socrate Mardari. După serviciul religios oficiat de Episcopul Partenie Ciopron al Armatei, omagierea celor căzuți, răniți și/sau evidențiați a fost făcută de gen. Iosif Iacobici, ministrul Apărării Naționale. A urmat citirea listelor cu cei răsplătiți de țară, făcută de gen. Niculescu-Cociu, apoi conducătorul statului, gen. Ion Antonescu, a înmânat personal banii și actele pentru pământ și bunuri familiilor militarilor căzuți, celor răniți și celor evidențiați în mod deosebit în evenimentele istorice amintite. Familiile militarilor căzuți în zilele de 21-23 ianuarie 1941 au primit sume de bani cuprinse între 20.000 și 220.000 lei, iar cei din mediul rural și câte un plug și o pereche de boi. Patria recunoscătoare s-a gândit și la viitor, fiecare copil rămas orfan în urma morții părintelui militar primind la C. E. C. suma de 50.000 lei, de folosit la vârsta majoratului. A urmat defilarea trupelor, în ovațiile populației Capitalei. Luase sfârșit un capitol din istoria românilor, dar un altul stătea să înceapă la 22 iunie 1941.

¹⁰ *Ordinul de zi către Armată*, în *loc. cit.*, p. 22, doc. 2.

Avram Iancu, un simbol al românilor din Transilvania

Alina ILIEȘ

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În calitate de bibliotecar vreau să scot la lumină, dintre rafturile secției, o personalitate istorică, luptător pentru binele poporului român – Avram Iancu. Prin lecturarea documentelor despre viața lui, aș vrea ca românii să descopere evenimente importante din istoria României și să învețe iubirea adevărată față de țara noastră.

Casa părintească a lui Avram Iancu era situată pe malul stâng al Arieșului de pe „Dealul Melcilor” din satul Vidra de Sus, având lângă ea un plop, plantat de Iancu. Acesta s-a născut în anul 1824, însă luna și ziua nu se cunosc, deoarece nu au fost consemnate în foaia matricolă. Tatăl său, Alisandru Iancu, a fost un țăran voinic, deștept și cinstit, iar mama lui, Maria Gligor, a fost numită de consăteni Maria cea Mică, deoarece era o femeie mică de statură, fiind o familie de fruntași în comună. *Avrămuț, cum îi ziceau părinții, era un băiat cuminte și avea fire de Moș adevărat: gânditor și scurt la vorbă, dar bun la inimă și mare la suflet*¹.

A urmat școala primară în satul natal, după care părinții l-au mutat la Poiana Vadului și Câmpeni. *Era între cei dintâi școlari. Avea înfățișare plăcută: blondin, modest, sincer, cu inima deschisă; era un om de cuvânt*². În toamna

anului 1837, studiază la gimnaziul din Zlatna, după care, în 1841, urmează clasa superioară de umanități, la Liceul Piaristilor din Cluj. Tot la acest liceu, a absolvit cele două clase de filosofie. Din anul 1844, se înscrie la Facultatea de Drept, la Cluj, iar după absolvirea ei, se hotărăște să se dedice avocaturii și pleacă la Târgu-Mureș pentru stagiul de „cancelist” la Tabla Regească, suprema curte judiciară a principatului Transilvaniei. A luat diploma de avocat în anul 1848, fiind primul „om învățat” ieșit din opincă, care și-a închinat viața eliberării din iobăgie a neamului românesc. Acesta a îndrăgit muzica de tânăr, cântând din gură, din instrumente precum: buciom, fluier, violină, flaut și chiar la frunză. Din tinerețe a fost preocupat să își vadă neamul liber, iar suferințele românilor îl mișcau.

A murit în 10 septembrie 1872, la Baia de Criș în casa brutarului Ion Stupină, iar în 13 septembrie a fost îngropat în Țebea sub gorunul lui Horia. Ceremonia religioasă de înmormântare a fost oficiată de 36 de preoți, la care a fost prezentă o imensă mulțime de țărani din Munții

¹ Ioan Georgescu, *Avram Iancu. Crâmpoie din viața și din vremea lui*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2001, p. 17.

² *Ibidem*, p. 21.

Apuseni și numeroși prefecti și tribuni, pe care i-a condus în trecut „Craiu Munților”.

Viața lui Iancu și faptele sale pentru neamul nostru ne-au dat o pildă de virtute. El a dat dregătorilor statului 100 kg de aur, iar averea părintească a lăsat-o prin testament neamului, pentru a înființa o *academie de drepturi*. Avram Iancu afirma: *Eu am luptat pentru neam, nu pentru averi și distincții personale. Dacă vreți să răsplătiți pe cineva, răsplătiți jertfele neamului, dându-i toate drepturile cerute pe Câmpia Libertății de la Blaj.*

Este un erou legendar al poporului român și a devenit un mit pe care conștiința poporului român îl păstrează cu sfințenie, devenind un exemplu pentru generații. Avea ca-

lități incontestabile de conducător, un simț al dreptății, era prompt, curajos și simțea alături de popor. *Iancu era profund conștient de nedreptățile societății în care trăia, și pe care le cunoscuse încă de copil în satul său natal*³. El s-a unit cu poporul și a devenit conducătorul lui, bucurându-se de simpatia și încrederea localnicilor, acesta respectând glasul românilor de a fi recunoscuți ca o națiune cu drepturi naționale. Calitățile lui de organizator experimentat și conducător curajos, le-a demonstrat prin participarea la Revoluția din 1848. În această luptă, Iancu și armata lui de țărani au întocmit un program de reforme în care elementele sociale, naționale și liberale nu puteau fi despărțite; ei cereau abolirea completă a iobăgiei fără compensații pentru moșieri, acordarea deplinilor libertăți politice și egalități civile tuturor popoarelor din Transilvania, fără deosebire de limba pe care o vorbeau și recunoașterea dreptului la autodeterminare.

Casa-muzeu „Avram Iancu” din Baia de Criș

Avram Iancu a îndurat suferințe, a cunoscut privațiuni de tot felul, a vărsat sânge pentru popor, devenind un erou, un simbol al românilor din Transilvania și un izvor luminos de mândrie națională. *Avram Iancu a întrupat lupta de veacuri a țărânului român, veșnic obijduit și jignit, peste marginile suferinței omenești, contra exploataților, din toate neamurile. Erou și mucenic – cum spunea Nicolae Iorga – al aceleiași cauze, de aceea a rămas pentru poporul român nu idolul de o clipă, ci neuitatul părinte și binefăcător*⁴. Este un reprezentant cinstit și hotărât al țăranilor, forța fundamentală a luptei revoluționare. A înțeles că tiranii poporului pot fi învinși prin lance, fiind comandantul luptei eroice a românilor și organizatorul ei. Prin luptele sale, a devenit un simbol al martirilor neamului nostru, care și-a jertfit viața pentru eliberarea poporului român. Avram Iancu este o *pildă de patrio-*

³ M. Badea, Gh. I. Bodea, *Avram Iancu în conștiința poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 8.

⁴ *Ibidem*, p. 11.

tism și eroism, de om cu gândire progresistă și luptător pentru binele și fericirea poporului⁵. Este un erou a cărui dorință a fost să își vadă „Națiunea fericită”, o pildă de eroism și sacrificiu.

Neputința autorităților maghiare de a-l prinde și a-l executa l-a transformat pe Avram Iancu într-un simbol al curajului, devenind o legendă în timpul vieții și un mit după moarte. Personalitatea lui Avram Iancu nu a suferit nicio erodare, curajul și bunătatea lui fiind păstrate din generație în generație, prin rememorarea faptelor lui de vitejie. Chiar dacă azi nu e printre noi, avem imaginea lui simbolică de erou, care s-a luptat cu toată dă-

ruirea pentru neamul său, fiind un exemplu pentru urmași. De astfel de exemple avem nevoie în prezent, pentru a putea să o luăm pe o cale dreaptă. Avram Iancu este un simbol al bunătății, al curajului și al iubirii față de popor, fiind un model demn de pomenit și de urmat.

BIBLIOGRAFIE

1. Badea, M., Bodea, Gh. I., *Avram Iancu în conștiința poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.
2. Dragomir, Silviu, *Avram Iancu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998.
3. Georgescu, Ioan, *Avram Iancu. Crâmpoie din viața și din vremea lui*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2001.
4. Maior, Liviu, *Avram Iancu: Scrisori*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972.
5. Manciulea, Ștefan, *Avram Iancu și Blajul*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2000.
6. Neamțu, Gelu, *Avram Iancu: mit, realitate, simbol*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2012.
7. Pascu, Ștefan, *Avram Iancu: viața și faptele unui erou și martir*, Editura Meridiane, București, 1972.

⁵ Ștefan Pascu, *Avram Iancu : viața și faptele unui erou și martir*, Editura Meridiane, București, 1972, p. 7.

Părintele Arsenie Boca și intelectualii vremii sale

Pr. dr. Mihai PETIAN

Sibiu

Atâta prețuiesc din cele scrise, pe măsura de cât le trăiești sau câtă viață poți da literei, iar aceasta se măsoară după câtă putere de suferință ai.

(Părintele Arsenie)

Părintele Arsenie Boca – *Sfântul Ardealului* – este binecunoscut în Biserica noastră. Unii l-au cunoscut personal folosindu-se de sfaturile lui, alții ne folosim de mijlocirea lui după plecarea la cele veșnice, precum a promis: *De dincolo vă voi ajuta mai mult*¹.

Biografia sa o găsim în arhivele Securității. În iulie 1945 a fost invitat la mănăstirea Bistrița. În 17 iulie același an, a fost arestat și bătut de securiștii regimului de atunci și pus să dea declarații despre activitatea sa și să-și facă biografia. Există câteva fraze autobiografice din cele scrise de părintele: „Subsemnatul m-am născut în 1910 în septembrie 29, în Vața de Sus, jud. Hunedoara. Școala primară și liceul le-am făcut în orașelul Brad. De pe atunci mi s-a remarcat o anumită înclinație spre singurătate și spre probleme de religie, chiar peste puterile mele de atunci. Așa, spre pildă, am o carte a lui Immanuel Kant: *Religia și limitele rațiunii*, iscălită și citită: Boca Zian, clasa a IV-a liceu. La intrarea în cursul superior de liceu am rămas orfan de tată, care era cizmar de meserie și foarte bun pedagog. Știu până astăzi că m-a bătut odată, pentru ca să nu mai pierd timpul, ceea ce i-am făgăduit cu lacrimi și mi-a folosit în viață. În timpul liceului mi-au plăcut foarte mult: matematicile, fizica, religia, desenul și muzica... Mișcarea legionară era în toi și se discuta despre ea în toate părțile. Eu, ca un independent de politic, nu mi-am găsit înclinație către mișcare... apoi s-a întâmplat că nici nu m-a chemat nimeni. Singura mea participare a fost asta. Când se întorceau din Spania, morți, Moța și Marin am ieșit întâmplător cu colegii până la trotuarul străzii Calea Griviței pe care trecea convoiul de la Gara de Nord spre Calea Victoriei. Căci Academia noastră (de Arte Frumoase din București, n.n.) era pe Calea Griviței... În timpul Teologiei mi se lămură frumusețea chipului viețuirii călugărești și doream să mă instruiesc cu deosebire în latura mistică a vieții... Martori îmi sunt cei ce au ascultat povețele pe care le-am dat: Iubirea de Dumnezeu, iubirea de toți oamenii, fără deosebire, și viață curată, care fac cu putință reîntoarcerea noastră, a împlinitorilor, iarăși în Împărăția de obârșie, de unde ne-a trimis Dumnezeu pe scurtă cercare și cuminenie pe pământ în arena vieții... Asta îmi este rostul și toată misiunea pe pământ, pentru care m-a înzestrat cu daruri, deși sunt nevrednic. Pentru asta sunt solicitat în toate părțile, ca să propovăduiesc iubirea lui Dumnezeu și sfințirea oamenilor prin iubire”². În declarațiile părintelui nu s-au găsit acuzații sau reproșuri. Avea o maximă în sensul acesta: „Decât un reproș, mai bine o rugăciune”³.

Misiunea părintelui Arsenie de a îndruma oamenii spre bine, frumos și adevăr a fost dată de Dumnezeu și și-a asumat-o după ce a fost încercat cu mușenia. Un glas tainic i-a spus: „Arsenie nu mă picta doar în icoane, ci și în sufletele oamenilor”⁴. La început nu a dat ascultare acestui glas; a crezut precum Moise că nu este pregătit pentru această lucrare, de a vorbi public

¹ Este și titlul unei cărți apărute la Editura Agaton, Făgăraș, 2014. Părintele Nicolae Bordașiu, originar din Oradea, detașat ca preot în Băsești de Maramureș, are demn de reținut un articol cu o declarație în această carte: Părintele Arsenie a fost arestat și anchetat din pricina faptului că nu m-a denunțat pe mine (Părintele Arsenie Boca, *De dincolo vă voi ajuta mai mult*, Editura Agaton, Făgăraș, 2014, pp. 28-30).

² Dr. Florian Bichir, *Părintele Arsenie în Arhivele Securității*, I, Sibiu, 2013, p. 71.

³ Pr. Ioan Peană, *Dubovnicul de Taină, Părintele Arsenie*, Editura Accent Print, Sibiu, 2014, p. 136.

⁴ Preotul Ioan Sofonea, *Am auzit un sfânt vorbind: Părintele Arsenie Boca*, Editura Accent Print, Suceava 2013, p. 26.

mulțimii. În Postul Mare din anul 1942 a fost încercat cu mușenia. Dar minune de la Dumnezeu: în Joia Mare în momentul rostirii „Cred, Doamne, și mărturisesc...” i-a revenit graiul. Cei ce erau de față s-au cutremurat și au început să plângă de bucurie. Toată biserica a mulțumit lui Dumnezeu pentru darul ce s-a revărsat peste părintele Arsenie.

Om al rugăciunii

Esența Ortodoxiei, spunea părintele Arsenie, este esența creștinismului, comoara cea mai mare este Persoana vie a Dumnezeu-Omului, Care prin întrupare, patimă, moarte, înviere și înălțare devine la Cinzecime capul Trupului Său divino-uman, social istoric și cosmic universal: Biserica. Asceza la părintele Arsenie are un caracter hristologic. În nevoință nu este doar omul, ci este și Hristos prezent. În eforturile noastre este prezentă și forța din firea omenească a lui Hristos, spunea părintele Arsenie⁵. El a fost un om al ascezei, al rugăciunii. Într-un manuscris descoperit și publicat de Maica Celestina, Părintele Arsenie îndruma: „Este bine a folosi jumătate din noapte pentru somn, iar jumătate pentru psalmodie și rugăciune, pentru suspine și lacrimi, ca prin postul și privegherea cu măsură să se facă supus sufletului trupul sănătos și gata spre tot lucrul bun, iar sufletul să capete bărbăție și luminare ca să facă și să vadă cele cuvenite”⁶.

Unul dintre cei ce l-au cunoscut din anii studenției a mai declarat în acest sens, în 4 februarie 1964 în fața organelor de Securitate din Sibiu, astfel: „Ducând o viață extrem de severă și supunându-se unei asceze riguroase, s-a impus tuturor călugărilor și credincioșilor care mergeau la mănăstire. El mânca foarte puțin și numai legume, numai pește. El dormea jos pe podele și se ruga necontenit, stând ceasuri întregi la rugăciune... A început apoi să predice și să spovedească credincioșii care veneau la el. Atât în predică, cât și în spovedanie era sever, aspru cu „greșalele”, cu păcatele oamenilor. Era riguros și exagerat în pretenții de viață curată, de post, de rugăciune, de înfrânare, de spiritualitate. Pentru sine a început să scobească în stânca muntelui (lângă mănăstirea Sâmbăta), la înălțimi mari o celulă (chilie), unde voia să se retragă și să trăiască izolat de lume”⁷.

Arsenie Boca

Dorința copilăriei a fost de a dobândi sfințenia, de a fi sfânt. Într-o scrisoare, părintele Arsenie îi mărturisea preotului Petru Boldor: „M-am înhămat la carul cu un ideal cam greu, transformarea omului în Om, fiul mai mic al lui Dumnezeu și frate al Fiului Său, mai mare, însă toate idealurile au în ele ceva paralizant, nu te lasă să te ocupi de nimicurile acestei vieți”⁸.

Părintele Arsenie și intelectualii vremii sale

Părintele s-a remarcat nu numai ca liturghisitor, predicator și duhovnic, îndemnător de viață spirituală, ci atenția părintelui era de a-și îndruma ucenicii să facă școală. Câteva dintre maicile care îl aveau duhovnic aveau pregătire liceală, ele fiind îndrumate să facă studii teologice. Dintre acestea s-au remarcat: Mihaela Ghișoiu, cunoscută ca stareța de la Hurezi, Timoteia Nicoară de la Prislop, Arsenia Opriș, stareța de la Viforâta ș.a.⁹.

⁵ Ioan Gâscă, *Părintele Arsenie Boca. Mare îndrumător de suflete din secolul XX*, Cluj-Napoca, 2002, p. 51.

⁶ *Semințe dubovnicești. Un caiet al părintelui Arsenie Boca*, Editura Lumea Credinței, București, 2009, p. 77.

⁷ Pr. acad. Mircea Păcurariu, *Părintele Arsenie Boca și Mănăstirile Sâmbăta de Sus și Prislop*, în „Îndrumătorul Bisericesc”, Sibiu, 2017, p. 233.

⁸ Ioan Gâscă, *op. cit.*, pp. 121-122.

⁹ Pr. acad. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 233.

Părintele a fost un om de cultură: „Cult și calculat”, cum mărturisea informatorul cu nume conspirativ Rafael. El mai spunea: „Boca Arsenie este responsabilul la Atelierul de pictură de la Schitul Maicilor... Emisiunile de radio nu le ascultă decât pe cele cu caracter științific, literar și informații de cultură generală. Muzica modernă nu-i place să o asculte, îl enervează, spunând că-i o muzică de tam-tamuri, lipsită de frumusețe, de armonie... Timpul liber îl ocupă citind, completându-și cunoștințele... El nu face risipă de cuvinte în convorbirile avute. Când cineva face comentarii politice, el se adresează cu cuvintele: „Tu n-ai ce discuta altceva, te doare capul?”¹⁰.

Ca om de cult și cultură se poate menționa un lucru remarcabil, și anume faptul că a stăruit pe lângă părintele Dumitru Stăniloae să traducă și să tipărească *Filocalia*, care era adusă parțial de părintele Arsenie, în limba greacă, de la Muntele Athos. În *Filocalia* vol. I stau scris în acest sens următoarele: „Un cuvânt de mulțumire trebuie să aduc P. C. Părinte Arsenie Boca de la mănăstirea Brâncoveanu, care o scris după dictatul nostru o mare parte la prima ei redactare. Tot P. C. Sa a executat și coperta”¹¹.

Părintele Arsenie și Nichifor Crainic

Părintele Arsenie l-a cunoscut la București pe Nichifor Crainic¹². A participat la cursurile de *mistică* și la diverse conferințe care aveau loc în sala Dalles. O gravă acuzație i s-a adus de organele de anchetă că l-a ascuns pe profesorul Nichifor Crainic la Mănăstirea Sâmbăta de Sus. Acest lucru rezultă și dintr-un interogatoriu din 3 octombrie 1955 (orele 11.15-19.30). Părintele mărturisea că l-a cunoscut pe Nichifor Crainic, în anii studenției la Sibiu, prin părintele Dumitru Stăniloae. Mai spunea că în perioada studiilor la Academia de Arte Frumoase asistase de multe ori la cursul de *mistică și teologie contemporană* al lui Nichifor Crainic, de la Facultatea de Teologie din București. În toamna anului 1944 profesorul era urmărit de organele de Siguranță, pe când era ascuns în Sibiu de o familie cunoscută. Părintele Arsenie îl vizitează, uneori cu părintele Stăniloae, ducându-i lucruri necesare: mâncare sau haine. Apoi părintele Arsenie îl scoate din Sibiu printr-o mașină de la Sibiana, fabrica de lapte, și îl găzduiește la Mănăstirea Sâmbăta de Sus în podul casei mitropolitului Bălan. Aici, în jurul hornului, i-a făcut o mică chilie. Iarnă fiind, s-a făcut zilnic focul în casa Bălan. Părintele Arsenie era expus întrebărilor monahilor: „Da' nu mai vine odată ÎPS Nicolae mitropolitul?”. Prin martie 1945 N. Crainic, însoțit de călugărul Vasile Șortan, absolvent de Teologie și Medicină, a plecat din mănăstire în comuna Blăjenii de Sus, aproape de Brad, unde a stat la părinții acestuia aproape un an.

Părintele Arsenie și principesa Ileana a României

Un alt intelectual de marcă în legătură cu părintele Arsenie considerat a fi principesa Ileana a României. „O adevărată mamă duhovnicească cu suflet frumos, prozatoare de excepție, exemplu de dăruire, pentru a lui Dumnezeu slavă și a omului slujire”, spunea despre dânsa ÎPS dr. Irineu Pop¹³. Organele de Securitate de atunci au fost preocupate în permanență și de legăturile pe care le-a avut părintele cu principesa Ileana, viitoarea maică, apoi stareță, maica Alexandra de la Mănăstirea „Schimbarea la Față” din Ellwood City, Pennsylvania, S. U. A. Principesa a venit la mănăstirea Sâmbăta, în vara anului 1947, special pentru a-i asculta sfaturile părin-

¹⁰ Dr. Florian Bichir, *op. cit.*, III, pp. 390-391.

¹¹ *Filocalia*, vol. I, trad. din grecește de prot. stavrofor dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1946, p. XI.

¹² Nichifor Crainic (1889-1972), a fost profesor de teologie la Chișinău și București, poet, ziarist, condamnat „în contumacie” la închisoare pe viață în iunie 1945, arestat în 24 mai 1947 într-un sat de pe câmpia Transilvaniei. A fost închis la Văcărești și Aiud, eliberat în 26 iulie 1962.

¹³ Maica Alexandra, Principesa Ileana a României, *Sfinții Îngeri*, trad. dr. Irineu Pop Bistrițeanul, episcop vicar, Editura Anastasia, București, 1992, p. 10.

telui. Invitat la Castelul Bran (jud. Brașov), părintele Arsenie, cu binecuvântarea ierarhului îi întoarce vizita, în timpul căreia „ținea predici cu caracter religios în fața domniței Ileana și a unor doamne care compuneau anturajul ei”¹⁴. Părintele mai spunea că, la plecarea prințesei din România, a primit o scrisoare în care prințesa relatează că el „a fost o lumină în viața ei”¹⁵. Aceste legături ne fac să credem că părintele Arsenie a avut o influență în hotărârea de a se călugări în anul 1967 și de a înființa prima mănăstire ortodoxă de maici la Ellwood City, S. U. A.

Părintele Arsenie și părintele Teofil Părăian

Părintele Arsenie a avut înrâurire asupra vieții duhovnicești și intelectuale a părintelui Teofil Părăian de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, Brașov, care în conferințele sale folosea maxime și tâlcuri cunoscute de la părintele Arsenie. O dată a fost provocat de studenți cu întrebarea: „Tâlcuiți-ne cuvântul părintelui Arsenie Boca: *Cea mai lungă cale este calea ce duce de la urechi la inimă*”. Părintele Teofil răspunde: „Părintele Arsenie avea în vedere faptul că oamenii de informație, adică oameni cu gânduri creștine, sunt mulți, dar oameni cu convingeri creștine sunt puțini. Astfel cea mai lungă cale este aceea care duce de la informație la convingere. Părintele mi-a spus și mie ceva care mi-a plăcut mult «Ia seama că pot avea și necredincioșii cunoștințe teologice»”¹⁶. De altfel, în Prefața unei cărți despre părintele Arsenie, părintele Teofil mărturisea: „Eu însumi am fost întrebat în mănăstirea noastră și în alte mănăstiri și în alte orașe: «Ce puteți spune despre părintele Arsenie?». De fiecare dată am răspuns cu plăcere la aceste solicitări și am pus în atenția ascultătorilor tot ceea ce am socotit mai important din cele ce știu despre acest om mare, ca și care nu știu să fi fost unul asemenea dintre cei cunoscuți de mine, ca lucrători în Biserică. Aceasta a fost până acum”¹⁷.

Părintele Arsenie – duhovnicul de taină al mitropolitului mărturisitor, om de aleasă cultură Nicolae Mladin

Părintele Arsenie l-a iubit pe mitropolitul Nicolae Mladin pentru sufletul său bun, l-a admirat ca mare predicator, spune părintele Ioan Peană. Între cei doi călugări, cu care s-a reînțeles viața monahală la Mănăstirea Brâncoveanu, a rămas o prietenie statornică¹⁸. Același mărturisește: „Toate problemele pe care le avea de înfruntat mitropolitul le spuneam părintelui Arsenie... Cât despre atitudinea pe care a avut-o vlădica Nicolae la Comitetul Central, când n-a vrut să scrie nimic (despre N. C.), părintele Arsenie mi-a spus: „Acum intră în luptă directă cu ei. Ori renunță. Ori se bate și moare... Mitropolitul nu are stofă de luptător. El are stofă de scriitor, de orator”¹⁹.

Părintele Arsenie a prelucrat darul lui Dumnezeu de a transmite prin cuvânt, artă, sunet și culoare un mesaj contemporanilor săi. Părintele N. Bordașiu, contemporan cu el, spunea: „Părintele Arsenie este atât de bun și de jertfelnic, încât nu cred că ar fi dorit să ducă taina (creștină) cu sine în mormânt”²⁰.

Putem concluziona că în viața părintelui a fost o armonie între cult și cultură, între ce a pornit în tinerețe și ceea ce a realizat până la finalul vieții sale. Acestea reflectă o concepție profund teologică, vădind o cultură de excepție și o viziune cu sens profetic.

¹⁴ Dr. Florian Bichir, *op. cit.*, III, pp. 432-433.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Arhim. Teofil Părăian, *Dubovnici români în dialog cu tinerii*, Editura Bizantină, București, 1997, p. 97.

¹⁷ Ioan Gâscă, *op. cit.*, p. 11.

¹⁸ Pr. Ioan Peană, *op. cit.*, p. 62.

¹⁹ *Ibidem*, p. 158.

²⁰ Radu Ioan Comșuța, *Descoperirea unei Taine*, Editura Arsenie Boca, Sibiu, 2017, p. 7.

Ștefan Popescu – erou al rezistenței anticomuniste din sudul Bihorului

Drd. Doru SICOE
Oradea

Despre rezistența anticomunistă în munți, atât de specifică României anilor de instaurare a comunismului, s-au scris multe cărți, dar cercetarea nu s-a încheiat încă, apărând din arhive noi și noi documente. Asta o demonstrează și recentul volum al istoricului orădean Antonio Faur, *Rezistența anticomunistă din sudul Bihorului. Grupul Ștefan Popescu (1946-1950)*, apărut la Editura Mega, din Cluj-Napoca, în 2017 și lansat la Oradea în 20 martie 2018, la Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai”.

Acest nou volum despre Ștefan Popescu a dat autorului posibilitatea aducerii la zi a istoriografiei privind rezistența din sudul Bihorului și o analiză a bazei social-politice a grupului de rezistență a lui Ștefan Popescu. Trebuie precizat, pentru cei mai tineri, că asemenea teme erau tabu în istoriografia comunistă și că rezistența anticomunistă „abia după 1990 a devenit un subiect de cercetare cu adevărat, atunci când a fost posibilă exprimarea liberă”¹.

„Iată că la mai bine de 28 de ani de la despărțirea de comunism, rezistența anticomunistă se dovedește un filon inepuizabil, care continuă să le ofere cercetătorilor pasionați numeroase surprize. Dorința de recuperare a trecutului, mai ales când acesta se dovedește mai mult decât onorabil, chiar eroic, deseori tinzând spre jertfă, spre martiriu, a făcut ca imediat după 22 decembrie 1989 să apară o vastă literatură a rezistenței împotriva comunismului, la totalitarism”, declara la lansare Lucian Silaghi², șeful Direcției pentru Cultură Bihor, fost deținut politic ca tânăr student la Brașov, în 1987.

Volumul bine manufacturat, cartonat și legat, fructifică documente de arhivă recent obținute, după cum spune autorul, ele fiind prezentate în detaliu. Acestea se adaugă celor 117 documente anterioare, publicate de același autor în volumul *Ștefan Popescu – liderul grupului de rezistență anticomunistă din sudul Bihorului (1946-1950)*, apărut la Editura Universității din Oradea, în 2007.

Cine dorește să vadă cum se făcea cercetarea „teroriștilor” de către Securitate și alte instituții ale României sovietizate poate analiza în detaliu fișele personale ale urmăriților, declarații, note informative, telegrame, ordine, dispoziții, procese-verbale, referate, sentințe de condamnare. Aceste documente noi, în număr de 81, sunt prezentate, atât în fotocopii, cât și în transcriere – efort notabil din partea autorului și editorului, pentru ele alocându-se 243 de pagini din totalul de 314 ale volumului. O bibliografie cu 60 de titluri, puse în ordinea cronologică a apariției lor, completează această cercetare recentă ce îmbogățește istoriografia românească postcomunistă. Merită de semnalat faptul că „grupul Ștefan Popescu”, numărând un total de 27 de oameni, îl include și pe bunicul autorului, Nicolaie Faur, tatăl istoricului și profesorului universitar Viorel Faur.

Din păcate, într-un astfel de demers, se întâmplă că cei mai mulți dintre cei implicați în evenimentele de atunci să nu mai fie printre noi, lipsindu-ne mărturiile orale care ar fi completat în mod fericit întregul. Avem, totuși, dovezile scriptice ale acelor evenimente, autorul precizând: „Materia primă pentru reconstituirea unor aspecte ale trecutului o constituie sursele documentare originale, aflate în păstrarea instituțiilor statului și în arhivele particulare ale cetățenilor care au avut un rol în desfășurarea evenimentelor. Este, deci, firească preocuparea noastră pentru depis-

¹ Antonio Faur, *Rezistența anticomunistă din sudul Bihorului. Grupul Ștefan Popescu (1946-1950)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017, p. 37.

² Camelia Bușu, *Mărturii documentare inedite*, pe www.bihon.ro, 22 martie 2018, online: <http://www.bihon.ro/marturii-documentare-inedite/2008093>.

tarea și valorificarea lor (prin interpretare și prin publicare)”³.

„Teroristul” și „fugarul” Ștefan Popescu a fost prins în seara zilei de 29 iunie 1950, cu „concurșul Miliției”, el zice-se nesupunându-se la somații, fiind „împușcat în umăr”, mai precis în omoplatul stâng. Popescu apare chiar ca „șeful bandei din regiunea Bihor”⁴. Odiseea lui s-a întins pe parcursul a 5 ani, timp în care zeci de persoane l-au susținut cu mâncare, haine și chiar și arme! El este unul dintre mulții care nu au vrut să accepte stăpânirea sovietică asupra României, crezând cu disperare în aliații occidentali ai României. „Ștefan Popescu a fost pus sub urmărire și i s-a făcut dosar de suspect la ordinul colonelului A. Mihalache, inspectorul-șef al Inspectoratului de Jandarmi din Oradea, în ziua de 4 octombrie 1946, deci înainte de alegeri”⁵. Securitatea din Oradea va consemna, în 1950, în urma anchetei: „[...] cât timp a fost fugar, a fost găzduit de o serie de persoane, de care a fost alimentat și de la care a primit arme. Toți acești indivizi i-au ajutat familia pe timpul cât a fost fugar”⁶. Securitatea propunea arestarea a 15 persoane care l-au ajutat (inclusiv bunicul autorului), alte 11 persoane, „de origine socială țărani săraci”, propunându-se a fi numai cercetate, nu și arestate.

Securitatea din Oradea considera că acest Popescu „a desfășurat o activitate foarte intensă” și după dizolvarea PNT-Maniu, unde fusese secretar. Folosindu-se de grupul său de susținători, „a lansat, prin ei, diferite zvonuri instigatoare și alarmiste în legătură cu izbucnirea noului război mondial, cu venirea armatelor imperialiste anglo-americane. A îndemnat populația la nerespectarea ordonanțelor, la nepredarea cotelor. A plănuțit cu oamenii de încredere o rebeliune în regiunea de mai sus (sudul Bihorului – n.n.), pentru a împiedica mersul treierii și a colecțiilor. A luat contact cu o bandă teroristă din jud. Arad, cu care ocazie s-a angajat de a organiza în munții jud. Bihor o bandă, cu scopul de a lupta pentru răsturnarea regimului de democrație populară... A procurat pistoale și grenade, pentru a se apăra contra autorităților de urmărire”⁷.

Ștefan Popescu, după 10 ani de armată, s-a trezit „scos din cadrele active ale armatei” în luna aprilie 1945, cu pensie în gradul de căpitan⁸. Spiritul civic l-a făcut să nu accepte falsificarea alegerilor din 19 noiembrie 1946, chiar dacă regele Mihai a făcut-o, transmitând în acest fel că nu mai este nimic de făcut. Credința în dreptate și în garanția puterilor occidentale, care prin S. U. A. aveau bomba atomică, cea mai tare armă a vremii, l-au făcut să speră și să continue să întrețină credința populației că încă nu e totul pierdut, iar speranța trebuie păstrată. El a fost, în anii de „haiducie”, un propagandist al cauzei naționale, anticomuniste și prooccidentale, cauză pentru care a decis să riște viața lui și a familiei, crezând „cu o «sfântă naivitate», că se «va întâmpla ceva pe plan internațional și vom ieși curând de sub jugul celor fără Dumnezeu»”⁹. „Sfânta naivitate” era mai degrabă o fostă bună informare: „Pe parcursul războiului, Franklin Delano Roosevelt și Winston Churchill anunțaseră, în repetate rânduri, că odată cu încheierea păcii, toate popoarele își vor câștiga libertatea și vor fi slobode să-și hotărască destinul. De aici s-au hrănit speranțele românilor și ale celorlalte popoare aflate într-o situație identică”¹⁰.

Desigur, experiența lui din cadrul PNT îi dădea posibilitatea de a păstra strânse legături cu oameni de încredere, de a culege informații de pe arii extinse și a organiza planuri de acțiune și rețele de rezistență. Nu este, deci, de mirare că „vestea că este fugar sau, altfel spus, că se ascunde de miliție și securitate, s-a răspândit mai ales în rândul țărăniștilor, care au căutat să-i acorde ajutor și să-l adăpostească. În piața săptămânală a Vașcăului, spre pildă, se «purtau» prin-

³ Antonio Faur, *op. cit.*, p. 61.

⁴ *Ibidem*, p. 67.

⁵ *Ibidem*, p. 51.

⁶ *Ibidem*, p. 62.

⁷ *Ibidem*, p. 63.

⁸ *Ibidem*, p. 18.

⁹ *Ibidem*, p. 19.

¹⁰ Gheorghe Onișoru, *România în anii 1944-1948. Transformări economice și realități sociale*, Fundația Academia Civică, București, 1998, p. 135, *apud* Antonio Faur, *Rezistența anticomunistă...* p. 40.

tre oameni diferite vorbe. Unii preoți de prin satele apropiate îl «pomeneau în slujbele» de duminică, la indicația protopopului Aurel Terebenț, fostul președinte al organizației național-țărăniște din plasa Vașcău¹¹.

A fost, mai degrabă, un „lup singuratic”, pe care oameni inimoși și patrioți în felul lor l-au ajutat, plătind în cele din urmă acest fapt. A vrut să-și organizeze o „bandă”, luând legătura în 1949 cu legionarul Iosif Tocoianu, plecând în județul Arad, unde a mai întâlnit alți doi fugari, „însă nu s-a putut înțelege cu aceștia și iarăși a venit în plasa Vașcău”¹². Căpitanul Ștefan Popescu nu a fost implicat în acțiuni armate, violente, nu a jefuit, vandalizat sau omorât, ci doar s-a mutat de la un susținător la altul, fiind vinovat de libertatea gândirii și exprimării, trăsături incompatibile cu o societate forțată să trăiască în minciună, cum bine remarca Vaclav Havel, disident ceh și președintele Cehoslovaciei de după 1989. Această atitudine de rezistență nonviolentă, chiar dacă violența nu era exclusă din planurile de acțiune, avea să-i aducă mai puțini ani de pușcărie decât altora dintre eroii rezistenței în munți.

Eroul nostru a fost, de fapt, o „persoană de raport”, cum bine fundamenta regretatul profesor Corneliu Crăciun: „În cazul Bihorului, persoana în raport cu care s-au coagulat acțiuni de solidarizare (adăpostire, nedeunțare) a fost căpitanul Ștefan Popescu, fost ofițer deblocat, fără serviciu, refuzat la fiecare demers al său de ocupare a unui serviciu, stabilit la Vașcău, de unde provenea soția lui”¹³.

Recenzând volumul din 2007 despre Ștefan Popescu, același Corneliu Crăciun observa că „istoricul Antonio Faur stabilește semnificația acestui caz, încadrându-l, unde îi este locul, de fapt, în procesul amplu al opoziției față de comunism; componentele acestui caz sunt importante, atât prin efectele sale directe, cât și prin generarea și menținerea unui climat potrivit comunizării: «Deși unii membri ai grupului de rezistență din sudul Bihorului s-au înarmat, ei nu au atacat autoritățile (primari, milițieni, comuniști, informatorii acestora), nici nu au trecut la faza unei rezistențe armate în munți, cum au făcut alte grupuri. Grupul sud-bihorean a avut menirea de a întreține o atmosferă anticomunistă în rândul sătenilor și de a participa, dacă se va ivi ocazia, la o luptă deschisă împotriva regimului democrat popular. Aceasta era principala semnificație a existenței sale și ea nu trebuie exagerată» (p. 53)”¹⁴.

„Din analiza atentă a documentelor reiese, cu claritate, conspirația pornită din nemulțumirea față de pierderea libertăților de care s-au bucurat în timpul regimului democratic anterior. Între temele discuțiilor lui Ștefan Popescu cu ceilalți membri ai grupului au fost critica regimului politic impus de către sovietici, suprimarea libertății și interzicerea partidelor istorice. Este important de subliniat că ei au înțeles, de la bun început, că noul regim le va anula toate drepturile de care s-au bucurat în timpul democrației interbelice. Așa cum rezultă din documente (declarațiile date în fața anchetatorilor Securității), ei nu aveau nici cea mai mică încredere în propaganda noului regim cu privire la binefacerile la care urmau să se aștepte din partea sa. De aceea, toate speranțele lor se legau de o intervenție militară a anglo-americanilor, căreia urmau să i se alăture și prin care să reinstaleze adevărata democrație în locul celei așa-zis «populare». Nu numai cei din grup discutau despre această posibilitate, starea de așteptare a americanilor era una generală”¹⁵.

Un moment de creștere a speranței l-a reprezentat, de pildă, marea neînțelegere dintre Stalin și Tito, acesta din urmă neacceptând să devină subordonatul dictatorului criminal de la

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Arhiva SRI fond Ministerul Afacerilor Interne – Arhiva Operativă*, dos. 64.328, f. 47, *apud* Antonio Faur.

¹³ Corneliu Crăciun, **Antonio Faur, Ștefan Popescu – liderul grupului de rezistență anticomunistă din sudul Bihorului (1946-1950)**, Editura Universității din Oradea, 2007, 231 p., recenzie în „Analele Universității din Oradea”, tom XVII, Editura Universității din Oradea, 2007, pp. 188-189.

¹⁴ *Ibidem*, p. 189.

¹⁵ Antonio Faur, *op. cit.*, p. 42.

Kremlin, ajungându-se astfel la o primă mare fractură în cadrul lumii comuniste. „Disputa dintre Uniunea Sovietică și Iugoslavia a trezit speranțele opozanților politici ascunși în munți, în ideea că le va oferi o posibilitate, prin antrenarea în conflict a puterilor occidentale. A fost și aceasta una dintre marile așteptări neconcretizate”¹⁶.

Paradoxal, Ștefan Popescu va ajunge pe mâna Securității nu ca urmare a unei trădări, ci grație eficienței rețelei de informatori pe care noile autorități au înjghebat-o la nivelul întregii țări. Rapoarte periodice despre mișcările „fugarului” ajungeau la Securitate, la un moment dat fiind cât pe ce să fie prins într-un sat, unde i se pregătise o ambuscadă. Norocul l-a părăsit în cele din urmă... Un notar din Băița, informator, este cel care i-a trădat gazda, pe fostul primar țărănist al comunei Dumbrăveni, Gherasim Cristea. Aflând de întâlnirea dintre cei doi și că notarul, dator cu 2.000 de lei fostului primar, s-ar fi oferit să-i trimită săptămâna următoare „ceva ziare și țigări”¹⁷, Ștefan Popescu a decis să se mute urgent, noul loc fiind la unul dintre finii lui Gherasim. Din păcate, „tratat” apoi de Securitatea din Beiuș, bătrânul Gherasim avea să moară la câteva zile după eliberarea sa. A trăit cât să afle că l-au prins pe „terorist” în timp ce încerca să fugă. S-a tras asupra lui fără somație, după cum va declara decenii mai târziu¹⁸, fiind lovit în spate de două gloanțe.

În fața legii, „grupul Ștefan Popescu” a însemnat până la urmă 13 oameni. E vorba de cei care au fost condamnați în 1951, fiind găsiți vinovați de „delictul de uneltire contra ordinii sociale”, „delictul de deținere ilegală de armă militară”, „delictul de deținere ilegală de armă de vânătoare” și „delictul de favorizare a infractorului”. Cu toții erau oameni tineri, în general între 30 și 40 de ani, ei primind condamnări de la 8 luni și 1.000 de lei amendă, la 4 ani și 10.000 de lei și amendă (Ștefan Popescu). S-a înregistrat și o achitare. Pedepsele n-au fost foarte mari, cel mai probabil pentru că nu s-au înregistrat violențe și victime de pe urma „terorismului” întreținut de așa-zisul lider al grupului, în fapt un simplu apostol al democrației de tip real, cu destui susținători încât să poată supraviețui în afara sistemului comunist.

„Cei mai mulți dintre ei și-au ispășit pedeapsa la canalul Dunăre-Marea Neagră, mai exact în coloniile de muncă de la Medgidia și Poarta Albă, în condiții foarte dure”¹⁹. Catalogați „dușmani ai poporului”, acești oameni au fost, din punctul nostru de vedere, cei mai fideli slujitori ai principalei cauze a poporului: libertatea gândului și a cuvântului.

BIBLIOGRAFIE

1. Bușu, Camelia, *Mărturii documentare inedite*, pe www.bihon.ro, 22 martie 2018, online: <http://www.bihon.ro/marturii-documentare-inedite/2008093>
2. Crăciun, Corneliu, **Antonio Faur**, *Ștefan Popescu – liderul grupului de rezistență anticomunistă din sudul Bihorului (1946-1950)*, Editura Universității din Oradea, 2007, 231 p., recenzie în „Analele Universității din Oradea”, tom XVII, Editura Universității din Oradea, 2007, pp. 188-189.
3. Faur, Antonio, *Rezistența anticomunistă din sudul Bihorului. Grupul Ștefan Popescu (1946-1950)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017.
4. Popescu, Ștefan Pavel, *Amintiri amare*, în revista „Echinox”, Cluj-Napoca, 1998.
5. Simai, Dan, *Grupul „Ștefan Popescu”: Profesorul Antonio Faur a lansat o carte despre primul grup de rezistență armată anticomunistă din Bihor*, în săptămânalul județean „eBihoreanul”, 20 martie 2018, online: <http://www.ebihoreanul.ro/stiri/ultima-or-31-48/grupul-stefan-popescu-profesorul-antonio-faur-si-a-lansat-carta-despre-primul-grup-de-rezistenta-armata-anticomunista-din-bihor-140468.html>

¹⁶ *Ibidem*, p. 44.

¹⁷ *Ibidem*, p. 21.

¹⁸ Ștefan Pavel Popescu, *Amintiri amare*, în revista *Echinox*, Cluj-Napoca, 1998.

¹⁹ *Ibidem*, p. 48.

Miron Manega – Secvențe eminesciene

Ionel NECULA
Tecuci

Ionel Necula

Deși despre Eminescu s-a scris mult, iar bibliografia poetului a devenit atât de bogată, că nu mai poate fi parcursă într-o singură viață de om, nu se poate spune că s-a scris destul sau că subiectul poate fi considerat epuizat. Eminescu rămâne o fântână cu adâncimi genuine, niciodată secătuite, căci poetul are această proprietate de a se reîmprospăta încontinuu, din propriile sale izvoare cristaline, din care țâșnește apă curată și limpede, dătătoare de luciditate și de judecată sănătoasă. Orice nouă lectură a publicisticii sale se deschide altor descoperiri și ne obligă la alte înțelesuri, nesesizate anterior. Poezia, dar mai ales publicistica sa, ne furnizează atâtea idei și fapte lămuritoare privind devenirea românească, încât putem spune că toate la un loc alcătuiesc un adevărat catehism al ființei românești și al modului de ființare românesc.

Câteva secvențe, unele mai puțin cunoscute, din viața poetului aflăm și din noua carte, *Eminescu, agent secret, traficant de cărți interzise* (Editura Geto Dacii, 2017) semnată de Miron Manega – un scrupulos cercetător al secvențelor mai umbroase din viața lui Eminescu. Aflăm, bunăoară, că „un crater cu un diametrul de 125 km de pe planeta Mercur îi poartă numele și că printre cele 233.943 planete identificate în univers, cea de la poziția 9.495, la fel, poartă numele poetului nostru”. Mai aflăm că Eminescu, alături de Mihail Manoilescu, prin teoriile lor despre *statul și evoluția organică* (Eminescu) și despre *teoria protectionismului* (Manoilescu) figurează printre fondatorii Braziliei moderne. Că aplicate riguros și cu bunăcredință de guvernele ce s-au perindat la conducerea Braziliei, teoriile celor doi gânditori români au indus țării un trend de evoluție prosper, în deplină concordanță cu tendințele lumii contemporane.

O investigație mai detaliată desfășoară autorul asupra valorii de piață a pieselor bibliofile din moștenirea eminesciană. Un exemplar din ediția Maiorescu a *Poeziilor* lui Eminescu a fost achiziționată la prețul de 15.000 de euro, iar ziarul *Albina* din 7 ianuarie 1870, care a marcat debutul publicistic al lui Eminescu s-a vândut cu suma de 2.000 de euro. „Tot cu 2.000 de euro au fost achiziționate și cele două numere din revista *Convorbiri literare* în care au apărut poeziile *Veneră și Madonă* (aprilie 1870) și *Epigonii* (august 1870)”. La prețuri excesive au fost vândute și copiii unor fotografii ce-l înfățișează pe poet în cele patru ipostaze cunoscute.

La comemorarea unui veac de la moartea lui Eminescu, în 1989, în Rusia sovietică s-a bătut o medalie cu chipul poetului – devenită o raritate în zilele noastre.

Una dintre diviziunile cărții este intitulată *Careul de ași* și reconstituie condițiile în care au fost realizate cele patru imagini cu chipul poetului – singurele existente și aflate în circulație. În privința celei de-a treia fotografii, cea din 1884, înfățișându-l pe poet îmbrăcat în haine albe de vară trebuie precizat că a fost realizată printr-o strategie a prietenilor săi. Era după primul atac al

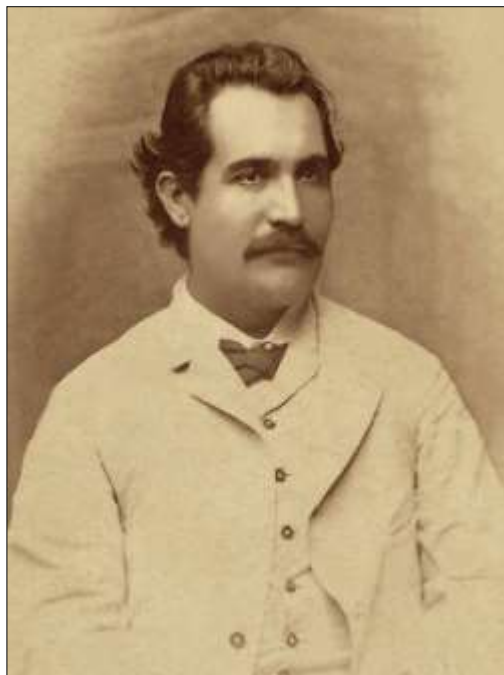
bolii și poetul părea deplin restabilit. Imaginea înfățișează un om masiv, senin, cu fruntea înaltă și boltită și cu schița unui zâmbet mascat în colțul gurii. Cum poetul refuza cu încăpățănare să se fotografieze s-a recurs la o stratagemă. A. C. Cuza, într-un articol din *Neamul românesc* (1 iulie 1909) povestește cum împreună cu Wilhelm Humpel și cu Petru V. Grigoriu l-au luat de pe terasa hotelului „Traian” și s-au dus cu toții în atelierul fotografului Nestor Heck pentru a realiza o fotografie de grup – singura ipostază acceptată de poet. În fața aparatului de fotografiat, urmând o înțelegere prealabilă cu cei doi însoțitori ai lui Eminescu, l-a scos numai pe poet.

Circumstanțele acestei fotografii vor fi confirmate de însuși fotografii Nestor Heck într-o carte poștală trimisă președintelui Tribunalului Galați, Corneliu Bottez, în 1909, când pregătea dezvelirea unei statui a poetului și o mare manifestare omagială, prilejuită de trecerea celor două decenii de la moartea sa. Că această fotografie a fost executată în 1884 sau 1885, cum mărturișește fotografii în cartea poștală amintită, rămâne în continuare în dezbateră eminescologilor.

Revenim la cartea lui Miron Manega și subliniem apăsător rigoarea cu care autorul dezvăluie traficul de cărți interzise practicat, cu destule riscuri, de către poet. Se știe că în vremea studiilor la Berlin a fost o vreme și secretar al consulului român de aici – mai întâi al lui Th. Rosetti, mai apoi al lui Nicolae Cretzulescu și în această calitate a avut posibilitatea, poate chiar sarcina, cum sugerează autorul, să cerceteze arhivele de la Königsberg „pentru a culege informații despre tratatele internaționale în care erau implicate țările române”. Ideea c-ar fi primit însărcinarea chiar de la regele Carol, la sugestia lui Maiorescu, rămâne o ipoteză pentru susținerea căreia nu există dovezi suficiente. Oricum, Eminescu află care au fost înalții funcționari participanți la această mârșăvie istorică și care a fost prețul odioasei tranzacții. Află, bunăoară, că feldmareșalul rus Rumianțev a primit atunci o tabacheră de aur cu briliante și 5.000 de galbeni austrieci, iar demitarul turc Reis Effendi a primit un pumnal de aur cu teaca aurită, ornată cu briliante. Iată prețul prin care Bucovina trecea atunci, în 1775, sub administrație austriacă. „Toate aceste scrisori”, conchide autorul, „care arată ce s-a petrecut în 1775, au fost adunate într-o broșură redactată de Ion Slavici și prefată de Mihail Kogălniceanu, care a fost editată în 1875 sub titulatura *Răpirea Bucovinei după documente autentice*.”

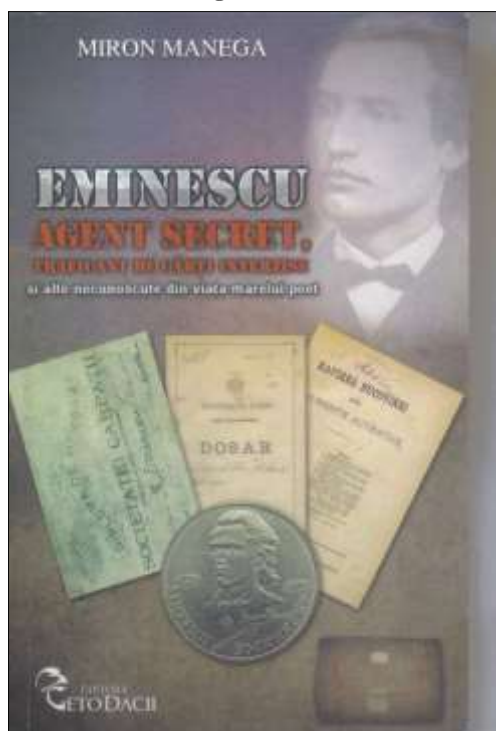
Așa se face că în 1875, când se aniversa o sută de ani de la răpirea Bucovinei, Eminescu era deplin edificat asupra acestui rapt istoric și și-a asumat toate riscurile în trecerea clandestină a acestei broșuri în Bucovina și răspândirea ei la mai multe sute de bucovineni. A fost, desigur, un act de contrabandă, dar poetul, asemeni lui badea Cârțan, era cel mai indicat să demaște ticăloșia, chiar riscându-și libertatea.

Sigur, secvențele relatate de Miron Manega în cartea sa sunt mai multe – toate mustind de semnificație și inedit. Cine mai știe astăzi că ideea unei Catedrale a Mântuirii Neamului a fost indusă în spațiul public de Eminescu în 1881, când cercurile austro-ungare au încercat să speculeze „faptul că regele Carol I era de religie catolică și voiau să înalțe o catedrală catolică. Eminescu a fost primul din România care a luat atitudine împotriva acestei pledoarii, publicând în ziarul *Timpul* și câte trei articole pe zi prin care arăta parlamentarilor că nu este normal ca în capitala unei țări ortodoxe să se ridice o catedrală catolică, atâta timp cât nu există una ortodoxă”. Ideea n-a avut urmările imediate și așteptate, dar a cuprins opinia publică și patriarhul Miron Cristea, în vremea când era și prim-ministru al României, a încercat readucerea ei în discuție, dar

războiul care se pregătea, ponderea cheltuielilor militare, au amânat *sine die* proiectul gândit de poet.

Lucruri interesante ne oferă Miron Manega și în legătură cu legendarul *ceas de aur*, dăruit fiului de Gheorghe Eminovici în 1881. Valoarea lui era neobișnuită, însemna cam 40 de galbeni,

în vremea când o pereche de boi putea fi cumpărată cu un singur galben. Era o valoare și un semn de distincție dacă avem în vedere ceea ce ne încredințează autorul că „asemenea ceasuri au mai purtat Maria Antoaneta, Napoleon Bonaparte, Pușkin, Dumas, Max Iacob, Wiston Churchill, iar în zilele noastre mai pot fi întâlnite la Putin, Sarkozy și la regina Angliei”. Toată speranța poetului, că va dispune de suma necesară pentru aducerea Veronicăi Micle la București, că-și va putea întemeia o familie și-și va disciplina astfel viața erau legate de vânzarea acestui ceas. Se-nțelege că ele s-au irosit odată cu boala și cu internările poetului, iar ceasul se poate vedea astăzi în Muzeul ieșean. Tot prin jocul întâmplărilor a fost recuperat și geamantanul lui Eminescu, produs al unei prestigioase firme franceze.

Nu mai insistăm. Cartea lui Miron Manega chiar este interesantă și reconstituie unele secvențe mai umbroase din viața poetului. Ea oferă o lectură agreabilă și întregește cunoașterea noastră despre poet și despre ne-

fericitele întâmplări cu care s-a confruntat în meteorica sa trecere prin viață. O recomand cu căldură tuturor celor interesați de destinul lui Eminescu și-l felicit pe autor pentru această minunată ispravă literară.

Arheul eminescian la Cernăuți

Elena Condrei, Editura Gee, Botoșani, 2017, 227 p.

Rozalia BARTA
Oradea

Cartea *Arheul eminescian la Cernăuți* a apărut în luna iunie a anului 2017 la Editura Gee din Botoșani, în cadrul seriei *EMINESCU NESTINS*, ieșită de sub tipar la inițiativa remarcabilă a jurnalistei și scriitoarei Elena Condrei. Lucrarea a fost prezentată pentru prima dată publicului cu prilejul celei de-a șaisprezecea ediții a manifestării Premiile Eminescu *Teiul de Aur* și *Teiul de Argint* care se organizează la Botoșani.

Volumele semnate de prof. Elena Condrei din seria eminescologică au apărut anual la Botoșani începând din iunie 2009. Personalitatea aleasă pentru convorbirea din cartea *Arheul eminescian la Cernăuți* este academicianul Vasile Tărățeanu din Ucraina, laureat al Premiului Eminescu și al medaliei *Teiul de Aur*. Acestuia i-a fost acordată distincția merituosă în iunie 2011 pentru activitatea literară și publicistică deosebită în promovarea culturii române.

Cartea este străbătută de un puternic fior patriotic, iar esența ei este centrată pe dialogul dintre Elena Condrei și academicianul Vasile Tărățeanu, dar și pe biobibliografia distinsului om de cultură, care are o activitate complexă greu de cuprins în paginile unei singure cărți.

Academicianul Tărățeanu folosește apelative precum „dragă doamnă”, „dragă soră” sau „dragă soră botoșeneancă”, reușind să transmită un sentiment pozitiv, atât interlocutoarei, cât și cititorului.

Dialogul dintre cei doi iubitori de Neam și Țară se desfășoară într-un spațiu de peste 140 de pagini, fiind cuprins în prima parte a cărții. Convorbirea caldă și sinceră este organizată în mai multe secțiuni dintre care amintim: *N-oi uita vreodată, dulce Bucovina*, *De la Herodot și Alexandru cel Bun cetire*, *Epoca de aur a fraților Hurmuzachi*, *Apostolul românismului în Bucovina*, *Privitor ca la teatru tu în lume să te-nchipui...*, *Înstrăinarea Bucovinei*, *Pământul prin martiri respiră* și *Luceafăr de lumină peste vremuri, peste moarte*. A doua parte a cărții este compusă din florilegiul de poezie *Ofrandă bucovineană la picioarele poetului* și biobibliografia academicianului Vasile Tărățeanu, completată prin referințele unor personalități privind opera sa.

Cea de-a treia parte a cărții conține o bogată *Iconografie cernăuțeană* frumos ilustrată, cu imagini ale promotorilor arheului eminescian al Cernăuțiului, fotografii ale mai multor personalități, precum Aron Pumnul, Ion G. Sbiera, Victor Morariu, Ilie E. Torouțiu, Leca Morariu, George Tofan, Teodor Bălan, Constantin Loghin și mulți alții. O mare parte a iconografiei conține imagini de la evenimentele culturale notabile cu caracter eminescian.

Cartea debutează prin prefața autoarei, în care se regăsesc aprecieri emoționante la adresa intervievatului. Elena Condrei consideră că scriitorul Vasile Tărățeanu are darul să scrie „cu litere de foc” despre martirii deportați în Siberia, morții nevinovați din gropile comune de la Fân-

Elena Condrei

tâna Albă și despre alte subiecte. Problema complexă și dureroasă împotriva căreia scriitorul militează și în prezent este deznaționalizarea neamului românesc. Un vis neîmplinit al academicianului Tărășteanu este ca la Centenarul Marii Uniri să existe o singură Moldova „*Moldova apărată cu paloșul și sabia lui Ștefan Voievod*”.

Elena Condrei apreciază că, dincolo de titlurile și onorurile academice care i se cuvin scriitorului Vasile Tărășteanu, acesta rămâne „UN SUFLET ÎNRĂMAT ÎN POEZIE...”. Universul său poetic este influențat de respectarea celor trei îndatoriri mari și sfinte: patria, limba și biserica pe care Boierul Doxachi Hurmuzachi le-a lăsat urmașilor săi scrise în testamentul publicat în 1857 de *Telegraful român* din Sibiu.

Secțiunea *Epoca de aur a fraților Hurmuzachi* este dedicată marilor patrioți români în semn de respect pentru rolul major pe care l-au avut în istoria și cultura Cernăuțiului, în care este prezentată o incursiune în viața și activitatea culturală a renumitei familii Hurmuzachi. Potrivit opiniei acad. Vasile Tărășteanu, numele membrilor familiei Hurmuzachi ar trebui să fie „înscrise cu

litere de aur ale recunoștinței eterne”, atât în istoria Cernăuțiului, cât și a Bucovinei.

În prima secțiune a cărții *N-oi uita vreodată, dulce Bucovină* cei doi oameni de cultură evocă momente semnificative din istoria Țării Fagilor și a orașului Cernăuți, arătând că despre destinul Bucovinei s-au scris nenumărate lucrări materializate în istorii, studii, monografii apărute în România, Republica Moldova, Austria, Germania, Polonia, dar și în Ucraina.

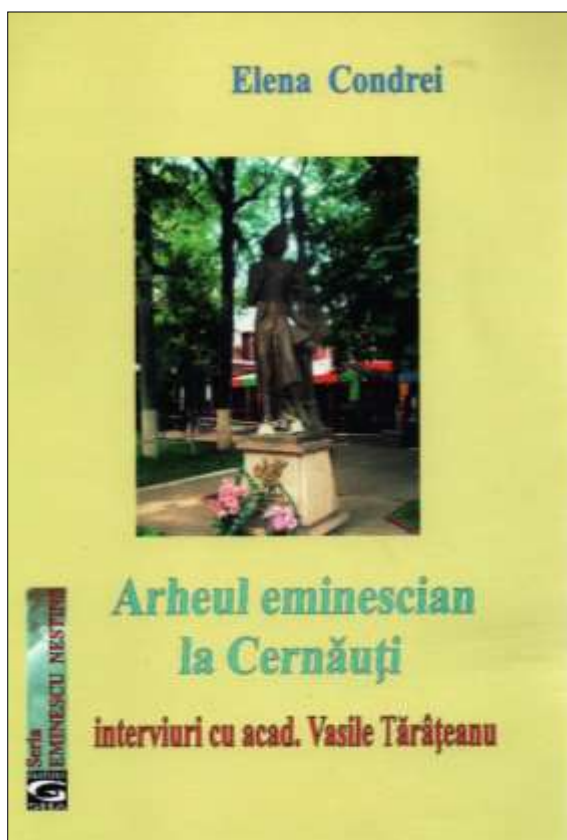
În a doua secțiune *De la Herodot și Alexandru cel Bun cetire* se remarcă istorisirea pierderii dramatice a documentului original de atestare a orașului Cernăuți, care datează din 8 octombrie 1408. Actul acesta reprezenta un privilegiu comercial acordat de către domnitorul Moldovei, Alexandru cel Bun, târgoveților din Lvov. Este de subliniat că, printr-o conjunctură nefericită de întâmplări și fapte, acel document unic care se afla mai întâi în Arhiva Regională de Stat din Cernăuți a ajuns în cele din urmă în patrimoniul Arhivelor Moscovei. Academicianul Tărășteanu precizează că documentul a fost preluat

de la arhiva din Cernăuți, de Arhiva din Lvov cu mult timp înainte de dispariția U. R. S. S. și ulterior a fost folosit într-o expoziție cu documente arhivistice de valoare.

Vasile Tărășteanu conchide arătând că, potrivit afirmației arhiviștilor bucovineni, „Privilegiul lui Alexandru cel Bun a ajuns la Moscova”, fără ca acesta să mai fie restituit vreodată.

La întrebarea Elenei Condrei dacă s-au făcut încercări de intrare în posesia documentului, Vasile Tărășteanu răspunde cu prezentarea unui demers realizat cu prilejul împlinirii a 600 de ani ai orașului Cernăuți, dar fără vreun rezultat. Primarul aflat în funcție Mykola Fedoruk s-a adresat cu acel prilej premierului rus Viktor Cernomîrdin, solicitându-i să intervină pe lângă arhivele moscovite pentru recuperarea documentului. Răspunsul premierului a fost unul negativ, în sensul în care nu poate dispune „să se înstrăineze” un document aflat deja în patrimoniul Rusiei.

Tot în această secțiune sunt readuse la lumină numele unor arhitecți de prestigiu austrieci, cehi și cernăuțeni care au dăruit o aură academică orașului Cernăuți, numit în acele vremuri

Mica Viena. Elena Condrei opinează că această aură specială a făcut posibilă atragerea spiritului oamenilor însetați de cultură din acea zonă.

O altă secțiune importantă este *Apostolul românismului în Bucovina*, dedicată omului și patriotului român Aron Pumnul. Vasile Tărățeanu vorbește pe larg despre viața acestei mari personalități, dar o face cu multă pioșenie, numindu-l *marele bărbat al neamului*. Îi relevă activitatea patriotică, profesională, apreciindu-i calitățile umane și, în mod deosebit, caracterul de „luptător înflăcărat și perseverent pentru cauza națională românească”, caracter care a fost înnobilit cu calități umane precum omenia, bunătatea, blândețea și generozitatea sufletească.

Academicianul Tărățeanu consideră că pentru Aron Pumnul a doua casă a fost la Cernăuți. Aici a avut starea de spirit și inspirația necesare pentru aducerea la lumină a operei vieții sale *Lepturariu românesc cules den scriitori rumâni...*, ce a fost tipărită la Viena în perioada 1862-1865. Cartea a reprezentat prima antologie românească concepută în scop didactic.

Pe parcursul citirii dialogului aflăm despre relația specială dintre Eminescu și reputatul dascăl Aron Pumnul. Pentru Eminescu Aron Pumnul era mai mult decât dascălul iubit, a fost mentorul său spiritual, *omul trimis de providență*, personalitate față de care a dezvoltat un cult al respectului, atât în timpul vieții, cât și în posteritate.

Aflăm de la Vasile Tărățeanu o informație mai puțin cunoscută despre legătura apropiată dintre Eminescu și dascălul său Aron Pumnul. Profesorul a dorit să-l înfieze pe Eminescu după „moartea unicului său fiu, Ioan”, pierdere după care a fost zdrobit de durere. Prin această intenție se poate subînțelege că „simpatia și dragostea lor erau reciproce”, conchide Vasile Tărățeanu. Pentru Eminescu dispariția profesorului Aron Pumnul, care i-a fost ca un părinte drag, a însemnat o pierdere foarte grea.

La întrebarea Elenei Condrei care-i sunt planurile în legătură cu eternizarea memoriei lui Eminescu în orașul Cernăuți, scriitorul îi răspunde cu multă fervoare. Vasile Tărățeanu își propune să instaleze o placă memorială pe fosta casă a birjarului Dzierdzek din Cernăuți; de asemenea, dorește ca la comemorarea a 130 de ani de la intrarea lui Eminescu în veșnicie să inaugureze casa refăcută a lui Aron Pumnul, unde speră că va activa Muzeul Literar-memorial „Mihai Eminescu”!

Cartea *Arbeul eminescian la Cernăuți* dedicată academicianului Vasile Tărățeanu din Cernăuți merită să fie citită și mai ales cunoscută, Elena Condrei asigurându-i pe cititori că parcurgând cartea vor trăi „revelația istoriei diamantului din stema lui Ștefan cel Mare”.

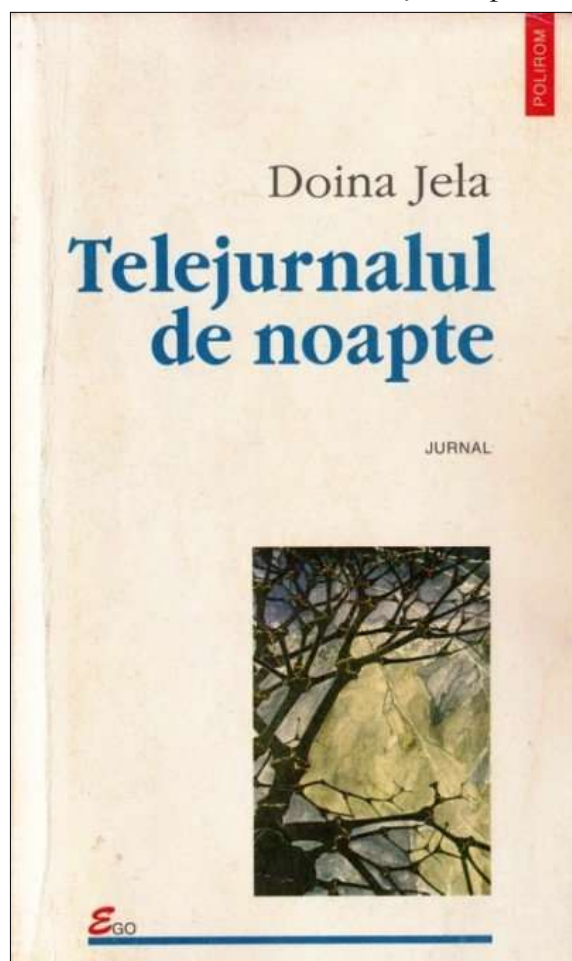
Telejurnalul de noapte

Doina Jela, Editura Polirom, Iași, 2005, 392 p.

Dr. Dana Monica CÂNDEA
Baia Mare

Telejurnalul de noapte, carte apărută inițial în 1995 la Editura Polirom din Iași, reeditată în 2005 de Editura Vremea din București, este o selecție din notele care formează jurnalul scriitoarei (10 caiete, despre care mărturisea în prefața primei ediții). Editat antum, jurnalul nu putea să fie decât un decupaj controlat, care subminează astfel clauzele definitorii ale speciei: spontaneitatea, clandestinitatea, sinceritatea sau autenticitatea. Selecția fragmentelor a urmărit să redea „felul în care un intelectual obișnuit a trăit experiența comunistă”¹. În consecință, așa cum o demonstrează lectura, însemnările pe care a convenit să le facă publice se supun acestui deziderat, fiind „o antologie [...] tematică în sensul că secvențele consemnate aici sunt alese pentru relevanța lor documentară și după gradul de «reprezentativitate» mai degrabă decât de intimitate, după acuitatea cu care transpun trama unei exasperări ce trece în nevroză și agonie, cu fișe tot mai dramatice ale degradării sociale și ale sufocării în convulsii a eului”.

Notația din 5 octombrie 1981 dezvăluie resorturile care au contribuit la nașterea proiectului acestei scrieri autocentrate: „Voi începe și eu să-mi fac datoria de scriitor angajat, scriind un roman politic. Cartea mea se va numi *Telejurnalul de noapte*. Rata dobânzilor, incertitudinea, insecuritatea și surrogatele de poezie, de iubire... Ce șanse avem să ne salvăm, ca oameni, prin ce să ne salvăm?”. Jurnalul se convertește tocmai în această operă angajată, pe care, inițial, autoarea o proiecta drept un roman. Jurnalul devine, implicit, un roman angajat, al cărui cordon ombilical cu realitatea rămâne netăiat. O geneză similară a avut *Romanul adolescentului miop* al lui Mircea Eliade, viața autorului fiind adevarata substanță a ficțiunii. Câteva zile mai târziu, pe 9 octombrie se interoga asupra subiectului: „Mi-am cumpărat caietul, am găsit titlul, dar, vorba lui Marin Preda, ce să scriu eu acum în el?”. Nimic nu putea fi mai autentic (vezi Camil Petrescu) decât efectiv ceea ce au înregistrat simțurile scriitoarei, mult ascuțite față de cele ale omului obișnuit (așa cum afirma diarista însăși analizând condiția scriitorului), tot ceea ce a reținut în materie de situații, personaje și semnificații din ceea ce a trăit ea însăși, cu precădere latura politică a existenței, căci aceasta se dovedește capitală, chiar pentru viața copiilor, supuși aceluiași tratament dure ca adulții (este semnificativ episodul în care trebuie să fiarbă ceai și un ou pentru Flore, la hârtie de ziar pe balcon, când în casă erau 10 grade și fetița avea temperatură).

¹ Extras din nota editorilor la Doina Jela, *Telejurnalul de noapte*, Editura Polirom, Iași, 1997.

Titlul volumului dezvoltă un semantism generos prin raportare la epocă și la discursul comentator al Doinei Jela. Moment distinct în orarul unei zile obișnuite în regimul comunist, cele două ore de telejurnal (urmate de un film artistic sau de imnul difuzat pe fundalul unei imagini radiante a hărții României, după care urma piuitul agonic al lipsei de semnal), furnizau românilor doza, de cele mai multe ori contrafăcută, cosmetizată, aranjată, de știri interne și externe, care contribuiau la consolidarea mitului comunist și al conducătorului suprem, deci la consolidarea iluziei, a falsului, în care oamenii trebuiau să se facă a crede, căci: „Secolul al XX-lea este secolul minciunii rafinate, înveșmântate în culori protectoare, automultiplicându-se în sufletul omului. Minciuna îl împrejmuiește pe la spate pe om cu zăplazuri, îi sucește mințile în mod viclean, îi creează capacitatea, starea, pasiunea de a numi de la sine negrul alb, de a recunoaște în mod spontan că doi plus doi fac cinci”².

Dacă „dezinformarea este o manipulare a opiniei publice, în scopuri politice, folosind informații tratate cu mijloace deturnate”³, ceea ce se întâmplă de fapt cu știrile difuzate, ca un spectator treaz, apt să vadă dincolo de aparențele construite butaforic, în tușe groase, art pop, Doina Jela consemnează, cu o luciditate crudă, o realitate necosmetizată. *Telejurnalul de noapte* mai reprezintă în economia întâmplărilor de viață ale scriitoarei, o bornă a primejdiei, deoarece este reper pentru momentul în care constată pierderea caietului cu însemnări, a caietului demistificator, care naște obsesia. *Telejurnalul* devine, astfel, un simbol, un timp limită, o graniță fină, transparentă ca suprafața unei oglinzi, între realitate și iluzie, între adevărul brut și falsul construit prin toate mijloacele oficiale de comunicare.

Un alt nivel de semnificație rezultă din structura lexicală a termenului. Rădăcina *jurnal* este o trimitere clară la ideea de cronică a fiecărei zile, de urmărire a evenimentelor, pas cu pas, în minuțiozitatea clipelor. Prefixoidul *tele-* indică, atât distanța spațio-temporală, cât și pe cea dintre realitate și imaginea ei iluzorie, reconstituită prin toate procedeele falsificării, ale mistificării, devenind o temă centrală a discursului Doinei Jela. Sintagma dezvoltă și semnificații metaforice, simbolice, căci determinantul *de noapte*, adăugat termenului cheie *telejurnal*, este emblematic pentru lumea românească a epocii totalitare, conotând întunericul, infernul, suferința, moartea, degenerarea morală, crima (complexul lui Cain – căci, în absența unui război civil declarat, lupta este frate contra frate, nimeni nu mai știe în cine poate avea încredere sau cine îl va trăda, îl va ucide).

Calendaritatea notațiilor prezintă sincope destul de ample uneori. Fiind vorba de un jurnal publicat antum, le putem înțelege și ca efecte ale autocenzurării textului. De asemenea, există și momente în care autoarea însăși semnaleză cauzele pentru care nu a scris sau se lamentează în legătură cu imposibilitatea de a scrie. Pe de altă parte, unele notații, ample, eseistice sau narrative, se desprind de momentul consemnării și devin adevărate radiografii ale realului, cu mare forță de generalizare și tipologizare, demne de un autentic romancier – „secretar al istoriei”, în același timp critic și moralist.

Exterioritatea accentuată a notațiilor și senzația de raport, de rechizitoriu al epocii, pe care o creează jurnalul sunt, de asemenea, în concordanță cu titlul. Un terifiant spectacol de evenimente descrie o lume pe dos, în care scriitoarea, deși este angrenată prin datele concrete ale existenței sale, refuză să participe mental, ipostaziindu-se stoic, sau cel puțin cu o intenționalitate stoică, în postura de spectator, sau în cea, dezirabilă prin lipsa necesității de implicare, de tele-spectator. Coșmarescul existențial se naște din conștientizarea faptului că, în ciuda refuzului de a participa, ești târât în comédie, silit chiar să-ți execuți partitura.

² Piotr Wierzbicki, *Structura minciunii*. Traducere și notă asupra ediției de Constantin Geambașu. Cuvânt-înainte al autorului și postfață de Bogdan Ficeac, Editura Nemira, București, 1996, p. 8.

³ Vladimir Volkoff, *Tratat de dezinformare: De la Calul Troian la Internet*. Traducere de Mihnea Columbeanu, Editura Antet, București, 1999, p. 25.

Jurnalul se desparte de semnificația celei de-a doua vocabule a numelui speciei – *intim*. Consemnând anii 1979-1989, un deceniu satanizat al regimului comunist, foarte asemănător cu „obsedantul deceniu” șase, jurnalul este o mărturie a unei crize istorice majore așa cum a fost trăită de o conștiință intelectuală, dintr-o perspectivă accentuat morală. „*Telejurnalul de noapte* este un amestec subtil și complex de notații intime și extime, aparținând unui personaj martor și actor al comunismului”⁴, apreciază exegetul Gheorghe Glodeanu, datorită faptului că referința la propria biografie nu este eludată, ci consemnată ca parte integrantă a exemplificărilor privitoare la viața în comunism. De la lupta pentru supraviețuire, cu statul la cozi, cu descurcăreala umilitoare, dar sănătoasă, până la relația cu membrii familiei, cu *fratello* sau cu prietenii, descoperim chipul netrucat al existenței unui intelectual nevoit să se conformeze la tabloul lumii, să se revolte în surdină, să stea cu toate simțurile în alertă pentru a detecta momentul primejdiei.

Jurnalul este un punct de vedere al unei femei care ajută la identificarea câtorva aspecte legate de scriitură și gen: acuitatea și luciditatea analizei unui fenomen istoric, politic, social nu are conotație de gen, dar, pe de altă parte, scriitoarea scoate mai bine în evidență dramele statutului social al femeii în socialism, care au legătură cu o mentalitate tradițională, antropocentrică, misogină. Sunt relevante în acest sens cazurile dramatice ale unor femei nefericite în plan personal, obligate să se supună convențiilor, chiar să moară născându-și copiii, datorită restricțiilor economice absurde și lipsei de respect față de ființele umane, în favoarea planurilor de măsuri luate de conducerea țării.

Problematika redactării și securizării jurnalului este expusă încă din primele pagini, când, în 5 septembrie 1979, începe caietul nou de însemnări, după ce, în urmă cu trei zile constatase că celălalt a dispărut. Ar putea să pară un artificiu pur livresc acest motiv al caietului pierdut, așa cum, în romanele clasice, rememorarea faptelor pornea de la artificul manuscrisului găsit, recuperat, dacă în realitatea dură a epocii nu s-ar converti în sursă de angoasă, de insecuritate psihologică, datorată unei nedesluite amenințări din umbră, cu sancțiuni dintre cele mai imprevizibile, putând culmina cu eliminarea, ca în cazul inginerului Gheorghe Ursu, care și-a semnat sentința finală datorită jurnalului ținut, cu ostentație, la locul de muncă.

Notația cu care debutează textul publicat vizează istoria caietului scris – personaj deja absent, dar al cărui spectru o va bântui multă vreme după aceea, făcând-o să trăiască stări de incertitudine, amplificate o dată cu trecerea timpului. În prima zi de muncă din noul an școlar ia cu sine Caietul ca să nu se plictisească. Noaptea, după telejurnal, constată că nu îl mai are. „S-a întâmplat ceva foarte rău. Am pierdut celălalt caiet. [...] Dar de atunci am permanent senzația că cineva se uită din întuneric la mine și-mi vede gândurile toate”. A trăi sub regimul comunist pare din acest moment a juca un rol în show-ul Big Brother, în vizorul permanent al ochiului atotvăzător. Începe caietul nou, dar pierderea celuilalt o obsedează, pentru că simte că a pierdut o parte din propriile gânduri, ca niște odrasle, mărturisind despre revolta care s-ar putea întoarce împotriva ei: „Senzația, ori de câte ori încerc să prind un gând, că el nu mai are nicio legătură cu nimic, că-mi lipsește nu numai caietul pierdut, ci și exercițiul dobândit prin scrierea în el. Ca un fel de dor. Parcă am pierdut o odraslă a mea, de doi ani și jumătate. [...] *Ce se întâmplă dacă cineva, cine nu trebuie, găsește acest caiet?*”.

Mintea își proiectează scenariile posibile ale acestei pierderi, printre ele și cel bun, al recuperării fără drame, dar și cel catastrofic, în care nu doar ea, ci toți apropiații ar avea de suferit. Tatăl ar avea confirmarea profeției că ea singură își aduce nenoroc. Îi povestise colegului M. M. despre jurnal – „porcăria-porcăriilor... În mintea unui tip ca el să scrii un jurnal nu se poate explica decât prin nebunie (bovarism, nevroză) – o să sucomb zdrobită de propria-mi imaginație de sesemistă. Numai închipuiții mai pot avea azi pretenția de a gândi cu propriul cap”. Condiția de sesemistă, despre care dă foarte puține detalii, o predispune, simbolic, la inventarierea situa-

⁴ Glodeanu, Gheorghe, *Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2012, p. 409.

țiilor, deoarece este pusă să vegheze sănătatea și securitatea muncii, postură din care ea însăși se poate converti într-un mic voyeurist.

Pierderea caietului dobândește „semnificație de avertisment neluat în seamă”, este un fel de declarație de război cu regimul – ca un adversar himeric, fantomatic, al cărui atac nu știi de unde are să vină, dacă va veni, generând un soi de psihoză a primejdiei, o suspiciune maladivă, strategie a dominației prin manipulare, dar și un accident de destin care o face să-și ascută și mai tare percepția despre lume. Un sentiment vag de culpă, de infracțiune, o face să se simtă pasibilă de orice pedeapsă meschină din partea societății, care i-ar periclita, atât demnitatea, cât și subzistența fragilă. Trăiește cu spaima că „oricine poate să mi-o ia înainte la coadă, vânzătorii pot să-mi dea carne stricată, directorul mă poate scoate de la oră să mă trimită la câmp, copiii pot să-mi răspundă obraznic”. Realizează că șansa salvării stă în buna stăpânire de sine, care e singurul garant al libertății de gândire și al rezistenței în fața crizei.

În decembrie 1981, în urma amenințărilor primite din partea unui politruc, soț al colegei Monica Ș., care o sună din gelozie, pentru a afla ce face soția lui în afara programului, după un chef, încearcă să reconstituie notațiile din caietul pierdut. Faptul se datorează amenințării individului că o va denunța pentru ceea ce a scris în caietul pierdut, moment în care prinde vag firul destinului acestuia. Își amintește că ultima însemnare era despre scena memorabilă a intrării în partid, deoarece după 4 ani în care făcuse nazuri și nu a acceptat compromisul, a trebuit ea să îi convingă pe politrucii să fie primită, inclusiv cu o sticlă de coniac, dată brigadierului Sandu aproape cu forța, urmărindu-l pe câmp. Interesul său era de data aceasta personal: plecarea din comuna unde era directoare pentru a intra în presa culturală, și aceasta pe cale de restrângere. Degradarea morală sinonimă cu intrarea în partid este amplificată de umilința insistenței de care trebuie să uzeze: „În banda lor nimeni nu intră de drag, știu că e vorba de un târg rușinos și degradant, pe care-l închei de nevoie, că e o rușine și nu un merit, o onoare, ci o prostituție. Ca și cum o colonie de leproși te-ar ține cu aroganță la poartă, deliberând dacă să-ți facă sau nu cinstea de a te molipsi de lepra lor. Un blazon și ăsta”.

A trăi sub semnul primejdiei devine o rutină care deșteaptă în conștiință sentimentul finitudinii vieții și senzația unui sfârșit iminent. „Din când în când am sentimentul melancolic de formidabilă acuitate că de mâine n-o să mai fiu. Alteori mi se pare că sunt într-adevăr nebună”. Raportul individului cu istoria, cu socialul, trecut prin filtrul scriiturii ca profesie de credință, a scriiturii angajate în spunerea sau, cu un termen mai dur, denunțarea adevărului, este o altă preocupare a scriitoarei. A lăsa mărturie despre ce se petrece pare un imperativ de netăgăduit al conștiinței intelectuale față de posteritate. Regăsim în atitudinea scriitoarei toate sentințele despre istorie și memorie moștenite din înțelepciunea străveche: istoria ca viață a memoriei, ca învățătoare, ca repetiție a erorilor neînvățate, ca înlănțuire causală etc.

Cercetarea noastră ne-a făcut să constatăm o anumită penurie a studiilor critice pe marginea jurnalului Doinei Jela, precum și faptul că scriitoarea este absentă din marile tomuri de istorie literară apărute recent, precum și din dicționarele de scriitori contemporani. Un reper de analiză a jurnalului Doinei Jela ni-l oferă criticul Gheorghe Glodeanu, care în concluziile sale surprinde valoarea emblema-

Doina Jela

tică, pentru ultimii zece ani ai regimului Ceaușescu, pe care o are jurnalul Doinei Jela: „*Telejurnalul de noapte* este o carte densă și bine scrisă, una dintre cele mai complexe și mai reușite cronici ale totalitarismului românesc. Prezentând o serie de experiențe de viață exemplare pentru deceniul 1979-1989, lucrarea este mărturia veridică a unui autor care a trăit pe viu evenimentele prezentate. La sfârșitul lecturii, cititorul rămâne nu numai cu regretul că însemnările se termină brusc, ci și că se încheie tocmai în pragul marilor schimbări din decembrie 1989”⁵.

Jurnalul pune în scenă și calitățile unui talent literar cizelat la școala realismului clasic și adaptat cu suplețe paradigmei postmoderniste și timpului pe care îl trăiește. „Dincolo de fulminanța actului de acuzare, jurnalul Doinei Jela prezintă calitatea evocării detaliate, aparent calme, în relief delicat al reconstituirii ororilor, în analiza stăpânită a speranțelor distruse, care face acuzarea de necombătut”⁶. Forța mărturisirii vine în egală măsură și din inteligența vie a autoarei, din abilitatea cu care asociază evenimentele, din modul în care citește lumea prin episoade și personaje cu valoare tipologică, din abilitatea de a-și exprima furia și revolta prin construcții anfrastice, blând-ironice la prima vedere, dar dureroase în profunzime.

Decizia de a nu mai scrie, de a nu mai lupta, nici măcar în gând, cu absurdul este felul ei de a spune că a obosit, că de atunci înainte va lua o altă atitudine. Exasperarea ei a avut un final mult mai apropiat decât ar fi bănuț. Căderea regimului comunist s-a petrecut, conform propriilor profeții, prin uciderea dictatorului și prin revenirea la o stare zero, de *tabula rasa* a poporului și a țării. Din păcate, jurnalul se încheie înainte de acest final neimaginat, dar așteptat cu disperare. Dictatorul a murit, România s-a democratizat lent, păstrând în inconștientul ei colectiv tarele inoculate prin propaganda și prin ideologia comunistă. Ele sunt rămășițele balaurului roșu, disipate în toți supraviețuitorii lui, care au făcut extrem de anevoios drumul înapoi spre normalitate, spre bunul-simț și spre intrinseca lege morală. Pentru că zero absolut nu există și saltul peste propria umbră nu este posibil, epoca postdecembristă a rămas un reflex al unui trecut bolnav, nu foarte lung ca durată, dar suficient de eficient, încât să penetreze în straturile cele mai intime ale ființei, pe care nu a torturat-o prin acte brutale, ci prin lenta agonizare, datorată privării de resursele indispensabile supraviețuirii – variantă banalizată a picăturii chinezești.

Telejurnalul de noapte, un jurnal al crizei istorice a cărei soluție este văzută în abdicarea de la luptă și în resemnare, este o mărturie despre încercarea de a răzbuna prin scris abuzul, abrutizarea, asupra omului de către om, în numele unor false idealuri. Este „cartea document”⁷ care nu arată doar deșertăciunea unei ideologii, răul secolului al XX-lea, ci aduce cu sine o morală bine articulată, o morală a iubirii, singura formă adevărată de cunoaștere.

⁵ Gheorghe Glodeanu, *op. cit.*, p. 422.

⁶ Gheorghe Grigurcu, „Cuvânt-înainte” la Doina Jela, *Telejurnalul de noapte*, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 1.

⁷ *Ibidem*.

Mintile lui Billy Milligan

Daniel Keyes, Editura Youngart, București, 2016, 584 p.

Ștefan-Adrian BĂRBULESCU
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Daniel Keyes este faimosul autor al unui roman psihologic tulburător: „*Flori pentru Algeron*”, studiat în licee și facultăți mai peste tot în lume (inclusiv în România). Mai puțin cunoscut publicului este faptul că pe la sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80 ai secolului XX s-a ocupat de un imens și ambițios proiect, al cărui rezultat este cartea prezentată în rândurile ce urmează.

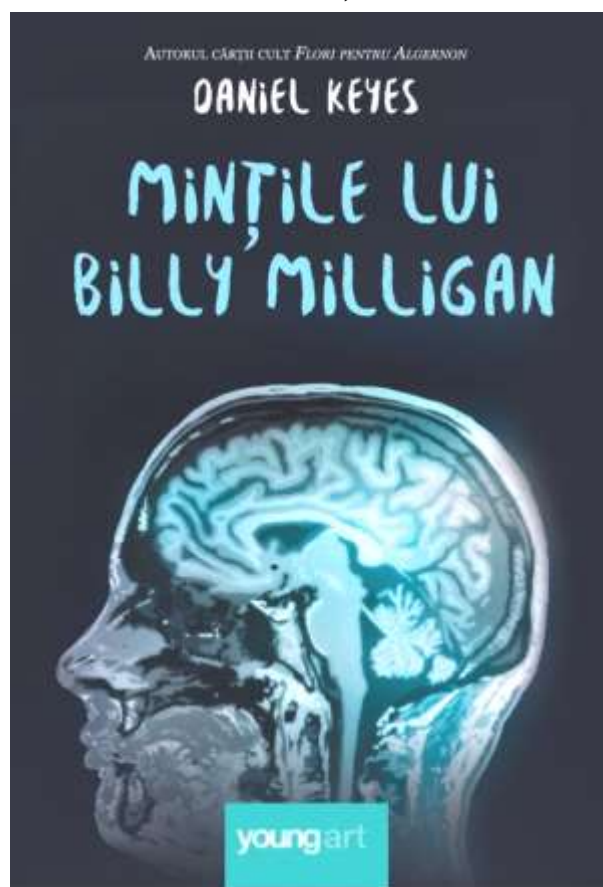
Titlul cărții este simplu și nimerit, iar jocul de cuvinte are logică: Billy Milligan, pe numele real și complet William S. Milligan, a fost (pentru că e deja în lumea celor plecați din 2014) prima persoană din istoria penală a Statelor Unite achitată de acuzația gravă de viol multiplu în urma diagnosticării acesteia cu tulburare de personalitate multiplă.

Iar povestea nici n-a început. Zorii întregii întâmplări abia se mai percep, din amintiri frânte și disparate, la începutul copilăriei lui Billy. Probabil că primul șoc l-a constituit moartea tatălui real al copilului, dar răul major avea să-l comită cel de-al doilea soț al mamei lui Billy, Chalmer Milligan.

(Acum, înaintea oricăror afirmații care pot fi creditate sau discreditate și dozate cu marea de subiectivitate/obiectivitate pe care fiecare se hotărăște s-o acorde, trebuie neapărat să „consumați” pentru început textul luat ca atare, încercând să nu țineți neapărat și din prima parte a cuiva; oricum, va fi destul de greu să păstrați echidistanța necesară unei analize finale nepărtinitoare.)

Trecând rapid peste prima parte a vieții lui Billy, putem trage cu ușurință concluzia (și e de mirare că n-au făcut-o mai mulți) că acesta era realmente un geniu sau, cum s-ar mai putea spune, un copil teribil. Marea lui problemă e că nimeni nu a remarcat asta înainte ca răul să se întâmple, iar ceea ce ar fi putut fi un minunat exemplu de multitalent s-a frânt; iată o parte magică: cum în tragedie se găsește, chiar în ultima clipă și salvarea – trecutul memorat ne dezvăluie faptul că tatăl vitreg l-a abuzat pe Billy dincolo de limita suportabilului –, iar ca să nu înnebunească în urma ororii, Billy alege *pentru că poate* să-și scindeze extraordinara minte într-o serie de personalități (și individualități) distincte. Nu mai puțin de 24 la număr!

Aici e momentul să ridicați sceptici din sprâncene, așa cum am făcut-o și eu, temându-mă să nu mă aflu în fața unui text cu tente pseudoștiințifice, prost documentat, despre capacități și

puteri inexplicabile și paranormale, un *Shining* (mai mult decât celebrul roman al lui Stephen King) în carne și oase... Din fericire, nici vorbă de așa ceva. Am început cartea pregătit pentru orice, chiar și pentru o monumentală tâmpenie, căreia n-aveam de gând să-i ofer răgazul de a se explica în mai mult de 50 de pagini. Dar, cum am scris la începutul textului, cartea se recomandă datorită autorului; chiar și așa, putea să nu fie neapărat un câștig.

Billy a fost, într-adevăr, o persoană specială. Au existat (aproape prea târziu) și persoane care au crezut în el și în capacitățile lui, dar au fost și destui cei care l-au considerat un escroc, un șarlatan, un geniu malefic care a reușit să mintă și să înșele o țară întreagă, un întreg sistem penal american, scăpând ușor, cum ar zice aceia care n-au crezut nicio clipă că Billy ar putea fi cu adevărat cine a pretins că este.

În orice caz, s-au găsit destui profesioniști de prim rang care și-au riscat în felul acesta numele și cariera; pe lângă Daniel Keyes (psiholog și el), au fost psihiatri și psihologi faimoși la vremea aceea care l-au ajutat și tratat și care au depus mărturie la proces, atunci când li s-a cerut asta. Desigur că și-au dat concursul, de data aceasta în mod negativ, și persoane (și ei specialiști) tot din domeniul psihiatric care au susținut sus și tare că Billy Milligan se preface, ba chiar mai mult, că toată treaba asta cu personalități multiple este o prostie. De unde s-ar putea trage cumva concluzia că și specialiștii dintr-un domeniu (oricare ar fi acela) pot fi conduși de subiectivism, lăsând nu o dată la o parte cărțile și tratatele și lansând arbitrar păreri în funcție de dispoziție și convingeri cu iz de preconcepție.

„Familia” lui Billy Milligan

Dar faptele sunt totul. Personalitățile lui Billy sunt multiple și, cel mai important lucru, cât se poate de diferite între ele. Avem un intelectual britanic care, dacă vrea, vorbește cu accent *cockney*, dar avem și un individ din fosta Iugoslavie, care vorbește sârba! Avem copii mici, de 8 ani, 11 ani, avem adolescenți puși pe șotii, farse și chiar găinării, fete și uite cum îți vine să te crucești numai gândindu-te la asta! Billy vorbește limbi străine deci, chiar dacă n-a fost niciodată

în Anglia sau în Serbia, poate avea accent nemțesc, poate evada sau se poate elibera din cătușe sau cămăși de forță și desface orice lacăt, este expert în electronice, dar poate fi și extrem de interiorizat și temător, întocmai ca un copil de 8 ani care spune doctorilor că a fost îngropat de viu de tatăl vitreg, ca o formă de pedeapsă și amenințare în cazul în care i-ar trece prin minte să îi spună mamei prin ce calvar trece. Spuneam ceva de fete. Da, personalitățile lui Billy includ și fete, ba, mai ieșit din comun, una dintre ele ar fi de fapt responsabilă de violurile de care Billy a fost acuzat. Adalana pe numele ei, lesbiană, în căutare de afecțiune și iubire și neștiind cum să se exteriorizeze, comite infracțiuni sexuale de a căror gravitate nu e tocmai conștientă. Toate aceste personalități ies pe rând la iveală, ținând mintea gazdă într-o stare latentă, adormită – din cauză că Billy a încercat în repetate rânduri să se sinucidă nedorind să facă față ororii (așa cum considera el) unei minți atât de scindate.

Iată lista principalelor zece personalități ale acestui personaj într-adevăr neobișnuit:

William Stanley Milligan (Billy), 26 de ani, personalitatea de bază;

Arthur, 22 de ani, englezul, cel rațional și lipsit de emoții;

Ragen Vadascovinici, 23 de ani, iugoslav, purtătorul urii și protectorul întregului;

Allen, 18 ani, escrocul, manipulatorul;

Tommy, 16 ani, specialistul evadărilor imposibile;

Danny, 14 ani, speriatul, cel care se teme de oameni;

David, 8 ani, păstrătorul durerii, el este cel responsabil cu empatia;

Christene, 3 ani, copilul de la colț, o fetiță englezoaică sclipitoare și vioaică. Ea este feblețea durului Ragen, care ar face orice pentru ea;

Christopher, 13 ani, fratele lui Christene, ascultător, dar tulburat;

Adalana, 19 ani, lesbiană, timidă, singuratică și introvertită; ea este, deci, cea care, după cum s-a putut dovedi mai târziu, a comis (!) cele trei violuri din campusul Universității de Stat din Ohio în 1977, pentru că se simțea singură și avea nevoie de dragoste.

Celelalte personalități completează lista, ultimul fiind suma întregului:

Phillip, 20 de ani, bătașul, vorbește cu accent de Brooklyn;

Kevin, 20 de ani, planificatorul, delincvent mărunț;

Walter, 22 de ani, australianul, își reprimă emoțiile; un excentric;

April, 19 ani, scorpia, are accent de Boston, mustește de planuri diabolice de răzbunare împotriva tatălui care l-a abuzat pe micul Billy;

Samuel, 18 ani, evreul rătăcitor, sculptor și cioplitor în lemn;

Mark, 16 ani, calul de povară;

Steve, 21 de ani, eternul impostor, râde de oameni, este un egocentric;

Lee, 20 de ani, comediantul, șarlatanul, bufonul, glumețul;

Jason, 13 ani, supapa de presiune;

Robert (Bobby), 17 ani, visătorul cu ochii deschiși;

Shawn, 4 ani, e surd, capacitate scăzută de atenție, se presupune că ar fi retardat;

Martin, 19 ani, snob, un newyorkez fanfaron, care se laudă și-și dă aere;

Timothy (Timmy), 15 ani, e cel care a lucrat la o florărie, unde un homosexual i-a făcut avansuri care l-au speriat; trăiește în lumea lui.

Multe dintre personalitățile din a doua listă au fost expulzate (ostracizate), nemaifiind lăsate să iasă la suprafață, după ce au comis o serie de fapte negative și neaprobat de ceilalți, fiind o influență nefastă asupra întregului.

Profesorul, 26 de ani. Suma tuturor celorlalte 23 de personalități diferite, fuzionate în una singură. Susține că i-a învățat pe ceilalți tot ce știu. Foarte inteligent, sensibil, amuzant. Spune despre sine: „Eu sunt Billy întreg” și se referă la ceilalți numindu-i „androizii pe care i-am creat”. Profesorul își amintește aproape totul. Ieșirea lui (târzie) la lumină și cooperarea de care a dat dovadă au făcut cu adevărat posibilă scrierea cărții despre viața lui Billy Milligan.

Această prezentare nu știrbește cu nimic plăcerea lecturii și toată gama de senzații de care veți avea parte parcurgând o carte pe care cu siguranță nu o veți uita cu ușurință. De asemenea, în ciuda informațiilor oferite în acest text, mai sunt destule de aflat și descoperit, iar intrarea în această lume neobișnuită va face cumva grea revenirea la realitatea de zi cu zi. Dar merită, cu prisosință.

După o asemenea carte, e posibil să priviți cu alți ochi psihologia, psihiatria, lumea complexă a creierului omenesc și limitele capacității umane. La sfârșitul cărții veți putea hotărî după cum vă place dacă Billy a fost sau nu un șarlatan, un impostor și un individ malefic care și-a bătut joc de toată lumea cu bună știință sau o victimă a mai mulți factori – neglijență, nepăsare, abuz, un sistem rece și birocratic, care, nu o dată, tratează oamenii ca pe niște obiecte înseriate, așa cum manipulăm produsele și ființele destinate largului consum...

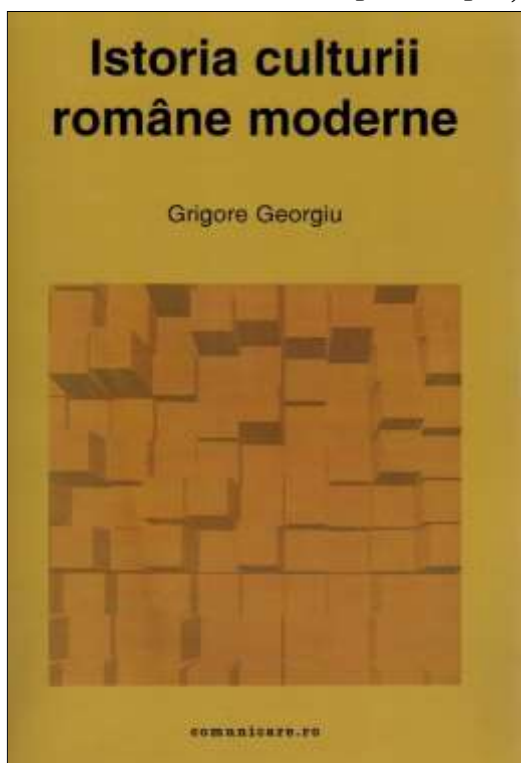
Ca de fiecare dată, o asemenea carte ridică probleme, oferă răspunsuri la unele întrebări, în timp ce altele se nasc, prin asociații de idei, șocante și neobișnuite, lansându-te în reverii și visări cu ochii deschiși. Și apropo de deschidere, această carte are marele merit de a deschide, redeschide sau chiar lărgi orizonturi, magice și neașteptate.

Și, ca de obicei, lecțiile și învățămintele pe care le putem extrage se dovedesc a fi prețioase și numai bune de transmis mai departe pentru că, să nu uităm, am ajuns aici, acum, în primul rând, datorită imensei și insașiabilei curiozități și setei de cunoaștere neostoite ce reprezintă, de fapt, omenirea: în asta constă marea (și unica) noastră șansă de a ne merita viitorul. Singura carte pe care o putem juca rămân într-un final educația, artele și cultura – ce pot fi reunite, ca de-atâtea ori într-o... *carte*.

O carte necesară

Dr. Grigore SPERMEZAN
Urziceni

La una dintre edițiile precedente ale Târgului de Carte de la București, am avut ocazia să asist la un eveniment cultural semnificativ: lansarea traducerii în limba chineză a lucrării *Istoria culturii române moderne* a distinsului universitar Grigore Georgiu, profesor al Facultății de Comunicare și Relații Publice „David Ogilvy” din București. Cu acest prilej, vorbitorii români și chinezi au relevat importanța legăturilor dintre cele două țări, oaspeții subliniind faptul că țara noastră se bucură de respect și prețuire pe pământul asiatic, traducerea însemnând o nouă

dovadă a prieteniei tradiționale dintre România și China. Traducătorul, profesor universitar la Beijing care și-a făcut studiile inclusiv la București, a arătat motivele pentru care a talmăcit cartea, pe care a considerat-o reprezentativă pentru România și a urât ca aceasta să fie citită de cel puțin unu la mie din populația Chinei. La prima vedere, procentul pare surprinzător de mic, derizoriu chiar, dar un calcul sumar arată că acesta vizează circa 1.340.000 de posibili cititori chinezi, lucru pe care cred că și l-ar dori oricare autor de carte din țara noastră.

Aveam mai de mult ediția în limba română a cărții lui Grigore Georgiu¹, o foiletasem și mi-am dat seama de valoarea ei, dar – luat cu alte probleme – am așezat-o în rândul lucrărilor ce urmează a fi lecturate. Întâlnirea de la București m-a determinat să o trec în prim-plan, citind cu plăcere și imensă satisfacție intelectuală o lucrare monumentală demnă de toate aprecierile. Autorul arată că elaborarea acesteia l-a costat treizeci de ani de trudă, multă „muncă amară a

gândirii” (G. W. F. Hegel), zicem noi, dar rezultatul a fost o reușită demnă de toată lauda. Pentru că nu este puțin lucru să studiezi toate lucrările fundamentale ale unor autori români de-a lungul câtorva secole, de la Neagoe Basarab și Dimitrie Cantemir la Lucian Blaga și Constantin Noica.

În mod obișnuit, atunci când se face periodizarea istorică, se consideră că termenul de „modern” se aplică evenimentelor cuprinse între apariția sistemului de producție capitalist și Primul Război Mondial, după care ne situăm în epoca contemporană. Este evident că, în acest sens, nici Neagoe Basarab, exponent reprezentativ al Evului Mediu românesc, și nici Noica, încadrabil în contemporaneitate nu s-ar înscrie aici, dar autorul acordă termenului de modern un sens mai larg și trebuie să-i acceptăm punctul de vedere, el analizând, de fapt, fenomenul cultural românesc premodern, modern și contemporan.

Având inițial intenții didactice, manualul destinat studenților de la Facultatea de Științele Comunicării s-a dorit a fi o formă relativ sistematică de a oferi informații și cunoștințe referitoare la momentele semnificative parcurse de cultura română modernă, un ghid care să-i orienteze pe studenți – și nu numai, completăm noi – în lectura operelor fundamentale ale

¹ Grigore Georgiu, *Istoria culturii române moderne*, ediția a 2-a, Editura Comunicare.ro, București, 2002.

culturii noastre de-a lungul secolelor. Manualul abordează curente de idei, temele majore și operele unor personalități de referință în succesiunea lor istorică și în strânsă legătură cu mișcările culturale și intelectuale din spațiul european. Desigur, destinația didactică a lucrării a impus anumite constrângeri tematice și o selecție a problemelor abordate. Autorul apreciază cu modestie că manualul său este incomplet și inegal, considerând că unele aspecte importante, precum evoluția domeniului artistic, nu sunt aprofundate (cu unele excepții), că unele personalități nu sunt tratate în chip monografic și detaliat, în unele capitole predominând informația de ordin istoric, în altele analiza ideilor, el sperând să aibă răgazul de a-și completa cursul în viitorul apropiat pe măsură ce procesul de documentare și elaborare va avansa și dacă timpul va avea răbdare cu noi. Dincolo de asta, Grigore Georgiu consideră că orice comentariu de autor, oricât de savant și critic ar fi, nu poate suplini lectura textelor recomandate, în privința virtuților formative și a beneficiului intelectual. Ar trebui să înțelegem, cum spunea Noica despre cărțile lui Hegel, că nu putem trece nepedepsiți prin viață și prin istorie, dacă nu (re)citim cărțile fundamentale ale culturii române.

Cu privire la conceptul de cultură, există o multitudine de definiții. Antropologia culturală americană definește cultura drept un sistem de credințe și modele comportamentale învățate în experiența socială și transmise prin socializare și aculturație. Din multitudinea definițiilor (estimate la câteva sute), putem reține elementele determinante ale acestui concept: sisteme de valori, idei și atitudini, forme de creație prin care omul, grupurile sociale și societățile își interpretează experiența istorică și o transcriu în opere, care se transmit din generație în generație, asigurând continuitatea existenței umane. Antropologia contemporană a arătat că o societate, indiferent pe ce treaptă de dezvoltare se află, nu poate exista fără cultură, adică fără un dispozitiv spiritual prin care să-și codifice experiența și formele de cunoaștere, să dea un sens existenței umane și să exprime relația cu transcendența, cu istoria, cu natura. Cultura cuprinde toate formele simbolice de expresie prin care o națiune își dobândește și își manifestă conștiința de sine. Cultura, când dobândește atribute valorice înalte, transformă un popor în națiune, spunea C. Noica. De aceea, nu e de mirare că analiza culturii a fost un domeniu predilect al gânditorilor români.

Revoluția anticomunistă din 1989 a dus nu doar la transformările structurale ulterioare, ci și la opțiunea societății românești pentru integrare în structurile europene și euroatlantice, ceea ce implică și o reconstrucție de sine a culturii române. Pe bună dreptate, arată Grigore Georgiu, istoria unei culturi naționale este o continuă reinterpretare de sine, o rescriere a temelor sale majore în funcție de contextele interne și externe pe care le parcurge, iar acest proces de reevaluare critică a tradiției în raport cu spiritul timpului nu este scutit de tensiuni și neînțelegeri.

Se pare că oricare cultură națională are înscrisă în „programul” său aspirația spre universalizare sau globalizare. Nici cultura română nu face excepție, dar creațiile noastre au șansa de a se universaliza (dacă intră în circuitul comunicațional mondial) doar dacă dovedesc o înaltă valoare. Fiecare cultură vrea să-și promoveze în lume propriile valori. Dreptul la diferență și identitate e revendicat ca un drept fundamental, globalizarea civilizației occidentale neînsemnând dispariția diversității formelor de creație. Celebrul antropolog francez Claude Lévi-Strauss formula un avertisment pentru ideologii grăbiți să celebreze succesul globalizării și să consemneze moartea culturilor naționale: „Diversitatea culturilor umane se află înapoia noastră, în jurul nostru și în fața noastră”. Culturile naționale nu-și pierd identitatea, ci rămân ancorate în cadre sociale diferite, creațiile acestora fiind alimentate subteran de matricea stilistică distinctă, de tradiții, de mentalități și atitudini particulare față de lume și viață.

În climatul dezbaterilor culturale ce au loc astăzi, la noi și aiurea, trebuie să ne punem câteva întrebări adesea inconfortabile, arată Grigore Georgiu. Ce semnificație are astăzi cultura națională? Cum ne integrăm în Europa (mai corect spus: în Uniunea Europeană), păstrându-ne

identitatea sau renunțând la ea ca la un bagaj jenant, inutil, depășit? Cum se raportează tânăra generație la tradiția culturii naționale: o cunoaște, se recunoaște sau se delimitează de ea? Mai este interesată societatea românească actuală de propriul ei trecut cultural sau dorește să-l uite? Ne mai pot spune ceva relevant pentru drama actualității Cantemir, Maiorescu, Bălcescu, Lucian Blaga, Emil Cioran, Mircea Eliade, Constantin Noica sau G. Călinescu? Ceva care să ne ajute să ne cunoaștem mai bine pe noi înșine, să ne pregătească spiritual pentru „(re)integrarea în Europa” și pentru a înfrunța sfidările secolului XXI?

Cert este că, după revoluția anticomunistă din 1989, trebuie să ne depășim handicapul atâtor decenii de izolare. Prin comparație, ne-am redescoperit decalajul istoric față de societățile occidentale dezvoltate, ne-am redescoperit „golurile istorice și psihologice”, cum spunea Cioran, generatoare a sentimentului de frustrare și a complexului de inferioritate cauzate de starea economică precară, slabele succese ale reformei și atâtea anomalii ale tranziției postcomuniste. Integrarea a devenit prilejul unui examen sever, ce pune cultura română în situația de a redeschide dosarul identității sale, în termeni mai radicali, și de a găsi răspunsuri la noile sfidări ale istoriei, deci apare evidentă necesitatea de a reinterpretă istoria culturii naționale din perspectiva actualei tranziții postcomuniste. Tabloul valoric al culturii române trebuie refăcut, în multe componente ale sale, reconsiderând, în funcție de noile date pe care le deținem, contribuția unor personalități la dezvoltarea vieții științifice, artistice și filosofice din epoca modernă, mai ales din perioada interbelică. Adeseori, în „istoriile” unor domenii culturale (ale științei, artei, filosofiei sau gândirii politice) sau în dicționare, enciclopedii ori sinteze apărute la noi găsim denaturări sau chiar falsificări dictate de interese politice conjuncturale. Spre exemplificare, o serie de autori de primă mărime nu au fost publicați în anii regimului comunist, nu au fost accesibili marelui public și asupra lor persistă neînțelegeri, alți autori au fost recuperați și reintroduși în sistemul educativ într-o manieră defăimătoare sau îngropați sub etichete ideologice, după cum există și cazuri în care autori mediocri au fost supradimensionați ca însemnătate în manualele de ieri, tot din considerente politice.

Cartea lui Grigore Georgiu își propune să ofere o cunoaștere aprofundată a unor momente și personalități reprezentative, a unor curente de idei și sisteme de gândire din cultura română modernă, pentru a recupera conținutul autentic al unor opere și a autorilor lor în contextul epocii în care s-au afirmat, eliminând interpretările defăimătoare, unde este cazul, dar și restricțiile ideologice. E nevoie de o imagine adecvată asupra identității noastre naționale, operele și personalitățile din cultura română trebuind văzute, atât din perspectiva contextului social-istoric intern, cât și din aceea a contextului cultural european. Lucrarea de față – evident selectivă – a fost focalizată asupra gândirii filosofice, sociale și politice, întrucât în aceste domenii se elaborează și formele prin care o națiune își interpretează în mod rațional și critic realitățile sale, asigurând formularea și conceptualizarea problemelor, căutarea soluțiilor și proiectarea viitorului. Unul dintre obiectivele ei este acela de a stimula pe toți cei interesați să citească sau să recitească operele de referință ale culturii române. *Cunoașterea, interpretarea și evaluarea* sunt treptele firești ce dau substanța tradiției naționale.

Unele opere s-au „uzat” odată cu timpul, s-au istoricizat, dar au avut eficiență în epoca lor, intrând în fondul „pasiv” al culturii. Altele, însă, rămân vii și active permanent prin exemplaritatea lor, acestea fiind valorile de performanță, opere deschise ce solicită și permit noi interpretări. De exemplu, E. Lovinescu susținea că opera lui I. L. Caragiale își va pierde semnificația, mizând pe faptul că societatea românească va depăși năravurile politice satirizate de autor. Totuși, ilustrul critic pare să se fi înșelat, scrierile lui Caragiale găsindu-și multiple rezonanțe în lumea românească contemporană.

Eruditul autor Grigore Georgiu pledează pentru respectarea adevărului istoric și cunoașterea operelor românești, considerând ca imperios necesară publicarea integrală a acestora. Este o condiție elementară pentru restituirea moștenirii noastre culturale, pentru

cunoașterea și introducerea operelor literare, filosofice, sociologice și politice în dezbateră culturală de azi. Dar cea mai importantă cerință – derivată din principiul istorismului – este situarea autorilor și a operelor lor în contextul istoric și social. Raportarea la epocă, la contextul cultural, la problemele sociale este decisivă. Trebuie să vedem cum se reflectă în epocă „spiritul timpului” și ce răspuns dă ea la provocările specifice ale vremii, neuitând, însă, să punem întrebarea capitală: ideile, operele și autorii care au dominat spiritul public într-o anumită perioadă ne mai pot spune ceva semnificativ azi?

Evoluția culturii române trebuie reconstituită în întregul ei, fără partizanate politice. În situația în care anumiți scriitori, sociologi și filosofi nu au avut atitudini democratice sau liberale în timpul lor, acest fapt nu scade valoarea literară sau teoretică a operei pe care o lasă în urmă, dacă aceasta poate fi probată prin criterii specifice domeniului în care s-au afirmat. Pericolul de care trebuie să ne ferim este acela de a transfera criteriile politice în câmpul creației culturale, al literaturii și al gândirii filosofice și sociologice, așa cum a procedat abuziv dogmatismul stalinist.

Operele și personalitățile culturii române sunt adesea subevaluate, fie dintr-o cunoaștere insuficientă, fie datorită unor analize comparative ce uită să realizeze raportarea la contextul intern. Când operele românești sunt puse față în față cu operele similare din culturile occidentale, din același interval temporal, ele pot părea adesea lipsite de originalitate sau simple imitații ale celor occidentale. Semnificația acestor opere se dezvăluie, însă, abia prin raportarea lor necesară la problematica specifică societății românești și a zonei centrale și din sud-estul Europei într-o anumită perioadă. Ca și alte culturi europene, cultura română modernă s-a format într-un mediu tensionat și adesea conflictual, în care s-au confruntat idei, stiluri, programe, culturale, estetice și ideologice, viziuni istorice și politice, proiecte educaționale și atitudini spirituale. Doar ținând cont de aceste elemente determinante, putem înțelege că operele românești au o valoare aparte, că nu sunt doar simple copii palide ale operelor apărute în spațiul apusean. Culturile naționale au o firească deschidere spre universal, spre dialog și schimb de valori cu alte culturi și spații spirituale. Cultura română modernă s-a dezvoltat în condiții sociale și istorice particulare, care nu pot fi pierdute din vedere când refacem traseele evoluției sale și o raportăm la etapele parcurse de culturile occidentale.

Se poate vorbi de preliminarii la cultura română modernă, autorul subliniind importanța cărților *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* și cele a lui Dimitrie Cantemir și rolul jucat de acestea. B. P. Hasdeu spunea că Neagoe este „un Marc Aureliu al Țării Românești”, principe artist și filosof, cartea sa fiind o sinteză a culturii ortodoxe a timpului, o sinteză a culturii epocii, în care recunoaștem elementele stoicismului din gândirea împăratului roman: a trăi conform rațiunii, a-ți stăpâni afectele și pasiunile, a fi înțelept în decizii, a privi cu demnitate sunt precepte morale și pentru Neagoe. Dimitrie Cantemir exprimă plenar vocația de sinteză a culturii române, el fiind perceput în lumea răsăriteană drept occidental ca formație spirituală, deși este specialist în probleme orientale. Trăind în lumea răsăriteană ortodoxă și musulmană, la Constantinopol, la Moscova sau Petersburg, el nu scrie nici în slavonă, nici în greacă, ci scrie în limba latină, care era limba savantă a Occidentului.

Lucian Blaga arăta că românii trăiesc pe un „pământ de cumpănă” și au produs o cultură în care se întâlnesc și fuzionează elemente occidentale și răsăritene. Ideea va fi reluată de Mircea Eliade, care argumentează pentru concepția că în spiritualitatea românească putem găsi o sinteză *Occident/Orient*, punct de vedere care afirmă că putem vorbi de o deschidere a culturii românești spre ambele orizonturi, că vocația poporului român este una de sinteză și de comunicare între marile blocuri de civilizație, noi fiind o țară și o cultură „de frontieră”, așa cum ne-am format pe „limesul” răsăritean al Imperiului Roman.

Desigur, nu avem cum să trecem în revistă personalitățile și curente de idei analizate de Grigore Georgiu în monumentală sa lucrare scrisă cu pasiune și imensă știință de carte. Apar aici corifeii Școlii Ardelene, reprezentanții pașoptismului (Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălni-

ceanu), cei ai modernizării sociale din secolul al XIX-lea (Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Vasile Conta, B. P. Hasdeu, A. D. Xenopol), exponenții culturii românești din secolul XX (Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Spiru Haret, Lucian Blaga, Dimitrie Gusti, E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, Nae Ionescu, Emil Cioran, Simion Mehedinți, Tudor Vianu, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, G. Călinescu, Constantin Noica), lista fiind departe de a fi încheiată. Sunt remarcabile portretele schițate de autor cu o mână sigură pentru fiecare dintre cei evidențiați. Spre exemplificare, iată cum este prezentat unul dintre românii care au uimit la vremea lor (și nu numai) prin vastitatea cunoștințelor sale, pasiunea luciferică pentru cercetarea limbii (unii exegeți afirmă că stăpâna 26 de limbi!) și a istoriei naționale, viziunea totalizatoare asupra vieții sociale și a formelor de expresie simbolică: „Hasdeu face parte din familia spiritelor enciclopedice și universale, a personalităților titanice ale culturii române, din seria inaugurată de Dimitrie Cantemir. Personalitate polivalentă, fascinată și contradictorie, creator original în variate domenii, savant ce impresionează prin erudiție, dar și prin noutatea ipotezelor, scriitor înzestrat și expresiv, unul dintre cei mai prolifici gazetari al vremii, Hasdeu a fost un *geniu universal*, «românul cel mai învățat al secolului al XIX-lea», după aprecierea superlativă a lui Mircea Eliade” (p. 173).

Istoria culturii române moderne se dovedește o carte fundamentală ce merită să figureze la loc de cinste în biblioteca personală a fiecăruia dintre noi. Bibliografia la care apelează Grigore Georgiu este impresionantă, stilul autorului permițând o lectură atractivă și incitantă, cum nu se întâmplă adesea cu lucrările docte, o fericită fuziune a erudiției, argumentării logice și calofiliei. Autorul s-a aplecat cu pasiune asupra tuturor reprezentanților semnificativi ai culturii române analizați aici, argumentând convingător că ei au fost animați de imensă dragoste de patrie și de propășirea neamului, activitatea lor având drept țel formarea conștiinței naționale pentru înălțarea noastră spirituală. „Țineți cu poporul toți ca să nu rătăciți”, îndemna Simion Bărnuțiu, crezul acestuia putând figura ca motto pentru toți cei călăuziți de aspirația de progres și prosperitate a poporului român. Trebuie să ne afirmăm în Europa identitatea proprie și să ne evidențiem valorile, în caz contrar riscând să devenim „europeni de nicăieri”, după sugestiva expresie a lui Octavian Paler.

„Integrarea actuală nu-și propune să anuleze diversitatea culturală interioară a Europei, ea nu va însemna dizolvarea tradițiilor culturale diferențiate și topirea lor într-un «bulion» fără marca identităților contemporane. Șansa Europei este de a se unifica la nivel instituțional, economic și politic, păstrându-și, însă, identitățile în plan cultural, identități înrădăcinate în moduri de viață și de gândire, în istorii particulare, deși interdependențele și influențele reciproce dintre acestea au fost în acest spațiu, veacuri de-a rândul, regula, nu excepția” (p. 454), arată Grigore Georgiu. Relația dintre „european” și „național” este una de complementaritate, nu de tipul disjuncției exclusive. „România s-a construit prin eforturi îndreptate spre modernizarea structurilor sale politice, economice și culturale, concomitent cu regăsirea filoanelor sale occidentale, cu încercarea de a ieși din mediul oriental stagnant și de a se racorda la dinamismul spațiului occidental de civilizație. Acesta este sensul global în care se înscriu toate eforturile și aspirațiile românilor în ultimele două secole” (*Ibidem*).

Lectura remarcabilei lucrări a lui Grigore Georgiu constituie un imens beneficiu intelectual și estetic pentru toți cei interesați de răspunsurile la întrebările cine suntem și care este locul nostru în lume. Dacă, așa cum arăta anticul Terentianus Maurus, cărțile au destinul lor, nu ne rămâne decât să credem că *Istoria culturii române moderne* se va impune în conștiința tuturor celor interesați ca o lucrare de referință.

Comuna Ieud

Liana POP

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

1365 Jood
 1385 Jod
 1451 Jod
 1469 Joodh
 1851 Joód

(cf. Suciu, Coriolan. *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, vol. 1, București, Editura Academiei, 1967, p. 305).

*La Ieudul fără ieșire și noi am, și noi am fost cândva.
 Și suntem și acum și o să fim și mâine poimâine și
 În veci apa aceluiași râu ne va scâlda. [...]*

*Zadarnic te vei zbate să afli ieșirea intrarea ieșirea,
 Zadarnic vei zori să rupi lințoliul spațiului
 în care-ai lunecat. Dincolo n-o să dai decât
 de urma piciorului tău de dincoace.
 Fără margini este Ieudul și fără ieșire.*

(Ioan Es. Pop)

„Ieudul a păstrat legende și tradiții care vorbesc despre eroi întemeietori, despre ctitori de mănăstiri și biserici, dascăli și preoți, eroi și martiri, voievozi și cnezi, țărani cărturari și intelectuali de marcă, despre bucurii și necazuri... Ieudul este o așezare de oameni care s-au impus în istoria Maramureșului și a neamului românesc prin hărnicie, omenie, credință în Dumnezeu, îndârjire și eroism. Este satul care a punctat istoria locală și națională cu oameni excepționali și cu fapte mărețe”. (dr. Mihai Dăncuș)

Cadrul geografic

Comuna Ieud, străveche vatră românească a Maramureșului, este atestată documentar la 2 februarie 1365, când voievodul Balc este numit stăpân al moșiilor Ieud, Cuhea ș.a. Prima denumire a satului a fost *Bălăști*, devenită ulterior *Ieud*, după numele apei de-a lungul căreia era situată așezarea.

Situată în depresiunea Maramureșului, la poalele Munților Țibleș, pe Valea Izei, localitatea Ieud se învecinează în partea de nord-vest cu comuna Rozavlea, la nord-est cu Bogdan-Vodă, la est cu Dragomirești, la vest cu Botiza, iar la sud cu comuna Suciul de Sus.

Cadrul geografic al comunei este compus din munți înalți, din dealuri și păduri, din ape ce coboară din Munții Țibleșului. Râul Ieud, afluent al Izei, alunecă până spre marginile Tisei.

Pe firul văilor Ieudului s-a format o vegetație caracteristică, de luncă, predominând salcia. Zona deluroasă a comunei este acoperită de păduri de stejari, iar în zonele mai înalte predomină coniferele: molidul, bradul, fagul, ulmul.

Ieudul deține o zonă de vânătoare în partea de nord a Țibleșului, unde se găsesc mistreți și urși.

Principalele ocupații ale ieudenilor, din vremurile cele mai îndepărtate, sunt agricultura și creșterea animalelor. O altă preocupare a localnicilor o constituie pomicultura, cultivându-se

meri, peri, pruni, nuci, Ieudul situându-se în această ramură printre cele mai avansate comune din Maramureș, prin preajma anilor 1939-1940.

În anul 1987, Ieudul era una dintre localitățile cu cel mai mare număr de copii raportat la numărul total al locuitorilor. Ziarele din acele vremuri scriau că la o populație de 4.600 de locuitori, satul avea 2.700 de copii și adolescenți până în 18 ani, natalitatea înregistrată fiind de 26,6 la mie.

În renumita lucrare a lui Tache Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului* (București, Cultura Națională, 1925), Ieudul se înscrie printre cele mai bine reprezentate sate ale Maramureșului, cercetătorul declarându-se un pasionat de cultura populară din acest sat.

Teatrul folcloric religios – Viflaimul, jucat în preajma sărbătorilor de iarnă, s-a păstrat viu în comuna Ieud și constituie o atracție, atât pentru turiștii aflați în zonă, cât și pentru localnici. Piesa populară descrie evenimentele din preajma Nașterii Mântuitorului în Viflaim, iar personajele interpretate de localnicii amatori din Ieud sunt Iosif, Maria, Craii de la Răsărit, împăratul Irod, jidovii, păstorii, dracii, Moartea. Spectatorii asistă la un dans drăcesc, urmat de o bătaie între personajele costumate în straie populare și cu măști autentice. Cercetătorul Nicoară Mihali a realizat un DVD cu acest vechi obicei păstrat în localitatea Ieud.

Un rol important în viața culturală ieudeană l-a avut biblioteca. În darea de seamă pe anul 1914 a Despărțământului Vișeu-Iza al ASTREI, se consemnează funcționarea bibliotecii din Ieud cu 589 de volume. Biblioteca comunală Ieud s-a înființat în anul 1921, iar în inventarul acesteia erau înregistrate 516 volume. În urma unui apel făcut în revista *Neamul românesc*, condusă de Nicolae Iorga, toți românii cu dragoste de neam erau îndemnați să trimită cărți ieudenilor, biblioteca ajungând să însumeze un fond de peste 1.000 de volume. În zilele noastre există o colaborare foarte fructuoasă între bibliotecă și Școala cu Clasele I-VIII din comună, având drept rezultat o serie întregă de acțiuni cultural-educative: programe artistice, ore de dirigenție cu tema „Biblioteca este memoria omenirii”, informații legate de viața culturală și istoria localității etc.

Acțiuni culturale și recreative

Manifestarea științifică de înaltă ținută academică, Colocviile de cultură „Codicele de la Ieud”, a fost inițiată de prof. univ. dr. Petru Dunca în 13 mai 1983, iar dezbaterile din cadrul acesteia privesc studierea și trecutul valorosului document descoperit în turla Bisericii de Lemn din Deal. Manuscrisul a fost cercetat și a stârnit atenția filologilor, istoricilor, teologilor, folcloriștilor, scriitorilor, gazetarilor, filosofilor, care participă an de an cu lucrări la această sesiune științifică de amploare națională (acad. Alexandru Surdu, prof. univ. dr. Andrei Radu, istoricul Radu Popa, cercetătorii dr. Vasile Vetișanu, conf. univ. dr. Ștefan Vișovan, criticul literar Laurențiu Ulici etc.).

Ieudenii risipiți în toate colțurile lumii se regăsesc în vatra strămoșească prin participarea la manifestarea „Fiii satului”, devenită tradiție în comunitatea sătească.

În 1969, Grupul vocal feminin „Horitoarele” din Ieud a obținut Marele Premiu al celui de-al IX-lea Concurs al formațiilor artistice de amatori

cu interpretarea magistrală a *Baladei lui Tomoiagă*. Profesorul și folcloristul Isidor Râpă, membru al juriului, a apreciat „tonalitatea baladei maramureșene, mai ales atunci când e vorba de moartea eroului și intervin nuanțele de bocet”.

De asemenea, comuna Ieud mai este reprezentată de Ansamblul Folcloric „Am fost ș-om fi”, activitatea sa rezumându-se la valorificarea folclorului tradițional al acestui spațiu etnogeografic.

Din 2005, în Ieud se organizează un concurs de alergat intitulat Maratonul Ursoii, cu participare internațională, inițiat de localnicul Vasile Dunca, un pasionat al atletismului. Competi-

ția constă în parcurgerea a 20 de km în alergare.

Cetățeni de onoare ai comunei Ieud: istoric Vasile Vetișanu, prof. Petru Dunca, Ștefan Hrușcă, pr. Alexandru Brici, prez. TV Marioara Murărescu, prof. Anuța David, ing. Gheorghe Chindriș, pr. Ioan Marcu, jurnalistul și scriitorul american Alvin Alexi Currier, ÎPS Iustin Hodea Sigheteanul.

Obiective turistice și eclesiastice

„**Biserica din Deal**”, cum este numită de localnici, cu hramul „Nașterea Domnului”, este cea mai veche așezare monahală din Maramureș. Lăcașul de cult este construit în stil maramureșean, din lemn de brad, cu două poale, iar ferestrele mici sunt așezate pe două rânduri. Pictura este executată în stil bizantin, în 1782, de către Alexandru Ponehalschi (originar din Berbești) direct pe lemn, iar la îmbinări pe pânză.

Printre textele găsite în această bisericuță de lemn, clădită pe la 1364, se numără și cea mai veche *Pravilă* în limba română (tipărită în 1563): *Pravila de la Ieud*.

În turnul acestei biserici, preotul Artemie Anderco a descoperit în 1921 un manuscris care cuprinde *Legenda Duminecii* și două omilii legate de joia și duminica Paștilor, numit ulterior de către cercetători *Codicele de la Ieud*. În prezent, documentul este păstrat de Biblioteca Academiei Române. Importanța istorică și culturală a Bisericii din Deal a determinat specialiștii din domeniul cultelor s-o includă în patrimoniul universal UNESCO, în anul 1999.

La baza dealului unde este poziționată cea mai veche biserică de lemn din Maramureș se găsește **Muzeul Etnografic al Familiei Pleș din Ieud**, amenajat într-o fostă gospodărie țărănească, în două case de lemn vechi. Casa cea mare, cu o existență de peste 100 de ani, adăpostește un război de țesut, leagănul copilului, două paturi acoperite cu pături de lână, piese de port popular, țesături, blide de lut, scrisori vechi etc. În cealaltă casă, mai mică, dar mai veche, de peste 400 de ani, sunt amenajate laite, un cuptor, o masă antică, un pat, o ladă de zestre etc.

Biserica Ortodoxă „Buna Vestire” s-a ridicat între anii 1976-1984, prin jertfa bunilor credincioși, curatori și prin păstorirea părintelui paroh Ioan Marcu. Este o clădire monumentală în stil modern, concepută prin îmbinarea caracteristicilor estetice și uzuale tradiționale cu specificul decorativ maramureșean. Pictura interioară este realizată în tehnică frescă și corespunde în general stilului neobizantin. Lăcașul de cult a fost sfințit pe data de 22 iulie 1984.

Biserica de lemn „Sfântul Dimitrie – Izvorătorul de Mir” din Ieud-Plopșori a fost ridicată în luna februarie a anului 2000, prin grija credincioșilor. Iconostasul, sculptat în stil maramureșean, din lemn de stejar, a fost realizat de meșterul Deac Ioan Popan, din localitatea Bogdan-Vodă, iar icoanele în stil neobizantin au fost pictate de către studenți iconari din zona Moldovei. Târnosirea lăcașului de cult a avut loc pe data de 5 iunie 2005, de către Preasfințitul Iustin Sigheteanul, arhiepiscop-vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmăruului, împreună cu un sobor de preoți și diaconi.

Un al obiectiv turistic de o importanță deosebită este **Biserica de Lemn „Nașterea Preacuratei**, de rit greco-catolic. Biserica din șes sau Biserica din Vale, cum o numesc localnicii, monument național, a fost edificată în anul 1717.

Mănăstirea Ortodoxă din Ieud, cu hramurile „Duminica Mironosițelor” (principal) și „Sfinții Trei Ierarhi” (secundar) a fost înființată la inițiativa credincioșilor. În 4 septembrie 1993, P.S. Justinian al Maramureșului și Sătmăruului a sfințit locul unde va fi înălțat noul lăcaș de închinăciune. Piatra de temelie a fost pusă de preotul Alexandru Brici, în 1994, lucrările de edificare fiind finalizate în anul 2003. Cu ocazia ridicării la rang de Mănăstire a Schitului Ieud, Maica stavroforă Mihaela Popan a fost hirotonită ca stareță a acestui sfânt locaș de închinare și rugăciune, primind însemnele și actul prin care îi sunt stabilite drepturile și obligațiile.

Casa-muzeu Dunca Pâțu, inaugurată în anul 2007, are două componente de bază: o încăpere cuprinde obiecte etnografice din Ieud, prezentate printr-un interior tradițional și o altă odaie în care este expusă pe panouri speciale istoria locală până în contemporaneitate.

Agroturismul este în plină dezvoltare la Ieud, mai multe pensiuni turistice fiind construite în ultimii ani: Pensiunea Ilea, Pensiunea La Bocrita, Pensiunea Aurora, Pensiunea Iusco, Pensiunea Chindriș, Casa Dăncuș etc.

Personalități locale

Vicarul greco-catolic al Maramureșului, dr. Tit Bud, scria că „ieudenii sunt un popor credincios și iubitor de carte”, iar dintr-un asemenea „popor” nu putea decât să se nască o elită intelectuală cu faimă de ctitorie în istoria Maramureșului și a Ardealului, a țării românești, din rândul căreia îi amintim pe următorii:

Preotul **Simion Balea**, născut în anul 1863 în Ieud, a urmat cursurile gimnaziale la Sighet și teologice la Gherla. Ca membru al Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român din Maramureș a contribuit mult la ridicarea culturală și națională a românilor maramureșeni. A înființat Banca Maramureșeană, prima bancă românească din Maramureș. A participat cu drept de vot la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. A murit pe data de 10 noiembrie 1938 și a fost îngropat în cimitirul central din Sighet.

Ion Bilțiu-Dăncuș, personalitate marcantă a istoriei și culturii românești din Maramureș, s-a născut la 13 martie 1892, în casa institutorului Petru Bilțiu-Dăncuș din Ieud. La 11 noiembrie 1918, cu alți fruntași maramureșeni a semnat celebrul *Apel* de convocare a românilor din județ pentru constituirea Sfatului Național Comitatens. În toamna anului 1944 a devenit președintele Consiliului Național Român din Maramureș. A colaborat la publicațiile *Sfatul*, *Gazeta maramureșeană*, *Tribuna Ardealului*, *Transilvania noastră* etc. și a lăsat, în manuscris, lucrările „Legende maramureșene”, „Heraldica Maramureșului” și altele.

Pictorul **Traian Bilțiu-Dăncuș** s-a născut la 29 noiembrie 1899 în Ieud și a decedat pe data de 12 mai 1975, fiind înmormântat la Mănăstirea Cernica, lângă București. În anul 1924 a absolvit Academia de Arte Frumoase, la specialitățile *pictură*, *gravură* și *artă decorativă*. Din anul 1940 se stabilește în București, activând ca profesor de desen la Liceul „Titu Maiorescu”. Gra-

vura *Am fo' ș-oi si!* a fost premiată la Salonul Oficial din 1940 și a devenit simbolul rezistenței românilor din Transilvania, în timpul ocupației Ardealului de Nord.

Preotul **Ioan Bizău** s-a născut în localitatea Ieud, la data de 29 iunie 1952. A urmat cursurile Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca, după care pe cele ale Institutului Teologic Universitar din Sibiu. Între anii 1992 și 1999, a urmat cursurile Școlii doctorale din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din București. În anul 1972 a fost hirotonit preot de către arhiepiscopul Teofil Herineanu, slujind la parohiile Rediu (1972-1977) și Luna (1977-1980) din județul Cluj, la parohia „Schimbarea la Față” din Cluj-Napoca (1980-1982), la Catedrala Arhiepiscopală din Cluj-Napoca (1982-2006) și la parohia „Întâmpinarea Domnului” din Cluj-Napoca (2012-prezent). A publicat numeroase studii și articole în revistele de specialitate *Mitropolia Ardealului*, *Îndrumător bisericesc*, *Renașterea*, *Vestitorul ortodoxiei* etc.

Juristul **Vasile Chindriș** s-a născut în comuna Ieud la 13 decembrie 1881. A frecventat cursurile Facultății de Drept de la Oradea, după care studii de doctorat în Cluj și specializarea la Universitatea de la Berlin. Pe data de 22 noiembrie 1918 a fost ales președintele ASTRA din Maramureș, Despărțământul Sighet.

Gheorghe Dăncuș - foto F. Nistor

Unul dintre cei mai de seamă cărturari maramureșeni, folcloristul **Gheorghe Dăncuș** s-a născut pe 7 martie 1906 în Ieud. A studiat filologia romanică, dialectologia, arhivistica, paleografia și pedagogia la Universitatea din București, luându-și licența cu distincția „Magna cum laude”, cu lucrarea *Folclorul și graiul satului Ieud*, îndrumător Tache Papahagi. Între anii 1950 și 1967 a fost numit director al Muzeului Etnografic al Transilvaniei din Cluj. A colaborat la revistele *Tribuna Ardealului*, *Crainicul Maramureșului*, *Gazeta maramureșeană*, *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei* etc. A decedat la 7 noiembrie 1967, la Cluj-Napoca.

Politicianul **Ioan Doru Dăncuș** este de obârșie din Ieud, născut pe data de 26 decembrie 1973. Este președintele Partidului Național Țărănesc Creștin și Democrat, filiala Maramureș, și vicepreședintele Consiliului Județean Maramureș.

Ștefan Doru Dăncuș s-a născut la 4 august 1968, în localitatea Ieud, dar actualmente își desfășoară activitatea în Târgoviște. În 2001 a înființat revista de cultură, civilizație și atitudine morală *Singur*, cu distribuție națională și internațională. A debutat editorial cu volumul *Dormi în pace, Doamne! Antidiavolul*, poezie-eseu (Editura Euphorion, Sibiu, 1996).

Artistul plastic **Dumitru Gorzo** s-a născut la 21 martie 1975, în comuna Ieud. A urmat Liceul „Nicolae Tonitza” din București, după care Universitatea de Arte București, Secția pictură. Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, având la activ peste 16 expoziții personale, fiind un promotor al artei erotice. În anul 2008, Dumitru Gorzo s-a mutat în New York unde activează și în prezent.

Meșterul popular **Găvrilă Hotico Herenta** s-a născut la 15 august 1938, în Ieud, dintr-o familie dotată cu talentul creației, bunicul său fiind Găvrilă Hotico Herenta-Văju, creator de recuzită pentru spectacole folclorice, fost angajat al Muzeului Etnografic al Transilvaniei din Cluj. Găvrilă Hotico Herenta, cel tânăr, a fost un creator complex. A restaurat porți monumentale maramureșene, troițe și cruci mortuare, precum și obiective monument expuse în Secția în Aer Liber a Muzeului Maramureșului din Sighetul Marmației.

Ion Hotico Herenta, poetul-țăran ieudean, s-a născut la 12 noiembrie 1903 și a decedat la 27 septembrie 1964. În arhiva profesorului Gheorghe Dăncuș, alături de alte documente de valoare legate de spiritualitatea maramureșeană, s-a păstrat un caiet de versuri care a aparținut lui Ion Hotico-Herenta, intitulat *Dorul înstrăinatului*.

Preotul greco-catolic **Vasile Hotico**, fost vicar al Maramureșului, s-a născut în 28 noiembrie 1922, în comuna Ieud. Pentru refuzul de a trece la ortodoxism, Vasile Hotico a fost arestat pe data de 24 ianuarie 1949 și condamnat la 8 ani de temniță grea. După eliberarea din închisoare a luptat pentru reactivarea parohiilor românești de peste Tisa, actuala Ucraină. S-a stins din viață la 5 ianuarie 1995.

Ștefan Hrușcă, îndrăgitul solist de muzică folk și colinde, s-a născut la 8 ianuarie 1957, în Ieud. A debutat în anul 1981, în cadrul Cenaclului „Flacăra”, condus de poetul Adrian Păunescu. Fostul președinte al României, Ion Iliescu, i-a conferit, în anul 2004, Ordinul Meritul Cultural în Grad de Cavaler, „pentru contribuțiile deosebite în activitatea artistică și culturală din țara noastră, pentru promovarea civilizației și istoriei românești”.

Prozatorul **Marian Ilea** s-a născut pe data de 25 august 1959 în Ieud. Este absolvent al Academiei de Studii Economice din București. În timpul studenției a frecventat cenaclurile literare *Universitas* și *Junimea* din București. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România. Prozatorul Marian Ilea a obținut Premiul „Liviu Rebreanu” al Academiei Române pe anul 2005 pentru volumul *Medio Monte* (Cluj-Napoca, Dacia, 2003).

Interpreta de muzică populară **Anuța Iusco** s-a născut la 10 decembrie 1952, în comuna Ieud. Activează ca solistă în cadrul Ansamblului Folcloric „Mara” din Sighetul Marmației. A participat la mai multe turnee în țară și peste hotare, Elveția, Franța, Italia etc.

Poetul **Ștefan Marinca** s-a născut pe 3 noiembrie 1974 în Ieud. A absolvit Facultatea de Litere, secția Teologie-Litere, din cadrul Universității de Nord Baia Mare, precum și Institutul de Teologie din Assisi (Italia). A debutat în anul 1993, în revista *Luceafărul*, descoperit fiind de regretatul critic literar Laurențiu Ulici. A obținut Marele Premiu al Festivalului Național de Literatură „Vasile Lucaciu” din Cicârlău în anul 1994.

Născut la 25 ianuarie 1844 în comuna Ieud, dr. **Ioan Mihalyi de Apșa** poate fi considerat cel mai de seamă cărturar maramureșean din perioada care a precedat Primului Război Mondial. Clasele primare le parcurge la Sighetul Marmației, cele gimnaziale la Ungvar (azi Ujgorod, Ucraina), Kassovia (azi Kosice, Slovacia) Târnavia (azi Trnava, Slovacia) și Budapesta. A urmat Facultatea Juridică tot la Budapesta, absolvită în anul 1866. A obținut doctoratul în drept (1869), fiind primul jurist doctor în drept din Maramureș. A tipărit, pe cheltuială proprie, în anul 1902, volumul I – *Diplome maramureșene din secolele XIV-XV*, care conține 366 acte referitoare la istoria politică, economică și socială a Maramureșului. Pentru îndelungatele eforturi depuse în redactarea hrisoavelor care să ateste vechimea și identitatea românilor maramureșeni pe aceste meleaguri, a fost ales membru corespondent al Academiei Române, fiind primul maramureșean al acestei înalte instituții culturale, și distins cu Premiul „Năsturel-Herescu” în anul 1902. S-a stins din viață la 25 octombrie 1914, la Gherla, lăsând în manuscris al doilea volum al „Diplomelor maramureșene” și studiul „Pământul Maramureșului în timpul preistoriei”.

Mitropolitul dr. **Victor Mihalyi de Apșa** s-a născut la 19 mai 1841, în comuna Ieud, din nobila familie Mihalyi, originară din Apșa de Jos, în Maramureșul din dreapta Tisei. Este fratele mai mare al lui Ioan Mihalyi de Apșa, cărturarul patriot ce s-a ocupat cu publicarea documentelor medievale ale românilor din Maramureș. Studiile primare le-a parcurs în școlile călugărilor catolici din Sighet, iar gimnaziul la Oradea, Târnavia (azi Trnava, Slovacia) și Kassovia (azi Kosice, Slovacia), susținându-și examenul de maturitate în anul 1857. Episcopul de Gherla îl trimite la studii la Roma, unde învață la Colegiul Grecesc „Sf. Atanasie”, apoi la Colegiul Urban. În anul 1863 își ia doctoratul în teologie la Roma. La data de 8 noiembrie 1863 este hirotonit preot în Biserica Grecească „Sf. Atanasie” din Roma. Pe 9 aprilie 1864 se întoarce la Gherla, unde este numit profesor de istoria bisericii la Seminarul Teologic din localitate. În 1869 devine secretar la Mitropolia din Blaj, poziție din care susține ca membru ajutător Asociațiunea pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, donând sume importante. Anul 1874 a fost unul semnificativ pentru **Victor Mihalyi de Apșa**, fiind ales episcop al Lugojului. Paralel cu cariera

bisericească a desfășurat o bogată activitate științifică. A fost primit în colectivul Societății Regale Române de Geografie din București. Pe data de 2 septembrie 1894 a devenit membru de onoare al Academiei Române. Decesul înaltului prelat s-a produs pe data de 21 ianuarie 1918, fără să se bucure de momentul atât de așteptat – Unirea cea Mare.

Sportivul **Claudiu Râșco** s-a născut la 22 august 1978, în Ieud. Este absolvent al Facultății de Educație Fizică și Management a Universității „Bogdan-Vodă” din Baia Mare. S-a remarcat în domeniul boxului, având un palmares internațional impresionant: medalie la Campionatul european în anul 1998. Claudiu Râșco este câștigător al turneelor internaționale din Italia (1995), Belgrad (1995, 1996), Germania (1994, 1995, 1996), Finlanda (1996), locul II în Polonia (1995).

Artistul plastic **Sas Vasile** s-a născut la 10 iunie 1957, în comuna Ieud. Printre premiile obținute de-a lungul anilor enumerăm Premiul Bienalei de Artă Internațională „Sala del Bramante”, Roma (1995), Marele premiu internațional „Expressions”, Lavinio (1995), Premiul european de science-fiction „Eurocon-Cracon”, Cracovia (1992) etc.

Profesoara de desen **Ana Valea**, absolventă a Institutului de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca, în anul 1974, s-a remarcat prin inițierea Cercului de pictură, în cadrul căruia zeci de copii au posibilitatea să pătrundă în taina culorilor și a artei, realizând desene, picturi, icoane pe lemn și sticlă, bucurându-se de aprecieri la numeroasele tabere și expoziții la care școlarii ieudeni au participat. Americanca Gail Kligman, profesor universitar la Universitatea din California, prietenă a Ieudului și locuitorilor săi, a sprijinit printr-o consistentă donație Cercul de pictură coordonat de Ana Valea.

Bibliografie selectivă

Alexandru, Ioan, *Ieudul : jurnal de poet*, „Luceafărul”, 28, nr. 23, 7 iun. 1986, p. 1.

Bălan, Gavril, *Pe urmele lui Pinteza Viteazul la Ieud*, „Pentru socialism”, 22, nr. 5731, 2 iul. 1972, p. 3.

Bârsan, Gabriel, *O biserică înălțată din temelii fără niciun gram de beton : în cătunul Ploșor din Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1763, 24 ian. 2003, p. 4.

Bârsan, Gabriel, *Codicele de la Ieud și patru biserici : patrimoniul spiritual al comunității ortodoxe din Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1775, 7 febr. 2003, p. 4.

Bilțiu, Pamfil, *Meșteri care-au fost: Vasile Vălenaru din Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1374, 6 oct. 2001, p. 2.

Bilțiu, Pamfil, *Ieudul în contextul istoriografiei și istoriei culturii*, „Pro Unione”, 13, nr. 1-2 (41-42), iun. 2010, pp. 54-60.

Bilțiu, Pamfil, *Troița de la Ieud-Fieș*, „Glasul Maramureșului”, 16, nr. 4714, 6 oct. 2012, p. 5.

Bilțiu, Pamfil, *Crucifixul de la Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 18 oct. 2012.

Bilțiu-Dăncuș, Ion, *Un sat maramureșean – Ieudul*, „Almanahul cooperativelor Plugarul din Ardealul de Nord”, Cluj, 1944, pp. 290-295.

Brașoveanu, Petre, *Ieud, un sat sub tâmpla veșniciei. România – anul 40*, „Amfiteatru”, 18, nr. 3, mart. 1984, pp. 6-7.

Brădeanu, Lia, *Biserica de lemn din Ieud-Deal, monumentul ca o istorie culturală : istoricul Radu Popa este cel care pune sub semnul întrebării afirmațiile lui Tit Bud, cel care susține că biserica ar fi construită în 1364*, „Informația zilei de Maramureș”, 11 nov. 2011.

Brebu, Vasile, *„Tropa, tropa, tropa, tropa, Noi vrem toți în Europa” : la Ieud, Jonathan Scheele a fost invitat la învățată cu strigături*, „Glasul Maramureșului”, 6, nr. 1507, 18 mart. 2002, p. 1.

Buda-Țețu, Ioan, *Sfinții stau la pândă pentru a fi restaurați : în biserica din Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 8, nr. 2327, 27 nov. 2004, p. 7.

Bunea, Mircea; Susa, Gheorghe, *Viață – din dragoste pentru viață : însemnări din Ieud, comuna cu cei mai mulți coconi din Maramureș*, „Scânteia”, 55, nr. 13601, 16 mai 1966, p. 2.

Câmpeanu, Marius, *Iconografia Bisericii „Nașterea Maicii Domnului” din Ieud-Deal*, „Bibliotheca septentrionalis”, 21, nr. 2 (41), iul. 2013, pp. 43-50.

Ciascai, Grigore, *Ana Maria Hotico din Ieud – premiu național la concursul de pictat icoane pe sticlă*, „Informația zilei de Maramureș”, 31 ian. 2006.

Ciascai, Grigore, *Imaginea bisericii din Ieud Deal este imprimată pe o monedă de argint a BNR*, „Informația zilei de Maramureș”, 27 iul. 2006.

Condrat, Alina, *Copiii din Ieud expun la Prefectură*, „Glasul Maramureșului”, 4, nr. 1193, 7 mart. 2001, p. 1.

Condrat, Alina, *Peste 5000 de credincioși la bramul Bisericii din Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1210, 27 mart. 2001, p. 1.

Condrat, Alina, *Copiii din Ieud au recompus atmosfera satului tradițional. Ieri, în Sala Sporturilor*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1247, 11 mai 2001, p. 1.

Condrat, Alina, *Ambasadorul din Peru a dansat la Ieud : la manifestarea „Joc în lătureni”*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2456, 5 mai 2005, p. 2.

Condrat, Alina, *Marele Premiu a revenit surorilor Chindriș din Ieud : lauri pentru maramureșeni la Concursul Național „Icoana din sufletul copilului”*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2560, 3 sept. 2005, p. 2.

Condrat, Alina, *O ieudeancă deține secretul vopsitului în culori vegetale : la 13 ani*, „Glasul Maramureșului”, 10, nr. 2837, 3 aug. 2006, p. 13.

Crișan, Mircea, *Dezvoltarea bătrânului Ieud*, „Gazeta de Maramureș”, 7, nr. 287, 31 mai-6 iun. 2008, pp. 20-21.

Cupcea, Mihai, *Colocviu de cultură la Ieud*, „Pentru socialism”, 33, nr. 8284, 19 iun. 1982, p. 3.

Datcu, Iordan, *Un maramureșean în cenacul lui E. Lovinescu : Gheorghe Chindriș din Ieud*, „Pentru socialism”, 22, nr. 5593, 22 ian. 1972, p. 3.

Dăncuș, Mihai, *Ieudul Maramureșului și valorile sale*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3153, 18 aug. 2007, p. 7.

Dăncuș, Mihai, *90 de ani de la trecerea în eternitate a mitropolitului greco-catolic de Alba Iulia și Făgăraș*, dr. Victor Mihalyi de Apșa (1841-1918), „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5427, 25 ian. 2008, p. 11.

Dăncuș, Mihai, *Ion Bîlțiu-Dăncuș de Ieud – 110 ani de la naștere*, „Graiul Maramureșului”, 24, nr. 6695, 14 mart. 2012, p. 5.

Donca, Cristian, *Documentar despre Ieud și Certeze la televiziunile italiene*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 2129, 8 apr. 2004, p. 3.

Dunca, Grigore, *O pagină din istoria Ieudului*, „Graiul Maramureșului”, 4, nr. 108, 12 sept. 2001, p. 2.

Dunca, Petru, *Drumul lung al Sufletului ajunge la Ieud*, „Graiul Maramureșului”, 23, nr. 6393, 23 mart. 2011, p. 3.

Floria, Ioana, *Ieudul*, „Magazin”, 44, nr. 27 (2797), 7 iul. 2011, p. 7.

Ieudul, locul unde s-a născut cantautorul Ștefan Hrușcă, este o localitate păstrătoare de valori tradiționale și folclorice ce atrage prin frumusețea și varietatea peisajului, a arhitecturii construcțiilor, prin originalitatea caselor, dar și prin ospitalitatea maramureșenilor. Unde faceți un popas? În cele peste 40 de pensiuni care s-au ridicat în zonele cele mai atractive ale localității, în care vă veți îndestula cu savuroasele bucate tradiționale. Aici veți găsi destule îndemnuri sufletești pentru a petrece clipe de nenădat în mijlocul naturii, al legendelor, al liniștii și al oamenilor de omenie.

- Gaftone, Vasile**, *Frumoșii copii ai Ieudului și mamele lor mândre*, „Pentru socialism”, 37, nr. 9398, 21 ian. 1986, pp. 1, 3.
- Gaftone, Vasile**, *Codicele de la Ieud la jubileul XX*, „Graiul Maramureșului”, 16 febr. 2013.
- Gherman, Vasile**, *Simpozion Național la Biserica Ortodoxă din Ieud*, „Informația zilei de Maramureș”, 9, nr. 21 aug. 2009, p. 7.
- Godja, Mihai**, *Comuna Ieud se dezvoltă tot mai mult*, „Pentru socialism”, 5, nr. 20, 26 ian. 1954, p. 1.
- Goja, Anca**, *Oașa de autenticitate din Ieud : Muzeul Etnografic al familiei Pleș*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5598, 14 aug. 2008, p. 8.
- Hojda, Dragoș**, *Ieud : legenda bisericii care a fost salvată din foc cu ajutorul laptelui de vacă*, „Glasul Maramureșului”, 15 febr. 2016.
- Horoba, Ionuț**, *Ieudul și-a primit „fiii” cu joc, cântec și politicieni*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3155, 21 aug. 2007, p. 5.
- *** *Ieud, străveche vatră de cultură românească*, coord. Ioan Mircea Farcaș, Cluj-Napoca, Risoprint, 2012, 260 p.
- Ignat, Dragomir**, *„Am fo’ ș-om fi” – în Belgia : înfrățire sub semnul muzicii și dansului*, „Glasul Maramureșului”, 6, nr. 1630, 13 aug. 2002, p. 4.
- Ignat, Dragomir**, *Lacăt pe biblioteca din Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1963, 19 sept. 2003, p. 2.
- Ignat, Dragomir**, *Fiii Ieudului au petrecut trei zile și trei nopți : de Zilele comunei*, „Glasul Maramureșului”, 12, nr. 3457, 19 aug. 2008, p. 14.
- Ignat, Dragomir**, *Controverse legate de Biserica din Ieud Deal*, „Glasul Maramureșului”, 16, nr. 4748, 15 nov. 2012, p. 4.
- Ilea, Marian**, *Viflaimul de la Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 7 ian. 2006, p. 1.
- Ilea, Marian**, *Din arhiva personală a preotului ieudean Ioan Marcu : întâmplări petrecute în comuna Ieud în perioada 1994-1945*, „Informația zilei de Maramureș”, 11, nr. 3173, 27 febr. 2012, pp. 12-13.
- Ilea, Marian**, *Cum s-a construit biserica nouă a Ieudului*, „Informația zilei de Maramureș”, 25 sept. 2012.
- Ilea, Marian**, *Zidul bătrânilor din Ieud*, „Informația zilei de Maramureș”, 11, nr. 3556, 10 iun. 2013, p. 1.
- Iuga, Vasile**, *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, pp. 69, 128, 129, 131, 132, 256, 356, 474, 514, 517, 570, 681, 722, 728, 948, 972.
- Iusco, Ioan**, *Ieudul codicelui și al voievozilor*, „Tribuna României”, 15, nr. 324, 15 sept. 1986, p. 15.
- Jianu, Nicu**, *Ieud, grădina cu strămoși*, „România pitorească”, ian. 2017.
- Lenghel Izanu, Petre**, *Viața culturală din Ieud*, „Gazeta Maramureșană”, 11, nr. 34, 21 aug. 1930, pp. 1-2.
- *** *Localitățile județului Maramureș*, Baia Mare, 1971, pp. 170-173.
- Manu, Ionică**, *Monografia localității Ieud, județul Maramureș*, Drobeta Turnu Severin, Irc Script, 2008, 84 p.
- *** *Manuscrisul de la Ieud*, București, Editura Academiei Române, 1977, 260 p.
- *** *Maramureșul din cuvinte : antologie subiectivă de texte despre Maramureș din colecțiile Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare*, 2011, pp. 10, 168, 218, 233, 265, 273, 332.
- Mareș, Alexandru**, *Datarea manuscrisului de la Ieud*, „Limba română”, 24, nr. 4, 1975, pp. 305-311.
- Marian, Gabriela**, *Costume tradiționale á la Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3049, 18 apr. 2007, p. 13.

Mariș, Ileana, Irina Chindriș folosește plante pentru a vopsi lâna : *Ieud*, „Informația zilei de Maramureș”, 2, nr. 502, 31 mai 2003, p. 4.

*** *Mărturii ale credinței – Biserica veche din Ieud Deal*, eMaramureș, 36 (72), 12-18 sept. 2014, p. 8.

Mihali, Nicoară, *Cărțile Ieudului*, „Glasul Maramureșului”, 1, nr. 41, 6 mai 1997, p. 8.

Mihoc, Mihaela, *Biserici-monument UNESCO pe Valea Izei*, „Maramureșul turistic”, 15 oct. 2005.

Moldovan, Silvestru; Togan, Nicolau, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, 1909, p. 119.

More, Ioana, *Comuna Ieud, ținutul viu al valorilor tradiționale, etnografice și folclorice*, „Informația zilei de Maramureș”, 10, nr. 3145, 25 ian. 2012, p. 13.

Munteanu, Cornel, *Ieudul în imagini foto... la Cracovia*, „Graiul Maramureșului”, 23, nr. 6359, 11 febr. 2011, p. 3.

Năsui, Florentin, *Ana Valea și minunile ei*, „Graiul Maramureșului”, 26 apr. 2001.

Năsui, Florentin, *Ieud. La mirifica întâlnire cu fiii satului*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4995, 25 aug. 2006, p. 9.

Năsui, Florentin, *Expoziția Vernadoc, în șura din Ieud*, „Graiul Maramureșului”, 28 iul. 2016.

Pârja, Gheorghe, *Codicele de la Ieud*, „Graiul Maramureșului”, 9, nr. 2235, 18 aug. 1997, pp. 1, 4.

Pârja, Gheorghe, *Colocvii de cultură la Ieud*, „Pentru socialism”, 34, nr. 2618, 17 iul. 1983, p. 2.

Pârja, Gheorghe, *Ieri, la Ieud, senatorul Vasile Vetișanu și-a lansat două cărți : Cronica Ieudului și Cronica Codicelui de la Ieud*, „Graiul Maramureșului”, 9, nr. 2145, 5 mai 1997, p. 2.

Pârja, Viorica, *Biserica de lemn – identitatea noastră ca popor și spațiu*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4758, 15 nov. 2005, p. 8.

Pârja, Gheorghe, *Ieud sau iubirea de limba română*, „Pentru socialism”, 35, nr. 8895, 8 iun. 1984, pp. 1-2.

Pârja, Gheorghe, *Noi contribuții privind valorificarea tradițiilor maramureșene*, „Pentru socialism”, 37, nr. 9557, 30 iul. 1986, pp. 1-2.

Pârja, Gheorghe, *Revine Codicele de la Ieud*, „Graiul Maramureșului”, 9, nr. 2233, 15 aug. 1997, p. 1.

Pârja, Gheorghe, *Sărbătoarea Limbii Române la Ieud*, „Pentru socialism”, 37, nr. 9524, 21 iun. 1986, p. 3.

Petruț, Anton, *Biserica în formă de navă*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4564, 1 apr. 2005, p. 6.

Petruț, Anton, *Ieudul milenar se îndreaptă spre modernism*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6273, 30 oct. 2010, p. 10.

Ofrim, Ioana, *Horitoarele din Ieud*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4647, 8 iul. 2005, p. 6.

Pașca, Marius, *La Ieud s-a desfășurat o tabără de instruire pentru 30 de studenți ai Universității de Nord*, „Glasul Maramureșului”, 10, nr. 2528, 14 ian. 2010, p. 8.

Pop, Ramona-Ioana, *Copiii din Ieud transformă materialele naturale în artă*, „Graiul Maramureșului”, 15, nr. 4059, 8 aug. 2003, p. 5.

Portase, Alec, *Ieud, în căutarea codicelui pentru mileniul următor*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4680, 16 aug. 2005, pp. 8, 9.

Purcaru, Ilie, *Ieud un stâlp de lumină din miazănoapte*, „Flacăra”, 25, nr. 23, 10 iun. 1976, pp. 1, 12.

Roșca, Nuțu, *Istoria bisericii ortodoxe române din Maramureș*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarului, 2015, pp. 260, 261, 262, 683.

- Roșca, Nuțu**, *Vechea Mănăstire de la Ieud*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6292, 22 nov. 2010, p. 12.
- Ruja, Alexandru**, *Locul fostei mănăstiri e „vizitat” de căutătorii de comori. La Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1305, 18 iul. 2001, p. 3.
- Ruja, Alexandru**, *Comuna cu 6 biserici : record la Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1774, 6 febr. 2003, p. 3.
- Ruja, Alexandru**, *600 de abonați la alimentarea cu apă : la Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 8, nr. 2352, 29 dec. 2004, p. 3.
- Ruja, Alexandru**, *Istoria și legendele bisericii din Ieud*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3043, 11 apr. 2007, p. 5.
- Ruja, Alexandru**, *Tabără de butinari la Ieud, în munți...* „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3625, 12 mart. 2009, p. 11.
- Ruja, Alexandru**, *Schimbarea la față a Ieudului : Maramureșul de altădată*, „Glasul Maramureșului”, 19, nr. 5742, 22 mart. 2016, p. 7.
- Sulișteanu, Z.**, *Viața cântecului popular în comuna Ieud*, „Muzica”, 2, nr. 8-9, 1952, p. 44.
- *** *Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914...*, p. 253.
- Șerbu, D.**, *Manuscrisul românesc din Codicele de la Ieud (1391-1392) : mărturie documentară a vechimii limbii române*, „Tribuna”, 21, nr. 9, 3 mart. 1977, p. 9.
- Ștef, Dorin**, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, pp. 131-133.
- Ștef, Dorin**, *Istoria folcloristicii maramureșene*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2006, pp. 26, 28, 29, 32, 37, 47, 56, 73, 95, 141, 177, 192, 194, 199, 200, 212, 213, 229.
- Temian, Laura; Brezovszki, Ana-Maria; Marinescu, Otilia**, *Autori maramureșeni : dicționar biobibliografic*, Baia Mare, Umbria, 2000, pp. 32, 54, 98, 170, 174, 271, 284, 348, 433.
- Todinca, Gheorghe**, *Marea Unire a românilor : oameni, locuri, documente din Maramureș (1918-1919)*, Sighetul Marmăției, 2017, pp. 38, 54, 97, 101, 103, 111.
- Țolaș, Radu**, „Fiii satului” la Ieud, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5295, 20 aug. 2007, p. 3.
- Vancea, Ciprian**, *Ieudenii au fost în sărbătoare*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 3913, 21 aug. 2014, p. 16.
- Vetișanu, Vasile**, *Biserica nouă din Ieud*, „Tribuna României”, 13, nr. 275, 1 sept. 1984, p. 2.
- Vetișanu, Vasile**, *Ieud și „codicele său”*, „România pitorească”, nr. 10, oct. 1983, pp. 4-5.
- Vetișanu, Vasile**, *Cartea Ieudului de la începuturi până în zilele noastre*, Oradea, Convex, 1995.
- Vetișanu, Vasile**, *Cronica Codicelui de la Ieud (1391-1392) : cel dintâi text de limbă română*, București, Axis Mundi, 1995.
- Zdrenghea, Maria**, „Legenda duminicii” din Codicele de la Ieud, „Cercetări lingvistice”, 7, nr. 1, ian.-iun. 1962, pp. 93-96.

FILE DIN CRONICA COMUNEI IEUD

Sec. II-III – la Ieud, romanii aveau băi de sare lucrate de ei. Astăzi sunt surpate și pline de apa Iezerului.

Sec. XIV – după părerea cercetătorului D. Șerbu și a multor alora, *Codicele de la Ieud* a fost copiat în acest secol.

1364 – Biserica de lemn din Ieud – din Deal – este ridicată în acest an și este cea mai veche biserică de lemn din Maramureș.

1391 – în acest an s-a tipărit *Codicele de la Ieud*.

1560-1580 – după constatările lui Ioan Bianu, manuscrisele din *Sbornicul de la Ieud* au fost scrise în această perioadă.

1695-1696 – diaconul Ioan din Ieud copiază o *Evanghelie* slavonă pe seama bisericii „din Șes”.

1700 – preot în Ieud era Mihail Mihaiu din Apșa de Mijloc.

1709 – în Ieud este întemeiată o mănăstire ortodoxă de către membri ai familiei Balea.

1718 – un *Tetraevangheliar* ajunge în posesia lui Pop Alecsa din Ieud.

1720 – în Ieud existau 26 de familii nobiliare românești.

1760 – vicecomite al Maramureșului era nobilul român Mihail Balea din Ieud.

1781 – un *Triod* de Blaj este cumpărat pentru biserica din Ieud de vicecomitele Mihai Balea.

1840 – în Maramureș activau cu bune rezultate școlile din Șugatag, Bârsana, Ieud, Rona de Jos etc.

1862 – ia ființă Protopopiatul Ieudului prin desprinderea unor parohii din protopopiatul Vișeu: Săcel, Săliște, Dragomirești, Cuhea, Botiza, Bocicoel, Șieu, Ieud și Poieni. Protopop: Laurențiu Mihalyi de Apșa – Ieud.

1867 – la Ieud, 31 de intelectuali și elevi din Maramureș pun temelia Societății de Lectură „Dragoșiana”, sub semnul idealului național „în fața căruia azi întreaga Europă își reflectă genunchele”.

1875 – din acest an exista edificiu școlar din piatră la Ieud.

1900 – după recensământul din acest an, populația din localitatea Ieud era următoarea: 2.594, din care 2.053 de naționalitate română.

1912 – Despărțământul Vișeu-Iza al „Astreii” organizează prelegeri populare la Ieud. Cu această ocazie s-a hotărât să se înființeze aici o agentură și o bibliotecă. Președintele ales este Ioan Bârlea, iar bibliotecar Grigorie Țiple. În urma apelului lansat de președintele agenturii, s-au colectat 516 volume pentru bibliotecă.

1914 – comună mare cu parohie veche. Două biserici de lemn cu hramul „Nașterea Preacuvioasei Fecioare Maria”, una edificată în 1364, alta în 1717. Casa parohială de zid. Școala de zid. Matricole din 1787. Școlari de toate zilele 124, de repetiție 50, în școala comunală sau în alta. Paroh: Aurel Zoicaș. Cooperator: Emil Fucec. Cantori: Mihai Bizó și Gavril Chindriș. Învățător prim: Gregoriu Dunca, învățător secundar: Gregoriu Cziple. Exista sinagogă iudaică. Populația după religie: 2399 gr. cat., 6 rom. cat., 1 helvetic și 318 izraeliți.

Selecție din ***File de cronică***: *ținuturile Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș. Vol. 1 (din paleolitic până în 1918)* / Laura Temian, Lazăr Temian, Valentin Băințan... ; Coordonator științific: prof. dr. Teodor Ardelean. Baia Mare : Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2016, pp. 3-4, 7-8, 21, 36, 38-41, 44, 48, 50, 52, 59-60, 62, 65, 67, 70, 75, 80, 83, 85, 92, 96, 111, 126, 133-134, 142, 151, 153, 170, 174, 185, 207, 223, 227, 229, 231, 239, 244, 246-247, 253, 258-259, 308-311, 316, 318, 321, 325, 327, 348, 350, 352, 381, 389, 392-393, 399-400, 404, 417, 437, 455, 459, 478, 482, 505, 525, 536-538, 560, 583.

Colindă din Ieud

Ce curț is și-aieste curț?

Cu tri rânduri de pomuț?

Șede Doamna Domnilor.

Vin înjerii și o-ntreabă:

– Ce suspini Măicuță dragă?

– Cum, Doamne, n-oi suspina?

Că-i aici duminica,

Să descui beserica,

Să s-adune oamini.

Da oamini nu s-adună,

S-adună la fogădău,

Suduiesc pă Dumnezău.

Am putere să-i trăsesc,

Da mi-i milă de copii,

Că-s micuți, pă lângă vatră

Și nu știu cine li-i tată.

Tătucă li-i Dumnezău,

Măicuță li-i Precistea,

Care-i la tăta lumea.

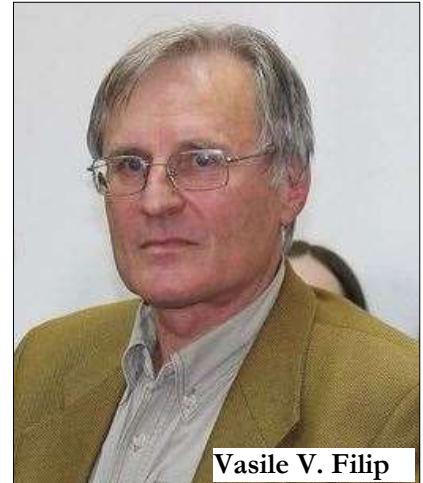
(Culegător: Pamfil Bilțiu; subiect: Dăncuș Nița)

1 Decembrie 1918, după 100 de ani

Dr. Vasile V. FILIP
Bistrița

Veți citi în rândurile de mai jos părerea unui apolitic. Ba chiar (dacă acceptați o mișcare de recul) – a unui antipolitic. Iar – dacă vreți și mai multe amănunte – a unui etnolog și antropolog, a unui om de știință care a ucis în sine un poet.

În 1918 a coborât printre norii istoriei, aureolând chipul neamului, raza stelei noastre norocoase, până atunci ascunse. A fost o fulgurantă compensație pentru o lungă istorie de nenoroc și oropsire. Ne-am adus și noi, incontestabil, câtimea de luciditate politică, de îndrăzneală, de jertfă de sânge (valori ce nu ne-au vizitat prea des, al căror exercițiu nu-l prea aveam). Dar în toată amploarea și rotunjimea ei, Unirea cea Mare nu noi am făcut-o, ci astrele. Norocul. Nimeni nu putea să prevadă, între 1914 și 1916, *toate* cele ce se vor petrece în 1918 și apoi în 1920. Cum nimeni nu poate niciodată să prevadă *totul*. Și dacă tot nu putem prevedea totul, atunci de ce să ne pierdem în calcule anticipative, niciodată sigure (sugera Camil Petrescu, printr-un personaj al său, cel puțin pentru planul economic). Să îndrăznim. Să facem. Norocul – se știe – îi ajută pe cei îndrăzneți. Dar, dacă pentru planul economic „a face”, „a îndrăzni” înseamnă a te mișca repede, a cumpăra ieftin și a vinde scump, a produce ce se cere etc., pentru planul istorico-politic ce-i de făcut? Cam tot așa, ca-n viață: să încerci, să ai îndrăzneala să fii tu însuși, dar după ce te-ai cunoscut bine. (Doar pe tine te poți cunoaște, nu și potrivirea astrelor în viitor). Să știi cine ești, de unde vii și ce ți se cuvine.

Vasile V. Filip

Românii, între vecini puternici și hrăpăreți, s-au considerat mai mereu nenorocoși și au dezvoltat, în cultura lor tradițională, o adevărată paradigmă a nenorocului. Au făcut din noroc valoarea (extraumană) supremă: „Fă-mă, mamă, cu noroc/ Și măcar m-aruncă-n foc!”. Sau: cică Norocul și Mintea mergeau pe-un drum, când îi prinde noaptea. „Eu mă culc aici, în drum”, zice Norocul. „Ba nu, eu mă culc alături, în câmp, că nu se știe ce poate veni pe drum”, zice Mintea. Și așa fac. Iar pe drum, noaptea, vine, într-adevăr, o căruță cu cai. Care cai se sperie de mogâldeța din drum, o iau la fugă peste câmp și-l calcă pe cel cu Minte.

Cam așa s-a întâmplat cu românii, acum în ipostaza Norocosului, în 1918. Dar norocul, dacă s-a nimerit să-l prinzi de picior, trebuie să știi să-l legi și să-l ții aproape. Norocul (care l-a preocupat și pe Thomas Mann, în *Casa Buddenbrook*) e obiectivarea încrederii în sine a celui ce se cunoaște bine, se evaluează corect și îndrăznește în limitele acestei cunoașteri și evaluări. Lucru pe care cultura tradițională românească îl spune mai rar și mai puțin apăsător: „Dumnezeu îți dă, dar nu-ți bagă și-n traistă”.

Dumnezeu ne-a dat, în 1918, o Românie Mare, rotundă, dar n-am știut s-o păstrăm. Pentru că încă nu știam bine cine suntem, de unde venim, ce ni se cuvine și ce nu. (Vedeți, nu pun problema „ce putem”, pentru că asta rezultă din celelalte.) Mă refer, atât la fatidicul an 1940, când cu ultimatumul U. R. S. S. și cu Diktatul de la Viena (când am cedat teritoriile românești fără a trage un glonț, cu efect dezastruos asupra moralului armatei și al poporului în ansamblu), cât și la nemotivata continuare a războiului dincolo de Nistru (când Antonescu a pus onoarea sa militară și rațiunile strategice deasupra a ceea ce „ne-a dat Dumnezeu”; adică deasupra a ceea ce este România ca dat etnic).

Permisă fie-mi o scurtă comparație, în paranteză. Finlandezii au fost, în timpul Războiului al II-lea Mondial, într-o situație asemănătoare, față de U. R. S. S., care le revendicase Carelia. Regiune în care – știau din *Kalevala*, reconstituită de Lönnrot – hălăduise miticul lor Vainamoinen. Acel pământ știau că e al lor, că vor lupta *cu orice risc* pentru el, dar nu și în afara lui. Or, Carelia e azi finlandeză.

Noi? Rațiuni strategice, pragmatism politic, calcule conjuncturale... Politică. (Înțeleasă, precum inteligența în lumea animală, ca putere de adaptare.) Politică în loc de cultură. În locul vechii Cumințenii a Pământului. Ne sufocă „dezbaterile” politice pe toate canalele TV (dar desființăm „România cultural”, nu mai producem teatru TV, nu mai încapе filmul de artă decât cel mult în miez de noapte). Toată lumea face politică, dacă se poate în loc de muncă, iar cel mai bun loc de muncă e în Parlament. Muntenii au fost cei care au exacerbat întâi, încă de la croniciari, dimensiunea politică. Și, mai ales de aceea, nu cronicarii lor au rămas, ci cei moldoveni, care au înțeles să se continue unul pe altul. La 1918 clasa politică de atunci spera ca România să se europenizeze (prin aportul cultural-mental al Transilvaniei și Bucovinei), dar paradigma centralistă (adică cea primitivă, bazată pe instinctul de dominație) a determinat fenomenul invers, de balcanizare inclusiv a acelor zone care absorbiseră ceva din rigurozitatea mentalului de tip german și european.

Azi suntem o națiune obsedată de planul politic. Azi dezbatem oportunități și strategii, în timp ce Iuda roade, pe dedesubt, stâlpii valorilor cardinale. Iar noi, sus, în Casa ce stă să se prăbușească, discutăm aprins dacă nu e cazul să-i grațiem pe deținuții lipsiți de spațiu vital sau dacă doi homosexuali trebuie să formeze o familie. (Și teologii bizantini, la 29 mai 1453, își puneau problema sexului îngerilor... în timp ce turcii lui Mohamed al II-lea își glisau corăbiile pe uscat, ocolind lanțul – crezut infailibil – cu care cei asediați baricadaseră Cornul de Aur.)

Suntem conduși spre marginea irelevantă a problemei. Nu mai știm care e Centrul, care sunt scopurile majore. Profesorii de română cred ei înșiși că au de format la elevi doar „competențe de comunicare”, că Poezia e o floriceică frumoasă (dar mai e oare frumoasă?) și efemeră, fără de care omul ar putea trăi (adică: „câștiga”) foarte bine; și că Ion Heliade Rădulescu a spus, la 1819, „Scrieți, băieți, scrieți, numai scrieți!”, fără „românește”, cuvânt considerat de autorii de manuale „inoportun” (*politically incorrect*).

Înapoi la Poezie! Înapoi la Cultură! Înapoi „valorile tari”, la o Românie profundă și cu minte! O Românie a muncii, și nu a politicianismului, oportunist, corupt și dezmațat. Națiunea nu trebuie să se închidă în sine, dar nici n-a ajuns ceva ce poate fi șters cu buretele, spălat din creiere și inimi, pentru că e ceea ce timpul cel lung a zidit în noi. Sau, în termeni teologici, e legătura noastră cu Dumnezeu.

Dar știu că, cel puțin pentru acum și pentru anii (deceniile?) ce vor veni, strigătul meu se pierde în pustie. Nu sunt primul, nu sunt singurul. Oricum, calea nu-i asta și, mai devreme sau mai târziu, se va vedea.

La 100 de ani de la Marea Unire, suntem și noi o generație de maximă eficiență. Dar nu prin zidire, ci prin îngropare. Am îngropat satul și pe locuitorul lui, țăranul (considerat, până nu de mult, ca singura clasă „reală” a României); am îngropat cultura tradițională și o maimuțărăm pe cealaltă, majoră, fie în cheie „postmodernă”, fie prin avalanșa mediocrității, prin egalizarea în jos, în lipsa oricărui spirit critic; și mi-e c-o să reușim să îngropăm și națiunea, înainte de-a o fi rotunjit. În numele a ce? Nici măcar în numele unui Om nou, superior, pe care l-au vizat, fără să-l realizeze, ideologiile de totdeauna și de pretutindeni; ci în numele unui „om șters, uituc”, promovat azi ca *summa* eficienței mercantile și a manevrabilității politice.

Măcar noi, monștri ai adâncurilor, ce mai avem încă un ochi în ceafă, sau în frunte, un ochi departe-văzător (chiar dacă cei doi, pentru lumea de-aproape, nu se descurcă prea bine), măcar noi să zicem odată cu Poetul:

Noi, nu! Niciodată! Noi, nu!

Grija pentru resursele minerale ale României

Lazăr-Aurel PANTEA

Baia Mare

Resursele naturale parte importantă a avuției naționale

Lazăr-Aurel Pantea

Resursele minerale situate pe teritoriul și în subsolul țării și al platoului continental în zona economică a României din Marea Neagră, delimitate conform principiilor dreptului internațional și reglementărilor din convențiile internaționale la care România este parte fac obiectul exclusiv al proprietății publice și aparțin statului român.

După „Unirea cea Mică” de la 24 ianuarie 1859, sub domnitorul Alexandru Ioan Cuza, din anul 1861 s-a instituit monopolul asupra extragerii și valorificării sării, iar din 1895 bogățiile subsolului aparțin statului, sub coordonarea Ministerului Industriei și Comerțului, cu excepția zăcămintelor de petrol, ozocherită și asfalt, care rămân în proprietatea aceluia care deținea suprafața de teren aferentă. După izbucnirea Primului Război Mondial, în cadrul M. I. C. se înființează Direcția Generală a Combustibilului, pentru coordonarea

activității tuturor minelor și a sondelor de petrol. La 1 aprilie 1906, prin Legea nr. 578 pentru înființarea controlului asupra obiectelor fabricate din metale prețioase, lege promulgată în 13 februarie 1906 de către Regele Carol I, a început marcarea oficială a metalelor prețioase.

După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, prin Constituția din 1923 și Legea minelor din 1924, toate bogățiile subsolului României devin proprietate a statului. Potrivit legii minelor, producătorul era obligat să predea tot aurul statului, la prețul mondial. Regia Întreprinderilor Miniere și Metalurgice ale Statului din Ardeal, în luna octombrie 1925 pune în funcțiune Instalația de Afinare a Aurului – Baia Mare. De Direcția Minelor și Uzinelor Metalurgice ale Statului Baia Mare aparțineau, atât exploatarea miniere Valea Roșie, Dealul Crucii, Baia-Sprie, Cavnic, Băiuț, Văratice, Rodna Veche, Roșia Montană și Săcărâmb, cât și Uzinele Metalice și Metalochimice Firiza de Jos, Strâmbu-Băiuț, precum și Instalația de Afinare a Aurului Baia Mare. În perioada interbelică, la minele statului și la cele concesionate la particulari, prioritară era extracția minereurilor aurifere. Minele de la Săcărâmb erau unicele din Europa cu zăcăminte de aur cu telur și seleniu.

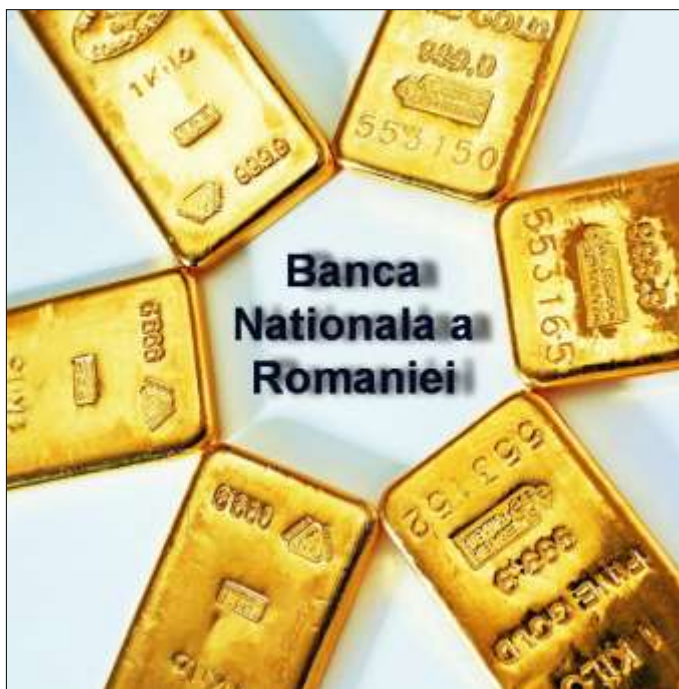
Topitoarele din Strâmbu, județul Someș, prelucrau produsele miniere de la Cavnic (Roata), Băiuț și Văratice. Topitoarele din Firiza de Jos prelucrau produsele miniere de la minele statului Valea Roșie, Dealul Crucii, Baia-Sprie, Cavnic (Bolduț) din județul Satu Mare, Rodna Veche din județul Năsăud și Săcărâmb din județul Hunedoara, dar și produsele minelor concesionate din județele Satu Mare și Maramureș unor privați. Produsele de la Roșia Montană se prelucrau la Uzinele Metalice și Metalochimice din Zlatna, județul Alba, precum și ale celorlalte mine ale statului și ale celor concesionate la particulari din Munții Apuseni. Azi, bogățiile de la Roșia Montană constituie istorie, un muzeu natural al mineritului din România.

Legea minelor din 1929 prevede dreptul de prioritate al statului asupra cumpărării aurului și al argintului, la prețul mondial, iar în cazul că Banca Națională nu le cumpăra, lăsa libertate

tea de valorificare a produselor. Urmare a comerțului clandestin cu aur și a creșterii numărului de furturi de aur nativ din mină și de la instalațiile de prelucrare, în anul 1936 a fost aprobată Legea pentru controlul circulației metalelor prețioase, care prevedea restricții și sancțiuni pentru cei care se ocupau cu comerțul și transportul clandestin de aur. În anul 1937 apare o nouă Lege a minelor care îi obliga pe producători să vândă tot aurul la stat, prevăzând sancțiuni pentru cei care cumpărau sau furau aur.

În perioada interbelică, cea mai mare producție de aur din România s-a realizat în anul 1937, când 2/3 proveneau de la minele din Munții Apuseni și 1/3 de la minele din regiunea minieră Baia Mare. România era a doua țară producătoare de aur din Europa. Cea mai mare rezervă de aur a B. N. R. a fost în anul 1940. În condițiile celui de-al Doilea Război Mondial, rezerva de stat de aur a scăzut. Din 6 aprilie 1970, lingourile de aur marcate cu un număr de ordine și două poansonse – „UZINELE METALE NEFEROASE Baia Mare” și „Banca Națională a României” – sunt recunoscute de bursa de la Londra ca fiind corespunzătoare din punct de vedere calitativ și pot să circule pe piața mondială. Prin Decretul nr. 244 din 10 iulie 1978, publicat în Buletinul Oficial al R. S. R, Partea I, nr. 63/1978, privind regimul metalelor prețioase și al pietrelor prețioase, se impun o serie de restricții privind deținerea, vânzarea, introducerea sau scoaterea din țară a metalelor prețioase și a pietrelor prețioase. Producția de aur a crescut, așa că în anii 1987-88 s-a rambursat datoria externă a țării. Odată cu privatizarea S. C. Phoenix Baia Mare, din 1997, România a pierdut certificatul de „good delivery”. La 16 martie 1998 a intrat în vigoare Legea minelor nr. 68/1998. Decretul nr. 244/1978 este abrogat abia prin O. U. G nr. 190 din 9 noiembrie 2000 privind regimul metalelor prețioase în România.

Banca Națională a României a sistat din anul 2001 cumpărarea aurului rezultat din prelucrarea concentratelor, respectiv de la agenții economici autohtoni. Pe parcurs se aduc unele modificări și O. U. G nr. 190/2000 se republică în anul 2004, cu modificări ulterioare. În contextul Constituției din 2003, republicată, s-a adoptat și promulgat Legea minelor nr. 85/2003, care reglementează desfășurarea activităților miniere în România pentru resursele minerale: cărbune, minereurile feroase, neferoase, de aluminiu și roci aluminiifere, de metale nobile, radioactive, de pământuri rare și disperse, sărurile haloide, substanțele utile nemetalifere, rocile utile, pietrele prețioase și semiprețioase, turba, nămolurile și turbele terapeutice, rocile bituminoase, gazele ne-combustibile, apele geotermale, gazele care le însoțesc, apele minerale naturale (gazoase și plate), apele minerale terapeutice, precum și produsul rezidual minier din haldele și iazurile de decantare. După cum a comunicat la întrunirea din 23 februarie 2018 a Asociației Naționale a Profesioniștilor din Geologie și Minerit, ing. Iulian Iancu, președintele Comisiei Industrii și Servicii a Camerei Deputaților, Proiectul de Lege a minelor este modificat într-o variantă radical îmbunătățită, axată pe punerea bogățiilor solului și subsolului țării exclusiv în slujba interesului național. Resursele naturale reprezintă o parte importantă a avuției naționale. Din anul 2000 și până în prezent, rezerva de aur este menținută de B. N. R. la circa 103-104 tone. În 2011, Traian Băsescu, Președintele României, după o vizită în aria Patruleterului Aurifer din Munții Apuseni, spunea că România trebuie să ajungă la 200 tone de aur în seiful Băncii Naționale. Luni, 19 mar-

tie 2018, consilierul B. N. R. Adrian Vasilescu, spunea că „cine nu are aur în marile centre financiare nu contează pe piața internațională”. 60 de tone din aurul României se află în custodie la Banca Angliei. Pentru aurul păstrat la Banca Angliei, nici România, nici Polonia, nici Bulgaria, nici vreo altă țară nu primesc dobândă, ci, dimpotrivă, pentru păstrare se achită un comision.

Un nou act normativ privind metalele prețioase și pietrele prețioase

Vineri, 12 ianuarie 2018, maramureșeanul ing. Gheorghe Șimon, ministru al Economiei, publica pe site-ul ministerului spre dezbatere publică un Proiect de Ordonanță de urgență pentru modificarea și completarea O. U. G. nr. 190/2000 privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase în România. Având în vedere importanța în plan economic a operațiunilor cu metale prețioase și pietre prețioase, domeniu sensibil cu un nivel ridicat al contrafacerilor și mai ales al evaziunii fiscale, este imperios necesară asigurarea unei discipline riguroase a pieței și un înalt nivel de protecție a consumatorilor. Deși exista obligația legală ca vânzarea, cumpărarea și scoaterea din țară a lingourilor și/sau topiturilor din metale prețioase sau aliaje ale acestora să se realizeze numai dacă acestea sunt însoțite de raport de încercare eliberat de Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor, sunt numeroase cazurile de nerespectare a acestei obligații.

Încă din secolul al XVI-lea, medicul și primarul orașului Chemnitz din Saxonia, Georg Agricola, în cartea *Despre minerit și metalurgie*, scrie despre „interesul pentru bogățiile exploatărilor miniere din provincia numită Dacia. Că mineritul a binecuvântat pe mulți cu bogăție, vedem din istorie”.

După 2000 de ani, din aurul dacilor, „căutătorii de comori” autorizați, sau alții ilegal, au găsit/însușit brățări dacice, monede etc., care au fost prezentate publicului prin TV în martie 2018 de către procurorul general al României, Augustin Lazăr, și de către directorul Muzeului de Arheologie Sarmizegetusa, obiecte din aur predate/recuperate pentru tezaurul național.

La nivel european, se constată o revigorare a mineritului, un interes crescând pentru metalele neferoase, iar pe mapamond a reînceput „febra aurului”.

Acum aurul este cotate la 1.300 dolari pe uncie, iar cuprul se menține în jurul a 7.000 de dolari tona. Programul de guvernare pe perioada 2018-2020, prezentat Parlamentului României în 31 ianuarie 2018, prevede că cel târziu la 1 martie 2018 se vor aduce modificări legislative pentru îmbunătățirea reglementării pieței metalelor prețioase și pietrelor prețioase, în scopul reducerii substanțiale a evaziunii fiscale. Într-adevăr, Guvernul în ședința din 1 martie 2018 a aprobat Ordonanța de urgență nr. 10 pentru modificarea și completarea O. U. G. nr. 190/2000, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 203/6 martie 2018.

Guvernul urmărește protecția consumatorilor și combaterea evaziunii fiscale, a falsurilor și a contrafacerii, prin aplicarea mărcii statului pe obiectele din metal prețios care vor fi comercializate în România. Au fost modificate și completate 25 de articole și abrogate câteva alineate. Ordonanța a fost adoptată cu respectarea Directivei (UE) 2015/1535 a Parlamentului European și a Consiliului din septembrie 2015. Pe teritoriul României pot fi puse în circulație doar obiectele din metale prețioase care au aplicat marca de titlu, marca de responsabilitate și marca de stat. Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor aplică marca statului pe obiectele

din metale prețioase comercializate în România. A. N. P. C. își exercită drepturile și obligațiile specifice activității de încercare, analiză, marcă, expertizare, înregistrare, vizare și autorizare, în calitate de autoritate competentă pe teritoriul României. Prin aplicarea mărcii de stat pe obiectele din metale prețioase se poate realiza o evidență clară a cantităților de metal prețios introduse și/sau scoase de pe teritoriul statului român, combătându-se în mod eficient evaziunea fiscală.

În sensul prezentei ordonanțe, se definesc: metale prețioase – aur, argint, platină și paladiu, precum și aliajele acestora, sub orice formă; pietre prețioase – diamantele naturale, rubinele naturale, safirele naturale, smaraldele naturale și perlele naturale sau de cultură; obiecte de aurărie și argintărie – orice obiect confecționat din aur, respectiv argint, cu excepția obiectelor de podoabă denumite bijuterii; titlu – proporția de metal prețios conținut de un obiect exprimat în miimi; marca de stat – marca oficială, protejată prin lege, reprezentată de un simbol unic pentru tipul de metal prețios, alături de precizarea titlului redat în cifre arabe, care se aplică pe obiectele din metale prețioase exclusiv de către A. N. P. C., ca autoritate competentă, înainte de punerea pe piața națională a acestora. Marcarea are ca scop certificarea faptului că obiectele din metale prețioase au conținutul de metal prețios corespunzător mărcii de titlu aplicate și identificarea operatorilor economici care au aplicat mărcile de responsabilitate. Printre altele, prin această ordonanță sunt exceptate de la marcarea metalele prețioase sub formă de materii prime, lingourile de metale prețioase. Având în vedere licențele acordate de A. N. R. M. pentru explorare/exploatare de aur din aluviuni, diverse perimetre miniere de minereuri polimetalice, cuprifere, din iazurile de decantare etc., construcția/modernizarea Uzinei Metalurgice de la Zlatna, odată cu aprobarea noii Legii a minelor și a Normelor metodologice de aplicare a ei, credem că se vor face precizările de rigoare privind marcarea lingourilor de metale prețioase. Operatorii economici care comercializează obiecte din metale prețioase și pietre prețioase au obligația de a informa consumatorii corect, complet și precis cu privire la natura și caracteristicile obiectelor pe care le comercializează. Ordonanța prevede o perioadă de tranziție până la 30 iunie 2018, în care agenții economici pot comercializa produse cu marca de garanție proprie înregistrată la Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor, cu anumite condiții. Potrivit ordonanței, încălcarea prevederilor acesteia constituie contravenție și se sancționează. La data intrării în vigoare a O. U. G nr. 10 se abrogă H. G. nr. 1344/2003 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a O. U. G nr. 190/2000.

Baia Mare, 23 aprilie 2018

Sub zodia dezvoltării personale: „Ai carte, ai parte...”

Camelia KALISCH

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Camelia Kalisch

Dezvoltarea personală a început să fie, în ultimul timp, un concept din ce în ce mai popular. Pentru fiecare dintre noi, dezvoltarea personală este un proces natural și continuu în desăvârșirea noastră ca oameni, un proces al descoperirii de sine, al autocunoașterii, urmat de acțiune: *schimbarea*. Acest proces complex durează, așadar, până la sfârșitul vieții și poate fi realizat și pe cont propriu, prin efort personal susținut, de conștientizare, dorință de schimbare în mai bine a calității vieții proprii și de creștere spirituală.

Celebrul scriitor și psihoterapeut american Irvin D. Yalom, autor a numeroase lucrări de specialitate de referință în domeniul psihiatriei, afirma că istoria psihologiei (știința exactă a minții și a comportamentului uman) a început cu mult timp înaintea apariției metodelor științifice, debutând, în fapt, din direcția literaturii, odată cu scriitori precum Tolstoi sau Dostoievski. În ultima perioadă, însăși abordarea

cognitiv-comportamentală a psihologiei s-a axat mult pe domeniul literaturii și al lecturii¹. Mulți oameni mărturisesc faptul că lectura unei cărți le-a influențat modul de a gândi sau chiar cursul vieții. Mari personalități din diverse domenii ale cunoașterii au recunoscut importanța unor lecturi pentru devenirea lor profesională și spirituală. Editura Humanitas publica în anul 2010 un volum coordonat de criticul Dan C. Mihăilescu, *Cărțile care ne-au făcut oameni*, volum în care personalități precum Mircea Cărtărescu, Andrei Pleșu, Ana Blandiana sau Gabriel Liiceanu discută despre cărțile care i-au inspirat și influențat. Astfel, dacă putem afirma despre o carte că ne-a schimbat viața, înseamnă că putem identifica anumite modificări și la nivelul creierului, pe care lectura le antrenează, ceea ce conferă cititului o foarte puternică forță de a influența atitudinea și comportamentul nostru, formarea, modelarea și modificarea propriilor noastre valori.

Conceptul de „dezvoltare personală” (self-help) s-a extins vertiginos în România, impulsionat fiind de o serie de cărți publicate de edituri precum Curtea Veche, Libris, Humanitas, Editura Trei, Meteor Press, Adevăr Divin și de afirmarea tot mai pregnantă a psihologiei și psihoterapiei în epoca contemporană, în care cotidianul aruncă omul modern în confruntarea cu provocări tot mai solicitante, care implică descoperirea și exploatarea propriilor resurse de adaptare la un ritm și cerințe stresante ale vieții, necesare pentru a spori calitatea vieții. Există numeroși traineri sau psihologi care organizează cursuri pe această temă, există zeci de bloguri unde se pot citi articole de dezvoltare personală, însă, la nivel individual, cartea a fost, este și va rămâne cel mai la îndemână instrument de dezvoltare personală, accesibil oricui.

Folosirea cărților pentru a rezolva anumite probleme nu este o idee nouă. Ea apare încă din perioada antică, în Grecia, când biblioteca a fost numită „locul unde se vindecă suflete”, iar cărțile erau considerate „consilieri tăcuți”². Lectura este esențială în dobândirea competențelor

¹ Drugaș Ioana, Bîrle Delia, *Educăm și vindecăm prin... POVEȘTI*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2008, p. 26.

² *Ibidem*, p. 25.

necesare pentru a trăi în lumea actuală. În acest context, bibliotecarul și biblioteca publică oferă omului contemporan un acces fără bariere la o mulțime de publicații actuale din domeniul dezvoltării personale. Ca bibliotecar, sunt frecvent întrebată de către cunoscuți sau oameni care află unde lucrez: „Mai citește lumea în ziua de azi?”. Profesând de câțiva ani în cadrul unei secții unde interacționez direct cu publicul, la Secția împrumut carte pentru adulți, pot răspunde cu certitudine: categoric DA, lumea citește. Citește mult în interes personal, din dorința individuală de a se dezvolta, de a se cunoaște, a se autoeduca, a se schimba și a avea relații mai bune, o comunicare eficientă, un loc de muncă vocațional sau adaptabilitate mai mare la stres și ritmul accelerat al vieții. Tocmai acest gen de lectură, lectura de dezvoltare personală, numită și literatură motivațională (deși cei doi termeni se află într-o relație de sinonimie doar parțială), este extrem de căutată, fiind domeniul care cunoaște momentan ponderea de achiziție cea mai reprezentativă în ansamblul fondului de carte al secției. Se publică mult în domeniu și se achiziționează pe măsură, întrucât există cerere, cu precădere din partea tinerilor și a publicului de vârstă mijlocie. Dacă în 2012 secțiunea de psihologie cu acces liber la raft a secției era etalată pe un număr aproximativ de 20 de polițe, în 2017 s-a extins la 86 de polițe. A crescut așadar de mai bine de patru ori în ultimii cinci ani. Mult mai mult decât în alte domenii ale cunoașterii umane.

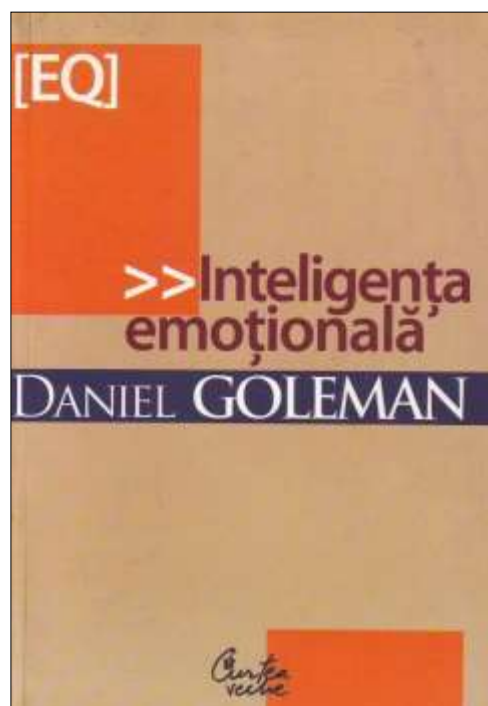
Una dintre cele mai frecvente cereri pe care le primesc din partea utilizatorilor serviciilor de împrumut sună cam așa: „Recomanda-ți-mi ceva bun, ceva din psihologie, ceva carte de dezvoltare personală!”. Ca persoană care oferă ghidare în alegerea lecturii adecvate, bibliotecarul nu are voie niciodată să spună că nu știe ce să recomande, că nu poate, că nu citește în domeniu. Astfel, am citit, la rândul meu, multe cărți de dezvoltare personală, dintre care sunt câteva care mi-au rămas în minte și care, într-adevăr, mi s-au părut utile, transformatoare și îmi permit să le recomand. Iată, așadar, un top 8 al propriilor recomandări de carte pe această temă:

1. Daniel Goleman – *Inteligența emoțională*. Se citește greu, este stufoasă în conținut, dar merită fiecare oră de lectură alocată. Este o carte de referință, care mi-a fost și mie recomandată de către un psiholog și care m-a ajutat să îmi gestionez eficient emoțiile, să înțeleg că interiorul meu influențează până la contaminare pe ceilalți și că a fi inteligent înseamnă, în primul rând, a fi conștient de propriile emoții în timp ce le trăiești. Cartea te face conștient de puterea ta interioară, oferind și soluții practice.

2. Louise L. Hay – *Poți să-ți vindeci viața*. Un clasic între cărțile inspiraționale, se citește ușor, este o lectură pozitivă și se adresează oricui are nevoie de schimbări în viață. Autoarea a ajutat oameni din întreaga lume să-și descopere și să-și folosească întreg potențialul puterii create

atoare personale pentru creșterea spirituală și autovindecare. Ea crede în vindecarea transformatoare și consideră că „ceea ce gândim despre noi înșine devine adevărat pentru noi”. Astfel, „fiecare e responsabil pentru tot ceea ce i se întâmplă în viață, rău sau bine”. Gândurile noastre creează realitatea și întreaga viziune a lui Louise Hay are la bază această idee a gândului creator.

3. Osho – *Iubire, libertate și solitudine*. Structurată pe trei părți, așa cum reiese din titlu, lucrarea aceasta este despre iubire – ca unica experiență capabilă să permită accesul la eternitate, despre libertate – ca stare de a fi, și despre solitudine – ca întâlnire cu sinele; trei dimensiuni indispensabile fericirii. În viziunea lui Osho, scopul șederii noastre pe pământ este să creștem din punct de vedere spiritual, să fim, să ne bucurăm. Iubirea începe în noi înșine, iar abia după ce reușim să ne iubim pe noi înșine ea se revarsă în jur. Fiecare dintre noi purtăm în suflet sâmbu-

rele divin și ne este dată capacitatea de a fi fericiți oricum și oriunde, iar cartea lui Osho ne face să conștientizăm această capacitate, căci a fi fericiți depinde, până la urmă, de ceea ce există în inima fiecăruia.

4. Irvin Yalom – *Privind soarele în față*. A. Schopenhauer afirma că „nici soarele, nici moartea nu pot fi privite în față”. Dar iată că, prin tema centrală abordată – tema morții, o temă de loc ușor de digerat, celebrul psihiatru american – foarte drag mie – deschide Cutia Pandorei și ne pune față în față cu ea. Ne naștem și murim, nu putem anula moartea, iar lectura cărții oferă soluții pozitive, în ciuda subiectului, de a ne rezolva angoasa cu privire la propria finitudine, de a trăi viața în „aici și acum”, astfel încât să nu acumulăm regrete. Cartea îmbogățește înțelegerea vieții și a sensului ei.

5. Lise Bourbeau – *Cele cinci răni care ne împiedică să fim noi înșine*. O carte care vindecă, abordează cinci obstacole (răni) care ne împiedică să fim fericiți și împliniți: abandonul, respingerea, trădarea, nedreptatea și umilirea. Fiecare rană a generat cinci tipuri de personalități cu cinci tipuri de frici majore, fiecare dintre noi identificându-ne tipul de rană ce îl purtăm în noi încă din copilărie și care necesită vindecare. Cartea oferă, bineînțeles, remediile adecvate.

6. Eckhart Tolle – *Puterea prezentului*. Probabil cea mai cerută carte din domeniul dezvoltării personale, cartea vorbește despre puterea lui „acum” și pătrunde în zona spiritualității, fără a fi, totuși, o carte religioasă. În căutarea de sine, Tolle oferă răspunsuri surprinzătoare.

7. Anthony Robbins – *Putere nemărginită*. Cartea merită citită, pentru că oferă o triplă perspectivă asupra a ceea ce ești și poți deveni, omul având în el însuși un potențial infinit de auto-realizare și atingere a scopurilor, dacă ar ști cum să fie în controlul propriei sale vieți. Conținând elemente de programare neurolingvistică, lectura ei a schimbat viața a milioane de oameni.

8. Brenda Schaeffer – *Dragoste sau dependență?*. „Fără dragoste suntem orfani de toate”,

cum spune Octavian Paler. Mulți dintre noi confundăm, însă, acest sentiment complex cu dependența, fără să înțelegem cu adevărat natura dragostei. Prin această carte, autoarea, psiholog și psihoterapeut specializat în comunicare și tratamentul adicțiilor, oferă cititorilor o abordare pertinentă despre iubirea sănătoasă. Ce este dragostea și ce nu este, cum să o identificăm, cum să o cultivăm, toate acestea sunt extrem de bine înțelese pe parcursul lecturii. La final de carte sunt și câteva exerciții de autocunoaștere și de identificare a elementelor-problemă dintr-o relație de cuplu. Cum orice conștientizare precede schimbării, meritul acestei cărți stă în capacitatea ei de a transforma ființa umană aflată în drum firesc către evoluție și fericire personală.

Iată, așadar, cum fiind bibliotecar întâlnești uneori așteptări ce vin dinspre profesia de terapeut și, chiar dacă e irealist să aibă cititorul astfel de așteptări, satisfacția că, la momentul potrivit, ai recomandat o carte potrivită, care a satisfăcut nevoia utilizatorului, este neprețuită. Călăuză în

lumea lecturii, bibliotecarul, deși nu e un expert în psihologie, este provocat în biblioteca zilelor noastre să devină un mediator care, înarmat cu câteva tehnici de folosire eficientă a lecturii, îi ajută pe cei interesați să identifice mijloace eficiente – cartea în mod special – pentru a se autodescoperi, pentru a evolua și a se dezvolta conform scopurilor lor și pentru a se ajuta singuri când li se ivesc probleme de rezolvat și obstacole de depășit. Pentru fiecare moment din viață există o carte potrivită. Totul e să ajungem la ea!

S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului *Pentru socialism*)

Lavinia ARDELEAN
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Vineri 5 ianuarie 1968 – Reprezentanți iluștri ai științei și culturii românești

Acum un secol s-a născut la Târgoviște viitorul prozator Ion Al. Brătescu-Voinești. O copilărie fericită îi asigură excepționale condiții de învățatură și lectură. Familia a constituit pentru el un mediu prielnic pentru dezvoltarea calităților literare și a impresiunilor artistice. În anii maturității se apropie de cercul Junimii și începe să colaboreze la revista *Convorbiri literare* cu poezii și schițe.

Abandonează poezia lirică, consacându-se genului epic, pe care-l reprezintă cu strălucire încă de la sfârșitul veacului trecut, când ajunge chiar în Comitetul de Direcție al *Convorbirilor literare*. Proza lui Brătescu-Voinești și-a îndreptat atenția spre existențele umile, nefericite, zdrobite de povara societății.

Portretul prozatorului ni-l putem imagina în contururi largi: un romantic care exaltă suferința umană și animală, pe baza unui real simț de observație și profundă analiză psihologică. La un veac de la nașterea lui, prozele lui Ion Al. Brătescu-Voinești constituie o frumoasă moștenire a literaturii noastre și se citesc cu interes și admirație. [...]

Joi 11 ianuarie 1968 – „Maramureș – comori ale artei populare”

În prima săptămână a anului, Casa Regională a Creației Populare ne-a oferit o nouă și plăcută surpriză editorială. Este vorba de „Maramureș – comori ale artei populare”, un album care conține 26 de fotografii în culori – imagini ce prezintă datini și obiceiuri, port popular, monumente de artă din zonele etnografice Maramureș, Oaș, Lăpuș și Chioar. Fotografii aparțin unui talentat și entuziast fotoamator și în același timp pasionat etnograf – jurisconsultul băimărean Iuliu Pop – care cutreieră neobosit de mai mulți ani de zile satele maramureșene, descoperă nestemate ale artei populare și le înregistrează pe peliculă. Textul – purtând semnătura lui Nicoară Timiș și tipărit în patru limbi de către I. P. „Arta Grafică” București – este condensat și explicit. Albumul – apărut în format de buzunar – constituie o caldă invitație de a cunoaște, de a cerceta arta populară maramureșeană.

Sâmbătă 13 ianuarie 1968 – La Teatrul de Stat din Baia Mare – 15 ani – peste 100 de premiere

Recent – și nu puțini dintre noi au fost martorii acestui eveniment – s-au împlinit 15 ani de la primul spectacol al Teatrului de Stat din Baia Mare. Colectivul era nou, veniseră actori din diferite teatre, de vârste și pregătiri diferite, dar îi una pe toți dorința fierbinte de a realiza o operă de valoare, de durată. Stimând și stimat de omul necunoscut din sală, actorul s-a transformat în prietenul de pe scenă, care îmbracă în fiecare seară o altă haină, care ne îmbărbătează sau care ne face să suferim alături de el, care ne face să râdem sau alături de care aspirăm spre mai bine, spre mai frumos.

Totul era nou pentru spectatorul care, venind de la muncă, din mină, din uzină, din școală, poposea pentru câteva ore în modesta sală a teatrului de odinioară. Nu întotdeauna erau cunoscutori versați ai teatrului, dar evenimentele de pe scenă îi pasionau, îi interesau, aplaudau cu sinceritate, cu căldură. Uitau sau le făcea plăcere să uite că în spatele fundalului nu exista perete, că undeva deasupra decorului se iviseră stele pe cerul rece de decembrie. Se înființase la Baia Mare teatrul lor și asta avea mai multă importanță.

De-a lungul anilor, Teatrul de Stat din Baia Mare s-a impus ca o instituție de prim rang în viața artistică a regiunii. Anul care a marcat 15 primăveri în viața teatrului băimărean a însemnat totodată și mutarea lui într-o altă sală, nouă, încăpătoare, oferind excelente condiții de creație, încă un imbold în truda zilnică de o deosebită noblețe, care se numește artă. [...]

Sâmbătă 13 ianuarie 1968 – Însemnări despre folcloristul maramureșean Ion Bârlea

Ion Bârlea

Nicolae Iorga, marele cărturar care a cercetat și problemele istorice, sociale și culturale ale Maramureșului, scria un lung studiu – în două numere ale revistei *Neamul Românesc* din 1909 – despre o carte pe care o prefăcuse și o sprijinise și despre acela care o realizase: „Puțini tineri, câtă românimie este, ar fi în stare să aducă această jertfă și, astăzi, când volumul de însemnări maramureșene e gata, toată lumea care se interesează de limba și de trecutul nostru trebuie să-i mulțamească”. Era vorba despre „*Însemnări din bisericile Maramureșului?*”, al cărui autor, Ion Bârlea, născut la 11 ianuarie 1883, la Berbești, străbătuse în anii 1905-1909, cu o râvnă exemplară, meleagurile maramureșene și își notase cu adânc interes creațiile populare din Țara lui Dragoș, balade, colinde, descântece, hore, țâpărituri pe care voia să le publice într-o carte. Ea trebuia să vorbească, prin intermediul valoroaselor plăsmuiri populare anonime, despre organica legătură etnică, geografică și morală a Maramureșului cu întregul popor român. [...]

Marti 23 ianuarie 1968 – Noul sediu al bibliotecii

Înființată în 1912, cu circa 10.000 de volume, biblioteca din Sighetul Marmăției și-a sporit an de an sfera de activitate. Biblioteca dispune azi de un fond de peste 50.000 de volume. În acest cadru de activitate s-a simțit necesar ca această instituție de cultură să aibă un sediu nou, corespunzător actualelor cerințe. Pentru noul loc de activitate a bibliotecii a fost recent destinat parterul unei aripi a clădirii Casei Raionale de Cultură. Aici biblioteca dispune de o spațioasă sală de lectură, unde cititorii pot consulta cele mai recente apariții editoriale, săli cu acces liber la raft, o sală de împrumut. Spre informarea cât mai eficace a cititorilor au fost amenajate vitrine destinate literaturii tehnice, beletristice și ideologice, respectiv un spațiu consacrat literaturii etnografice.

Sâmbătă 27 ianuarie 1968 – Marin Preda – *Moromeții*, vol. II

Apariția celui de-al II-lea volum al „*Moromeților*” lui Marin Preda poate fi consemnată ca un succes al prozei artistice românești contemporane, primirea elogioasă din partea criticii constituind în plus o dovadă peremptorie. Scris la un interval de 12 ani de la primul volum, considerat de unii drept o carte rotundă, închisă, încheiată, continuarea ni se pare a fi necesarmente

legată și imperios cerută nu numai de evoluția firească a faptelor care alcătuiesc materia sa epică, cât mai ales de completarea fișelor biografice ale eroilor, în special a destinului personajului central, Ilie Moromete, așezați în textura noilor evenimente sociale și politice.

„*Moromeții*” alcătuiește un amplu tablou al satului muntenesc pe linia marilor romane țărănești ale lui Rebreanu și Sadoveanu, dar, în același timp, un important roman psihologic, autorul surprinzând în mediul rural cu multă acuitate o sumă de realități morale pe care le-a pus în lumină cu o rară vigoare artistică, reconstituind tragismul destinului omenesc în general. [...]

Vineri 2 februarie 1968 – Reprezentanți iluștri ai științei și culturii românești – Constantin Rădulescu-Motru

Constantin Rădulescu-Motru (1868-1957), unul dintre reprezentanții de seamă ai filosofiei și ai sociologiei românești din prima jumătate a secolului nostru, și-a început studiile superioare la Universitatea din București și le-a continuat în străinătate, luându-și doctoratul în filosofie la Leipzig, la profesorul Wilhelm Wundt, în 1893.

Între anii 1900-1941 a ocupat catedra de psihologie la Universitatea din București, decenii de-a rândul a desfășurat o susținută activitate în domeniile criticii literare, filosofiei, pedagogiei și sociologiei, publicând sute de articole și studii.

Începând cu anul 1895 colaborează intens la *Convorbiri literare*, iar în 1898 îi apar câteva studii în paginile *Vieții noi*. La 1 ianuarie 1900, dată la care începe să se contureze doctrina estetică și social-politică a principalelor curente literare de la începutul secolului nostru, Rădulescu-Motru înființează, la București, *Noua revistă română*, publicație eclectică a cărei existență parcurge două etape: 1900-1902 și 1908-1916.

Privită în ansamblul ei, activitatea acestui mare om de știință reflectă contradicțiile esențiale ale epocii sale. [...]

Duminică 4 februarie 1968 – 500 de ani de la moartea lui Gutenberg – părintele tiparului

Zelul cercetărilor moderne n-a putut lumina satisfăcător împrejurările biografice ale unuia dintre născocitorii cei mai talentați din toate timpurile, a cărui descoperire, dintre cele mai geniale ale minții omenesci, a avut consecințe atât de însemnate pentru dezvoltarea spirituală ulterioară.

Îl chema Johannes Gensfleisch și a fost poreclit Gutenberg după numele cartierului unde se mutase familia sa. Se naște undeva între anii 1394 și 1399, la Maienița (Mainz), oraș de pe Rin, centru meșteșugăresc și comercial.

Pe la 1430 se afla în exil la Strasbourg, iar în 1434 se plângea administrației orașului că oficialitățile din Mainz nu i-au plătit pensia cuvenită.

Născocirea lui Gutenberg se încadrează în seria descoperirilor revoluționare care a deschis o cale mult mai ușoară răspândirii științei și literaturii, ajutând astfel, incontestabil, la nașterea lumii moderne. [...]

Sâmbătă 10 februarie 1968 – Centenar Ștefan Luchian

Viața lui Ștefan Luchian – personalitate dominantă în pictura românească din primele decenii ale secolului nostru – începe din februarie 1868, într-o familie de militari din micul târg

Ștefănești, așezat pe meleagurile fostului județ Botoșani. Îndrăgește desenul și i se dăruiește încă din școala primară, iar mai târziu, când rămâne orfan de tată, refuză cariera armelor, pe care i-o hărăzise mama, și-și urmează vocația. Studiază la Școala de Arte Frumoase din București, apoi la Academia de Arte Frumoase din München și la Academia Julian din Paris.

Mai mult ca oricare alt pictor român, Luchian a îndrăgit natura, florile, pe care le așeza în vase de lut. „Fiindcă sunt de la noi, se exprima el, le stă frumos într-o oală făcută de noi”. Florile lui Luchian nu se veștejesc niciodată, rămân veșnic vii. Garoafele parcă emană aromă peste buza vasului care le încinge mijlocul, iar roșul trandafirilor, anemonelor și macilor parcă arde cu o intensitate vecină cu explozia. [...]

Sâmbătă 17 februarie 1968 – Lege privind organizarea administrativă a teritoriului R. S. R.

Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România adoptă prezenta lege.

Capitolul I. Unitățile administrativ-teritoriale

Articolul 1. Teritoriul Republicii Socialiste România este organizat în unități administrativ-teritoriale: județul, orașul și comuna.

Articolul 2. Capitala Republicii Socialiste România este municipiul București.

Articolul 3. Județul este alcătuit din orașe și comune – unități de bază ale organizării administrativ-teritoriale a țării – în funcție de condițiile geografice, economice și social-politice, etnice și de legăturile culturale și tradiționale ale populației.

Articolul 4. Orașul este centrul de populație mai dezvoltat din punct de vedere economic, social-cultural și edilitar-gospodăresc.

Orașele care au un număr mai mare de locuitori, o însemnătate deosebită în viața economică, social-politică și cultural-științifică a țării sau care au condiții de dezvoltare în aceste direcții pot fi organizate ca municipii.

Orașele în care își au sediul organele de conducere ale județului sunt orașe-reședință. [...]

Vineri 1 martie 1968 – Gheorghe Asachi – 180 de ani de la naștere

Scriitorul s-a născut la Herța, la 1 martie 1788, ca fiu al lui Lazăr Asachievi, un spirit cultivat și un propagator entuziast al ideilor „Școlii Ardelene”. În anul 1804 Gheorghe Asachi obține doctoratul în filosofie și diploma de inginer și arhitect, la Lemberg (Lvov). Aspirând spre o cultură enciclopedică, tânărul inginer se inițiază la Viena în astronomie și în arta plastică, iar în 1808 se îndreaptă spre Italia. Peisajul mediteranean, plin de lumină și culoare, îi stimulează atât aptitudinile lui de pictor, cât și sensibilitatea lui poetică. Îl impresionează monumentele de artă ale Italiei și îl farmecă „lira cea armonioasă” a lui Petrarca, dar și seducătoarea frumusețe a tinerei Bianca Milesi, a cărei iubire delicată îi va inspira câteva vibrante cântece eroice.

Privite din perspectiva timpurilor noastre, meritele acestui entuziast animator al culturii naționale dobândesc o semnificație nouă, pe care oamenii epocii sale n-au putut-o înțelege în toată profunzimea ei. Așa cum va sublinia, mai târziu, V. A. Urechia, Gheorghe Asachi a personificat „o întreagă epocă”, identificându-se cu „însăși istoria Moldovei din prima jumătate a secolului al XIX-lea”.

Sâmbătă 16 martie 1968 – Băile Usturoi

Stațiunea Usturoi, aflată la numai 1 km de Baia Mare, este așezată pe o frumoasă vale montană, la altitudinea de 282 de metri. Împrejmuată de seculare păduri de fag și stejar, această zonă are un climat asemănător regiunilor de coline, ferită de vânturi și având o luminozitate limpede și puternică.

Subsolul munților străbătuți de Valea Usturoiului conține zăcăminte metalifere, de unde apa își trage o serie de proprietăți curative. Apa minerală de aici provine dintr-o fostă galerie de mină săpată cu secole în urmă în Muntele Galben. Compoziția chimică a apei atestă că ea provine îndeosebi din dizolvarea produselor ce rezultă prin alterarea în mediul aerat a filoanelor de minereu. În compoziția apei se găsesc sulfați de fier, calciu, aluminiu, magneziu, zinc, natriu, cupru și mangan. Buletinele de analiză arată că apa se caracterizează ca fiind atermală, sulfată, feroasă-calcică, hipotonă. De aceea este indicată numai în cură externă pentru tămăduirea afecțiunilor reumatismale cronice și în aplicații locale sub formă de gargarisme în afecțiunile faringiene catarale. Debitul de apă minerală este de 20.000 de litri în 24 de ore, astfel că se pot face 250 de băi zilnice, fapt ce permite satisfacerea în bune condiții a cerințelor publicului. [...]

Duminică 24 martie 1968 – 79 de ani de la apariția săptămânalului băimărean *Gutitul*

În ziua de 17 martie a anului 1889, într-o miercuri, era semnat, la Baia Mare, actul de naștere al primei gazete românești pe aceste meleaguri. În acea zi apărea numărul de probă al săptămânalului *Gutitul*, „ziar social, literar și economic”, cum se intitula, avându-l ca „editor” pe Michail Molnar și „redactor răspunzător” pe Gavril Szabo. „Este o vechia dorință și o lipsă de mult simțită înființarea unui ziar pentru Sălagiu, Maramurăș, Ugocia și o parte din Solnoc-Doboca, în cari nu se află nicio astfel de întreprindere literarie românească... Spațiul foii noastre nici că va concede să producem ceva lucruri extraordinare. Putem, însă, a promite că ne vom nisui a produce lucruri plăcute și, înainte de toate, folositoare pentru publicul nostru”. Așa se anunța *Gutitul* la primul său număr. Răsfoind filele peste care s-au scurs aproape 80 de ani, aflăm că programul pe care și-l propuseseră inițiatorii și susținătorii gazetei depășea cu mult modesta promisiune de început. [...]

Vineri 29 martie 1968 – În urma unui tragic accident de avion Iuri Gagarin a încetat din viață

Iuri Gagarin a încetat din viață în urma unui tragic accident de avion, în timpul unui zbor de antrenament. În comunicatul dat publicității, C. C. al P. C. U. S., Prezidiul Sovietului Suprem și Consiliul de Miniștri ai U. R. S. S., anunță cu adâncă durere moartea primului cosmonaut din lume.

Pentru organizarea funeraliilor a fost constituită o comisie guvernamentală.

Iuri Gagarin va fi înmormântat lângă zidul Kremlinului din Moscova.

Agenția TASS anunță că în accidentul de avion, produs la 27 martie, în care și-a pierdut viața Iuri Gagarin, a pierit și colonel-inginer Vladimir Serioghin, comandantul unității de aviație respective.

Marti 2 aprilie 1968 – Raid-anchetă: Ce citesc bibliotecarii?

Întrebarea ar putea părea cel puțin curioasă. Ca în orice meserie, obiectul muncii trebuie să ne fie apropiat, să facă parte din noi.

Dincolo de rostul său de intermediar între autorul cărții și cititor și de complexul muncii bibliotecarului, lucrătorul bibliotecii trebuie să fie un om de cultură, un om informat, posesor al unor criterii solide de apreciere estetică a valorilor literaturii și artei.

Când ești prieten cu cartea, ca bibliotecar, ești, implicit, prieten și cu cititorii. Să știi să recomanzi o carte, fie și în câteva cuvinte, impune să cunoști mai întâi conținutul cărții și apoi gustul cititorului care îți este „client”.

Din dorința de a afla ce legătură există între cărți și bibliotecar, care este gradul lor de „rudenie” cu paginile pe care le recomandă, am întreprins o anchetă. Alături de bibliotecari, am intervievat un număr de 80 de cititori, țărani, muncitori și elevi, beneficiari ai bibliotecilor din localitățile Ulmeni, Baia-Sprie, Satulung, Tâmaia, Șomcuta Mare, Vad, Săpânța, Baia Mare. [...]

Duminică 7 aprilie 1968 – După asasinarea lui Martin Luther King

Pe întreg teritoriul Statelor Unite s-au produs, în tot cursul zilei de vineri, incidente, ca urmare a asasinării liderului integraționist de culoare dr. Martin Luther King. Aproape în toate marile orașe americane demonstrațiile negrilor au căpătat un caracter violent. Potrivit ultimelor date comunicate de autoritățile din Washington, un număr de 14 persoane au fost ucise până acum în cursul acestor tulburări, dintre care 5 în capitala Statelor Unite ale Americii, cinci la Chicago și restul în alte orașe. Numărul răniților depășește numai la Washington cifra de 350, pe întreg teritoriul S. U. A. apropiindu-se de 1.000 de persoane. Poliția a operat arestări masive, în capitala S. U. A. numărul arestaților fiind de 640 de persoane. [...]

Miercuri 24 aprilie 1968 – O viguroasă manifestare a tradiției populare – Tânjaua din Hotenii Maramureșului

Obiceiurile la români, atât de legate de semnificația vieții materiale și spirituale a poporului, sunt păstrate cu multă pioșenie generație de generație, afirmându-se azi cu o amploare fără egal.

Tânjaua din Hotenii Maramureșului, simbol artistic plenar al prețuirii muncii și hărniciei, și-a dezvăluit frumusețea unică în fața țării întregi cu prilejul „Dialogului la distanță”. Ieri am avut ocazia s-o admirăm la ea acasă, în decorul natural al Gutâiului și Marei, în explozia florală a câmpurilor și livezilor.

Aici și-au dat întâlnire mii de săteni, tineri și vârstnici, flăcăi și fete din Vad, Desești, Berbești, Mara, Hărniciești, Sat-Șugatag, Ocna-Șugatag, Breb și din alte localități. Hotenarii i-au primit cu tradiționala ospitalitate românească, cu casele împodobite cu cergi, covoare și obiecte de ceramică, cu porțile gătită cu verdele mestecenilor, în culorile ademenitoare ale câmpului.

Sărbătorind pe cel mai harnic om al satului, tânjaua păstrează un ritual pe cât de simplu, pe atât de emoționant și plin de semnificație. [...]

Mărți 21 mai 1968 – 50 de ani de la moartea poetului – Actualitatea lui G. Coșbuc

Puțini dintre scriitorii noștri au avut parte de aprecieri atât de contradictorii și de exclusiviste ca George Coșbuc. Faptul i-a mirat nemărginit pe mulți dintre literații de mai târziu, dar mai ales pe contemporanii poetului. Fire meditativă, bucuros să treacă neobservat prin mulțime, „badea Gheorghe” era străin de tot ce poate fi numit scandal literar, culisele mișcării artistice și cei ce le populau neinteresându-l în niciun chip. De fapt, acest om blând, de o rară omenie, ascundea în suflet un neastâmpăr pe care numai opera-i atât de bogată îl poate explica. Cel ce a așternut pe hârtie „Doina”, „Noi vrem pământ!” sau „Decebal către popor” nu poate fi bănuțit de conformism, de lăncezire intelectuală sau de izolare socială. Poezia sa, chiar dacă infirmă mărturiile contemporane cu privire la firea poetului, l-a aruncat pe Coșbuc în vârtoarea mișcării social-politice și literare a vremii.

Apărută în câmpul literelor române spre sfârșitul veacului trecut, poezia lui George Coșbuc a trezit entuziasmul cvasiunanim al contemporanilor. I. L. Caragiale sau C. Dobrogeanu-Gherea nu ezită să considere apariția *Baladelor și idilelor* (1893) drept un eveniment memorabil în istoria literaturii române. [...]

Joi 30 mai 1968 – Biblioteca Municipală Baia Mare

Fondul Bibliotecii Municipale Baia Mare s-a îmbogățit cu aproape 4.000 de volume. Cea mai bogată din județ, această bibliotecă însumează acum peste 125.000 de volume. Ea este abonată, totodată, la peste 360 de periodice și seriale din țară și de peste hotare. În vederea servirii prompte și operative a tuturor celor care împrumută cărți din patrimoniul bibliotecii, întregul fond de cărți a fost dotat cu „buzunărașe-fișe”, accesorii care permit bibliotecarului să identifice cărțile solicitate de cititori, indiferent de locul unde se află acestea, în mai puțin de un minut. În același scop, fișele de cititori au fost înlocuite cu o „carte de intrare” pe baza căreia cititorul ridică volumul preferat, fără a mai fi necesară inserarea titlului și autorului în vreo fișă de evidență.

Recent, bibliotecii i-au fost puse la dispoziție încă trei încăperi, iar programul secției de împrumut a fost prelungit la 12 ore, biblioteca fiind deschisă zilnic, cu excepția zilei de duminică, între orele 8 și 20.

Vineri 7 iunie 1968 – O crimă odioasă care zguduie întreaga Americă (Corespondență din New York)

După ce timp de 25 de ore medicii au dat o luptă disperată pentru salvarea vieții senatorului Robert Kennedy, acesta a decedat joi la ora 8.44 G. M. T. (ora 10.44 ora Bucureștiului) în urma rănilor căpătate de focurile de armă trase de asasinul Sirhan Bishara Sirhan. Președintele Johnson a declarat printr-o proclamație specială ziua de 8 iunie, când vor avea lor funeraliile fostului senator, zi de doliu național.

Întreaga Americă este zguduită de această crimă odioasă. Aici, la New York, orașul este de nerecunoscut. În metrouri, pe străzi, în autobuze poți întâlni oameni cu fețele grave, care își manifestă indignarea față de acest nou asasinat.

„Asasinatul politic în întreaga sa oroare – scrie în editorialul său de joi dimineață ziarul «New York Times» – a rănit din nou conștiința poporului american. Enormitatea acestei crime depășește limitele dureroase ale tragediei personale care s-a abătut încă o dată asupra familiei

Kennedy: asasinatul politic lovește înseși temeliiile statului, democrația americană și instituțiile fundamentale ale țării”.

„Dacă Statele Unite – scrie la rândul său «New York Post» – au ajuns la punctul în care candidații pentru președinție sunt eliminați prin focuri de armă, înseamnă că stabilirea procesului politic în America este în primejdie... Violența va deveni un element în schimbarea puterii politice în America. Daunele pe care evenimentele de la Hotel Ambassador le vor aduce imaginii Americii în străinătate sunt incalculabile...”.

Foarte aspre sunt reacțiile oamenilor de pe stradă, culese de reporterii ziarelor și ai posturilor de televiziune. „De câte ori cineva are curajul să vorbească în această țară despre egalitatea raselor și a oamenilor este ucis” – a declarat un locuitor din Harlem. „America este profund bolnavă.. nebunie... totul este nebunie. Trebuie făcut ceva pentru ca asemenea tragedie să nu se mai repete”, a declarat un trecător pe strada newyorkeză Madison Avenue. „Iubesc America din adâncul inimii mele, a răspuns plângând o femeie unui reporter de la C. B. S. Dar unde va ajunge această țară dacă va continua pe acest drum? De ce se ucide? De ce această ură?”. „Trebuie să punem capăt violenței, altfel violența ne va suprima, a declarat văduva reverendului Martin Luther King. În pofida acestor ore tragice, să nu pierdem totuși speranța în viitor”.

Impresionantă a fost declarația unui copil care a fost intervievat la școală de un reporter: „Eu cred că există cineva care vrea să ucidă pe toți oamenii buni”. Această părere a unui copil este împărtășită astăzi de întreaga Americă.

„Acest asasinat face parte dintr-un vast complot menit să-i elimine pe toți care îi ajută pe cei săraci din Statele Unite”, a declarat reverendul Ralph David Bernathy, succesorul fostului lider al populației de culoare din S. U. A., Martin Luther King, asasinat recent.

Pe de altă parte, s-a anunțat crearea de către președintele S. U. A., Lyndon Johnson, a unei comisii care să treacă neîntârziat la examinarea „fenomenului tragic” al violenței în Statele Unite, reflectat cel mai recent de atentatul împotriva senatorului Kennedy.

Comisia, prezidată de Milton Eisenhower, fratele fostului președinte Dwight Eisenhower, va examina cauzele „tuturor actelor de violență care au însângerat țara de la asasinarea președintelui John Kennedy”.

Între timp, au devenit cunoscute amănunte în legătură cu asasinul Sirhan Bishara Sirhan. Acesta este de origine iordaniană și a emigrat în S. U. A., împreună cu familia sa, în anul 1957, venind din Ierusalim. Este în vârstă de 24 de ani și lucra ca „băiat de grajd” la un hipodrom.

Poliția din Los Angeles a anunțat că la domiciliul acestuia din Pasadena, unde locuia împreună cu mama și fratele său, a fost găsit un jurnal personal care, se crede, aparține lui Sirhan și în care acesta a scris că „trebuie să-l omor pe senatorul Kennedy înainte de 5 iunie 1968”.

Se fac cele mai diferite supoziții asupra motivelor care l-au împins pe asasin să comită această oribilă crimă.

Majoritatea observatorilor americani atribuie puțin credit versiunilor care sugerează explicația atentatului prin „ură personală” sau dezechilibrul mintal.

Întrebarea pe care și-o pun în prezent tot mai mulți americani este dacă se va reuși măcar de această dată elucidarea adevărului sau el va rămâne învăluit în mister, așa cum s-a întâmplat după ultimele crime politice care au zguduit America.

Satul Fersig: istorie și actualitate

Lăcrimioara GROSȘ

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Lăcrimioara Grosș

Satul Fersig aparține zonei etnografice cunoscute sub frumosul nume de Țara Chioarului. Ca fiică a acestui superb sat, sunt obligată să nu las neamintite tradițiile și obiceiurile, mai ales că beneficiez de prezența unui mare număr de bătrâni care se apropie de vârsta de o sută de ani sau chiar au depășit-o.

Un studiu legat de istoria și cultura materială a satului Fersig nu face decât să aducă în fața celor interesați unele aspecte noi, care să sublinieze, dacă mai este necesar, vechimea și frumusețea oamenilor acestui sat. Despre această zonă au scris și alți specialiști, subliniind aspectele esențiale ale istoriei și aspectele culturii populare ale celor care au locuit aici, având în mână dovada bogatei și purei contribuții pe care Fersigul a avut-o la istoria și cultura materială și spirituală a minunatei Țări a Chioarului.

Cadrul geografic

Fersigul este așezat în partea de sud-vest a depresiunii Baia Mare, nu departe de străvechiul oraș minier cu același nume.

Vatra satului se află în apropierea Someșului Mare, cu posibilitatea folosirii irigațiilor în practicarea agriculturii, dar având și o zonă de dealuri ideală pentru pomicultură și fânețe. Solurile sunt variate și complexe: întâlnim soluri aluvionare, intrazonale freatic-hidromorfe, podzolicce.

Regimul elementelor climatice arată că satul se încadrează într-o climă continentală moderată, cu ierni blânde și veri nu foarte călduroase.

Rețeaua hidrografică a satului este formată din râurile Someș și Măriuş.

Este interesant cursul văii Măriuş, care străbate în întregime zona acoperită de pădurea Fersigului. Apa acestei văi constituie o importantă sursă pentru rezervația de cerbi lopătari.

Vegetația naturală actuală pe teritoriul satului este reprezentată de păduri, pajiști și vegetație de baltă. Bogata pădure ce acoperea întreaga suprafață a fost principala sursă de materii prime pentru realizarea caselor, a mobilierului, a uneltelor și pentru încălzit. În ultimii ani, acțiunea de exploatare a pădurilor a fost atât de intensă, încât în sat au funcționat până nu de mult mai multe gateri. În zona despăduririlor s-a format o vegetație de pajiște secundară stepizată, acoperind un sol brun de pădure.

Pajiștea este folosită ca pășune, fiind formată din zone precum: *Agrostis Tenuis*, *Festuca rubra*, spânzul (*Helleborus purpurascens*) și brândușa-de-primăvară (*Crocus Vernus*). Pădurea oferă adăpost unei game largi de păsări, dintre care amintim: porumbelul, ciocănitoarea, gaița, cucul, ciocârlia, coțofana, privighetoarea.

Dintre reptile amintim șarpele-de-pădure, iar dintre speciile de pești ce populează râurile: bibanul, știuca, crapul, somnul.

Din istoria satului Fersig

Între satele aparținătoare Domeniului Chioarului s-a numărat și satul Fersig. Actualmente satul se află în componența comunei Satulung, alături de Arieșul de Pădure, Finteușul Mic, Hideaga, Mogoșești și Pribilești.

De-a lungul istoriei sale multisekulare, de peste șapte sute de ani de la prima atestare documentară, satul Fersig a avut numele grafiat în multiple forme: în 1405 – Feherszek, în 1647 – Fejerszek, în 1733 – Fersig, în 1800 – Fersigu.

În satul Fersig se cunoaște pe la 1566 numele de *Gregorius Tomba Krainicus*, când ocupațiile locuitorilor, în afară de cultivarea pământului și creșterea animalelor, erau și de notar sau secretar, pietrar, croitor, căruțar, lemnar. În 1750, satul Fersig făcea parte din arhidiaconatul (protopopiatul) Szasz Nyres, care administra religioși 53 de sate din Comitatul Solnoc și Districtul Chioar.

La recensământul din 1880 satul Fersig avea 85 de case și 368 de locuitori, iar la cel din 1930 avea 625 de locuitori.

Înregistrările în matricole încep la 4 ianuarie 1858 prin botezul lui „*Onye Simon*, născut în Fersig în Ulița Mare a satului; legiuit; bărbat; de religie greco-catolică”.

Pe baza matricolelor pot fi nominalizați preoții care au servit timp mai îndelungat pe credincioșii acestui sat-filie pentru parohia din Pribilești.

Se crede că demolarea bisericii din lemn s-a produs în anul 1929, când a început construirea celei noi. Din biserica veche s-au păstrat masa și altarul. Lângă masa de altar a fost ridicată o cruce-răstignire. În timpul preoției lui Ioan Coza, a fost turnat clopotul, pe care se află însemnarea: „Întru mărirea Lui Dumnezeu. Com. Fersig, an 1923”. Pe timpul preoției lui Coriolan Coza, s-a turnat clopotul cel mare. În timpul preoției lui Teodor Gârda, a fost tencuit exteriorul bisericii. A urmat păstorirea preotului Vasile Mureșan, apoi Vasile Pop, când interiorul bisericii este renovat prin: tencuieli noi, pictura, iconostasul cu icoanele specifice, băncile noi, scaunul arhieresc, lambriuri.

Din 1 noiembrie 1999, filia Fersig devine parohie de sine stătătoare, fiind chemat spre slujire preotul paroh Gheorghe Draghiș.

În anii care au urmat au fost realizate următoarele: încălzirea bisericii cu convectoare, veșminte, perdele, covoare, uși, stație de amplificare, candelabre noi.

În anul 2000 a fost cumpărată lângă biserică o casă, folosind drept casă parohială, urmând apoi construirea unei noi case parohiale care a ținut până în anul 2007, la realizarea ei participând toate familiile din sat.

Etnografie și folclor. Așezare geografică

Satul Fersig are o uliță principală cu casele așezate de-o parte și alta. Perpendicular pe această uliță s-au format, de-a lungul timpului, altele mai mici cu aceeași dispunere a caselor. În centrul satului, așezată pe un dâmb, se află biserica. Față de acum o sută de ani aspectul satului s-a schimbat: atunci gospodăriile erau mult mai puține și mai rare. Terenul din centrul satului, cel aflat în jurul bisericii și vizavi de actuala casă parohială, nu avea nicio construcție pe el. După reforma agrară din 1925 și confiscarea pământurilor, aici au primit țărani loturi pentru a-și construi case.

Față de satele cu care se învecinează, Fersigul se distinge prin așezarea sa. Străjuț de pădurile aflate în zonă, legenda satului ne-a fost făcută cunoscută de profesorul Ioan Pușcaș, care o știe de la străbunicul său Vasile Onea. În poveste se spune că un grup de vânători unguri tot veneau aici la vânătoare. Și pentru că veneau din ce în ce mai des, au tăiat mai mulți mesteceni

din care și-au confecționat mese și scaune pe care să stea să se odihnească. Pentru că mestecă-nul are coaja albă, au botezat locul *Fehérszék* (scaunul alb). Românii au preluat acest nume, dar adaptându-l la limba română a ieșit *Fersig*.

Planul gospodăriei reflectă ocupațiile fersiganilor și împletirea strânsă între practicarea agriculturii și creșterea animalelor.

Unitățile gospodăriei – casa, șura cu grajdul, cotețele pentru porci și păsări, coșteiu pentru păstrat porumbul – erau realizate din lemn de stejar sau fag. Aici sunt cunoscuți mai mulți constructori de case și putem vorbi de o specializare a unor familii în construirea caselor. Astfel, construcția de case a devenit pentru mulți localnici modul lor de trai.

Pe lângă cei care construiau case, erau și meșteri tâmplari foarte buni care erau căutați și în satele vecine.

Prima casă, construită din alte materiale decât lemnul, a fost ridicată în anul 1928 și până prin deceniul al șaptelea al secolului al

XX-lea aproape toate casele Fersigului sunt construite din alte materiale. Azi, doar o singură casă de lemn, din cele trei care sunt în picioare în sat, este locuită.

Ocupația locuitorilor din Fersig: agricultura

În Fersig s-au cultivat păioasele: grâu, orz, ovăz, secară, plante textile și oleaginoase. În Evul Mediu, agricultura avea un randament scăzut, dar creșterea animalelor va fi fost mai dezvoltată. Fersigul, aflat în mijlocul pădurii, nu putea obține teren agricol decât prin defrișări.

Până la începutul secolului al XX-lea, principala unealtă agricolă a fost plugul de lemn cu brăzdar de fier asimetric. Pe lângă aceasta se folosea grapa cu colți de fier sau tăvălugul.

Semănatul se făcea cu mâna când era vorba de grâu, cu „bota pe rânduri” la porumb și în cuiburi la cartofi.

Oamenii care urmau să meargă la semănat se pregăteau, atât la trup, cât și la suflet, adică îmbrăcau haine curate și mergeau la spovedit.

Recoltatul grâului se făcea cu coasa, cu grebla și secera. Bărbații coseau, iar femeile adunau grâul și-l legau în snopi. Treieratul era realizat cu îmblăciul și aproximativ din deceniul al doilea al secolului al XX-lea s-a folosit batoza, urmând combina în zilele noastre.

Pentru recoltarea grâului, în Fersig se obișnuia organizarea unei clăci, adică adunarea oamenilor la casa gospodarului care le oferea și-o gustare înainte, o masă la mijlocul zilei și alta la terminarea lucrului.

La sfârșitul zilei se împletea cununa din cele mai frumoase spice, care se numea „cununa anului” și se păstra la streășina casei.

Pentru obținerea făinii de grâu și porumb, până în 1944, fersigianii mergeau la morile de pe apa Someșului, iar din 1944 în sat s-a construit o moară, proprietatea lui Indrean Ioan, care avea și o presă de ulei. În anul 1962 i-a fost confiscată de comuniști, iar el închis două luni.

Cânepa e una dintre cele mai importante plante cultivate, fiind folosită în industria textilă.

Se consumau în general produse din făină de porumb și mai puține de grâu, sau fasole, cartofi, fructe.

Creșterea animalelor

Animalele asigurau tracțiunea în muncile agricole, erau o sursă de hrană, asigurau materii prime pentru confecționarea îmbrăcăminte și încălțăminte.

Importanța creșterii animalelor în zonă reiese și din obligațiile iobagilor față de proprietarii de moșie. Pădurile întinse și pășunile grase le-au oferit condiții necesare creșterii cornutelor mari, a cabalinelor, porcinelor și ovinelor.

Forma cea mai răspândită a constituit-o creșterea animalelor în gospodărie.

Vânătoarea și pescuitul

Vânătoarea se practica mai de mult cu capcane săpate în pământ sub forma gropilor sau cu capcane din fier. Satul, fiind amplasat în apropierea râului Someș, avea asigurat peștele necesar în alimentația locuitorilor.

Albinăritul

Fersigul este nominalizat printre satele care duc ceară pe piața băimăreană. Albinele erau ținute în stupi realizați din împletitură de nuiele și lipiți cu pământ, apoi s-au realizat din scânduri.

Meșteșuguri populare. Prelucrarea lemnului

Amplasarea satului într-o zonă plină de păduri a făcut ca meșteșugul prelucrării lemnului să se dezvolte mult. În documentele medievale, legate de meșteșugurile practice din zonă, pentru satul Fersig se amintește de un lemnar (*faber ligarius*). Avem informații că în Fersig activau mai mulți meșteri de case.

Industria casnică textilă

Cultivarea cânepii a avut o importanță deosebită, toate textilele de interior și portul popular fiind, în general, confecționate din acest material. Până la jumătatea secolului trecut, toate femeile din gospodăria țărănească erau angajate în activități legate de tors și țesut.

Fiecare gospodărie își cultiva necesarul de cânepă în funcție de numărul de membri ai familiei.

Fiecare gospodină era obligată ca, de sărbătoarea Paștelui, să confecționeze cel puțin o piesă de port pentru fiecare membru al familiei.

Lâna era și ea prelucrată în gospodărie pentru obținerea țesăturilor, din care se puteau realiza piesele de port pentru perioada de iarnă.

Războiul de țesut era o piesă nelipsită din orice gospodărie țărănească.

Textile din interior

Textilele din interior erau folosite pentru realizarea decorului. Acestea erau bogat ornamentate și se realizau prin tehnica alesului în război peste fire, iar începând cu secolul trecut se folosește și tehnica broderiei pe fire (în cruciulițe) sau a broderiei sparte numită local „ciur”.

Textilele se disting prin ornamentica, în general, geometrizată. Decorul era realizat din bumbac roșu și negru cu motive geometrice: romb, crucea, triunghiul. Ștergurile de după cui au ornamente la ambele capete și erau așezate după farfurii sau înconjurau icoanele.

După adoptarea patului înalt, fețele de pernă devin piese de decor foarte importante, iar capetele erau decorate cu aceleași motive ca și ștergurile din cui.

Portul popular. Portul femeilor

Fetele și femeile din Fersig se pieptăneau cu două cozi prinse la spate într-un conci, iar în zilele de sărbătoare își lăseau cozile pe spate. Mireasa avea un conci special în jurul căruia se puneau flori naturale și artificiale, panglici și, obligatoriu, busuioc.

Pe cap purtau *basma* din „jolj” alb, în zilele de lucru, și cu flori în zilele de sărbătoare. Femeile bătrâne purtau năframe închise la culoare, și chiar negre, legate cu nod sub bărbie. Po-doabele în zilele de sărbătoare erau zgârzile din mărgelă pe gât, realizate pe fond alb cu motive florale.

Cămașa era cea mai importantă piesă din port, pentru că ei i se acorda o atenție deosebită. Materialele din care se confecționau cămășile erau cânepa, inul și bumbacul.

Până la începutul secolului al XX-lea, cămașa avea o mare bogăție de ornamente, realizate cu ață albă, urmând apoi broderia cu ață policromă.

Cămașa era scurtă și necesita purtarea poalelor. Acestea se purtau pereche. Sub poalele mari se purta un rând de poale înguste, terminate jos cu dantelă sau broderie spartă. Poalele de deasupra aveau gulerul decorat cu motive florale, iar jos se terminau cu colțișori sau broderie.

Iarna, femeile purtau rochie de lână, țesută cu fir roșu și negru pentru femeile tinere și un fir alb și unul negru pentru cele bătrâne.

Șortul sau *zadia* se purta numai în față, era realizată din lână neagră, iar în partea de jos și lateral avea cusute, cu lână colorată, motive florale.

Pe vreme rece se purta *pieptarul*, realizat din piei de oaie cu blană în interior.

Guba era o piesă de folosință zilnică, indiferent de sex, pe timpul iernii.

Portul bărbătesc

Clopul de paie avea, până prin deceniul al treilea al secolului trecut, o înălțime normală. După această dată, calota se înalță tot mai mult. În paralel, s-a îngustat și pălăria din stofă cu borul întors în sus.

În zilele de sărbătoare, feciorii își puneau la clop sau pălărie „struț” din flori sau pene de păun.

Cămașa a primit elemente de croi care au depășit chiar decorativismul cămășii femeiești.

Bărbații căsătoriți aveau ornamente geometrice, iar feciorii ornamente florale.

Pe vreme rece, peste cămașă se purta un *laibăr*, realizat din postav negru cu „bumbi scipitori” în față. Iarna se mai purta *pieptarul* de lână.

Gacii, piese de port pentru vară, erau realizați din același material cu cămașa, de asemenea și *căputul*, o haină groasă de iarnă.

Chimirul se cumpăra de la târguri și avea rolul de a proteja coloana celor care lucrau la pădure. Unele erau foarte late, încheindu-se cu cinci catarame și bumbi de metal sau broderie de piele colorată.

Femeile și bărbații, indiferent de anotimp, se încălțau cu *opinici* din piele cu obiele de cânepă – vara și de lână – iarna.

Obiceiuri populare. Obiceiuri din ciclul vieții

Nașterea

Venirea pe lume a unui copil era un eveniment deosebit, de aceea, chiar din momentul în care se știa că femeia este gravidă, era respectată în familie și în comunitate.

La începutul secolului al XX-lea sunt cunoscute mai multe moașe care aveau sau nu o pregătire de specialitate.

După naștere moașa, după tăierea buricului, îl pune pe copil pe masă, de unde tatăl îl ridică în brațe și îl dădea mamei, gestul însemnând recunoașterea paternității.

A doua zi, nașa copilului „venea cu coșarca” și aducea bucate pentru mamă. Prin actul botezului nașa își asuma o mare responsabilitate în fața colectivității.

În prima baie a copilului se puneau flori și bani albi (de argint), ca acesta să fie apărat de boli și de necazuri.

În cazul în care un copil era bolnav și viața îi era pusă în pericol, se practica obiceiul de a-l vinde. În momentul vânzării, cumpărătorul schimba numele copilului, convins că astfel răul nu-l va mai putea găsi.

Nunta

După ce doi tineri se hotărâu să se căsătorească, se începea cu cerutul fetei, care era făcut de mire, însoțit de părinți și două, trei rude. În acest moment se stabilea zestrea și cine vor fi nașii. Cu o săptămână înainte de nuntă, erau chemați nuntașii, iar tinerii își rugau prietenii să fie chemători.

Până pe la mijlocul secolului trecut, mirii se îmbrăcau în costum tradițional. Nașii erau cei care au fost nașii părinților mirilor. Nunta avea loc duminica, după terminarea liturghiei, când nuntașii se întâlneau în fața bisericii. Preotul oficia cununia religioasă, apoi întregul alai mergea la mireasă acasă, iar spre seară petrecerea se muta la casa mirelui.

Înmormântarea

Dacă omul era bolnav, la căpătâiul lui era chemat preotul pentru spovedanie și împărtășanie, iar dacă agonia se prelungea, preotul făcea maslu.

În mâinile mortului se puneau o lumânare, un colac și un ban. După deces, bărbații din familie umblau cu capul descoperit, iar femeile cu părul despletit.

Mortul se îngroapă la trei zile, timp în care este vegheat în fiecare seară de prieteni, vecini și rude. Tot în trei zile se sapă și groapa.

În zilele noastre obiceiurile legate de înmormântare se păstrează intacte, spre deosebire de cele legate de naștere și nuntă.

Obiceiurile de peste an marchează anumite momente importante, dintre care amintim: Crăciunul, Boboteaza, Paștele, Rusaliile.

Concluzii

Studiul legat de istoria și cultura materială a satului Fersig aduce în fața celor interesați unele aspecte noi, care subliniază vechimea și frumusețea oamenilor acestor locuri, care au creat, au păstrat și au adus până în prezent un tezaur cultural de o frumusețe rară.

Prezentarea-dezbatere a cărții *Sita de ceară. Istorii din istoria unui ținut transilvan* la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare

Maria BELEA
Ștefan SELEK

Vineri, 16 martie 2018, Salonul artelor

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” a fost gazda unui eveniment cultural de excepție, ocazionat de prezentarea și dezbateră volumului *Sita de ceară. Istorii din istoria unui ținut transilvan*, apărut în 2017 la Editura Școala Ardeleană și semnat de George Achim, profesor universitar doctor la Facultatea de Litere a Universității Tehnice din Cluj-Napoca și director al Școlii Doctorale de Științe Umaniste. Salonul artelor s-a dovedit a fi aproape neîncăpător pentru studenții și cadrele didactice universitare, autoritățile publice locale și din alte județe, scriitorii și oamenii de cultură prezenți în număr mare la eveniment.

Volumul de 500 de pagini, apărut cu sprijinul Consiliului Județean Satu Mare, al Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare și al Fundației Culturale „Aesthesis”, este o întreprindere temerară, consemnând istorii care au „atât o încărcătură senti-

mental subiectivă, cât și o conotație general culturală, etnică sau comunitară”, istorii care au fost, astfel, „salvate din malaxorul nemilos al uitării ori al desuetudinii”, devenind „parte dintr-un tezaur memorial al comunității, al urbei sau al ținutului”.

Cartea este „un discurs despre memoria și identitatea unor oameni, a unor comunități și a unui ținut de margine geografică românească, în timpuri aspre și deloc îngăduitoare, *in dürrfiger Zeit*, cum spune poetul”. Autorul vorbește despre „o memorie esențial selectivă”, care „păstrează și șterge deopotrivă, cerne faptul real printr-un străveziu filtru personal, o *sită de ceară* simbolică, funcțională atât la nivel individual, cât mai ales colectiv”.

În deschiderea evenimentului, prof. univ. dr. **George Achim** a lecturat poezia „Ardealul”, de Emil Isac, poet simbolist român, spirit central-european, care vorbea românește, ungrește și nemțește, format în atmosfera Europei Centrale de la 1900, în acea „belle-époque” transilvană, deoarece, spune autorul, „tocmai despre acest lucru va fi vorba în prezentarea cărții, despre o felie de transilvanitate, de lamură ardelenescă veritabilă, în care se regăsesc deopotrivă români și șvabi, unguri și ruteni, ceangăi și țigani și poate și alții pe care cercetarea noastră încă nu i-a identificat”.

Chiar dacă „cu greu poate fi încadrată într-un gen proxim, ferm definit”, cartea este, deopotrivă, „o cercetare de istorie orală, de antropologie culturală ori de istoria mentalităților, din care nu lipsește nici tenta investigativ-polemică a demersului jurnalistic”.

Sita de ceară este rodul unor investigații de teren, derulate pe parcursul a nouă luni, într-un areal foarte bine determinat, al graniței de vest a României, al Câmpiei Transilvane, vecină cu

piemonturile silvane, acolo unde dealurile domoale întâlnesc câmpia, în zona localităților Arduș și Belțug, din județul Satu Mare, profesorul George Achim fiind ajutat în acest demers științific de o echipă de studenți și doctoranzi ale Facultății de Litere.

Acest areal este un creuzet, un „mixtum compositum” de etnii, de culturi, de limbi, fapt ce evidențiază marca transilvanității românești tolerante, îngăduitoare, comprehensive, în stare să-i integreze pe toți într-o spiritualitate comună. Aceasta se întâmplă pentru că oamenii, conviețuind, schimbă semnale culturale, schimbă modele civilizationale, își sincretizează culturile și obiceiurile, se metesează într-un fel, preiau unii de la alții și împreună dau această fizionomie inconfundabilă, care este varianta românească a Europei Centrale.

În investigația întreprinsă, autorul a găsit „o lume foarte dinamică, cu specificități proprii ale fiecăruia dintre aceste grupuri, dar și un fond cultural și civilizational comun, rezultat din foarte dese schimburi culturale. Fiecare grup, fie că este vorba despre români, maghiari, șvabi sau țigani, dă și primește ceva. Nu putem trece unii pe lângă ceilalți fără să ne impregnăm de personalitatea celui de lângă noi. Iar această personalitate, departe de a ne macula sau anula propria identitate, ne îmbogățește, mai degrabă, orizontul cultural”.

În acest demers autorul mărturisește că a întâlnit: „oameni, comunități și povești, traume istorice sau traume colective, «pacienți ai istoriei», care au suferit în urma loviturilor dure ale evenimentelor ultimului veac”. A întâlnit, de asemenea, „deportați, pentru singura vină că aparțineau unei anumite etnii, dar după ce memoria cerne prin sita aceasta de ceară faptul istoric, rămâne o peliculă senină, de umanitate”.

În continuare, a luat cuvântul dr. **Teodor Ardelean**, director al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” și gazda evenimentului, care și-a exprimat bucuria de a vedea un auditoriu atât de numeros și a salutat inițiativa profesorului George Achim de a introduce și biblioteca pe itinerariul prezentărilor volumului *Sita de ceară*. Apoi a adresat un gând celor prezenți: „Ceea ce conține este povestea, deoarece cel mai important element al istoriei este memoria. Popoarele și-au scris istoria prin fapte și documente. Dar istoria nu reține decât momentele importante, pietrele unghiulare și nu poveștile personale. Aceste mărturii de viață surprinse în carte au menirea de a releva întâmplări, atitudini și altitudini morale, care nu pot fi găsite nici în cele mai elaborate tratate și monografii. Am citit cartea cu o sete uriașă de a o parcurge și mă bucur să-l văd azi aici pe Ioan Bartok-Gurzău, primarul din Belțug, care se luptă să readucă în activitate Băile de la Belțug. Spre deosebire de metoda clasică a cercetării sociologice, propusă de Dimitrie Gusti, unde întrebările sunt fixe, în cazul cărții de față interviul este influențat de imaginație, se stă de vorbă suflet către suflet, ideile vin pe parcursul dialogului, clarificându-se astfel elementele care țin de tradiții și obiceiuri, folosirea unor arhaisme, regionalisme sau formule paremiologice. Marele câștig al acestei cărți este faptul că pune în valoare acest capital enorm de oralitate. Avem și noi un astfel de interviu de câteva ore cu Vasile Deac Moșu din Bogdan-Vodă, dar mulți dintre acești oameni s-au dus deja dincolo, iar poveștile lor nu mai pot fi recuperate”.

În continuare, profesorul **George Achim** a prezentat câteva dintre poveștile cuprinse în primul capitol al cărții, o adevărată monografie dedicată șvabilor și vieții șvăbești, cu momentele rituale de peste an, cu frumosele obiceiuri de toamnă (balul strugurilor) și obiceiurile Crăciunului, dar și cu experiențele

traumatice ale deportării și poveștile din lagăr (cum ar fi a Veronikăi Bicsi, care a venit din Germania, la cei 94 de ani ai săi, pentru a-și depăna amintirile din timpul prizonieratului la ruși). Spre deosebire de cartea Herthei Müller, *Leagănul respirației*, premiată cu Premiul Nobel în 2009, unde este descris prizonieratul din Donbas a lui Oskar Pastior, o carte atât de atroce, încât chiar Dumnezeu lipsește, în care lumea suferă, se angoasează, dar nu se roagă, Veronika Bicsi spune că prin rugăciune a reușit să supraviețuiască, a subliniat profesorul Achim. Apoi a urmat povestea a două vecine de pe o stradă din Ardud, una dintre ele născută la Sao Paulo, unde emigrase tatăl său, deportată ulterior în Donbas, iar cealaltă, născută la Ufa, Bașchiria, în fosta Uniune Sovietică, care s-au dovedit a fi surori, întrucât tatăl lor, care fusese luat prizonier în Primul Război Mondial, și-a întemeiat acolo o familie cu o rusoaică, iar la venirea comunismului, s-a reîntors cu fetița în Transilvania. Erau două surori, care locuiau pe aceeași stradă a unui târgușor transilvănean, una vorbitoare de portugheză, iar cealaltă de rusă. În accepțiunea profesorului Achim, acesta este un foarte bun exemplu de multiculturalitate transilvană.

Dezbaterile au fost urmate de un potpuriu de melodii șvăbești și maghiare, interpretate de János (vioară) și Jenő (acordeon) de la Beltiug.

Primarul localității Beltiug, **Ioan Bartok-Gurzău**, „ardeleanul prin excelență”, cum l-a denumit George Achim în carte, a adresat mulțumiri pentru invitația de a participa la evenimentul de lansare a cărții, care marchează 73 de ani de la deportarea șvabilor în lagărele de muncă forțată din fosta Uniune Sovietică, din ianuarie 1945, fenomen căruia i-a fost dedicat un capitol în carte. Comandamentul sovietic care administra această parte a țării, a adăugat domnul Bartok-Gurzău, a emis ordinul de deportare, justificându-și acțiunea prin termenul de vină colectivă a tuturor locuitorilor de etnie germană. Astfel, mii de șvabi sătmăreni, practic tineretul cu putere de muncă din fiecare localitate șvăbească, a fost deportat în regiunea Donețk din Ucraina, cunoscută și sub numele de Donbas, unde au fost internați în tabere de muncă forțată și au lucrat în condiții foarte grele în minele din zonă. Contextul politico-militar în care s-au petrecut deportările s-a datorat înfrângerii suferite de armata germană și reparațiilor pe care sovieticii le-au reclamat. Această lume, a satelor șvăbești sătmărene, a fost scoasă din rosturile ei seculare și a fost supusă să trăiască o nouă dramă. „Autoritățile comuniste, menite să asigure dislocarea germanilor, au acționat haotic, numărul celor concentrați trebuind să fie îndeplinit și, nu de puține ori, a fost completat cu persoane de altă etnie, inclusiv români, printre care și socrul meu”, a mai spus primarul Bartok-Gurzău. De aceea, se impune comemorarea deportării pentru a atrage atenția tuturor asupra faptului că asemenea evenimente nu trebuie să se repete niciodată. De asemenea, a amintit de faptul că, recent, Consiliul Local al Comunei Beltiug i-a acordat profesorului George Achim titlul de Cetățean de Onoare, în semn de recunoaștere a eforturilor și meritelor deosebite în promovarea comunității.

În continuare, **George Achim** a prezentat echipa de proiect (Simina Pop, doctorandă, Ligia Buzsor, doctorandă, Felicia Mich, masterandă, Cecilia Bozga, masterandă, Andreea Tămășan și Denisa Cărăian, masterande, din Satu Mare), asemuind-o cu o echipă de intervenție medicală, în care asistentele pregătesc instrumentarul (microfonul, unghiul aparatului de fotografiat), iar „chirurgul” (intervievatorul) ia interviu „pacientului” (interlocutorului), urmând mai apoi ca asistentele să facă transcrierea textului, iar ulterior redactării acesta este trecut prin filtrul autorului, până la nivelul în care povestea capătă coerență, ritm și farmec.

Conf. univ. dr. **Mircea Farcaș**, decan al Facultății de Litere, Centrul Universitar Nord din Baia Mare, a relevat faptul că volumul de față, intitulat sugestiv *Sita de ceară*, reprezintă o colecție de istorisiri care reflectă, după cum se precizează în subtitlu, istoriile și tradițiile unor grupuri etnice și sociale, filtrate printr-o simbolică sită realizată din ceară, substanță produsă de neobositele albine, care, deși palpabilă material, ne duce cu gândul la efemeritatea formei. Din „sita de ceară” a profesorului George Achim ies la iveală pagini de istorie orală, de antropologie culturală, de mentalități din zona de miazăzi a județului Satu Mare, cu două centre puternice:

Ardudul și Beltiugul. Într-un areal multiethnic, constituit din români, șvabi, unguri, ruteni, țigani și ceangăi, autorul întreprinde un demers temerar încercând să identifice profiluri și trăsături etnospirituale fiecărui grup. Cele 41 de interviuri redau experiențe dintre cele mai diverse, unele chiar tragice: condiția de copil al războiului rămas fără tată, experiența dramatică a lagărelor de deportare, pierderea agoniseli de o viață prin obligativitatea înscrierii în colectiv și altele. Considerăm remarcabil faptul că din aceste istorisiri, memorii individuale, care se varsă în memoria colectivă, profesorul Achim sesizează sentimentul de seninătate și detașare obiectivă a relatării, constatând că „oamenii își regăsesc umanitatea și valorile morale și creștine, indiferent de nație, ca subiecți și pacienți, deopotrivă de oprimați ai aceluiași timp istoric, scos din matcă, ai aceleiași predestinări cu sens tragic”. După ce valul de violență trece, rușii, germanii, românii, maghiarii, slavii se regăsesc în contextul umanității și al conviețuirii simple. După cum menționează profesorul Achim, volumul de față nu acoperă toate aspectele, impunându-se pe viitor o ediție revizuită în care faptele de viață vor fi disociate prin „eterica sită de ceară a memoriei”. „Ne bucurăm pentru efortul Domniei Sale, precum și al echipei de la Facultatea de Litere și felicităm demersul concretizat în volumul lansat astăzi”, a mai precizat decanul Mircea Farcaș.

A urmat un potpuriu de melodii din Chioar: taraful tradițional format din Daniel Dan, Grigore Chira și Claudiu Trif.

Discuțiile au fost continuate de **Felician Pop**, directorul Muzeului Județean Satu Mare, care a mărturisit celor prezenți la eveniment: „Consider că meritul acestei cărți este faptul că aici se îmbină acribia științifică și un interes mai larg, o poveste surprinsă diacronic în anul 2017, despre două localități vecine, Ardudul și Beltiugul, în care trăiește acest conglomerat etnic, iar din aceste fire, care s-au tot adunat, s-a făcut o țesătură și iată că avem o imagine. Am trecut de sute de ori, poate, în goana mașinii, prin aceste sate, dar pentru a înțelege spiritul și profunzimea acestei lumi este nevoie de un astfel de excurs. Cartea a fost lansată și la Ardud și Beltiug și, pe măsură ce profesorul Achim povestea despre ea, personajele din carte se ridicau și vorbeau, încât la un moment dat am avut sentimentul că această carte nu s-a încheiat, că ea continuă prin personajele sale vii. Există în volum un filon narativ extrem de succulent și cred că un scriitor s-ar putea inspira din întâmplările reale, care de multe ori depășesc orice fantezie. De pildă, un individ care a ajuns violonist și care și-a transmis mai departe pasiunea către membrii familiei sale, pentru că la un târg s-a îmbătat și în loc de purcea și-a cumpărat o vioară, iar de câte ori venea fonciera, acesta cânta pe marginea șanțului, în timp ce ceilalți săteni își smulgeau părul din cap de necaz. Din această carte trebuie să tragem niște concluzii: să ne raportăm în permanență la un trecut al cărui produs suntem chiar noi. În decurs de șase luni au fost două deportări făcute de forțe extremiste: în iunie 1944 au fost deportați evreii, iar în ianuarie 1945 au fost deportați șvabii. Apoi a venit perioada comunistă, cu violența ei. Aceste puncte de torsiune au marcat mentalul colectiv, pentru că George Achim vorbește despre memorie, dar și despre uitare, ca și condiție necesară a prezervării memoriei esențiale. Câteodată trebuie să uităm lucruri fără relevanță, pentru a ne putea aminti cele care pot deveni paradigmatică pentru fiecare dintre noi. Și mai trebuie să înțelegem un lucru: aceste violențe ale secolului XX au fost, dacă nu îmblânzite, atunci transformate în altceva. Omul este în permanență sub presiunea timpului său, iar această carte este reacția unor oameni la timpul pe care ei l-au trăit. M-aș bucura dacă acest experiment, început în sudul județului Satu Mare, am putea să-l continuăm și în nord, la Zlatna Mare și dacă ar exista atâta forță astfel încât să surprindem fiecare comunitate în acest mod, atunci am putea înțelege cu adevărat cine suntem și, mai mult de atât, să intuim încotro ne îndreptăm”.

Apoi profesorul **Achim** a amintit de comunitatea de ruteni care s-au stabilit în zona de câmpie, la Beltiug, Rătești sau Șandra, într-o emigrație masivă după 1990, care, din dorința unui trai mai bun, au cumpărat casele șvabilor, au adoptat obiceiuri și practici de la aceștia: tehnica vinului, punerea murăturilor etc. Acești oameni, spune profesorul Achim, se adună în prima marți din lună, la târgul de la Beltiug și lăcrimează de dorul plaiurilor natale, unde oamenii erau mai calzi.

Pentru a ilustra muzical această comunitate, Felicia Mascaliuc a interpretat câteva cântece rutenești, acompaniată de tariful condus de Daniel Dan.

Gavril Mihuț, primarul comunei Chiuiești, județul Cluj, l-a invitat pe profesorul Achim și echipa sa să întreprindă o astfel de cercetare și în localitatea lui și a adăugat: „Românii ar dori să trăiască în liniște și pace, să-și câștige pâinea cea de toate zilele într-un mod cât mai ușor. Așa au ajuns chiuieni, acum șaptezeci de ani la Ardud, la Săcele (Brașov), în zona Timișului, în zona Aradului, iar o parte au trecut pe jos dealurile Rohiei către zona minieră din Maramureș, pentru a-și câștiga pâinea pentru copii. În două dintre localitățile din zona luncii Mureșului, unde au plecat chiuieni, urmași ai acestora sunt astăzi primari, fapt ce demonstrează că sunt oameni harnici, cu respect și cu bun-simț”.

Conf. univ. dr. **Ștefan Vișovan**, cercetător la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, a început prin a-l felicita pe autor pentru că a provocat un eveniment cultural de mare anvergură, adunând elita intelectuală a municipiului, dar și a întregii zone transilvane. „Pe profesorul Achim îl știam ca pe un subtil critic literar, eseist, poet talentat, conducător exigent de doctorate, a continuat profesorul Vișovan, dar prin lucrarea de azi se recomandă și ca un sociolog care vehiculează o serie întregă de metode investigativ-jurnaliste, pe baza cărora ne pune în față o lucrare model. Despre aceste posibilități jurnaliste și capacitatea de a sintetiza fenomenul social găsim lucruri importante, în preambulul lucrării, în care identificăm un veritabil studiu sociologic, care sublimează într-o manieră modernă, profund academică, cu meticulozitate științifică și acribie, componentele identitare care individualizează fiecare dintre cele șase etnii de care se ocupă în lucrare. Chiar și structura lucrării ilustrează acest aspect. Dintre cele 41 de interviuri ale volumului, 13 au ca protagoniști persoane de etnie șvabă, 12 sunt români, iar maghiarilor, țigănilor, ucrainenilor și ceangăilor le revin câte 2 interviuri. La acestea se adaugă opt piese în care autorul se apleacă asupra ocupațiilor, meseriilor și meșteșugurilor practicate de cele șase etnii. O plajă largă de profesii sunt identificate astfel, fapt ce dă autenticitate textului: agricultor, primar, poștaș, viticultor, sifonar, tâmplar, dogar, moașă, brutar, ceferist etc. Realizarea acestei lucrări a presupus un volum imens de muncă și timp, rezolvarea unor probleme legate de identificarea și selectarea persoanelor care urmau să fie interviewate, de rezerva sau pudoarea unora dintre acestea, care nu erau dispuse să deoaleze unele episoade din existența lor frământată. Aici a intervenit arta conversației”, spune profesorul Vișovan, subliniind disponibilitatea spre dialog, empatia, capacitatea de a se adapta la diverse situații de comunicare, spontaneitatea sau spiritul polemic de care a dat dovadă autorul interviurilor. Întrebările adresate nu sunt seci, remarcă conferențiarul Vișovan, ele generează stări de meditație, declanșează amintiri. „Profesorul George Achim se implică plenar în conversație, își exprimă uimirea sau satisfacția, își aprobă sau își contrazice, după caz, interlocutorul, este ușor ironic sau îngăduitor, are observații și comentarii pertinente, suferă și trăiește momente-limită alături de eroii săi. Întrebările au o logică intrinsecă, fiind subordonate obținerii cât mai multor informații, care, coroborate, recompun secvențe sugestive ale unui parcurs de viață aflat adeseori sub imperiul unor tragedii care au produs răni ce nici astăzi nu s-au vindecat. Mai subliniem erudiția, anvergura informației deținute de autorul interviurilor, în virtutea căreia acesta poartă cu lejeritate discuții pe teme diverse cu interlocutorii, fiind capabil să-și adapteze discursul în funcție de pregătirea fiecăruia. În carte se conturează istorii și biografii, în care fiecare etnie apare cu elementele identitare fundamentale: istorie, origine, habitat, stil de viață, confesiune, onomastică, vestimentație, gastronomie, ritualuri și obiceiuri, tradiții și practici legate de sărbătorile religioase sau de etapele esențiale ale existenței rurale”.

Încheiem această relatare a dezbaterilor pe marginea cărții, care reprezintă, totodată, și o invitație la lectură, cu cuvintele profesorului Vișovan: „Terminând lectura acestei minunate cărți, ne rămâne în minte imaginea unui ținut puternic individualizat, populat cu etnii diferite, ai căror reprezentanți sunt performeri veritabili care-și cunosc trecutul și care întrezăresc uneori viitorul comunității din care fac parte [...]”.

Bibliotecari maramureșeni la Chișinău cu ocazia Centenarului Unirii Basarabiei cu România

Ștefan SELEK
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Luni-Joi, 26-29 martie 2018, Chișinău

Delegația Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare, condusă de dr. Teodor Ardelean, directorul instituției, s-a deplasat la Chișinău, în perioada 26-29 martie 2018, pentru a

Ștefan Selek

participa la câteva evenimente organizate cu ocazia Centenarului Unirii Basarabiei cu România. Delegația a fost compusă din Teodor Ardelean, jurnalistul și scriitorul Gheorghe Pârja, bibliotecarii: Alexandru Roman, dr. Ioan Gogota, Ștefan Selek și șoferul Ioan Nicolae Pop.

Obiectivul cultural al primei zile de călătorie a fost Casa Memorială „Vasile Alecsandri” de la Mircești, județul Iași, aflată într-o stare de conservare destul de precară.

Primul eveniment la care am luat parte la Chișinău a fost lansarea cărții *Ochii Basarabiei*, semnată de jurnalistul Gheorghe Pârja, în Sala de lectură a Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” din Chișinău, în prezența unui public numeros, animat de sentimente patriotice și unioniste.

Moderatorul întâlnirii a fost autorul albumului *Românii din jurul României*, scriitorul și fotograful Vasile Șoimaru, iar Mariana Hârjevschi, directorul general al Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” a adresat un cuvânt de bun venit în calitate de gazdă.

Tot cu această ocazie s-au lansat câteva dintre volumele colecției „100 de cărți despre Basarabia la 100 de ani de la Unire”, în cadrul proiectului „Românii din jurul României”, coordonat de dr. Vasile Șoimaru. Amintim câteva dintre titlurile lansate: volumul 2 al antologiei *Basarabia – pământ românesc*, editat de dr. în drept Mihai Tașcă, cercetător la Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, *Basarabia: Populația. Istoria. Cultura*, de acad. Ștefan Ciobanu, *Iubirea de Viață, Țară, Baștină*, de Ion Perciun, lucrări apărute cu sprijinul financiar al distinsului Eugen Statnic, un mecena al plaiurilor basarabene, trăitor în München, Germania, piesa de teatru *Acasă*, de Nicolae Rusu, revista de știință și cultură *Limba română*, nr. 1-2/2018, ai cărei redactori sunt soții Ana și Alexandru Bantșoș ș.a.

Au avut intervenții despre cărți și autorii lor: academician Nicolae Dabija, redactorul Vlad Pohilă, Eugen Statnic, dr. Teodor Ardelean, jurnalistul Gheorghe Pârja, deputata Maria Ciobanu etc.

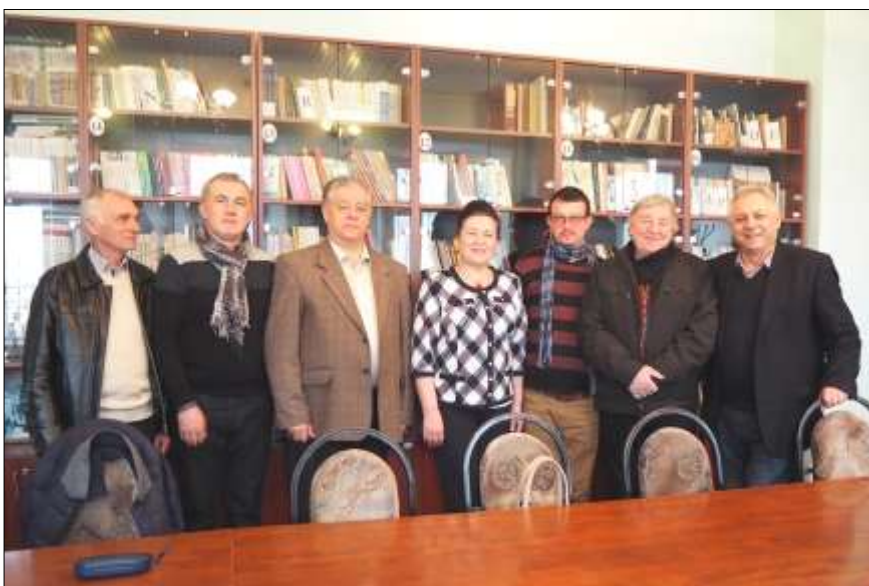
A doua zi a debutat cu un schimb de experiență profesională la Filiala „Maramureș” a Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu”, între bibliotecarii maramureșeni și cei de la filialele constituite de bibliotecile din România. Au participat bibliotecari de la filialele: „Maramureș”, „Transilvania”, „Ovidius”, „Ștefan cel Mare”, „Onisifor Ghibu”, „Alba Iulia”, „Târgoviște”, „Liviu Rebreanu”, Centrul Internațional „Mihai Eminescu” și conducerea Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu”, formată din Mariana Hârjevschi, director general, Elena Butucel și Tatiana Coșeri, directori adjuncți.

Angela Timuș, de la Filiala „Maramureș”, a prezentat serviciile moderne oferite de bibliotecă, apoi a urmat un dialog condus de dr. Teodor Ardelean, despre evoluția relațiilor culturale între bibliotecile românești și cele din Basarabia, iar la final a avut loc un schimb de cărți și reviste, la care și-a adus contribuția și Gheorghe Pârja, oferind bibliotecarilor prezenți câte un exemplar cu autograf din cartea *Ochii Basarabiei*.

Al doilea eveniment al zilei a avut loc la Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova, o ședință extraordinară festivă a scriitorilor dedicată Centenarului Unirii Basarabiei cu România, care a beneficiat de prezența delegației maramureșene și a criticului literar și poetului clujean Ion Pop, originar și el din Maramureș, care a deschis recitalul de poezie din a doua parte a manifestării. În deschidere au vorbit: academician Nicolae Dabija, poetul Arcadie Suceveanu (președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), în calitate de moderator, istoricul Ion Țurcanu, dr. Teodor Ardelean, Gheorghe Pârja, poetul Leo Butnaru etc.

A treia zi a fost și cea mai plină din punctul de vedere al numărului de obiective vizitate. Ziua a început cu un interviu acordat de Teodor Ardelean și Gheorghe Pârja la Radio Chișinău, timp în care ceilalți membri ai delegației au vizitat Muzeul Național de Istorie al Moldovei, însoțiți de bibliotecara Stella Moraru, de la Biblioteca Evreiască „Ițic Mangher” Chișinău.

Apoi delegația reunită a continuat vizitele culturale

la Muzeul Național de Artă al Moldovei (ghidaj asigurat de directorul Tudor Zbârnea, care ne-a făcut martori la o adevărată lecție de istorie a artei și artiștilor din Basarabia), muzeu renovat și cu sprijinul Guvernului României și care găzduiește în această perioadă o expoziție temporară a artiștilor plastici români contemporani: Maxim Dumitraș și Mihai Perca.

Următorul obiectiv din itinerariul cultural al zilei a fost Muzeul Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”, unde am fost întâmpinați de directorul Vasile Malanețchi, care ne-a prezentat expoziția „Alexei Mateevici – 130 de ani de la naștere”.

Ultima oprire s-a făcut la Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”, instituție aflată în subordinea Primăriei Chișinău și administrată de soții Ana și Alexandru Bantouș. Casa Limbii Române organizează cursuri de limbă română pentru cetățenii străini care locuiesc în Chișinău.

La întoarcerea în țară, delegația a vizitat Biblioteca Comunală „Regina Maria” Tomești, județul Iași, gestionată de bibliotecara Doina Leahu, biblioteca fiind în proces de finisare a ultimelor detalii pentru deschiderea oficială. Cu această ocazie bibliotecara și primarul comunei au primit câte un exemplar din cartea lui Gheorghe Pârja.

Mulțumim colegilor bibliotecari din Basarabia, în frunte cu Lidia Kulikovski, Mariana Hârjevschi și Elena Butucel, pentru sprijinul acordat la organizarea și buna desfășurare a acestui program.

O lecție despre patrimoniul preindustrial și industrial din România

Ing. Lazăr-Aurel PANTEA
Baia Mare

Miercuri, 6 iunie 2018, Sala de conferințe

În Sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, în prezența unui numeros auditoriu, cunoscători în materie, a avut loc dezbaterea cărții *Patrimoniul preindustrial și industrial în România*, scrisă de Volker Wollmann, originar din Sibiu, acum domiciliat în Germa-

nia. Gazda manifestării și moderator de înaltă ținută a fost dr. Teodor Ardelean, directorul bibliotecii.

Autorul a scos în evidență faptul că România se înscrie printre țările cu un bogat patrimoniu tehnic, asupra căruia trebuie să ne îndreptăm cât mai degrabă atenția, demarând proiecte și programe de reconversie și de rehabilitare, amenajare și in-

tegrare. Prin patrimoniu industrial se înțeleg mărturiile culturii industriale, de la primele manifestări preindustriale până în prezent, având semnificație istorică, tehnologică, socială, arhitecturală sau științifică. O virtute ascunsă, adesea nedescoperită, a valorosului patrimoniu tehnic din România este apartenența acestuia la istoria tehnicii, respectiv la civilizația națională și europeană. După 1989, platforme industriale întregi au fost abandonate, au devenit „fier vechi” (vezi exploatarea miniere Borșa, Baia-Sprie, Cavnic). Valori ale patrimoniului preindustrial se află la Muzeul Satului Maramureșean din Sighetul Marmației.

Din timpuri mai vechi și până în prezent, există preocupări privind ocrotirea și valorificarea patrimoniului industrial în țară, dovedite prin existența a 18 muzee cu profil tehnic, dintre care amintim Muzeul Mineritului Petroșani, Muzeul Județean de Arheologie și Istorie Baia Mare, Muzeul Sării Slănic Prahova și Salina Turda. Volker Wollmann s-a referit apoi la monumentele tehnice, din care le-am reținut pe cele referitoare la Maramureș: stațiile de aprovizionare cu apă a centrelor miniere, acumularea de apă și barajul Strâmtori-Firiza, sistemul de aducțiune a apei din Lacul Ferneziu la Uzina de Apă. În detaliu, a prezentat monumentele tehnice provenind din mineritul metalelor neferoase din zona minieră Baia Mare – Baia-Sprie – Cavnic – Băiuț (lucrări miniere, galerii, puțuri, mașini cu aburi – locomobile – pentru acționarea mașinilor de extracție și a pompelor de evacuare a apei), apoi uzinele de preparare, afinarea aurului și argintului, monetăria din Baia Mare, uzinele chimico-metalurgice de la Firiza și Strâmbu-Băiuț.

În Baia Mare, o prezentare de asemenea anvergură a mai avut loc în anul 2004, când Ministerul Culturii și Cultelor – Direcția Monumente Istorice și Muzee, împreună cu Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național, Muzeul Județean Maramureș, Muzeul de Mineralogie, Muzeul Satului Maramureșean din Sighetul Marmației, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Remin S. A. și R. G. Holz A. G. au organizat „Al patrulea Atelier Internațional de Arheologie Industrială”. Personal, m-am axat pe patrimoniul industrial minier și metalurgic din regiunea minieră Baia Mare. Din anul 2006, în Baia Mare a fost inițiat proiectul „Stu-

diu de potențial privind patrimoniul industrial minier al județului Maramureș și oportunitățile de valorificare a acestuia în scopuri muzeal-turistice”, ai cărui parteneri au fost: Consiliul Județean Maramureș, Consorțiul Comunitar Minier Maramureș, C. N. Remin. S. A., Centrul Universitar Nord Baia Mare, Muzeul Județean de Arheologie și Istorie, Muzeul de Mineralogie, Clubul de Speologie Montană Baia Mare, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național. Lucrarea a demarat de mai mulți ani, dar se bate pasul pe loc. Remin a pus la dispoziția primăriilor din localitățile miniere „Lista obiectivelor miniere disponibile” pentru compensarea datoriilor față de acestea, urmând a fi valorificate de către comunitățile locale, însă nu au existat solicitări, cu excepția primăriei Băiuț. De la data respectivă, am publicat trei cărți privind istoricul mineritului și al metalurgiei, zestrea subsolului Maramureșului și, implicit, patrimoniul industrial miniero-metalurgic. După 12 ani de la încetarea activității miniere, încă nu a fost aprobată Strategia industriei miniere pe perioada 2017-2035, dar nici modificarea și completarea Legii minelor. La ora actuală, minele fiind în curs de închidere, multe dintre ele inundate, altele, alături de unele cariere, sunt avute în vedere spre reintroducere în circuitul productiv, astfel încât nicio mină sau lucrare magistrală nu ar mai putea fi atrase în circuitul turistic sau muzeal. Nu pot să nu remarc faptul că din Maramureș niciun obiectiv din minerit sau din metalurgie nu a fost introdus în patrimoniul cultural industrial, cum ar putea fi, spre exemplu: coșul de fum de la Phoenix, cel de la mina Bolduț din Cavnic, Galeria Ferdinand, galeria de acces în mină din colonia foștilor deținuți politici, clădirea veche fostă sală de compresoare și stație de pompe de căldură, ruinele topitoriei de la Logolda, flotația amplasată în cascadă (se degradează ireversibil), iar mașina de extracție tip Bamert de la puțul Kuenburg este expusă în... Austria.

În Valea Jiului, la Exploatarea Minieră Petrița, în urma închiderii minei, prin Ordinul nr. 2.823 din 21 decembrie 2015 al ministrului Culturii, s-a aprobat clasa în Lista monumentelor istorice, grupa valorică A, a următoarelor obiective: atelierele mecanice; clădirea compresoarelor vechi și termocentrala cu coșul de

fum; mina Deak; puțul nou cu skip; puțul centru (turnul și hala); preparația veche. Se naște întrebarea firească: de ce nu și în Maramureș? Coșul de Fum de la Cuprom, înalt de 351,5 m, cu diametrul de 70 m la bază și 6 m la coronament, cea mai înaltă construcție din țară, pus în funcțiune în 1995, elogiata la timpul respectiv în Europa și America de Nord, nu constituie obiectul unui proiect de amenajare în scop turistic, deși este o realizare tehnică și istorică pentru comunitatea baimăreană. Unii dintre parlamentarii maramureșeni, în loc să se ocupe de problemele Maramureșului, de aprobarea Strategiei miniere a mineritului, a Legii minelor, sunt mai interesați de patrimoniul de la Roșia Montană, uitând că cele câteva sute de tone de aur constituie proprietate a statului și vor trebui valorificate în folosul României, nu incluse în patrimoniul mondial spre a fi păstrate în pământ spre vecie!

CUPRINS

EDITORIAL

Florian ROATIȘ / Plagiatul la români: trecut și actualitate..... 3

DIALOGURI PROFESIONALE

Valentina ROTARU / Biblioteca Națională a Perúului 8

Laura ZAH / Trei noi covoare povestitoare create pentru copii..... 12

Amalia TALPOȘ / Cu covorul povestitor, în „zbor” pe alte meleaguri..... 14

BOTIȘ Enikő / „COLAJ” 18

Maria BELEA și Florina VANCIU / Bibliotecarii maramureșeni au sărbătorit „Ziua
bibliotecarului din România” la Moigrad-Porolissum, județul Sălaj 20

PAGINI CULTURALE

George ACHIM / Despre poezia lui Vasile Latiș..... 23

Iulia Mihaela TĂMAȘ / Latinul Horațiu în operele scriitorilor români..... 29

Viorella MANOLACHE / România unirii: un proiect generațional complinit..... 35

Tudor NEDELCEA / Marin Sorescu și meditația transcendentă 38

Csilla TEMIAN / România Mare sau „visul împlinit” al lui Petre Dulfu..... 45

Ioan GOGOTA / *Gânduri pentru o... bibliotecă de idei* – lansare de carte la Cluj-Napoca..... 48

ANIVERSĂRI

Tudor NEDELCEA / Eugen Simion, '85..... 52

Ionel NECULA / Aram Frenkian. Medalion aniversar 56

Antoaneta TURDA / Lucian Boz – pagini de corespondență..... 59

Ana OLOS / Rememorări: 15 iunie 1971. Vizita lui Mircea Malița la Baia Mare..... 63

INTERVIU CU IOSIF HERȚEA

Daliana BONAȚ / La o cafea cu Iosif Herțea 67

PHILOSOPHIA PERENNIS

Aurel M. CAZACU / Educația elocinței la Quintilianus 76

Mugur VOLOȘ / Căutarea adevărului și evitarea erorilor..... 83

ISTORIE

Ștefan GRIGORESCU / Rebeliunea legionară și victimele armatei române 85

Alina ILIEȘ / Avram Iancu, un simbol al românilor din Transilvania 88

RELIGIE

Mihai PETIAN / Părintele Arsenie Boca și intelectualii vremii sale..... 91

RECENZII

Doru SICOE / Ștefan Popescu – erou al rezistenței anticomuniste din sudul Bihorului 95

Ionel NECULA / Miron Manega – Secvențe eminesciene 99

Rozalia BARTA / *Arbeul eminescian la Cernăuți*..... 102

Dana Monica CÂNDEA / *Teledurnalul de noapte* 105

Ștefan-Adrian BĂRBULESCU / <i>Mințile lui Billy Milligan</i>	110
Grigore SPERMEZAN / O carte necesară.....	114
DICTIONARUL LOCALITĂȚILOR	
Liana POP / Comuna Ieud.....	119
VARIA	
Vasile V. FILIP / 1 Decembrie 1918, după 100 de ani.....	131
Lazăr-Aurel PANTEA / Grija pentru resursele minerale ale României.....	133
Camelia KALISCH / Sub zodia dezvoltării personale: „Ai carte, ai parte...”	137
Lavinia ARDELEAN / S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului <i>Pentru socialism</i>).....	140
Lăcrimioara GROSOSȘ / Satul Fersig: istorie și actualitate	148
DIN AGENDA CULTURALĂ A BIBLIOTECII	
Maria BELEA și Ștefan SELEK / Prezentarea-dezbatere a cărții <i>Sita de ceară. Istorii din istoria unui ținut transilvan</i> la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare	154
Ștefan SELEK / Bibliotecari maramureșeni la Chișinău cu ocazia Centenarului Unirii Basarabiei cu România	159
Lazăr-Aurel PANTEA / O lecție despre patrimoniul preindustrial și industrial din România	161